

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของ
ของโรคโควิด ๑๙

The Role of Phrakilanuphatthak Mahasarakham Province in situations
of epidemic of Disease Covid 19

โดย

พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ

พระครูสารกิจประยุต,ดร.

พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน,ดร.

พระครูปลัด ธีระพงษ์ จิตตทนฺโต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763109

รายงานการวิจัย

เรื่อง

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของ
ของโรคโควิด ๑๙

The Role of Phrakilanuphatthak Mahasarakham Province in situations
of epidemic of Disease Covid 19

โดย

พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ

พระครูสารกิจประยุต,ดร.

พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน,ดร.

พระครูปลัด ธีระพงษ์ จิตตทนโต

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763109

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Role of Phrakilanuphatthak Mahasarakham Province in situations
of epidemic of Disease Covid 19

By

Phramaha Attapong Sirisophano, pali class 9

Phrakhrusarakitprayut, Dr.

Phramaha Setta Settamano, Dr. Pali class 9

Phrakhupalad Teerapong jittatanto

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Mahasarakam Campus

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763109

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙
ผู้วิจัย:	พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ, พระครูสารกิจประยุต,ดร. พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน,ดร., พระครูปลัดธีระพงษ์ จิตตทนฺโต
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

พระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีบทบาทในการพยาบาลภิกษุที่เป็นไข้หรืออาพาธ ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ โดยพระคิลานุปัฏฐากจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพและมีจิตอาสา

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ มี ๔ ด้าน ๑) ด้านร่างกาย คือ การป้องกันการแพร่ระบาด การดูแลรักษาสุขภาพ และส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกาย ๒) ด้านสังคม คือ กำกับดูแลการทำกิจวัตรปลอดภัยและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคในศาสนสถาน ลดความเสี่ยงในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ๓) ด้านจิตใจ คือ การเยียวยาสุขภาพจิตและอบรมจิตตภาวนา ๔) ด้านปัญญา คือ การให้ความรู้ที่ถูกต้อง ให้คำปรึกษา ให้ธรรมะ และการอบรมปัญญาภาวนา

แนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต คือ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก บูรณาการการทำงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ สร้างหลักประกันสุขภาพพระสงฆ์ ส่งเสริมจริยธรรมในสถานการณ์วิกฤต และพัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

Research Title: The Role of Phrakilanuphatthak Mahasarakham Province
in situations of epidemic of Disease Covid 19

Researchers: Phramaha Attapong Sirisophano, pali class 9
Phrakhrusarakitprayut, Dr.
Phramaha Setta Settamano, Dr. Pali class 9
Phrakhupalad Teerapong jittatanto

Department: MahaSarakham Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,

Fiscal Year: 2563/2020

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This study aims to 1) study role of Phrakilanuphatthak (Nursing monks) in Buddhist texts 2) study role and work process of Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during the COVID-19 pandemic, and 3) propose a work guideline for Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during a crisis. This study is qualitative research, collecting data from survey, participatory observation, group talk, seminar and content analysis.

Research results :

Phrakilanuphatthak in Buddhist texts had a role in nursing ill monks, which was required by the Buddhist tradition and rule when there was a sick monk. Phrakilanuphatthak were required to have knowledge about healthcare and volunteering mind.

Role of the Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during the COVID-19 pandemic are in four aspects, 1) Physical – prevent spreading of the disease, self-care, and promote physical wellness, 2) Social – supervise sterile activities and compliance with disease prevention in places of worship, and reduce risk in hosting Buddhist activities, 3) mental – rehabilitation of mental health and mind training, and 4) wisdom – give the correct knowledge, provide advice, dharma teaching and mind training.

Work guideline for Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during crisis is improvement of Phrakilanuphatthak capabilities, integration with relevant agencies, compliance with the National Sangha Health Charter BE 2560, creation of cooperative network, creation of health insurance for monks, promotion of ethics during crisis, and development of meditation skills for Phrakilanuphatthak during crisis.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความร่วมมือของหลายฝ่าย โดยคณะวิจัยขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้เมตตาสนับสนุนทุนในการวิจัย และบุคลากรของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่าน ขอขอบคุณผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบคุณพระเทพสิทธิอาจารย์ ประธานกรรมการบริหารวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ขอกราบขอบคุณพระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร. รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ที่ได้สนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการวิจัย ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์วิมานคมภีรปัญญา, ดร. ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ที่ได้เมตตาสนับสนุนข้อมูล ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้คำปรึกษาและช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ขอขอบคุณคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามและกลุ่มพระคิลานุปัฏฐากทุกท่าน ที่ได้เมตตาให้ข้อมูลและให้เข้าร่วมกิจกรรมในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และขอบคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยในพื้นที่วิจัยทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการทำวิจัยด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณบุคลากรและเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคามทุกท่านที่มีส่วนสนับสนุนการวิจัย ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของคณะผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน ที่ได้พากเพียรพยายามร่วมกันทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณอุบาสกและอุบาสิกาที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ในการทำวิจัย ขอขอบคุณนิสิตจากวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคามที่ได้ร่วมเป็นผู้ช่วยวิจัย และร่วมเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนในการสนับสนุนงานวิจัยนี้ทุกท่านที่ไม่สามารถเอ่ยชื่อนามได้ในที่นี้

คุณความดีอันจะพึงเกิดจากงานวิจัยเล่มนี้ ขอให้เป็นปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ได้รับผลานิสงส์โดยทั่วถึงกัน และขอให้ทุกท่านมีความสุขความเจริญสมความปรารถนาทุกประการ

พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาของการวิจัย.....	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๕
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	๖
๒.๑.๑ ความหมายของพระคิลานุปัฏฐาก.....	๖
๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	๗
๒.๑.๓ ประเภทของผู้ที่ได้รับการคิลานุปัฏฐาก.....	๑๐
๒.๑.๔ ผู้ที่ไม่ควรทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐาก.....	๑๑
๒.๑.๕ ผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นพระคิลานุปัฏฐาก.....	๑๑
๒.๑.๖ ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการพยาบาลของพระคิลานุปัฏฐาก..	๑๒
๒.๒ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	๑๔
๒.๓ แนวคิดการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๔
๒.๓.๑ ความเป็นมาของการจัดตั้งพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๕
๒.๓.๒ การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๖
๒.๓.๓ บทบาทหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๖
๒.๓.๔ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๗
๒.๓.๕ การสร้างเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก.....	๒๘
๒.๔ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์.....	๒๙

๒.๔.๑ การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ตามวิถีชีวิตนั้กบวช.....	๓๐
๒.๔.๒ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขนิสัยแก่พระสงฆ์.....	๓๑
๒.๔.๓ ส่งเสริมสุขภาพตามธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์.....	๓๒
๒.๔.๔ การส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางสุขภาพ.....	๓๔
๒.๔.๕ การส่งเสริมสุขนิสัยพระสงฆ์ตามหลักอายุสธรรม.....	๓๕
๒.๔.๖ การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนา.....	๓๗
๒.๔.๗ แนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์.....	๓๘
๒.๔.๘ การดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวม.....	๔๑
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของมนุษย์.....	๔๔
๒.๕.๑ ความหมายของบทบาท.....	๔๕
๒.๕.๒ ลักษณะของบทบาท.....	๔๖
๒.๕.๓ ประเภทของบทบาท.....	๔๗
๒.๕.๔ ทฤษฎีบทบาท.....	๔๘
๒.๕.๕ บทบาททางพระพุทธศาสนา.....	๔๙
๒.๖ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙.....	๕๒
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๕
๒.๘ บริบทพื้นที่วิจัย.....	๖๒
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๕
๓.๒ พื้นที่วิจัย.....	๖๗
๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๘
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๐
๓.๗ สรุปผลการวิจัย.....	๗๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๑
๔.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฎฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	๗๑
๔.๒ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฎฐากจังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙.....	๗๓
๔.๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของพระคิลานุปัฎฐากในจังหวัดมหาสารคาม	๗๓

๔.๒.๒ การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม.....	๗๔
๔.๒.๓ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙.....	๗๘
๔.๒.๓.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาด ของโรคโควิด ๑๙.....	๗๘
๔.๒.๓.๒ บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาด ของโรคโควิด ๑๙.....	๘๑
๔.๒.๓.๓ เปรียบเทียบบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์ พระพุทธศาสนากับบทบาทพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด มหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดโรคโควิด ๑๙.....	๑๐๙
๔.๒.๔ กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙.....	๑๑๒
๔.๓ แนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม ในสถานการณ์ที่วิกฤต.....	๑๑๘
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๑๒๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๓๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๓๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๓๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๒
บรรณานุกรม.....	๑๔๔
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์.....	๑๕๔
ภาคผนวก ข. รับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์.....	๑๕๙
ภาคผนวก ค. เอกสารประกอบการอบรมสัมมนาคืนความรู้จากการวิจัย.....	๑๖๒
ภาคผนวก ง. หนังสือแนะนำเก็บข้อมูลวิจัย.....	๑๙๐
ภาคผนวก จ. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๐๓
ภาคผนวก ฉ. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ดำเนินการแล้ว และผลที่ได้รับ.....	๒๐๖
ภาคผนวก ช. แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๑๐
ภาคผนวก ซ. บทความการวิจัย.....	๒๑๗
ภาคผนวก ฌ. ภาพประกอบการดำเนินงานวิจัย.....	๒๓๑
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๓๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	เนื้อหา	หน้า
๑	เปรียบเทียบบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับ บทบาทพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของ ของโรคโควิด ๑๙.....	๑๐๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	เนื้อหา	หน้า
๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖๔
๒	บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙..	๑๐๗
๓	พัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต.....	๑๒๗

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ในการอ้างอิงทั้งหมด โดยได้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘ หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิงค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.ก. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการณ์ของสังคมโลกปัจจุบันมีภัยคุกคามรอบด้าน แต่สิ่งที่เป็นภัยคุกคามครั้งใหญ่ที่ได้รับผลกระทบไปทั่วโลก คือ ภัยคุกคามจากการระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นไวรัสที่ติดต่อกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้มีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีความเจริญทางการแพทย์มากเพียงใด แต่ก็ยังขาดองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่สามารถผลิตยารักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ติดเชื้อบางคนไม่แสดงอาการออกมาให้เห็น จึงใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป เมื่อมีการสัมผัสกับคนอื่นจึงทำให้ติดเชื้อโดยไม่รู้ตัว “ผู้ป่วยโรคโควิด-๑๙ จะมีการแสดงอาการแตกต่างกัน เริ่มแรกอาจจะมีอาการตัวร้อน เป็นไข้ ไอ รู้สึกร่างกายไม่มีแรง และจะค่อยๆ เกิดอาการหายใจลึ้มเหลว โดยทั่วไปไวรัสชนิดนี้จะมีระยะฟักตัวในร่างกายประมาณ ๗-๑๔ วัน ในช่วงระยะฟักตัวมันได้มีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็วในร่างกาย เร็วจนกระทั่งความแข็งแรงในร่างกายกำจัดเชื้อโรคไม่ทัน เพียงแค่มันเข้าสู่ร่างกายก็จะทำให้กลายเป็นเครื่องถ่ายเอกสารให้กับพวกมัน ช่วยให้มันแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น”^๑ ทำให้ร่างกายของมนุษย์เป็นแหล่งเพาะเชื้ออย่างดีของโรคโควิด ๑๙ ทั้งยังมีการติดต่อกันได้หลายช่องทาง จนกลายมาเป็นโรคระบาดที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ทำให้มีการระดมความรู้จากบุคลากรทางการแพทย์และนักระบาดวิทยาเข้ามาช่วยรักษาผู้ติดเชื้อและป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาด “สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 หรือ COVID -19) ได้แพร่อย่างรวดเร็วและกว้างขวางไปหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นการระบาดใหญ่ (Pandemic)”^๒ ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกและหวาดกลัวไปทั่วโลก โดยแต่ละประเทศก็ได้มีการหามาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อป้องกันการแพร่ระบาด

^๑ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ มณฑลยูนหนาน ร่วมกับ มหาวิทยาลัยการแพทย์คุนหมิง สถาบันการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มณฑลยูนหนาน และสำนักพิมพ์ยูนหนาน เอ็ดดูเคชั่น, **คู่มือป้องกัน โรคโควิด-๑๙**, (นครคุนหมิง : สำนักพิมพ์ยูนหนาน กรุ๊ป, ๒๕๖๓), หน้า ๘.

^๒ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติดโรคติดต่ออันตราย กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID-๑๙)) [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://ddc.moph.go.th/uploads/files/10020200423034157.PDF> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

และรักษาเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙ แต่ก็ยังมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิดทั่วโลกจนถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓ พบว่า “มีผู้ติดเชื้อจำนวน ๔,๑๕๓,๒๙๓ คน เสียชีวิตแล้ว ๒๘๒,๗๔๓ ผู้ป่วยอยู่ในอาการวิกฤต ๔๗.๓๕๗ คน ส่วนในประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อสะสมจำนวน ๓,๐๑๕ คน เสียชีวิตแล้ว ๕๖ และผู้ป่วยที่อยู่ในอาการวิกฤต ๖๑ คน”^๓ ในส่วนของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา แม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยี แต่กลับพบว่า มีผู้ติดเชื้อมากที่สุดถึง ๑,๓๖๗,๖๓๘ คนและเสียชีวิตแล้วจำนวน ๘๐,๗๘๗ คน และประเทศที่ติดเชื้อมารองลงมาเป็นประเทศสเปน อังกฤษ อิตาลี รัสเซีย ฝรั่งเศส เยอรมันตามลำดับ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วมีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติอย่างรุนแรง ทั้งยังอยู่ในสภาพเปราะบางและสุ่มเสี่ยงกับการติดเชื้อง่ายขึ้น ทำให้แต่ละประเทศได้หาแนวทางและมาตรการยับยั้งการแพร่ระบาด การดูแลรักษาผู้ที่ติดเชื้อ และเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดด้วย ในขณะที่ประชาชนก็จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบากมากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลมีมาตรการปิดประเทศ ปิดเมือง การเว้นระยะห่างทางสังคม และห้ามกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไปทุกกลุ่ม นอกจากการดำเนินงานของรัฐบาลและบุคลากรทางการแพทย์แล้ว ยังมีภาคส่วนอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ในขณะเดียวกันยังพบว่า พระสงฆ์ก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดด้วย แต่ก็พยายามเข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือสังคม ทั้งส่วนของมาตรการและโครงการช่วยเหลือพระสงฆ์กับประชาชน ตัวอย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และภาคีเครือข่าย จัดเวทีรวมพลังพลเมืองตื่นรู้ ช่วยชาติสู้ภัยโควิด ๑๙ ธรรมานุญูสงฆ์รวมพลังบวรสู้วิกฤตโควิด ๑๙ การตั้งโรงงานตามพระดำริสมเด็จพระสังฆราชช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบโควิด-๑๙ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ โครงการดูแลจิตใจประชาชนภายใต้สถานการณ์ โควิด-๑๙ โดยพระภิกษุสงฆ์ การมอบเครื่องอุปโภค บริโภค ปัจจัยถวายพระภิกษุสามเณร และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) โดยศูนย์ควบคุมและป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ (COVID-19) โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกำหนดให้วิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่งขับเคลื่อนการช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น ทั้งยังมีพระสงฆ์จำนวนมากในทุกพื้นที่ได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

^๓ Khaosod Online, เกาะติดสถานการณ์ไวรัสสมณะโควิด ๑๙, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.khaosod.co.th/covid-19> [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

นอกจากพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการระดมความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์และประชาชนแล้ว ยังพบว่ากลไกสำคัญที่มีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาสังคมของพระสงฆ์ คือ กลุ่มพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นมาโดยมีภารกิจในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทสำคัญให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ผ่านการอบรมจาก สสส. และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคามจำนวน ๓๕ รูป โดยมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือภารกิจของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งในส่วนการช่วยเหลือ เยียวยา รักษา พระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้คณะวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ไขสถานการณ์โรคโควิด ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด คณะวิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อวิจัยเรื่อง “**บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙**” เพื่อศึกษาว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทและกระบวนการทำงานสำคัญในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างไรบ้าง เพื่อนำผลการวิจัยมาจัดทำชุดความรู้และเป็นแนวทางในการปรับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ ปัญหาของการวิจัย

๑.๒.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๒.๒ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ แนวทางในการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤตเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

การวิจัยนี้มีการศึกษาเอกสาร (Documentary) โดยเน้นการศึกษา ๓ ประเด็น คือ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แนวคิดการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโรคโควิด ๑๙ โดยการศึกษาเอกสารวิชาการ ตำรา บทความ หนังสือ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตเนื้อหาออกเป็น ๓ ประเด็น คือ ๑) บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) การเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต เป็นประเด็นหลักในการวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่สัมพันธ์กับประเด็นวิจัย โดยมีการตั้งเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย ๔ หลักเกณฑ์ ดังนี้ ๑) เป็นพื้นที่การปกครองระดับจังหวัดในภาคอีสาน ๒) เป็นพื้นที่ที่มีการจัดตั้งพระคิลานุปัฏฐากอย่างเป็นทางการ ๓) เป็นพื้นที่พระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง ๔) เป็นพื้นที่ที่พระคิลานุปัฏฐากมีส่วนสำคัญในการดำเนินงานสอดคล้องกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ดังกล่าวพบว่า “จังหวัดมหาสารคาม” เข้าหลักเกณฑ์ทุกข้อ จึงได้กำหนดให้เป็นพื้นที่วิจัย

๔.๑.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยเท่านั้น โดยจำแนกออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มพระสังฆาธิการระดับปกครองจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๒ รูป
๒) กลุ่มคณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๕ รูป
๓) กลุ่มพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๓๕ รูป
๔) กลุ่มพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๑๐ รูป
๕) ประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระคิลานุปัฏฐากฯ	จำนวน ๑๐ คน
รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๖๒ รูป/คน และการสนทนากลุ่ม ๑๐ รูป/คน	

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓ สิ้นสุดเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง หน้าที่รับผิดชอบของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้ดำเนินการจนมีผลต่อสังคม โดยงานวิจัยนี้จำแนกออกเป็น ๒ บทบาท คือ บทบาททางการดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย และ บทบาททางการดูแลรักษาทางด้านจิตใจ

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม หมายถึง พระสงฆ์อาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัดที่มีหน้าที่ส่งเสริมดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งผ่านการอบรมหลักสูตรการดูแลสุขภาพจากกรมอนามัย และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัด

สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคาม

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้สามารถสังเคราะห์บทบาทการทำงานทางด้านสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐากที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๑.๖.๒ ทำให้มีการปรับบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในเชิงประจักษ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการสร้างกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๖.๓ ทำให้มีการเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามเพื่อนำไปใช้เสริมสร้างบทบาทการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยเรื่องบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยได้มีการศึกษาข้อมูลเอกสารจากพระไตรปิฎก คัมภีร์หนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเนื้อหาในบทนี้ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒.๒ แนวคิดการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก
- ๒.๓ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทมนุษย์
- ๒.๕ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ บริบทพื้นที่วิจัย
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในส่วนของบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นศึกษาในพระไตรปิฎกเป็นหลัก ซึ่งจำแนกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๗ ประเด็น คือ ความหมายของพระคิลานุปัฏฐาก ความเป็นมาของพระคิลานุปัฏฐาก บทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก ประเภทของผู้ที่ได้รับการคิลานุปัฏฐาก ผู้ที่ไม่ควรทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐาก ผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นพระคิลานุปัฏฐาก และปัจจัยในการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการพยาบาลของพระคิลานุปัฏฐาก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของพระคิลานุปัฏฐาก

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้ให้ความหมายของ “พระคิลานุปัฏฐาก” ไว้ในธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ไว้ว่า พระคิลานุปัฏฐาก

หมายถึง ผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย^๔

สรุป พระคิลานุปัฏฐากจึงมีความหมายที่แสดงออก ๒ ส่วน คือ ความหมายในฐานะบุคคล หมายถึง พระภิกษุที่มีความรู้ด้านสุขภาพ และความหมายด้านบทบาทหน้าที่ หมายถึง พระภิกษุที่ทำหน้าที่ด้านการดูแล รักษา ป้องกันโรค พิบนฟูสุขภาพ การจัดปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ โดยความหมายดั้งเดิมจะเน้นการดูแลสุขภาพพระสงฆ์เท่านั้น แต่ในปัจจุบันความหมายได้ขยายเนื้อความกว้างออกไปถึงการดูแลรักษาคนในชุมชนด้วย โดยมีคำที่เกี่ยวข้องกัน ๓ คำ คือ คำว่า คิลานเภสัช หมายถึง ยารักษาโรค, คิลานบุคคล หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ดูแลรักษาโรค และคิลานุปัฏฐาก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุอาพาธ

๒.๑.๒ ความเป็นมาของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสุขภาพะ ทั้งส่วนที่เป็นสุขภาพะทางด้านร่างกาย สุขภาพะทางด้านสังคม สุขภาพะทางด้านจิตใจ และสุขภาพะทางด้านปัญญา โดยได้มีกระบวนการดูแลรักษา ส่งเสริม และพัฒนาสุขภาพะ ๔ ด้าน ซึ่งได้สังเคราะห์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรมและส่วนที่เป็นนามธรรม

ในส่วนของความเป็นมาของพระคิลานุปัฏฐาก มีความเป็นมาควบคู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพันธกิจของพระพุทธศาสนาเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ว่า

พวกเธอจงจาริกไป
เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก
เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก
เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์
อย่าไปทางเดียวกันสองรูป
จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด
จงประกาศพรหมจรรย์
พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน
สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในที่น่าน้อยมีอยู่
ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม”^๕

^๔ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์ จำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นพันธกิจที่มีลักษณะเป็นการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรม แฝงอยู่ด้วย ได้แก่ พันธกิจที่เน้นสร้างเสริมประโยชน์สุข การอนุเคราะห์ชาวโลก การสร้างประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อช่วยเหลือสัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตา ซึ่งเป็นอาการของคนที่มีความเจ็บป่วยอีกรูปแบบหนึ่ง อันเป็นการเจ็บป่วยด้วยอำนาจการเสียดแทงของกิเลส ส่งผลให้มีความเจ็บป่วยทางจิตใจและบีบคั้น ชีวิต ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม เนื่องจากไม่มีแนวทางในการ ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างเป็นทุกข์ และสังสมโรคคือกิเลส ตัณหา อวิชชา รวมทั้ง อกุศลกรรม พระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายมีความเจ็บป่วยทั้งทางกายและทางจิตใจ ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการดูแลรักษา เยียวยาอย่างถูกต้องจึงจะหายจากโรคได้ ทำให้พระสงฆ์เป็น พระศิลาบุคคลไปพร้อมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อมีพระภิกษุจำนวนมาก จึงได้มีการ ดำเนินการด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น มีทั้งส่วนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทำและส่วนที่ พระองค์ทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่างแก่ภิกษุทั้งหลาย

ในเป็นการดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ ปรากฏในศิลาวัตถุถุ^๖ ซึ่งว่าด้วยภิกษุ ไข้ เรื่องภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ในสมัยหนึ่งมีพระภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ภิกษุนั้น นอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปตรวจตราดู เสนาสนะพร้อมกับพระอานนท์ จึงเห็นภิกษุรูปดังกล่าวที่กำลังอาพาธ จึงตรัสถามว่า

ภิกษุ เธออาพาธเป็นโรคอะไร

ภิกษุนั้นทูลว่า ข้าพระองค์อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า เธอมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ

ภิกษุนั้นทูลว่า ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ

ภิกษุนั้นทูลว่า เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่ คอยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้เจ้าจึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ ภิกษุนี้ ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรดน้ำ ท่าน พระอานนท์ชดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง

ต่อมาพระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามภิกษุ ทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังนี้มีภิกษุเป็นไข้หรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธออาพาธเป็นโรคอะไร” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เธอ อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุนั้นมีภิกษุผู้คอยพยาบาล หรือ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “ไม่มีพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึง

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๑.

ไม่ค่อยพยาบาลเธอ” พวกภิกษุกราบทูลว่า “เพราะเธอไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่ค่อยพยาบาลเธอ พระพุทธเจ้าข้า”

พระภิกษุทุกรูปมีบทบาทในการพยาบาลกันในสถานการณที่มีพระภิกษุอาพาธ ดังพระผู้มีพระภาคตรัสว่า **“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ”** ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสังฆวิहारิก สังฆวิहारิกพึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก อันเตวาสิกพึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สังฆวิहारิก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุไข้ นั้น ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ

พระพุทธเจ้าจึงทรงมอบหมายหน้าที่การพยาบาลกันเองตามบทบาทและหน้าที่ ทั้งในฐานะอุปัชฌาย์ อาจารย์ สังฆวิहारิก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ และในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหมู่สงฆ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระภิกษุทุกรูปจะมีความสัมพันธ์กันตามบทบาทและหน้าที่ จึงไม่มีภิกษุรูปใดปราศจากความสัมพันธ์กับภิกษุรูปอื่น ทำให้ภิกษุทุกรูปมีหน้าที่ในการพยาบาลภิกษุไข้ นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าจะหายดี เมื่อภิกษุรูปใดอาพาธจึงเป็นหน้าที่ของภิกษุอื่นที่มีความสัมพันธ์กันต้องดูแลรักษา หรือหากภิกษุอาพาธที่ไม่ได้อยู่ในฐานะอุปัชฌาย์ อาจารย์ สังฆวิहारิก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ ก็เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในอาวาสนั้นที่ต้องทำหน้าที่พยาบาลกัน

สรุป การดำเนินงานด้านพระคิลานุปัฏฐากจึงเริ่มต้นตั้งแต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาเป็นจิตนิยม เพราะมุ่งพัฒนาจิตใจเป็นหลัก แต่โดยความเป็นจริงแล้วพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสุขภาวะแบบองค์รวม เพราะมีหลักธรรมคำสอนหลายส่วนที่นำไปปฏิบัติแล้วจะส่งผลให้มีสุขภาวะทางกาย เช่น หลักการบริโภคปัจจัยดำรงชีพอย่างเกื้อกูลต่อสุขภาพ ทั้งส่วนที่เป็นการสันโดษในอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อกันตามหลักคำสอนเรื่องศีลและสังคหวัตถุ ๔ การพัฒนาจิตใจเพื่อเพิ่มพูนกุศลธรรมและคุณธรรมตามหลักคำสอนเรื่องจิตตภาวนา การพัฒนาปัญญาเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงตามหลักปัญญาภาวนา ผู้ที่ทำหน้าที่ทั้ง ๔ ด้านนี้จึงเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับภารกิจของพระคิลานุปัฏฐาก ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจึงมีความเป็นมาควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพระคิลานุปัฏฐากไม่ได้มีหน้าที่ดูแลรักษาโรคเท่านั้น

แม้แต่การแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติเกื้อกูลต่อสุขภาพ เพื่อให้มีพฤติกรรมเชิงสุขนิสัย จึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะโรคทางกายเท่านั้น ยังครอบคลุมถึงการช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม ทางจิตใจ ทางปัญญาด้วย

๒.๑.๓ ประเภทของผู้ที่ได้รับการคิลาณุปัฏฐาก

คิลาณุปัฏฐากเป็นการพยาบาลคนไข้ การดูแลรักษาเมื่อยามอาพาธ อาการจะหายหรือทุเลาเบาบางลง นอกจากจะเป็นผลมาจากการดูแลรักษาแล้ว ในส่วนของผู้ที่อาพาธก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดูแลรักษาด้วย พระพุทธเจ้าจึงทรงจำแนกผู้อาพาธออกเป็น ๒ ประเภท คือ คนไข้ที่พยาบาลได้ยากและพยาบาลได้ง่าย ดังนี้

๑. ภิกษุไข้ที่พยาบาลได้ยาก

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกคนไข้ที่ทำให้รักษายาก ซึ่งพระคิลาณุปัฏฐากจะต้องสังเกตอาการของคนไข้ด้วย โดยแสดงอาการออกมา ๕ อย่าง ดังนี้^๗

- ๑) ไม่ทำความสบาย
- ๒) ไม่รู้ประมาณในความสบาย
- ๓) ไม่ฉันทยา
- ๔) ไม่บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่
- ๕) เป็นคนไม่อดทนความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัส กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่าชีวิต

๒. ภิกษุไข้ที่พยาบาลได้ง่าย

นอกจากจะกล่าวถึงอาการของคนไข้ที่พยาบาลได้ยากแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงกล่าวถึงอาการของคนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย และมีลักษณะเอื้อต่อการดูแลรักษา ไม่ทำให้ผู้พยาบาลมีความยากลำบากในการพยาบาล ซึ่งมีลักษณะอาการตรงข้ามกับคนไข้ที่พยาบาลได้ยาก ๕ ประการ ดังนี้^๘

- ๑) ทำความสบาย
- ๒) รู้ประมาณในความสบาย
- ๓) ฉันทยา
- ๔) บอกอาการไข้ตามเป็นจริงแก่ผู้พยาบาลไข้ที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๑.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๑-๒๔๒.

๕) เป็นคนอดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น เป็นทุกข์แสนสาหัส กล้า
แข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าพอใจ แทบจะคร่ำชีวิต

สรุป ปัจจัยสำคัญในกระบวนการพยาบาล คือ คนไข้ที่ได้รับการพยาบาล โดยการ
พยาบาลจะมุ่งเน้นตามอาการของคนไข้เป็นหลัก ในส่วนของคนไข้ที่พยาบาลยากก็จะเป็น
อุปสรรคต่อการพยาบาล ส่วนอีกประเภทหนึ่งจะทำให้เป็นปัจจัยเอื้อต่อการรักษา ให้ความร่วมมือ
กับกระบวนการดูแลรักษา ไม่ทำให้ผู้ป่วยพยาบาลทำหน้าที่ยากลำบาก ไม่ทำตัวเป็นภาระมาก ซึ่งจะเป็น
ปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการพยาบาล และทำให้ผู้ป่วยพยาบาลสามารถรักษาได้ตามอาการที่แท้จริง

๒.๑.๔ ผู้ที่ไม่ควรทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐาก

พระพุทธเจ้าได้กำหนดลักษณะของคนที่ไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้หรือไม่ควรพยาบาลคน
ป่วย โดยไม่ควรทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐากและไม่ควรพยาบาลภิกษุไข้ พระพุทธเจ้าทรงจำแนกผู้
ที่ไม่ควรทำหน้าที่พระคิลานุปัฏฐากออกเป็น ๕ ประการ ดังนี้^๙

- ๑) ไม่สามารถจัดยา
- ๒) ไม่รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงเข้าไปให้ นำของไม่แสลง
ออกไป
- ๓) พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อำภิส ไม่มีจิตเมตตา
- ๔) รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมาไปเททิ้ง
- ๕) ไม่สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ขวนให้อยากรับไปปฏิบัติ ไร้ใจให้อาจอหาญ
แกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เป็นบางครั้งบางคราว

๒.๑.๕ คุณสมบัติเป็นพระคิลานุปัฏฐาก

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดคุณสมบัติสำคัญของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐาก ว่าเป็น
บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลภิกษุไข้ ดังนี้^{๑๐}

- ๑) สามารถจัดยา
- ๒) รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงออกไป นำของไม่แสลงเข้ามาให้
๓. ไม่พยาบาลคนไข้เพราะเห็นแก่อำภิส มีจิตเมตตา
- ๔) ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายหรือของที่อาเจียนออกมาไปเท
ทิ้ง
- ๕) สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด ขวนให้อยากรับไปปฏิบัติ ไร้ใจให้อาจอหาญ
แกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา เป็นบางครั้งบางคราว

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๒.

^{๑๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๖/๒๔๒-๒๔๓.

๒.๑.๖ ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการพยาบาลของพระคิลานุปัฏฐาก

การพยาบาลที่ดี นอกจากจะรักษาตามอาการของคนไข้แล้ว ยังจำเป็นจะต้องเข้าใจข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับอาการไข้ด้วย ทั้งส่วนที่เป็นประวัติการรักษา ลักษณะทางกายภาพของคนไข้ พันธุกรรม และการวิเคราะห์สมุฏฐานของการเจ็บป่วย ซึ่งจะทำให้เข้าใจสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เจ็บป่วย ผู้พยาบาลก็จะพิจารณาเลือกใช้กระบวนการรักษาตามอาการควบคู่ไปกับการรักษาตามสมุฏฐาน

ในคิริมานันทสูตร^{๑๑} พระพุทธเจ้าตรัสถึงสมุฏฐานของปัญหาทางร่างกายว่ามาจากหลายปัจจัยประกอบกัน เพราะว่ากายนี้มีทุกข์มาก มีโทษมาก อาหารต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นในร่างกาย โดยสมุฏฐานที่เป็นปัจจัยส่วนตัวของคนไข้จำแนกออกเป็น ๘ ประการ ดังนี้

- ๑) อาหารมีดีเป็นสมุฏฐาน
- ๒) อาหารมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน
- ๓) อาหารมีลมเป็นสมุฏฐาน
- ๔) อาหารมีไข้สันนิบาตเป็นสมุฏฐาน
- ๕) อาหารอันเกิดแต่ฤดูกาลแปรปรวนเป็นสมุฏฐาน
- ๖) อาหารอันเกิดแต่การบริหารกายไม่สม่ำเสมอเป็นสมุฏฐาน
- ๗) อาหารอันเกิดแต่ความเพียรเกินกำลังเป็นสมุฏฐาน
- ๘) อาหารอันเกิดแต่วิบากของกรรมเป็นสมุฏฐาน

พระพุทธเจ้าตรัสถึงกรรมสมุฏฐานไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ดีและเลวต่างกัน”^{๑๒} คนฆ่าสัตว์จะเกิดมาอายุสั้น^{๑๓} เปียดเบียนสัตว์จะทำให้เกิดมาเป็นผู้มีโรคมาก^{๑๔} มักโกรธ คับแค้น พยาบาท ปองร้ายส่งผลให้เกิดมาเป็นผู้ที่มีผิวพรรณทราม^{๑๕} ผู้มีความริษยาจะทำให้เกิดมามีอำนาจน้อย^{๑๖} ผู้ไม่ให้ทานจะเกิดเป็นผู้มีโภคะน้อย^{๑๗} ผู้ที่มีความกระด้างไม่อ่อนน้อม ถ่อมตนจะเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ^{๑๘} ผู้ที่ไม่เข้าไปหาสมณพราหมณ์เพื่อถามว่าอะไรเป็นกุศลหรือ

^{๑๑} อ.จ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๓๐.

^{๑๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๘/๓๕๐.

^{๑๓} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๐/๓๕๐.

^{๑๔} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๑/๓๕๑.

^{๑๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๒/๓๕๒.

^{๑๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๓/๓๕๒.

^{๑๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๔/๓๕๓.

^{๑๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๕/๓๕๔.

บุคคลจะเป็นผู้ที่มีปัญหาทรมาน^{๑๙} สิ่งทั้งปวงเป็นไปเพราะกรรม^{๒๐} (มาจากผลของการกระทำที่เชื่อมภพชาติ) นอกจากนี้ยังรวมถึงจิตตสมุฏฐาน ซึ่งจัดเป็นสาเหตุของปัญหาสุขภาพทางร่างกายที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น เมื่อจิตใจอ่อนแอ ท้อแท้ ท้อถอย ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ย่อมง่ายต่อการเกิดโรคเครียดและบีบคั้นทางร่างกายด้วย

นอกจากผู้ทำหน้าที่พยาบาลจะพิจารณารักษาตามสมุฏฐานแล้ว ยังควรพิจารณาปัจจัยภายนอกที่เป็นสมุฏฐานให้เกิดโรคหรืออาการเจ็บป่วย ๖ ปัจจัย ดังต่อไปนี้

๑) ชาติสมุฏฐาน คือ ความเจ็บป่วยที่มีสาเหตุมาจากชาติ ๔

ความเจ็บป่วยที่เกิดจากความผิดปกติของมหาภูตรูป ๔ หากเสียสมดุลก็จะทำให้เจ็บป่วยได้^{๒๑} นอกจากนี้มหาภูตรูปภายในร่างกายแล้วยังรวมถึงมหาภูตรูปที่เป็นปัจจัยภายนอกตามธรรมชาติด้วย ไม่ว่าจะเป็นความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุที่มาจากดิน (เช่น แผ่นดินไหว แผ่นดินถล่ม เป็นต้น) ความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุที่มาจากน้ำ (เช่น น้ำท่วม คลื่นยักษ์สึนามิ รวมทั้งฝนแล้งด้วย) ความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุที่มาจากลม (เช่น ลมพายุ) ความเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุที่มาจากไฟ (เช่น ไฟไหม้ ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น) ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกาย

๒) ฤดูสมุฏฐาน คือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศตามฤดูกาล^{๒๒}

๓) อายุสมุฏฐาน คือ ช่วงอายุที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรค ซึ่งมนุษย์มีโรคทุกวัย โดยเฉพาะอายุที่เป็นสาเหตุของโรคคือความชรา^{๒๓}

๔) สัตว์สมุฏฐาน คือ สาเหตุการเกิดโรคที่มาจากสัตว์ ได้แก่ ฝีเข้า งูกัด ยักษ์เข้าสิง สัตว์ที่เจาะกินมันสมอง^{๒๔}

๕) วิธีสมุฏฐาน คือ สาเหตุให้เกิดโรคที่มาจากการรักษาที่ผิดพลาดหรือการบำบัดรักษาผิดวิธี ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยหรือทำให้โรครำเริบ ได้แก่ นวดมากเกินไป นึ่งตัวนานเกินไป นัตถุยามากเกินไป^{๒๕}

๖) อาหารสมุฏฐาน คือ สาเหตุของโรคมมาจากอาหาร ได้แก่ กินมากเกินไป กินน้อยเกินไป^{๒๖}

^{๑๙} ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๙๖/๓๕๕.

^{๒๐} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๗๘๕/๘๒๑.

^{๒๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๘๘/๒๑๘.

^{๒๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๑๑/๕๒๔.

^{๒๓} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๑๐/๔.

^{๒๔} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๖๘/๑๘๓.

^{๒๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๙๕/๓๔๑.

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔/๕.; ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๖๔/๑๐๓. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๐๓/๓๔๔.

สรุป พระคิลานุปัฏฐากจึงมีความเกี่ยวข้องกัน ๒ ส่วน คือ การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านกายภาพ ได้แก่ การดูแล การเยียวยา รักษา สุขภาพร่างกาย การส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพ รวมทั้งการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจ ได้แก่ การรักษาเยียวยาโรคทางด้านนามธรรม คือ การดูแลความรู้สึก อารมณ์ จิตใจ และปัญญา

พระคิลานุปัฏฐากมีความสำคัญทางด้าน การดูแลรักษาสุขภาพของพระภิกษุอาพาธ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพ มีทักษะในการวินิจฉัยโรคและการเลือกวิธีการรักษาอย่างเหมาะสมกับคนไข้ ในการพยาบาลคนไข้ควรคำนึงถึงปัจจัยประกอบการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการพยาบาลที่เหมาะสม โดยการพิจารณาจากสมุฏฐานที่เป็นปัจจัยภายในเฉพาะตัวของคนไข้ และพิจารณาสมุฏฐานของปัจจัยภายนอกที่มีผลต่ออาการเจ็บป่วยของคนไข้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการพยาบาลคนไข้ที่เหมาะสมตามอาการและสมุฏฐานที่แท้จริง

๒.๒ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเห็นว่า “การเจ็บป่วย” หรือ “โรค” มีความหมายตรงกับคำว่า “โรคาพาธ” หมายถึง ความเจ็บไข้ที่เกิดจากเชื้อโรค คำว่า “อาพาธ” หมายถึง ความเจ็บป่วย คำว่า “พยาธิ” หมายถึง ความเจ็บป่วย เป็นสิ่งที่เสียดแทงชีวิต เป็นสิ่งที่บีบคั้น และเป็นปัญหาที่ต้องกำจัดออกไปจากชีวิต^{๒๗}

ในโรคสูตรพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงโรคว่ามี ๒ ประเภท คือ โรคทางกายและโรคทางใจว่า “สัตว์ผู้อ้างว่าตนเองไม่มีโรคทางกายตลอดระยะเวลา ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง แม้อีกว่า ๑๐ ปีบ้าง ยังพอมืออยู่ แต่สัตว์ผู้จะกล่าวอ้างว่าตนเองไม่มีโรคทางใจตลอดระยะเวลาแม้ครู่เดียว หาได้ยาก ยกเว้นท่านผู้หมคกิลเลส”^{๒๘} พระพุทธศาสนามองว่าร่างกายเป็นรังแห่งโรค เป็นที่เกิดและเป็นทีสะสมโรคที่เกิดจากปัจจัยนำเข้า ทั้งจากการบริโภค จากมลภาวะ จากสารพิษ และจากพาหนะนำโรคจากสัตว์ เมื่อปัจจัยที่เป็นเชื้อเข้าสู่ร่างกายก็จะทำให้เกิดโรคทางตรงและโรคแทรกซ้อน

ในส่วนของโรคทางจิตใจก็จะเป็นผลพวงมาจากกิเลสในใจของแต่ละคน ดังที่ท่านพระภิกษุติยะมักจะอุทานว่าสุขหนอ สุขหนอ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่าทำไมจึงอุทานเช่นนั้น ท่านกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าอยู่ที่ใดก็ไม่หวาดหวั่น ไม่สะดุ้งตกใจแต่อย่างใดเลย มีความโปร่งเบาภายใน ยิ่ง ครองชีวิตด้วยปัจจัยที่ผู้อื่นให้ มีจิตอิสระ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็จึงเปล่งอุทานว่าสุขหนอ สุขหนอ

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๐.

^{๒๘} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๕๗/๒๑๗.

พระพุทธเจ้าจึงทรงเปล่งอุทานว่า “ผู้ใดไม่มีกิเลสเป็นเหตุกำเริบภายในจิต ล่วงพ้นความเป็นภพ และออกได้แล้ว... เป็นผู้ปราศจากภัย มีความสุข ไม่เศร้าโศก”^{๒๙} พระพุทธศาสนาเห็นว่าการที่มนุษย์ และสัตว์ทั้งหลายเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารโดยมีกิเลสเป็นเชื้อ เมื่อเกิดการปรุงแต่งหรือกระทบ กับปัจจัยทั้งภายในและปัจจัยภายนอก ทำให้กิเลสแสดงอาการกำเริบ โรคทางใจจึงมีสาเหตุมาจาก กิเลสในใจกำเริบ ส่งผลให้เกิดความทุกข์ทางใจ

จากการวิจัยในประเด็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดย มุ่งเน้นศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก ผลจากการวิจัยบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๑๕ บทบาท ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้

บทบาทสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพระคิลานุปัฏฐาก คือ บทบาททางด้านการดูแล รักษาภิกษุเป็นไข้หรือภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์จำเป็นต้องปฏิบัติต่อกันเองใน สถานการณ์ที่มีพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นไข้หรือมีอาการอาพาธเกิดขึ้น สืบเนื่องมาจากพระพุทธเจ้า ทรงตรัสว่า ถ้าหากภิกษุไม่ดูแลพยาบาลกันเองแล้วใครจะมาพยาบาลเรา แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้า ทรงให้ความสำคัญกับบทบาทของพระภิกษุที่มีต่อกันในฐานะผู้ทำหน้าที่พยาบาลซึ่งกันและกัน เมื่อ ภิกษุอาพาธพระองค์ทรงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายรักษาพยาบาลกันเอง และทรงรับสั่งว่า “ถ้าหากภิกษุ รูปใดมีความปรารถนาจะพยาบาลเราตถาคตแล้วไซ้ ขอเธอทั้งหลายจงพยาบาลภิกษุไข้”^{๓๐}

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับบทบาทของ พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้พยาบาลภิกษุไข้ โดยพระองค์ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทในการดูแลภิกษุไข้ เปรียบเสมือนการได้พยาบาลพระองค์เอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทสำคัญเป็นที่ ยอมรับของพระพุทธเจ้า และพระพุทธเจ้าก็ทรงยกแนะนำให้พระภิกษุได้ปฏิบัติต่อกันในฐานะที่เป็น พระคิลานุปัฏฐากซึ่งกันและกันในสถานการณ์ที่มีภิกษุเป็นไข้หรืออาพาธ โดยไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะ ภิกษุที่รู้จักกันหรืออยู่ในอาวาสเดียวกันเท่านั้น

๒. บทบาทแนะนำวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ

ในคิริมานันทสูตร ว่าด้วยการหายอาพาธของพระคิริมานนท์ ซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญที่ได้ กล่าวถึงการดูแลรักษาสุขภาพของพระสงฆ์ ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุป ดังนี้^{๓๑}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขต กรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล ท่านพระคิริมานนท์อาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านพระอนนท์จึงเข้าไป

^{๒๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๒/๑๗๓.

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๓/๔๖.

^{๓๑} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อ.เอกาทศก. (ไทย) ๒๔/๖๐/๑๒๘ -๑๓๓

เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วรายงานอาการอาพาธของพระคิลิमानนท์ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “อานนท์ ถ้าเธอเข้าไปหาแล้วกล่าวสัญญา ๑๐ ประการแก่คิลิमानนท์ภิกษุ เป็นไปได้ที่การอาพาธของคิลิमानนท์ภิกษุจะสงบระงับ โดยฉับพลันเพราะได้ฟังสัญญา ๑๐ ประการนี้ ๑) อนิจจสัญญา ๒) อนัตตสัญญา ๓) อสุภสัญญา ๔) อาทีนวสัญญา ๕) ปหานสัญญา ๖) วิชาคสัญญา ๗) นิโรธสัญญา ๘) สัพพโลเก อนภิตตสัญญา ๙) สัพพสังขารesu อนิจจสัญญา และ ๑๐) อานาปานสติ พระอานนท์จึงเข้าไปหาท่านพระคิลิमानนท์ถึงที่อยู่ แล้วกล่าวสัญญา ๑๐ ประการนี้แก่ท่านพระคิลิमानนท์ ขณะนั้นเองอาพาธของท่านพระคิลิमानนท์สงบระงับลงโดยฉับพลัน ทำให้พระคิลิमानนท์ได้หายขาดจากอาพาธนั้น

เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมของพระอานนท์ในคิลิमानันตสูตร พบว่า ท่านมีบทบาทในลักษณะของการเป็นพระศิลาอนุปฏิฐาก โดยมีบทบาทในฐานะเป็นผู้นำข่าวสารอาการอาพาธของพระคิลิमानนท์มากราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ นอกจากนี้แล้วยังมีบทบาทที่แสดงออกถึงความห่วงใย บทบาทในการนำธรรมะของพระพุทธเจ้าไปบอกกล่าวให้กับพระคิลิमानนท์ บทบาทในการแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพโดยใช้ธรรมโอสถให้กับพระคิลิमानนท์ เมื่อพระคิลิमानนท์ได้พิจารณาตามสัญญา ๑๐ ประการที่พระอานนท์ได้แนะนำทำให้หายจากอาการอาพาธ ทำให้คิลิमानันตสูตรมีอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวพุทธจนถึงปัจจุบัน โดยนิยมนำมา ๒ ลักษณะ คือ นำมาใช้สวดให้คนป่วยฟัง เรียกว่าโพชฌงคปริตร โดยสาธยายให้คนป่วยฟัง การฟังสาธยายธรรมทำให้กายอ่อนคลายความเครียด เมื่อกายอ่อนคลายไม่เครียด จิตก็ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และแนะนำให้คนป่วยนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อระงับความเจ็บไข้ สามารถใช้ปัญญาพิจารณาเข้าถึงความจริงแห่งชีวิต

๓. บทบาทผู้ช่วยหมอชิวโกมารภัก

ในสมัยที่แคว้นมคธเกิดโรคระบาดขึ้น ๕ ชนิด คือ (๑) โรคเรื้อน (๒) โรคฝี (๓) โรคกลาก (๔) โรคมองคร่อ (๕) โรคลมบ้าหมู ทำให้มีผู้ป่วยจำนวนมากมาให้หมอชิวกรักษา แต่ท่านไม่มีเวลา เพราะต้องรักษาภิกษุใช้จำนวนมาก จึงทำให้คนคิดว่าถ้าหากตัวเองเป็นพระแล้วก็จะได้รับการรักษาจากหมอชิวโกมารภัก จึงได้พากันบวชเข้ามาเพื่อจะได้รับการรักษาโรค

ทำให้หมอต้องมีภาระในการรักษาเพิ่มมากขึ้น การพยาบาลภิกษุอาพาธของหมอชิวกรจึงทำควบคู่กับพระสงฆ์ที่มีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือเป็นลูกมือให้กับหมอชิวโกมารภัก ภิกษุทั้งหลายพยาบาลภิกษุไข้เป็นจำนวนมาก แต่ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้มากด้วยการขอ มากด้วยการออกปากขอว่า “จงให้อาหารสำหรับภิกษุผู้เป็นไข้ จงให้อาหารสำหรับภิกษุพยาบาลไข้ จงให้ยาสำหรับภิกษุผู้เป็นไข้”^{๓๒} ซึ่งพระภิกษุที่เป็นลูกมือก็ช่วยงานด้านการรักษาอย่างเต็มที่ เมื่อรักษาหายแล้วก็ลาสิกขาออกไป แต่แสดงให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อภิกษุอาพาธว่า มีบทบาทในการหาอาหารที่เหมาะสม

^{๓๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๘/๑๔๓.

กับสุขภาพภิกษุไข้ อาหารให้ภิกษุที่ดูแลภิกษุไข้ การให้ยาสำหรับภิกษุไข้ และที่สำคัญแสดงให้เห็น บทบาทในลักษณะของผู้ช่วยหมอในการดูแลรักษาภิกษุอาพาธ

๔. บทบาทในการแสวงหายาที่ถูกกับโรค

ในสมัยที่ท่านพระสารีบุตรอาพาธหนัก พระมหาโมคคัลลานะจึงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้วได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร เมื่อก่อนท่านอาพาธร้อนในกาย กลับมีความสำราญด้วยยาอะไร” ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ผมมีความสำราญด้วยเหง้าบัวและรากบัว” เมื่อท่านพระมหาโมคคัลลานะรู้ว่ามิสมุนไพรมีฤทธิ์แก้กูกต่อโรคที่พระสารีบุตรเป็นอยู่ จึงไปแสวงหาเหง้าบัวและรากบัวมาถวายท่านพระสารีบุตร เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเหง้าบัวและรากบัวแล้ว อาพาธร้อนในกายก็หายทันที^{๓๓๓}

บทบาทของพระมหาโมคคัลลานะจึงไม่ใช่บทบาทในการรักษาโรคโดยตรง แต่มีบทบาทสำคัญในการแสวงหายารักษาโรคที่ถูกกับโรคที่พระสารีบุตรเป็นอยู่ เพราะบางสถานการณ์การแสวงหายารักษาโรคอาจมีความยากลำบากกว่าการรักษาโรค เนื่องจากวัตถุดิบในการนำมาปรุงยาหายากและอาจไม่มีในบางท้องถิ่น ดังนั้น บทบาทของพระภิกษุในการแสวงหายารักษาโรคจึงเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการดูแลรักษา เพราะร่างกายของแต่ละคนมีการตอบสนองต่อยารักษาโรคไม่เหมือนกัน จึงทำให้ใช้ยารักษาโรคเดียวกันแต่รักษาคนไม่หายทุกคน เมื่อพระโมคคัลลานะรู้ว่าพระสารีบุตรจะต้องรักษาด้วยยาชนิดใดจึงจะหาย พระโมคคัลลานะจึงได้เดินทางไปแสวงหายารักษาโรคที่เหมาะสมกับการรักษาสุขภาพของพระสารีบุตร จึงทำให้ท่านมีบทบาทในรูปของการแสวงหายารักษาโรคที่เหมาะสมและแก้กูกต่อสุขภาพของพระสารีบุตร และยังมีพระภิกษุจำนวนมากที่มีบทบาทในลักษณะนี้ แต่ไม่ค่อยได้มีการกล่าวถึงบทบาทนี้

๕. บทบาทนำอาหารแก้กูกต่อสุขภาพถวายไปภิกษุไข้

นางวิสาขา กล่าวว่า ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้มีแวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนเอง จะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ในเวลาสาย ตนเองจะอดอาหาร ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ได้อันคิลานุปัฏฐากภัตของหม่อมฉันแล้ว จะนำภัตตาหารไปถวายภิกษุไข้ได้ทันเวลา ตนเองก็ไม่อดอาหาร หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาถวายคิลานุปัฏฐากภัตแก่พระสงฆ์จนตลอดชีวิต^{๓๓๔}

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทซึ่งจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นบทบาทของนางวิสาขาที่ประสงค์จากถวายอาหารแก่พระสงฆ์และพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ดูแลพระภิกษุไข้เป็นประจำ ส่วนที่ ๒ เป็นข้อความที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระภิกษุที่ดูแลพระภิกษุไข้จนไม่มีเวลาฉันอาหาร จนทำให้มีอาการเหนื่อยล้าอ่อนล้าและอาจส่งผลให้มีปัญหาสุขภาพ ซึ่งอาจลดทอน

^{๓๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๘/๗๗.

^{๓๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๓.

ประสิทธิภาพในการทำหน้าที่จัดอาหารไปถวายพระภิกษุใช้ แสดงให้เห็นบทบาทของพระภิกษุในการดูแลด้านโภชนาการให้กับพระภิกษุใช้หรือพระภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นอีกบทบาทหนึ่งของพระคิลานุปฏิญาณที่คอยทำหน้าที่ในการถวายอาหารที่เหมาะสมแก่สุขภาพให้กับพระภิกษุใช้

๖. บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ

บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธในระหว่างการเยียวยารักษา โดยไม่ได้มีบทบาทในการรักษาโดยตรง แต่จะมีบทบาทในลักษณะการดูแลภิกษุอาพาธ ยกตัวอย่างเช่น ท่านพระเพทโฐฐีสีสะผู้เป็นพระอุปชฌาย์ของท่านพระอานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษ ผ่านงุ่มง่ามเกราะกรังติดตัวเพราะน้ำเหลือง พวกภิกษุเอน้ำซุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อย ๆ ดึงออกมา^{๓๕} แม้ว่าจะไม่ได้มีบทบาทกันรักษาโดยตรงก็ตาม แต่ก็คอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทำหน้าที่คอยช่วยเหลือและทำในสิ่งที่เป็นอุปการะเพื่อลดอาการหรือช่วยเหลือให้อาการอาพาธไม่มีผลกระทบรุนแรง

๗. บทบาทในการรักษาความสะอาด

ในคิลานวัตตูกถา^{๓๖} ว่าด้วยภิกษุใช้ สมัยนั้น ภิกษुरुูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ภิกษุนั้นนอนกลิ้งเกลือกไปมาบนปัสสาวะและอุจจาระของตนเอง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็นได้ตรัส ดังนี้ว่า “ภิกษุ เธออาพาธเป็นโรคอะไร” ภิกษุนั้นทูลว่า “ข้าพระองค์อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เธอมีภิกษุผู้คอยพยาบาลหรือ” ภิกษุนั้นทูลว่า “ไม่มี พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “เหตุใด พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลเธอ” ภิกษุนั้นทูลว่า “เพราะข้าพระองค์ไม่ได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนั้น พวกภิกษุจึงไม่คอยพยาบาลข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า “อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุนี้” ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้วตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงประคองศีรษะขึ้น ท่านพระอานนท์ยกเท้าวางบนเตียง

จากเรื่องราวดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าและพระอานนท์ทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปฏิญาณไปด้วย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาความสะอาด เนื่องจากพระที่กำลังอาพาธอยู่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงมีการขับถ่ายปัสสาวะและอุจจาระเรี่ยราดแล้วนอนกลิ้งเกลือกก่อให้เกิดความสกปรกของร่างกายและบริเวณที่พักอาศัย ทำให้พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ช่วยกันทำความสะอาดร่างกายให้กับพระภิกษุอาพาธ ทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม และทำความสะอาดที่พักของพระภิกษุอาพาธรูปนั้น ซึ่งเป็นแบบอย่างสำคัญในการดูแลรักษาพระภิกษุอาพาธของพระสงฆ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระคิลานุปฏิญาณนอกจากจะมีหน้าที่หลักในการดูแลรักษาสุขภาพแล้ว ยังมีบทบาท

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๔/๒๒๗.

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙- ๒๔๑.

สำคัญในการดูแลรักษาความสะอาด การทำความสะอาดทางด้านร่างกาย ทำความสะอาดเครื่องห่ม รวมไปถึงเสนาสนะด้วย

๘. บทบาทในการพยาบาลภิกษุอาพาธ

จากเหตุการณ์ที่พระภิกษุเป็นโรคท้องร่วงแต่ไม่มีพระภิกษุรูปใดคอยดูแลรักษาพยาบาล จึงทำให้ภิกษุรูปนั้นได้รับความทุกข์ทรมานและนอนเกือบกึ่งอุจจาระและปัสสาวะของตัวเอง โดยไม่ได้รับการดูแลรักษาจากพระภิกษุ จึงทำให้พระพุทเจ้าและพระอานนท์ช่วยกันทำความสะอาดร่างกาย ผลัดเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม และชำระล้างเสนาสนะให้สะอาด สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงทำให้พระพุทเจ้าได้ตรัสเรียกประชุมพระสงฆ์ พร้อมกับกล่าวถึงความสำคัญของการดูแลรักษาและพยาบาล ดังนี้^{๓๗}

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาล เราก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีสัทธีวาทริก สัทธีวาทริกพึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย

ถ้ามีอันตเวาสิก อันตเวาสิกพึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลภิกษุใช้นั้นจนตลอดชีวิต (หรือ) จนกว่าเธอจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์สัทธีวาทริก อันตเวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาลภิกษุใช้นั้น ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ

จากพุทธดำรัสดังกล่าว จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกแสดงให้เห็นการแนะนำให้พระสงฆ์ปฏิบัติต่อกันในฐานะที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เมื่อพิจารณาจากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ทุกรูปมีความสัมพันธ์กันหลายฐานะ เมื่อมีรูปใดรูปหนึ่งอาพาธจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่อยู่ร่วมกันจะต้องทำหน้าที่ในการพยาบาลกันอย่างเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นข้อกำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันของพระภิกษุทุกรูป ส่วนที่ ๒ มีลักษณะเป็นพุทธบัญญัติ ซึ่งมีสภาพการปฏิบัติและสภาพการบังคับใช้ตามพระวินัย เมื่อพระภิกษุใดได้เห็นหรือรับรู้ว่ามีพระภิกษุด้วยกันอาพาธหรือเป็นไข้ จะต้องเข้าไปช่วยเหลือดูแลรักษาพยาบาลซึ่งกันและกัน ถ้าหากว่าไม่ปฏิบัติในฐานะเป็นพระคิลานุปัฏฐากให้กับพระภิกษุไข้หรืออาพาธก็จะทำให้เป็นอาบัติทุกกฏ

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๑.

๙. บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้

ฉันทโนวาทสูตร^{๓๘} ท่านพระฉันทนะอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตร เข้าไปหาท่านพระมหาจุนทะถึงที่อยู่ ได้กล่าวกับท่านพระมหาจุนทะดังนี้ว่า มาเถิดท่านจุนทะ พวกเราเข้าไปถามอาการอาพาธของท่านพระฉันทนะกันเถิด” เมื่อไปถึงที่อยู่ของพระฉันทนะแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระฉันทนะดังนี้ว่า ท่านฉันทนะ ท่านยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาของท่านทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรืออาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ

ท่านพระฉันทนะตอบว่า “ท่านสารีบุตร กระผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ทุกขเวทนาของ กระผมกำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ ท่านสารีบุตร กระผมจักนำศีลธรรมมา กระผมไม่ยอมยกมีชีวิตอยู่” (หมายถึงมีความประสงค์จะฆ่าตัวตาย)

พระสารีบุตรจึงตอบว่า “ท่านฉันทนะอย่านำศีลธรรมมา ท่านจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิด พวกเราต้องการให้ท่านรักษาตัวอยู่ต่อไป ถ้าท่านฉันทนะไม่มีโรคชราที่เป็นสัปปายะ ผมจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทนะไม่มีเกสัชที่เป็นสัปปายะ ผมจักจักแสวงหามาให้ ถ้าท่านฉันทนะไม่มีพวกอุปัฏฐากผู้เหมาะสม ผมจักอุปัฏฐากเอง ท่านฉันทนะอย่านำศีลธรรมมาเลย ขอท่านฉันทนะจงรักษาตัวให้อยู่ต่อไปเถิด พวกเราต้องการให้ท่านฉันทนะรักษาตัวอยู่ต่อไป

จากเรื่องราวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระสารีบุตรและพระจุนทะได้ทำหน้าที่ในการสงเคราะห์พระฉันทนะซึ่งกำลังอาพาธหนักจนคิดจะฆ่าตัวตาย โดยการเสนอตัวในการสงเคราะห์ทั้งในรูปแบบของการปัจจัยการดำรงชีพ การสงเคราะห์ในด้าน การดูแลรักษา การสงเคราะห์ในด้านของการพยาบาล การสงเคราะห์ในด้านของการรับใช้ในยามที่มีอาการอาพาธหนัก การสงเคราะห์ในฐานะที่เป็นเพื่อนสหธรรมิกซึ่งกันและกัน จึงเป็นแบบอย่างให้เห็นว่าในสถานการณ์ที่เพื่อนสหธรรมิกอาพาธ ภิกษุอื่นย่อมมีหน้าที่สงเคราะห์กันอย่างเกื้อกูล พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทสำคัญในการเป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีความยินดีในการสงเคราะห์สุขภาพ มีจิตอาสาในการทำหน้าที่สงเคราะห์ภิกษุอาพาธหรือภิกษุที่กำลังเป็นไข้อยู่ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยและปราศจากการเห็นแก่ตัว

๑๐. บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ

ในวัฏกสิสูตร^{๓๙} สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อ กระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระวัฏกสิอาพาธ ได้รับทุกข์เป็นไข้หนัก พักอยู่ที่โรงช่างหม้อ พระพุทธเจ้าเสด็จไปเยี่ยมพระวัฏกสิ ทรงตรัสว่า

วัฏกสิ รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง

ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า

^{๓๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๙-๓๙๐/๔๔๒-๔๔๓

^{๓๙} ส.ข. (ไทย) ๑๗ / ๘๗/๑๕๗-๑๖๓.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข
 เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า
 ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่ง
 นั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา
 ซื่อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อสนทนาธรรมแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จกลับ วันต่อมาพระองค์ได้ฝากภิกษุนำสารธรรมไป
 บอกแก่พระวัคกลีว่า “พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงท่านว่า อย่ากลัวเลยวัคกลี อย่ากลัวเลยวัคกลี ความ
 ตายอันไม่ต่ำช้าจักมีแก่เธอ การทำกาละจะไม่เลวทราม” เมื่อได้รับฟังดังนั้นแล้ว ส่งผลให้พระวัคกลีมี
 กำลังใจขึ้น และเมื่อพิจารณาธรรมะไปด้วยจึงเข้าใจธรรมะจนหลุดพ้น ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจึงมี
 บทบาทในการสื่อสารธรรมะ ก่อให้เกิดความเข้าใจจนมีปัญญาวิมุตติ

๑๑. บทบาทการใช้ธรรมโอสถ

โพชฌมคสูตร เนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึง ในขณะที่พระองค์ทรงประชวรหนัก พระองค์ได้รับ
 สั่งให้พระมหาจุนทะสวดสาธยายโพชฌมค ๗ ให้พระองค์ฟัง โดยพระองค์ได้พิจารณาตามธรรมนั้นไป
 ด้วย ครั้นพระมหาจุนทะได้แสดงธรรมจบลง พระพุทธเจ้าก็ทรงหายจากพระประชวรทันที ดังที่
 พระองค์ได้ตรัสกับพระมหาจุนทะว่า “จุนทะ โพชฌมค ดีนก จุนทะ โพชฌมค ดีนก^{๔๐} นอกจากนี้ยัง
 พบว่า ในช่วงที่ท่านพระมหากัสสปะ อาพาธหนักอยู่ ณ ปิปลิคุหา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จ
 ไปเยี่ยมถึงที่พัก ทรงแสดงธรรมโพชฌมค ๗ ให้พระมหากัสสปะฟัง พระมหากัสสปะน้อมจิตพิจารณา
 ตามไปด้วย ครั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมจบลง พระมหากัสสปะก็หายจากอาพาธ^{๔๑} จากเรื่องราว
 ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พระจุนทะได้สวดสาธยายโพชฌมคสูตรให้กับพระพุทธเจ้าฟังในขณะที่
 พระองค์ทรงประชวรอยู่ ส่งผลให้พระองค์ทรงหายจากพระประชวรทันที นอกจากนี้แล้วพระพุทธเจ้า
 ยังใช้โพชฌมคสูตรสอนให้กับพระมหากัสสปะฟังขณะอาพาธหนัก เมื่อได้ฟังธรรมโอสถและนำไป
 พิจารณาทำให้เข้าใจธรรมะตามโพชฌมคสูตรอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจแล้วจึงทำให้หายจากโรคที่กำลัง
 อยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระจุนทะมีบทบาทในการใช้ธรรมโอสถในการรักษาพระอาการประชวรของ
 พระพุทธเจ้า

๑๒. บทบาทคอยรับใช้ภิกษุอาพาธ

พระอานนทนอกจากจะทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นพระคิลานุ
 ปัฏฐากของพระพุทธเจ้าในเมื่อยามที่พระพุทธเจ้าทรงพระประชวร โดยพระอานนทได้ทำหน้าที่
 อุปัฏฐากอย่างใกล้ชิด สิ่งสำคัญคือท่านคอยรับใช้พระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลาจนถึงวันที่พระพุทธเจ้า

^{๔๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๙๗/๑๓๐-๑๓๑.

^{๔๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๙๕/๑๒๘-๑๒๙.

ปรีนิพพาน พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า บัดนี้ เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลมานาน ผ่านวัยมา มาก เรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตเหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ ฉะนั้น ร่างกายของ ตถาคตยังสลายขึ้น ก็เฉพาะในเวลาเวลาที่ตถาคตเข้าเจโตสมาธิ อันไม่มีนิमितเพราะไม่มีนิमितเพราะไม่ใส่ใจ นิमितทุกอย่าง และเพราะเวลาดับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น^{๔๒} บทบาทของพระอานนท์ในฐานะพระคิ ลานุปัฏฐากนั้นคือการอยู่ใกล้พระพุทธเจ้าเพื่อคอยรับใช้ ซึ่งเป็นแบบอย่างของพระคิลานุปัฏฐากรูปอื่น ที่คอยรับใช้พระภิกษุอาพาธอย่างใกล้ชิด

๑๓. บทบาทการเยี่ยมไข้

ในช่วงที่ท่านพระอนรุทธะอาพาธหนัก ท่านได้นำแนวทางแห่งการเจริญสติปัฏฐานมาใช้ ระวังทุกขเวทนาที่แรงกล้าอันมีสาเหตุมาจากการรุมเร้าของโรคให้ดับหายลงไปได้ด้วยการเจริญสติปัฏ ฐาน ดังที่ท่านได้ตอบกับพระเถระที่ไปเยี่ยมไข้ พร้อมทั้งถามถึงความเป็นอยู่แห่งวิหารธรรมที่ทำให้ ท่านมีอินทรีย์ผ่องใสได้ ถึงแม้จะได้รับความทุกข์ที่เกิดขึ้น เพราะการอาพาธนั้นก็ตาม ซึ่งท่านก็ได้ตอบ ว่า ที่เป็นดังนี้ก็เพราะท่านมีจิตอันมั่นคงดี โดยตั้งอยู่ในสติปัฏฐานทั้ง ๔^{๔๓} นอกจากจะแสดงให้เห็นถึง การสนทนาธรรมเรื่องสติปัฏฐาน ๔ แล้ว ยังแสดงให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งในช่วงที่ท่านพระอนรุทธะ อาพาธว่า ได้มีพระเถระหลายท่านเข้ามาเยี่ยมไข้ของท่าน ซึ่งถือโอกาสในการมาเยี่ยมไข้ได้สนทนา ธรรมกันไปด้วย

๑๔. บทบาทรักษาโรค

พระวินัยปิฎก ในหมวดเภสัชขันธกะ ได้ระบุถึงการรักษาโรคต่าง ๆ ด้วยเภสัช ๕ ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย พร้อมทั้งยาสมุนไพรที่ได้จากรากไม้ต่าง ๆ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้ แร่ธาตุต่าง ๆ เช่น เกลือ กามะถัน ผงมูลโคแห้งแก้แผลพุพอง และกลืนตัว และยานัตถุ์ แก้วปอดหัว^{๔๔} สิ่งเหล่านี้มีพระภิกษุที่คอยทำหน้าที่ในการรักษา เช่น การผ่าตัดฝี ภิกษุที่อาพาธด้วยโรค ฝี ทรงอนุญาตให้ทำการผ่าตัด ใช้น้ำผาด งามบด ยาพอก ผ้าพันแผล ให้ชะด้วยน้ำแป้งเมล็ดผักกาด สำหรับแผลคัน และให้รม สำหรับแผลขึ้น^{๔๕} ซึ่งแสดงให้เห็นกระบวนการรักษาโรคของพระสงฆ์ที่ สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งในเภสัชขันธกะได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับกระบวนการรักษาโรค ซึ่งเป็น บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ทำหน้าที่ในการรักษาโรคให้กับพระภิกษุอาพาธ

^{๔๒} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๗๕/๒๒๒-๒๒๔.

^{๔๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๐๘/๔๔๐.

^{๔๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๐/๔๔.

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๗/๕๘-๕๙.

๑๕. บทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ

นอกจากพระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทสำคัญในด้านการดูแลรักษาและป้องกันโรคภัยไข้เจ็บแล้ว ยังมีบทบาทในรูปของการช่วยเหลือเกื้อกูลด้านภาระหน้าที่ของพระภิกษุอาพาธหรือภิกษุไข้ที่ไม่สะดวกในการทำหน้าที่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อให้มีการผ่อนภาระให้กับพระภิกษุอาพาธ แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้ให้พระภิกษุผ่อนภาระให้กับพระองค์ในช่วงที่พระองค์มีปัญหาเกี่ยวกับพระวรกาย ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการพักผ่อนเพื่อคลายความตึงเครียดทางด้านร่างกาย จึงทำให้พระพุทธเจ้าได้มอบหมายหน้าที่ให้พระสงฆ์ช่วยในการทำหน้าที่แทนชั่วคราว ยกตัวอย่างเช่น สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเกือบตลอดทั้งคืน พระองค์ทรงมีอาการปวดหลัง ทรงใช้การบำบัดด้วยวิธีการพักผ่อน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สารีบุตร...จงแสดงธรรมมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย เราเมื่อภายหลัง จักขอพักผ่อนสักหน่อย”^{๔๖} พระภิกษุอาพาธซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบสำคัญจึงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ พระคิลานุปัฏฐากจึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือด้านภาระ เพื่อไม่ให้พระภิกษุอาพาธมีความวิตกกังวนกับภาระที่ทำค้างไว้ ซึ่งจะเป็นการช่วยเยียวยาสุขภาพจิตอีกทางหนึ่งด้วย

สรุป จากการวิจัยบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า จำแนกออกเป็น ๑๕ บทบาท คือ บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ บทบาทแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพ บทบาทผู้ช่วยหมอชีวกโกมารภัจ บทบาทในการแสวงหายาที่ถูกกับโรค บทบาทนำอาหารเกื้อกูลต่อสุขภาพถวายไปภิกษุไข้ บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ บทบาทในการรักษาความสะอาด บทบาทในการพยาบาลภิกษุอาพาธ บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้ บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ บทบาทการใช้ธรรมโอสถ บทบาทคอยรับใช้ภิกษุอาพาธ บทบาทการเยี่ยมไข้ บทบาทรักษาโรค และบทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ

จากบทบาทดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากออกเป็น ๗ กลุ่ม ดังต่อไปนี้ ๑) บทบาทในการรักษาโรค มี ๔ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ บทบาทผู้ช่วยหมอชีวกโกมารภัจ บทบาทในการพยาบาลภิกษุอาพาธ และบทบาทรักษาโรค ๒) บทบาทด้านวิธีการ มี ๑ บทบาท ได้แก่ บทบาทแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพ ๓) บทบาทส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพ มี ๒ บทบาท คือ บทบาทนำอาหารเกื้อกูลต่อสุขภาพถวายไปภิกษุไข้ และบทบาทในการแสวงหายาที่ถูกกับโรค ๔) บทบาทในการดูแล มี ๒ บทบาท คือ บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ และ บทบาทในการรักษาความสะอาด ๕) บทบาทในการสงเคราะห์ มี ๓ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้ บทบาทคอยรับใช้ และบทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ ๖) บทบาทด้านธรรมโอสถ มี ๒ บทบาท คือ บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ และบทบาทการใช้ธรรมโอสถ ๗) บทบาทในการให้กำลังใจ มี ๑ บทบาท ได้แก่ บทบาทการเยี่ยมไข้ เมื่อพิจารณาบทบาทตามหลักการพัฒนาสุขภาพะเชิงพุทธแบบองค์รวมพบว่า จำแนกบทบาทพระคิลานุปัฏฐากออกเป็น ๔ ด้าน ๑) บทบาททางด้าน

^{๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๐/๒๔๙.

ร่างกาย ได้แก่ บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ บทบาทแนะนำวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ บทบาทผู้ช่วย หมออชิวโกโกมารภักข์ บทบาทในการแสวงหายาที่ถูกกับโรค บทบาทนำอาหารที่ถือฤกษ์ต่อสุขภาพถวาย ไปภิกษุไข้ บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ บทบาทในการรักษาความสะอาด บทบาทในการพยาบาล ภิกษุอาพาธ บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้ และบทบาทรักษาโรค ๒) บทบาทด้านสังคม ได้แก่ บทบาทคอยรับใช้ บทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ ๓) บทบาททางด้านจิตใจ ได้แก่ บทบาทการ เยี่ยมไข้ ๔) บทบาททางด้านปัญญา ได้แก่ บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ และบทบาทการใช้ธรรมโอสถ

๒.๓ แนวคิดการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก

ในส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจะมุ่งเน้นศึกษาแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กับบริบทสังคมปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง ๔ ประเด็น ประกอบด้วย ความหมายของพระคิลานุปัฏฐาก ความเป็นมาของการจัดตั้งพระคิลานุปัฏฐาก การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก บทบาทหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก การสร้างเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก ดังนี้

คิลานุปัฏฐาก มาจากคำ ๒ คำ คือ คิลาน + อุปัฏฐาก = หมายถึง ผู้รับใช้ น. ผู้พยาบาล คนไข้ (ใช้เฉพาะพระสงฆ์) โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของคำว่าคิลานุปัฏฐากไว้ว่า หมายถึง ผู้ปฏิบัติภิกษุไข้^{๔๗}

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ให้ความหมายของ “พระคิลานุปัฏฐาก” ว่า หมายถึง ผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคการ ควบคุมโรคและการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย^{๔๘}

สรุป พระคิลานุปัฏฐากจึงหมายถึงพระภิกษุที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาพระภิกษุที่อาพาธ ไม่ใช่ เฉพาะการให้ยารักษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือ ดูแล ส่งเสริมทางด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ การส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพที่ถือฤกษ์ต่อสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งมีหลายคำที่เกี่ยวข้อง เช่น คิลานภักข์ หมายถึง อาหารที่จัดถวายภิกษุไข้โดยเฉพาะ คิลานเภสัช หมายถึง ยาสำหรับภิกษุไข้หรือยารักษา โรค คิลานศาลา หมายถึง เรือนพักภิกษุไข้ ที่พยาบาลภิกษุไข้ โรงพยาบาล และคิลานุปัฏฐากภักข์ หมายถึง อาหารที่จัดถวายภิกษุสามเณรผู้ปฏิบัติดูแลภิกษุไข้โดยเฉพาะ ในปัจจุบันพระคิลานุปัฏฐาก ไม่ได้มีหน้าที่ดูแลภิกษุอาพาธเท่านั้น ยังทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านสุขภาพแก่คนในสังคมด้วย

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๑.

^{๔๘} สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐, หน้า ๕.

๒.๓.๑ ความเป็นมาของการจัดตั้งพระคิลานุปัฏฐาก

พระมงคลวชิรกร เลขานุการคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม (มส.) เปิดเผยว่า ตามที่คณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของ มส. ซึ่งมีพระพรหมวชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดยานนาวา เป็นประธาน ได้เห็นชอบธรรมนุญว่าด้วยสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ และ มส.มีมติเห็นชอบแล้วนั้น ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ รวมทั้งการจัดให้มีพระคิลานุปัฏฐากประจำวัด มีหน้าที่คอย ให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่พระสงฆ์ภายในวัด โดยกำหนดให้วัดที่มีความพร้อมต้องมีพระคิลานุปัฏฐากประจำวัดอย่างน้อยวัดละ ๒ รูป ซึ่งจะให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๖๒ รวมทั้งในทุกภาคการปกครองของคณะสงฆ์จะต้องมีวัดส่งเสริมสุขภาพเป็นต้นแบบด้วย ในส่วนของการดำเนินงานตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ในระดับพื้นที่ พบว่าได้มีการขับเคลื่อนแล้วในหลายพื้นที่ คือ จ.สุโขทัย แพร่ น่าน กำแพงเพชร จันทบุรี ฉะเชิงเทรา อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด ขอนแก่น บุรีรัมย์ ปัตตานี สตูล พัทลุง นครศรีธรรมราช นครราชสีมา นครปฐม และกรุงเทพฯ ทั้งนี้ จะมีการสังเคราะห์รูปแบบ และองค์ความรู้จากแต่ละพื้นที่เพื่อวางแผนขยายผลไปยังทั่วประเทศต่อไปด้วย^{๔๙}

พระพรหมวชิรญาณ กรรมการมหาเถรสมาคม ในฐานะประธานคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม เปิดเผยว่า เรื่องสุขภาพของพระสงฆ์ ถือเป็นโครงการที่ได้ร่วมกับภาครัฐจัดทำอย่างเป็นทางการครั้งแรก ร่วมปฏิบัติงานเชิงลึก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจต่อการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ในหลักสูตร พระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ นิยามศัพท์ว่า หมายถึง “ผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์” และจากการประกาศใช้ธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีแนวคิดหลักในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ให้ชุมชนและสังคมดูแลอุปัฏฐากพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม การขับเคลื่อนสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ เป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม^{๕๐}

^{๔๙} ไทยรัฐออนไลน์, มส.ตั้ง "พระคิลานุปัฏฐาก" ดูแลสุขภาพพระสงฆ์, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.thairath.co.th/news/society/1328347> [๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓].

^{๕๐} Khaosod Online, มหาเถรสมาคม จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ส่งเสริมสุขภาพ ประจำวัด, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_760688 [๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓].

๒.๓.๒ การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก

นายแพทย์อรุณพล แก้วสัมฤทธิ์ รองอธิบดีกรมอนามัย กล่าวถึงการประชุมว่า การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ “หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.)” ในครั้งนี้ มีกิจกรรมสำคัญประกอบด้วย การบรรยาย อภิปรายให้ความรู้ การทดสอบสมรรถภาพทางกายโดยเครื่องวิเคราะห์องค์ประกอบมวลสารในร่างกาย โดยเครื่อง Inbody การฝึกปฏิบัติช่วยฟื้นคืนชีพขั้นพื้นฐาน (CPR) การฝึกปฏิบัติโดยผ่านฐานการเรียนรู้ การส่งเสริมสุขภาพ “พระสงฆ์สุขภาพแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุข” จำนวน ๕ ฐาน ได้แก่ การออกกำลังกาย, การถวายภัตตาหารอย่างไรให้ได้บุญ พระสงฆ์ฉันได้สุขภาพ, ธรรมชาติบำบัดตามหลักพระธรรมวินัย, สุขภาพช่องปาก, และการส่งเสริมสุขภาพจิตโดยการประเมินความเครียด นายแพทย์กิตติลาภสมมติศิริ ผู้อำนวยการสำนักอนามัยผู้สูงอายุ กล่าวเพิ่มเติมว่า พระสงฆ์ไทยมีปัญหาทางสุขภาพ โดยเฉพาะป่วยเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด และภาวะไขมันในเลือดสูง ซึ่งสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจากอาหารที่ใส่บาตรทำบุญของประชาชน ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลเสียต่อการเจ็บป่วยของพระสงฆ์ จึงจัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ “หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.)” เพื่อให้พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง และให้คำแนะนำ ดูแลพระสงฆ์ภายในวัด และชุมชนได้ รวมถึงเพื่อเตรียมการรองรับระบบการดูแลพระสงฆ์และการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว และเพื่อพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์แกนนำ เพื่อเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และการพัฒนาสุขภาพชุมชน โดยมี พระคิลานุปัฏฐากร่วมโครงการนี้ จังหวัดละ ๑ รูป ผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุข เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่ายรวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๐๐ รูป/คน^{๕๑}

๒.๓.๓ บทบาทหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก

กรมอนามัย และภาคีเครือข่าย อาทิ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและพระสงฆ์นักพัฒนาได้ร่วมกันพัฒนาหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) เพื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และวัดรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Temple) และขับเคลื่อนการดำเนินงานธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชนและสังคมกับการดูแลผู้สูงอายุพระสงฆ์ที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และบทบาท

^{๕๑} Khaosod Online, มหาเถรสมาคม จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_760688 [๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓].

พระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม โดยมีพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัคร ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.)” เป็นผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย “ทั้งนี้ บทบาทของพระอาสาสมัครส่งเสริม สุขภาพประจำวัด (อสว.) มีหน้าที่สื่อสารเรื่องสุขภาพพระสงฆ์ เฝ้าระวังสถานการณ์ด้านสุขภาพในวัด และชุมชน ประสานงานด้านสุขภาพพระสงฆ์กับคณะสงฆ์ และหน่วยงานด้านสาธารณสุข ให้บริการ สุขภาพเบื้องต้นแก่พระสงฆ์ในพื้นที่ รวมถึงให้คำปรึกษา แนะนำ ถ่ายทอดความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพ แก่ชุมชน และดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดีด้านสุขภาพ ตามหลักพระธรรมวินัย”^{๕๖}

๒.๓.๔ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก

นายธนิตพล ไชยนันทน์ ที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขเปิดเผยว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีความสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง สิ่งแวดล้อมภายในวัด และขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาวะของชุมชน โดยรัฐบาลเห็นความสำคัญของ สุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับมติมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ มติที่ ๑๙๑/ ๒๕๖๐ และมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุข ภาวะ” โดยดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีวัดจำนวน ๔๑,๒๐๕ วัด และมีพระสงฆ์ จำนวน ๒๙๐,๐๑๕ รูป สามเณร จำนวน ๕๘,๔๑๘ รูป รวมเป็น ๓๔๘,๔๓๓ รูป ซึ่งมากกว่าร้อยละ ๕๐ ของพระสงฆ์เป็นผู้สูงอายุ และมี แนวโน้มเป็นผู้สูงอายุมากขึ้น พระสงฆ์จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ต้องได้รับการดูแลเสริมสร้างทักษะ การดำรงชีวิต โดยกระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำโครงการพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ บูรณาการ การส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ร่วมกับศิลปวัฒนธรรมในความเป็นวัด โดยใช้หลัก ๕ ร. คือ ร. สะอาดร่มรื่น ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในวัด และการป้องกันควบคุมโรค ร. สงบร่มเย็น ได้แก่ การเทศนา ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ร. สุขภาพร่วมสร้าง ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในวัด การบริโภคอาหาร ดูแลช่องปาก ออกกำลังกายและมี ระบบการดูแลและส่งต่อเมื่อเจ็บป่วย ร. ศิลปะร่วมจิต (วิญญาน) ดำรงรักษาสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ ร. ชาวประชาร่วมพัฒนา ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมให้สามารถบริหารจัดการสุขภาพได้ด้วยตนเอง เพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพ สร้าง ชุมชน ท้องถิ่นและองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ ผู้วัดรอบรู้สุขภาพ (Health Literate Temple) เพื่อให้ พระสงฆ์มีความรอบรู้ด้านสุขภาพและขับเคลื่อนการดำเนินงานธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ

^{๕๖} MGR Online, พัฒนาหลักสูตร “พระคิลานุปัฏฐาก” ดูแลพระสงฆ์อาพาธ จัดการปัจจัยเสี่ยง สุขภาพพระ, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/qol/detail/9610000015455> [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].

พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งขณะนี้มีวัดที่ผ่านเกณฑ์ประเมินวัดส่งเสริมสุขภาพจำนวน ๔,๑๙๑ วัด และพระคิลานุปัฏฐาก ที่ผ่านการอบรม พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.) จำนวน ๓,๙๔๕ รูป^{๕๓}

จัดอบรมพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ “หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.)” กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก หรือพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) เพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการดูแลสุขภาพชุมชนและสังคม เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด – อสว.) มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถให้คำแนะนำดูแลสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนได้ เตรียมความพร้อมระบบการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาว ซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์แก่นำให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และการพัฒนาสุขภาพชุมชน^{๕๔}

๒.๓.๕ การสร้างเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก

พระสงฆ์ที่อบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทเพื่อคอยดูแลและส่งเสริมสุขภาพตนเอง อุปัชฌาย์ อาจารย์และสหธรรมิกที่เอื้อต่อพระธรรมวินัย โดยใช้ความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) หมายถึง ความสามารถของคน กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือประชากรในสังคมโดยรวมในการค้นหาคำตอบที่ต้องการ เข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นจริงและทำความเข้าใจข้อมูลที่ได้รับมา และพฤติกรรมปฏิบัติโดยใช้ประโยชน์ความรู้ด้านสุขภาพจากการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐากได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อเป็นการขับเคลื่อนความรู้ด้านสุขภาพของพระคิลานุปัฏฐาก จึงได้ต่อยอดพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากให้เป็นพระนักสื่อสารให้มีความรู้ในการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลด้านสุขภาพหลากหลายช่องทาง^{๕๕}

การขับเคลื่อนพระคิลานุปัฏฐาก ฝ่ายการสาธารณสุขสงเคราะห์จังหวัด อปอ. อปต. เจ้าคณะปกครอง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา สนับสนุนและจัดตั้งกองทุนบริหารงานทำงานของพระ อสว. โดยคณะสงฆ์ระดับจังหวัดมอบหมาย การขับเคลื่อนงานพระสงฆ์ ๖ ด้าน ซึ่งมอบหมายให้ฝ่าย

^{๕๓} MGR Online, สธ.ใช้หลัก ‘5 ร.’ พัฒนาวัด เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/uptodate/detail/9620000098638>, [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].

^{๕๔} เชียงใหม่นิวส์, พระคิลานุปัฏฐาก อบรมพัฒนาพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด วัดพระธาตุศรีจอมทอง, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1196832/> [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].

^{๕๕} อุมภาพร นิมิตระกุล และพระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิทธิ์, “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพที่ ๑”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓ : ๓๘.

สาธารณสุขสงเคราะห์จังหวัดให้ดำเนินการเรื่องการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และให้พระ อสว.ที่ผ่านการอบรม ได้มาทำงานร่วมกัน พระคิลานุปัฏฐาก (พระ อสว.) ประสานงานการขับเคลื่อนด้านสุขภาพไป สสจ. จากนั้น สสจ.ติดต่อไปทางโรงพยาบาลเครือข่าย สสอ. หรือภาคีเครือข่าย ภาครัฐ ได้แก่ รพช. รพสต. อบต. พมจ. อสม. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกชุมชน ฯลฯและโรงพยาบาลเครือข่ายจะ ประสานงานกับ เกิดการจัดกิจกรรม โดยเน้นการตรวจคัดกรอง/ ตรวจสอบสุขภาพพระสงฆ์ในวัด^{๕๖}

สรุป การขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านพระคิลานุปัฏฐากมาจากการตระหนักถึง ความสำคัญของสุขภาพพระสงฆ์ ตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๑๙๑/๒๕๖๐ และมีมติสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ ๕ ให้มีการขับเคลื่อนงาน “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นองค์กรหลักของประเทศในการอภิบาลระบบ ส่งเสริมสุขภาพและระบบอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อ ประชาชนสุขภาพดีจึงได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนร่วม ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ดูแลประชาชนทุกกลุ่มวัย “วัด” เป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สุขภาพของประชาชน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากประชาชน การส่งเสริมให้วัดเป็น “วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Temple)”^{๕๗} จึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะ จะส่งผลที่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่น ชุมชนมีสุขภาพที่ดีตามวิถีแบบไทย ๆ กลไกการพัฒนาที่สำคัญ คือ การสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.) เพื่อให้ พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (พระ อสว.) มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัย ของตนเองและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากจะ ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป โดยฝึกให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพ เมื่อผ่านการ อบรมแล้วจึงจะเป็นพระคิลานุปัฏฐากที่สมบูรณ์ ซึ่งทุกจังหวัดก็ได้มีการแต่งตั้งพระคิลานุปัฏฐาก ประจำจังหวัด โดยพระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินงานตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ พ.ศ.๒๕๖๐

๒.๔ แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์

ในส่วน of แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์มีหลากหลายแนวคิด งานวิจัยนี้จึงได้มีการศึกษาหลากหลายแนวคิดแล้วนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ เหมาะสมกับพระสงฆ์ โดยจำแนกออกเป็น ๘ แนวคิด ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ตาม

^{๕๖} อุมภาพร นิมตระกูล และพระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิทโธ, “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้าน สุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักร้องสารในเขตสุขภาพที่ ๑”, : ๔๔.

^{๕๗} สำนักอนามัยผู้สูงอายุกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือแนวทางการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพยาบาล องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

วิถีชีวิตนักบวช การส่งเสริมพฤติกรรมสุขุณิสาแก่พระสงฆ์ การส่งเสริมสุขภาพตามธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์ การส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางสุขภาพ การส่งเสริมสุขุณิสาพระสงฆ์ตามหลักอายุสธรรม การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนา แนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ และการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวม ซึ่งแต่ละแนวคิดมีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๑ การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ตามวิถีชีวิตนักบวช

จุดมุ่งหมายการออกบวชของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นก็คือความหลุดพ้นจากกิเลส ดังตัวอย่างการออกบวชของพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายในสมัยพุทธกาล ส่วนใหญ่ท่านเหล่านั้นตัดสินใจสละชีวิตทางโลกออกบวชเพราะเห็นความน่าเบื่อหน่ายไร้แก่นสารของชีวิตที่คลุกคลีอยู่ในเรื่องโลก ๆ หรือวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ เมื่อเห็นว่าชีวิตทางโลกไร้แก่นสารจึงคิดแสวงหาชีวิตที่ดีกว่านั้นหรือ ประเสริฐกว่านั้น และชีวิตที่ประเสริฐตามค่านิยมของคนยุคสมัยพุทธกาลคือการเป็นอริยบุคคลหรือ พระอรหันต์ โดยนัยนี้การออกบวชของคนสมัยพุทธกาลส่วนใหญ่มาจากแรงผลักและแรงดูด แรงผลักคือการเห็นความไร้แก่นสารของชีวิตทางโลก และแรงดูดคือความต้องการความหลุดพ้น เมื่อท่านเหล่านั้นออกบวชและได้บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งเอาไว้แล้ว ก็ได้ทุ่มเทชีวิตที่เหลืออยู่ทำงานช่วยเหลือชาวโลกให้เข้าถึงธรรมเหมือนอย่างท่าน ดังตัวอย่างพระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๔๕ พรรษา หลังตรัสรู้เสด็จออกแสดงธรรมโปรดชาวโลกให้เข้าถึงธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ การทำงานช่วยเหลือชาวโลกของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายนี้เรา อาจจะเรียกว่า “การทำงานสังคัมสังเคราะห์” ก็ได้ แต่เป็นการสังเคราะห์ด้วยธรรม (ธรรมทาน) ดังพุทธพจน์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสส่งพระสาวกชุดแรกไปประกาศพระศาสนาที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๔๘} พุทธพจน์นี้ถือว่าเป็นแนวนโยบายการออกไปทำงานช่วยเหลือสังคัมสำหรับพระสงฆ์ แต่การช่วยเหลือสังคัมในพุทธพจน์นี้คงไม่ใช่เรื่องอื่นใดนอกจากการไปทำให้ชาวโลกได้รับประโยชน์สุขทางธรรมเหมือนอย่างที่คุณสงฆ์เหล่านั้นได้รับมาแล้ว แต่ประโยชน์สุขทางธรรมนี้ก็ขึ้นประเด็นที่ตั้งคำถามต่อไปได้อีกว่า หมายถึงประโยชน์สุขทางธรรมระดับไหน หมายถึงระดับความหลุดพ้นอย่างเดียวหรือหมายรวมเอาทุกระดับ ทั้งระดับต้น (ทิฐฐัมมิกัตถะ-ประโยชน์สุขที่มองเห็นได้ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม เป็นต้น) ระดับกลาง (สัมปรายิกัตถะ-ประโยชน์สุขที่เลยมองเห็น เช่น ความ สงบร่มเย็นภายในจิตใจ) และระดับสูงสุด (ปรมัตถะ-ประโยชน์สุขสูงสุด คือความหลุดพ้น) ถ้าหมายถึงประโยชน์สุขแบบหลัง แน่แน่นอนว่าการทำงานช่วยเหลือสังคัมของพระสงฆ์ในแง่ประโยชน์เชิงรูปธรรมที่จับต้อง ได้ เช่น เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องสุขภาพ

^{๔๘} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

อนามัย เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ก็อาจตีความได้ว่าเป็นการทำประโยชน์ สุขทางธรรมในระดับเบื้องต้นเหมือนกัน แต่ประเด็นอยู่ที่ว่าการทำประโยชน์ระดับนี้ของสงฆ์เป็นการสร้างฐาน เพื่อต่อยอดไปสู่ประโยชน์ทางธรรมที่สูงขึ้นไป^{๕๙}

แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่แท้จริงของพระสงฆ์จะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการออกบวชที่มุ่งฝึกหัดขัดเกลาจิตใจตนเองจนพ้นทุกข์ เมื่อพ้นทุกข์แล้วก็จะทำให้มีวิมุตติสุข คือ ความสุขอันเป็นผลมาจากความหลุดพ้น หลักจากนั้นพระสงฆ์ก็จะทำตัวเพื่อเป็นประโยชน์แก่อุทิศต่อสังคมและโลก ดังนั้น การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์จึงควรส่งเสริมให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และการบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัยด้วย โดยที่วิถีชีวิตของพระสงฆ์บางอย่างอาจปรับเปลี่ยนไปได้ แต่จะต้องไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย “แม้ว่าพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดในเรื่องการออกกำลังกาย อย่างไรก็ตามก็ตามพระสงฆ์ก็มีสิทธิ์ที่จะเลือกฉันอาหารได้ตามความเหมาะสมในการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถออกกำลังกาย อาทิ การออกเดิน บิณฑบาตโปรดญาติโยม การเดินจงกรม และการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาวัด เป็นต้น อันจะส่งเสริมให้พระสงฆ์มีสุขภาพที่ดี”^{๖๐}

สรุป พระสงฆ์เป็นนักบวชทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถูกกำหนดทิศทางของวิถีชีวิตโดยพระธรรมวินัย ทั้งในรูปของกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่ต้องปฏิบัติร่วมกันของพระสงฆ์ เพื่อควบคุมพฤติกรรมไม่ให้ละเมิดความดีงามตามพระวินัยและเสขียวัตถ์ การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนเพื่อสั่งสมกุศลธรรม การพัฒนากุศลจิต การพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรมที่สูงขึ้น และการพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของพระสงฆ์ การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์จึงควรส่งเสริมวิถีชีวิตของพระสงฆ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งกระบวนการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ควรให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพระสงฆ์ด้วย

๒.๔.๒ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขนิสัยแก่พระสงฆ์

การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์เป็นประเด็นที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันมีการดูแลสุขภาพอย่างไร มีความรู้มากน้อยเพียงใดในการดูแลสุขภาพในเบื้องต้น และได้รับคำแนะนำในการดูแลสุขภาพอย่างไร ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับสุขภาพทั้งกายและใจ เพราะสิ่งที่สำคัญในลำดับแรก ๆ คือ การมีสุขภาพที่แข็งแรงจะทำให้มีสุขภาพจิตดีด้วย และถ้าพระสงฆ์สามารถดูแลสุขภาพในเบื้องต้นโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การฉันอาหาร การออกกำลังกายที่ถูกต้อง และการฝึกจิตภาวนาที่เป็นปัจจัยในการบรรลุคุณธรรมชั้นสูง อันเป็นจุดหมายสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้จากการวิจัยทางด้านสุขภาพพระสงฆ์พบว่า สุขภาพของพระสงฆ์น่าเป็น

^{๕๙} พระมหาสมบุรณ์ วุฒิกโร, เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่อง “พระสงฆ์กับงานสังคมเคราะห์ : หน้าทีหรือมิใช่” จัดโดยศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๗.

^{๖๐} ณัฐวดี จิตรมานะศักดิ์, “พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระสงฆ์”, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๖ : ๑๓.

ห้วงอย่างยิ่ง พระสงฆ์ไม่สามารถเลือกฉันอาหารที่ญาติโยมถวายได้^{๖๑} จากสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลต่อพฤติกรรมของพระสงฆ์ด้วย ในขณะที่พฤติกรรมของคนในสังคมก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้พฤติกรรมของพระสงฆ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น พฤติกรรมการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มที่ก่อให้เกิดโรคของพระสงฆ์ เช่น อาหารที่มีรสหวาน มัน และเครื่องดื่มชูกำลัง เป็นต้น ดังนั้น ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์ก็สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามพระธรรมวินัยให้เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ โดยที่ไม่ละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งหลักปฏิบัติและจริยาวัตรของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันล้วนเป็นปัจจัยส่งเสริมสุขภาพลักษณะ เมื่อปฏิบัติจนเป็นปกติก็จะเป็นสุขนิสัย เมื่อปฏิบัติจนเป็นกิจวัตรประจำวันก็จะทำให้เป็นสุขวิถีของพระสงฆ์ต่อไป

๒.๔.๓ ส่งเสริมสุขภาพตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์

ธรรมนุญ มาจากคำว่า ธรรม+มนุญ (ธม+มนุญ) ซึ่งแปลว่า เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย เป็นที่ยุติของทุกฝ่าย สิ่งที่น่าพอใจโดยรวม สะท้อนการมีส่วนร่วมและเห็นร่วมกัน ส่วนคำว่า “ธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๐” คือ ข้อตกลงร่วม หรือ กติกาที่เป็นเจตจำนงและพันธะร่วมของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชน สังคม และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในทุกระดับ และส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม^{๖๒}

คณะสงฆ์ไทยร่วมกับหลายภาคส่วนได้จัดทำธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ภายใต้มติเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐ เรื่องการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ คือ ข้อตกลงร่วมหรือกติกาที่เป็นเจตจำนงและพันธะร่วมของพระสงฆ์ คณะสงฆ์ ชุมชน สังคม และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในทุกระดับและส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคมโดยมีแนวคิดหลักในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม โดยมีหลักการสำคัญ คือ การใช้ทางธรรมนำทางโลกและส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคมต่อไป^{๖๓}

^{๖๑} อุมารพ นิมิตระกุล และพระวิสิทธ์ ฐิตวิสิทธ์, “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพที่ ๑”, : ๓๖.

^{๖๒} สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), **ธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐**, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์ จำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ๔.

^{๖๓} อุมารพ นิมิตระกุล และพระวิสิทธ์ ฐิตวิสิทธ์, “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพที่ ๑”, : ๓๗.

นายแพทย์อรรถพล แก้วสัมฤทธิ์ รองอธิบดีกรมอนามัย กล่าวว่า กรมอนามัยได้ดำเนินการจัดทำแผนขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ ขับเคลื่อนการดำเนินงานวัดส่งเสริมสุขภาพสู่วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ จัดทำหลักสูตรและฝึกอบรมพระคิลานุปัฏฐาก หรือพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อวาสว. และการดูแลตรวจคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ ตามโครงการ ๑ วัด ๑ โรงพยาบาล/รพ.สต. เพื่อให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพตนเองได้อย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย พระสงฆ์ที่ป่วยได้รับการดูแลต่อเนื่องและส่งต่อไปรักษายังโรงพยาบาล ส่วนกลุ่มเสี่ยงได้รับความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ดูแลด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย ลดน้ำหนัก ควบคุมความดันโลหิตและระดับน้ำตาลในเลือด เข้ารับการตรวจสุขภาพช่องปาก อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ร่วมกับการดูแลอนามัยช่องปากอย่างเหมาะสม พร้อมให้ความรู้ประชาชนเรื่องการถวายอาหารพระสงฆ์ ลดหวาน มัน เค็ม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้เกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง^{๖๔}

แนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ มหาเถรสมาคมและหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จึงร่วมกันกำหนดทิศทางเป้าหมายและยุทธศาสตร์การดูแลและสร้างเสริมสุขภาพของพระสงฆ์และสังฆม ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพ ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน ตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ และด้วยสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้สานพลังภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๕ มติ ๕.๗ พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการจัดทำร่างธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติเพื่อเป็นกรอบและแนวทางการสร้างสุขภาพให้แก่พระสงฆ์ทั่วประเทศ รวมถึงการประกาศ “ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐” ฉบับแรกของประเทศไทย โดยมีสาระสำคัญ ๓ ประการ ประกอบไปด้วย ๑) พระสงฆ์ดูแลตนเองตามพระธรรมวินัย ๒) ชุมชน สังคม ดูแลพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ๓) พระสงฆ์เป็นแกนนำด้านสุขภาพแก่ชุมชนและสังฆม^{๖๕}

สรุปธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๖๐ จัดทำขึ้น ภายใต้มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๗/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ มติที่ ๑๙๑/๒๕๖๐ เรื่อง การดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ทั่ว

^{๖๔} MGR Online, สธ.ใช้หลัก ‘๕ ร.’ พัฒนาวัด เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/uptodate/detail/9620000098638> [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].

^{๖๕} อุมพพร นิมิตระกุล และพระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิทฺโธ, “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักร้องสารในเขตสุขภาพที่ ๑”, : ๓๖-๓๗.

ประเทศ ตามหลักการของธรรมนูญว่าด้วย ระบบสุขภาพแห่งชาติ และเป้าหมายการขับเคลื่อนมติ สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๓ ประเด็นสำคัญ คือ พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และบทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม โดยยึดหลักการสำคัญ คือ การใช้ทางธรรมนำทางโลก และมาตรการสำคัญในการดำเนินการ ๕ ด้าน ได้แก่ ความรู้ข้อมูล การพัฒนา การบริการสุขภาพ และการวิจัย ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพโดยก่อให้เกิด ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเป็นสุขภายใน ๑๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๙)

๒.๔.๔ การส่งเสริมพุทธจริยธรรมทางสุขภาพ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์ ที่รวบรวมงานเขียนที่เกี่ยวกับการแพทย์และการดูแลสุขภาพ ตลอดจนปัญหาจริยธรรมที่เกี่ยวกับการแพทย์สมัยใหม่ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๕ ภาค ดังนี้^{๖๖} ภาค ๑ คนไข้ : ป่วยแต่กายใจเป็นสุข มีเนื้อหา ๔ เรื่อง คือ รักษาใจยามป่วยไข้ ธรรมกลสำหรับญาติผู้ป่วย โภชนา : พุทธวิธีเสริมสุขภาพ ดุลยภาพ : สาระแห่งสุขภาพและความสมบูรณ์ และ พระพุทธศาสนากับการบริจาคอวัยวะ ภาค ๒ แพทย์ : คนไข้หวัง สังคมไหว้ ประกอบด้วยเรื่อง รักษาใจยามรักษา คนไข้ ยุคโลกาภิวัตน์ : บทบาทของแพทย์กับความหวังจากคนไข้ อายุรแพทย์กับปัญหาจริยธรรม และ จริยธรรมแพทย์สำหรับสหัสวรรษใหม่ ภาค ๓ การแพทย์ : ที่พึ่งทุกยุคสมัยประกอบด้วยเรื่อง องค์รวมพื้นฐานของการแพทย์ การแพทย์ : ก้าวหน้าในยุคฝ่าวิกฤติ การศึกษาแพทยศาสตร์ในสังคมไทย และการแพทย์แนวพุทธ ภาค ๔ ปัญหาทางการแพทย์ : โลกยิ่งเจริญคนยิ่งเผชิญ ประกอบด้วยเรื่อง ช่วยให้ตายเร็วหรือช่วยให้ตายดี กรรรมกับโรคพันธุกรรมในทัศนะพระพุทธศาสนา การท าแท้งสารพัน ปัญหาถามตอบ : เทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่กับจริยธรรม ในแง่พระพุทธศาสนาและชีวิต จริยธรรมกับการวิจัยทางการแพทย์ ภาค ๕ อารยภัยตัวอย่าง : อารยธรรมต้องมีคำตอบประกอบด้วย เรื่องธรรมะชนะเอดส์

สรุป การดูแลสุขภาพควรดำเนินการให้มีความสัมพันธ์กัน ๕ ส่วน คือ ข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับประวัติการเจ็บป่วยและอาการของคนไข้ แพทย์ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง ปัจจัยทางการแพทย์และเครื่องมือที่ใช้ในการดูแลรักษา การป้องกันปัญหาจริยธรรมทางการแพทย์ และส่วนที่เป็นอารยภัยที่คุกคามชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม โดยในกระบวนการดูแลสุขภาพสอดคล้องกับ

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (ปรับปรุงเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

อริยสัจ ๔ คือ การตรวจอาการเจ็บป่วยที่แท้จริง การวินิจฉัยสาเหตุของการเจ็บป่วย แล้วจึงกำหนดกระบวนการดูแลรักษาให้สอดคล้องและเหมาะสมกับคนป่วยแต่ละคน รวมทั้งการติดตามผลการรักษา โดยจะต้องเคารพสิทธิของผู้ป่วย คำนึงถึงความปลอดภัยในการรักษา และจริยธรรมทางการแพทย์

๒.๔.๕ การส่งเสริมสุขนิสัยพระสงฆ์ตามหลักอายุสธรรม

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระสงฆ์มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เพื่อป้องกันปัจจัยฟุ่มเฟือยต่อสุขภาพ และป้องกันไม่ให้เกิดกรรมก่อปัญหาแก่สุขภาพ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังทรงสอนหลักการสร้างสุขนิสัยให้กับพระสงฆ์และพุทธบริษัทให้ปฏิบัติตาม คือ อายุสธรรม หรือ อายุวัฒนธรรม ๕ (ธรรมที่เกื้อกูลแก่อายุ หรือธรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ, ธรรมที่ช่วยให้อายุยืน (things conducive to long life) ๕ ประการ ดังนี้^{๖๗}

๑. สัปายการี คือ รู้จักทำความสบายแก่ตนเอง (to do what is suitable for oneself and favourable to one's health; to act in accordance with rules of hygiene)

๒. สัปายะ มัตตัญญู คือ รู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย (to be moderate even as to things suitable and favourable)

๓. ปริณโตโกซี คือ การบริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย เช่น เคี้ยวให้ละเอียด (to eat food which is ripe or easy to digest)

๔. กาลจารี คือ ประพฤติเหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา เป็นต้น (to behave oneself properly as regards time and the spending of time)

๕. พรหมจารี คือ การถือพรหมจรรย์ ผู้เป็นคฤหัสถ์รู้จักควบคุมกามารมณ์เว้นเมถุนบ้าง (to practice sexual abstinence)

อายุวัฒนธรรมนี้ มีอีกหมวดหนึ่ง คือ สามข้อแรกเหมือนกัน แยกแต่ข้อ ๔ และ ๕ โดยข้อที่ ๔ สีลวา คือ มีศีล ประพฤติดีงาม ไม่ทำความผิด (to be morally upright) และ ข้อ ๕ กัลป์ยามมิตระ คือ มีกัลยาณมิตร (to have good friends)

แนวทางพัฒนาชีวิตไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยการพัฒนาแนวคิด หรือสติปัญญาอันเป็นชีวิตด้านใน และการพัฒนาความประพฤติตามแนวคิดนั้น ซึ่งถือเป็นชีวิตด้านนอก การพัฒนาชีวิตไปพร้อม ๆ กับการดำเนินชีวิตทั้งสองด้านนี้ จะส่งผลต่อชีวิตให้เป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการความสัมพันธ์ตามธรรมชาติ เพื่อการมีชีวิตยืนยาวอย่างมีคุณค่าแบบองค์รวม คือ

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๓.

ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และ สังคม โดยใช้หลักอายุสธรรมในฐานะเป็นอุปกรณ์ทางธรรมที่สนับสนุนการสร้างรูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ใน ลักษณะของการบำบัดหรือบรรเทาทุกข์ของการดำเนินชีวิต และสร้างความสุขให้เกิดขึ้น ด้วยการสร้างรูปแบบสุขนิสัยของการบริโภคปัจจัยที่สำคัญในวิถีชีวิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม ประกอบด้วยสติปัญญา เป็นไปเพื่อเกื้อกูลต่อชีวิตในทุก ๆ ด้าน อันส่งผลต่อการอายุยืนอย่างมีคุณค่าและมีวิวัฒนาการไปในทางที่ดีงามอันส่งผลดีต่อชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม^{๒๘}

ผลจากการวิเคราะห์ทอายุสธรรม ๕ ในฐานะเป็นธรรมสนับสนุนให้มีอายุยืนที่ปรากฏใน คัมภีร์ พระพุทธศาสนา สรุปความเห็นได้ว่า อายุสธรรม ๕ หรืออายุสละ หรืออายุวัฒนธรรม เป็นข้อปฏิบัติที่เกื้อกูลแก่อายุ ที่มีความสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา และแนวทางการรักษาสุขภาพหรือภาวะที่เป็นสุขแบบองค์รวมให้กับ ระบบของชีวิตทั้ง ๔ ด้าน เป็นแนวคิดหรือหลักปฏิบัติที่เชื่อมโยงวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีงามและถูกต้องตามกฎธรรมชาติ เข้ากับประโยชน์สุขอันเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตได้อย่างสอดคล้องกัน หลักอายุสธรรมมี ๕ ประการ ส่งผลให้มีพฤติกรรมเหมาะสมในเรื่องเวลา เช่น รู้จักเวลา ทำถูกเวลา ทำเป็นเวลา ทำพอเหมาะแก่เวลา ในส่วนของพรหมจรรย์ตามควร ก็เป็นหลักปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลแก่การมีอายุยืนอย่างแท้จริงของผู้คนในยุคปัจจุบัน โดยการปลูกฝัง พัฒนา และรักษาให้เป็นสุขนิสัยอันหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ส่งผ่านความมีอายุ และสืบทอดกันมาตามกระบวนการของชีวิตจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน และเป็นเหตุปัจจัยต่อผลที่จะเกิดขึ้นต่อไปข้างหน้าอีกด้วย หากชีวิตที่ผ่านมาสร้างเหตุปัจจัยไว้ดี คือเป็นกระบวนการชีวิตที่ดีงามและถูกต้องแล้ว ก็ย่อมส่งผลโดยรวมต่อชีวิตในปัจจุบันให้ชีวิตมีความสุข อันเป็นผลจากการมีสุขภาพดี มีสภาวะสมดุล และมีความสมบูรณ์ขององค์ประกอบชีวิตทั้ง ๔ ด้านคือ ทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางการรักษา สุขภาพเพื่อการมีอายุยืนอย่างมีคุณค่า โดยการพัฒนาและปรับสมดุลให้กับระบบชีวิตผ่านวิถีการดำเนินชีวิต อัน เป็นอยู่เป็นไปได้ด้วยกิจวัตรพื้นฐานประจำวันที่มีมนุษย์กระทำอยู่แล้วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตลอดชีวิตของตน หากแต่ ยังไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ อีกทั้งขาดความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จึงส่งผลในการบั่นทอนสุขภาพ ของระบบชีวิตโดยรวม และยิ่งส่งผลไปสู่วิกฤตทางทรัพยากรธรรมชาติของโลกที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและเห็นแก่ประโยชน์ตนของมนุษย์ชาติเป็นหลัก และผลทั้งปวงนั้นก็สะท้อนกลับมาเป็นเหตุ

^{๒๘} พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง), บทสังเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์ทอายุสธรรม ๕ : หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน ๕ ประการในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗, หน้า ๖.

ปัจจัยสำคัญที่สร้างปัญหา ต่อความอยู่รอดของชีวิตในฐานะเป็นองค์ประกอบของกันและกันในระบบธรรมชาติเดียวกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยากต่อการแก้ไขอย่างยิ่ง^{๖๔}

สรุป หลักอายุสธรรมเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับสุขลักษณะ ๕ ส่วน ประกอบด้วย ๑) รู้จักทำความสบายแก่ตนเอง เป็นการปรับพฤติกรรมให้เหมาะกับสุขภาพ เลือกใช้พฤติกรรมที่รู้สึกสบายไม่กดดันบีบคั้นจนเกินไป ๒) การรู้จักประมาณในสิ่งที่สบาย ทำให้รู้จักสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยดำรงชีพที่สบายต่อสุขภาพ ๓) การบริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย ซึ่งเป็นการพิจารณาแล้วจึงบริโภคตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า เมื่อบริโภคอาหารที่ย่อยง่ายก็จะทำให้ระบบย่อยอาหารไม่ทำงานหนักเกินไป ๔) ประพฤติเหมาะสมในเรื่องเวลา ทำให้ปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระยะเวลาการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ทำให้ไม่มีพฤติกรรมหนักไปด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป ส่งผลทำให้ร่างกายไม่บีบคั้น และ ๕) การถือพรหมจรรย์ เป็นการควบคุมกามารมณ์ ควบคุมความกำหนัดยินดีหรือหมกมุ่นในการเสพกาม รวมทั้งพฤติกรรมที่หนักไปในทางหมกมุ่นในกามคุณ ๕ ชนิด คือ การยึดติดในรูป (สิ่งที่ตามองเห็น) เสียง กลิ่น รส โสภณรูป (สิ่งที่กายสัมผัส) กามคุณเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยึดดึงใจให้ปรารถนา ให้รักใคร่ เป็นต้น การถือพรหมจรรย์ทำให้มีพฤติกรรมไม่หนักไปในทางกามคุณ ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักอายุสธรรมจึงทำให้มีพฤติกรรมเอื้อต่อสุขภาพและส่งเสริมการอยู่ดีมีสุข

๒.๔.๖ การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

หากจะกล่าวถึงวัฒนธรรมของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก็คงเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน มีพระธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า มีความเคารพศรัทธาในพระสงฆ์ มีความกตัญญูตวกตเวที่ต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์ และมีวัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคนและสังคมมาหลายชั่วอายุคนโดยเฉพาะชาวบ้านอีสาน ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในกันบังจิตใจแม้จะถูกกระแสอารยธรรมตะวันตก ทุนนิยม หรือรูปแบบการทำลายศาสนาด้วยวิธีต่าง ๆ ก็ไม่สามารถทำให้ชาวอีสานเสื่อมคลายศรัทธาในพระพุทธศาสนาแต่กลับเป็นประเด็นท้าทายปัญญาในการปกป้องและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อสร้างสันติสุขยิ่งขึ้น

หากวิเคราะห์ตามมิติวัฒนธรรมอีสานจะพบว่า ชาวอีสานมีวัดเป็นศูนย์กลางพัฒนามาหลายชั่วอายุคน โดยในสมัยก่อนมีการก่อตั้งชุมชนคู่กับการสร้างวัด แล้วจึงอาราธนาพระสงฆ์ผู้เป็นเนือนาบุญมาจำพรรษา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนด้วยการเทศนาสั่งสอนและนำพาคนในชุมชนปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม วัดจึงมีฐานะเป็นโรงเรียนของชาวบ้าน และพระสงฆ์ผู้เป็นลูกหลานชาวบ้าน จึงมีโอกาสนในการศึกษาปฏิบัติธรรมและนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนบูรณาการกับชีวิตของ

^{๖๔} พระมหาทวี มหาลาภญ (ละลง), บทสังเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์อายุสธรรม ๕ : หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน ๕ ประการในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, หน้า ๕.

คะลำอันเป็นจารีตประเพณีอีสานผสานกับสายใยความรักความผูกพันและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนในพื้นที่ จึงทำให้พระสงฆ์ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้มีฐานะเป็นเจ้าโคตร หรือผู้นำแบบธรรมชาติ ในการพัฒนาชุมชนและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้าน นอกจากนี้วัดยังเป็นโรงพยาบาลทางจิตวิญญาณและมีพระสงฆ์เป็นหมอบำบัดโรคทางใจของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย

ในปัจจุบันวัดได้รับการยอมรับจากสังคมโลกให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพวิถีพุทธตามกฎบัตร ออตตาวาที่เน้นกลยุทธ์การพัฒนาวัดส่งเสริมสุขภาพให้ได้มาตรฐาน ด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการได้แก่ ๑) สุขภาวะของพระสงฆ์ สามเณร และผู้พักอาศัยในวัด ๒) สุขากิบาลอนามัยสิ่งแวดล้อมในวัด ๓) การพัฒนาจิตใจและจริยธรรมประชาชนตามภารกิจหลักของสงฆ์และศาสนา ๔) การจัดสถานที่ในวัดให้เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพของประชาชนและชุมชน ๕) วัดและผู้นำศาสนาเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมและ ๖) สร้างและพัฒนาภาคีเครือข่ายการดำเนินงาน “วัดส่งเสริมสุขภาพ” อย่างกัลยาณมิตร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นแหล่งจัดการความรู้ตามความต้องการของพุทธบริษัท^{๗๐}

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานมีความราบรื่นและ สำเร็จ ควรมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการฯ วัดเป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นสถานที่ให้ประชาชนได้สวดมนต์ นั่งสมาธิ สันทนาธรรม พระสงฆ์ ต้องมีความรู้ทักษะใน การบูรณาการหลักธรรมและสุขภาพให้เป็นเรื่องเดียวกัน^{๗๑}

แนวทางการออกกำลังกายตามแนวพระพุทธศาสนาสำหรับพระภิกษุ ดังนี้ ๑) บริหารกาย ด้วยการยืดเหยียดกล้ามเนื้อ ข้อต่อในแต่ละส่วนของร่างกาย ๒) ออกกำลังกายด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายแล้วเกร็งกล้ามเนื้อผ่อนคลาย ให้เกิดความสัมพันธ์ของการบริหารลมหายใจเข้าออกตามหลัก อานาปานสติภาวนา ๓) ออกก าลังกาย ต่อเนื่องแบบอากาศนิยม ๔) เติมน้ำมันเพื่อการผ่อนคลาย ก่อนยุติการออกกำลังกาย การให้พระภิกษุออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพที่ดีเป็นสิ่งที่ควรกระทำ^{๗๒}

^{๗๐} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย, (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๙.

^{๗๑} ลัดดา ปิยะเศรษฐ์, “การศึกษาการพัฒนาแบบการสร้างสุขภาพดีวิถีพุทธในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาโรคเรื้อรังในชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านคุยป่าร้าง ตำบลวังควง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดด กำแพงเพชร”, วารสารสุขศึกษา, มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙ ปีที่ ๓๙ เล่มที่ ๑๓๒ : ๓๓.

^{๗๒} สุกัญญา จงเอกวุฒิ และคณะ, โครงการวิจัยสร้างเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอ่างทอง, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://pubnet.moph.go.th>, [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓].

นายแพทย์อุทัย สุตสุข ได้เขียนหลักสาธารณสุขในพระไตรปิฎกบูรณาการสู่สุขภาพดี ชีวิตมีสุข สรุปความได้ว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเข้ากับหลักการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข เพื่อเกื้อกูลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีสุขสมบูรณ์แบบองค์รวมทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญาและทางสังคม ซึ่งได้กล่าวถึงสาธารณสุขในพระไตรปิฎกเน้นการบูรณาการดังกล่าว ทั้งตามหลักการและวิธีการสาธารณสุขตามแนวสิกขาบทที่มาจากพระปาฏิโมกข์ รวมทั้งความหมายของศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสาธารณสุขเรื่องพลาณามัยในพระไตรปิฎก รวมทั้งพุทธวิธีรักษาพยาบาลภิกษุไข้สมัยพุทธกาล ประวัติหมอชีวโกมารภัก การใช้สมุนไพรรักษาโรค การบริโภคปัจจัย ๔ การบริหารร่างกายและพักผ่อนรวมทั้ง จริยธรรมของผู้พยาบาลผู้ป่วยไข้ และเน้นการบูรณาการหลักพุทธธรรมในสาธารณสุข^{๗๓}

๒.๔.๗ แนวทางการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์

ความสำคัญเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาสุขภาพพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์มีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ยังได้ยกพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชน จำเป็นต้องให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้พระสงฆ์แข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้ตั้งมติเอกฉันท์ร่วมกัน เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันรับผิดชอบดำเนินการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ดังต่อไปนี้^{๗๔}

๑. ขอให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนองงานคณะสงฆ์) เป็นหน่วยงานหลักในการประสานกับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงวัฒนธรรม สถาบันวิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชนและภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้

๑.๑ พัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และสถานการณ์ด้านสุขภาพ

๑.๒ ร่วมกับเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา ดำเนินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนวัดส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชน

^{๗๓} อุทัย สุตสุข, สาธารณสุขในพระไตรปิฎก บูรณาการสู่สุขภาพดี ชีวิตมีสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

^{๗๔} พระสุกสะหวັນ บดชะหมวน, “การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙, หน้า ๓๕-๓๗.

๑.๓ ดำเนินการและพัฒนากิจการขึ้นทะเบียนพระสงฆ์และจัดทำระบบฐานข้อมูลพระสงฆ์ทั่วประเทศเพื่อประโยชน์ด้านสิทธิและสวัสดิการอันพึงมีพึงได้ของพระสงฆ์ โดยให้คำนึงถึงความถูกต้องของสถานะความเป็นพระสงฆ์

๑.๔ ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาองค์กรคณะสงฆ์และเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนา โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการดำเนินการเพื่อดูแลสุขภาพตนเองและพระสงฆ์ในพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการสร้างสุขภาพของชุมชน โดยคำนึงถึงการพัฒนาจิตใจ เช่น การทำสมาธิภาวนา การเดินจงกรม ทั้งนี้ ให้มีการสนับสนุนพระสงฆ์ได้เข้าศึกษาเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์ทางเลือก และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

๑.๕ ร่วมกับองค์กรชุมชน ในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในพื้นที่ให้ครอบคลุมและทั่วถึง

๑.๖ ร่วมกับคณะสงฆ์กระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยสงฆ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมและสนับสนุนการบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับ “พระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาพ” ไว้ในหลักสูตรต่าง ๆ ของพระสงฆ์ ได้แก่ หลักสูตรการอบรมพระสังฆาธิการ หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์หลักสูตรพระธรรมจาริก และหลักสูตรพระสงฆ์นักพัฒนา

๒. ขอให้กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาคีเครือข่ายที่ให้บริการด้านสุขภาพทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะสงฆ์ ชุมชน และภาคประชาชน ในพื้นที่ดำเนินการ

๒.๑ พัฒนาระบบและรูปแบบการบริการด้านสุขภาพ การตรวจสุขภาพเบื้องต้น การตรวจคัดกรองโรคเรื้อรัง การติดตามเยี่ยมเยียนและการดูแลพระสงฆ์ที่อาพาธด้วยโรคเรื้อรัง ทุพพลภาพ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

๒.๒ รมณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักในการถวายสังฆทานด้วยอาหาร และเครื่องดื่มที่ไม่เป็นโทษต่อสุขภาพพระสงฆ์และหลีกเลี่ยงหรืองดเว้นสิ่งที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุหรี่ยี่ห้อที่ก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง

๓. ขอให้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติปรับปรุงหลักเกณฑ์การให้บริการของสถานบริการสาธารณสุข เพื่อเอื้อให้พระสงฆ์ได้เข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข สามารถรับบริการได้ทุกสถานบริการสาธารณสุขของรัฐและเอกชนที่เป็นเครือข่ายบริการของสำนักงานหลักประกันสุขภาพในพื้นที่

๔. ขอให้กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข ส่งเสริมสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่ง และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทำการศึกษาวิจัยและสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์รวมทั้งพัฒนารูปแบบการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์

๕. ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์มีส่วนร่วม เป็น คณะทำงานหรือคณะกรรมการในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน

๖. ขอให้คณะสงฆ์และเครือข่ายพระสงฆ์พัฒนา

๖.๑ พัฒนารูปแบบ แนวทางกระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนา สุขภาวะของพระสงฆ์และชุมชน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ

๖.๒ ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการพัฒนาวัดให้ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน วัด ส่งเสริมสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามแผนงานที่จะกำหนดขึ้นร่วมกัน

๗. ขอให้สมาชิกสมัชชาสุขภาพแห่งชาติส่งเสริมสนับสนุน และนำประเด็น “พระสงฆ์กับ การพัฒนาสุขภาพขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ต่อไป

๘. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติรายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชา สุขภาพแห่งชาติ

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมสุขภาพเป็นการกระบวนการซึ่งทำให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติมีศักยภาพในการควบคุม พัฒนาสุขภาพตนเองให้มีสุขภาพความสมบูรณ์ทั้ง ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ภายใต้ยุทธศาสตร์ แบบแผนการปฏิบัติการส่งเสริม สุขภาพแนวใหม่ เพื่อให้ก่อให้เกิดสุขภาพดีทั่วหน้า ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนระบบบริการสาธารณสุข แนวใหม่ที่มุ่งการส่งเสริมการป้องกันสุขภาพมากกว่าการบำบัดรักษาและแก้ไขสุขภาพ โดยอาศัย ความร่วมมือจากสหวิทยาการต่าง ๆ ในการวางแผน การตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพแบบครบวงจร ครอบคลุมไปด้วยหลากหลายมิติ ได้แก่ การส่งเสริมการป้องกัน การบำบัดรักษา และการฟื้นฟูสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิต วิญญาณ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการพัฒนาสุขภาพ การพัฒนากลุ่มเป้าหมาย พื้นที่กลุ่มเป้าหมาย และกลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีสุขภาพที่ดีมีทักษะใน การดำรงชีวิต ตลอดจนการมีสภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่รื่นรมย์อุดมสมบูรณ์และยังสามารถอนุรักษ์วิถี ชีวิต ถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังอีกด้วย

๒.๔.๘ การดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวม

ในส่วนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ควรมีการดำเนินการแบบองค์รวม เพื่อให้การดูแลสุขภาพ พระสงฆ์เป็นไปรอบด้าน โดยการออกแบบแนวทางการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบท ปัญหาที่แท้จริงของพระสงฆ์ และการดึงองค์กรสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ที่ได้ทำวิจัยด้านพัฒนารูปแบบการดูแล

สุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น โดยได้ถอดบทเรียนเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ๙ ประเด็น ดังนี้^{๗๕}

๑. การดูแลสุขภาพองค์รวมในพระสงฆ์ จะต้องให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและบริบทของพื้นที่ โดยบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับการแพทย์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้พลังการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเป็นตัวขับเคลื่อน จึงจะทำให้ได้รูปแบบการดูแลสุขภาพพระสงฆ์อย่างเหมาะสมกับ สภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ดังนี้

๒. พระสงฆ์ได้นำหลักการของศีลมาใช้ในการดูแลสุขภาพทางกาย คือ มีสติในการพิจารณา เหตุปัจจัยแห่งการเกิดโรคว่า เป็นจากพฤติกรรมสุขภาพของตนเองที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ หากเกิดจาก ความไม่มีความรู้ หรือมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ก็ควรศึกษา แนวคิดการดูแล สุขภาพจากคู่มือการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่มิวจัยได้เขียนขึ้น หรืออาจปรึกษาหารือกับแกนนำสุขภาพ พระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมหมอประจําวัด รวมถึงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้

๓. พระสงฆ์ได้สร้างความตระหนักและใส่ใจในการตรวจสุขภาพประจำปี และรับการรักษา อย่างเนื่องในกรณีที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง กล้าที่จะใช้ช่องทางด่วนที่หน่วยบริการได้จัดให้สำหรับรองรับ พระสงฆ์ที่เข้ารับการรักษา ไม่ต้องปะปนกับฆราวาสและลดระยะเวลาการรอคอย

๔. พระสงฆ์ได้ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการดูแลสุขภาพจิตปัญญาของตนเอง โดยประยุกต์หลัก พุทธธรรมบำบัดความเครียด ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า การเสี่ยงต่อฆ่าตัวตาย รวมถึงการเตรียมพร้อมต่อความตายในระยะสุดท้ายและวัยชราด้วย เพื่อการพึ่งตนด้านสุขภาพ การเป็นบุคคลต้นแบบ และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแก่ประชาชน

๕. ชุมชนรอบวัดและเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ด้วยปณิธานการทำงาน เพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา และอุดมการณ์พระโพธิสัตว์ที่มุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์บนสัมมาทิฐิ ว่า “คนเราเกิดมาเพื่อทำความดี ละความชั่ว และทำจิตให้บริสุทธิ์” เปรียบเสมือนการปลุกต้นโพธิ์ขึ้น ภายในจิตให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน มีจิตคิดจะช่วยผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์หมั่นสะสมบุญกุศล และ สร้างบารมี ๑๐ ประการอย่างยั่งยืน ทั้งทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี จึงเป็นการสั่งสมบุญกุศล ให้มาก ยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งเครือข่ายได้ประยุกต์เป็นอุดมการณ์และกระบวนการทำงานของจิตอาสาที่มุ่งมั่นพัฒนาชีวิต และสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนโดยไม่หวังลาภสักการะ แต่มุ่งสาระธรรมที่แสดงถึงคุณค่าชีวิตความเป็นมนุษย์ที่มีความสะอาด สว่าง และสงบเป็นสำคัญ ดังคำให้สัมภาษณ์ของแกนนำจิตอาสาว่า “รู้สึกว่าเป็นบุญจริง ๆ ที่ได้มาร่วมทำงานในโครงการวิจัยนี้

^{๗๕} พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, “การพัฒนาแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๗, หน้า ๑๒๖-๑๒๘.

เพราะมีโอกาสนช่วยผู้ป่วยให้คลายทุกข์ด้วยธรรมของ พระพุทธและกลอนลำที่ร้องให้พวกเขาฟัง ดิฉัน ภูมิใจจริง ๆ ที่ได้ช่วยคนไข้ระยะสุดท้ายให้มีความสุข”

๖. นอกจากอุดมการณ์จิตอาสาจะเป็นแรงบันดาลใจให้สมาชิกเครือข่ายทำงานอย่างมีความสุขแล้ว เครือข่ายยังได้นำพรหมวิหาร ๔ มาเป็นธรรมพื้นฐานในการให้บริการด้วยหัวใจความเป็น มนุษย์ ผู้เปี่ยมล้นด้วยความเมตตากรุณา ประารถนาให้ผู้ป่วยพ้นทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความ ยินดีที่ได้ เห็นผู้อื่นมีความสุข และวางใจเป็นกลางเมื่อเห็นความเสื่อมดับของสังขารร่างกาย ไปตามกฎ ไตรลักษณ์ และความเป็นไปของชีวิตตามกฎแห่งกรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ของอาสาสมัครที่เข้าร่วม โครงการว่า “ได้ดูแลพระสงฆ์ที่ป่วยระยะสุดท้ายก็เหมือนได้เรียนรู้ธรรมะไปด้วย เพราะได้เห็นความ ทรุศโทรมของ ร่างกายจนถึงวาระสุดท้ายที่ท่านจากไป ทำให้เข้าใจสังขารของชีวิตว่ามีการเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็น ธรรมดา แม้แต่พระสงฆ์ก็ยังเป็นเหมือนกันกับฆราวาส”

๗. การใช้สังคหวัตถุ ๔ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเครือข่ายด้วยน้ำใจ ผูกไมตรี เอื้อเพื่อ เกื้อกูล และการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ประกอบด้วย ๑) ทาน : ปฏิบัติได้ด้วยการให้ การเสียสละ การเอื้อเพื่อแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ด้วยคำนึงอยู่ เสมอว่า ทรัพย์สิ่งของที่เราหามาได้มิใช่สิ่งจริงยั่งยืน เมื่อเราสิ้นชีวิตไปแล้วก็ไม่สามารถนำติดตัวเอาไป ได้ ๒) ปิยวาจา : ปฏิบัติได้ด้วยการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน เป็นประโยชน์เหมาะแก่ กาลเทศะพูดด้วย ความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว ส่อเสียด พูดเท็จ พูดเพื่อเจ้า ทั้งนี้ เพราะพระ พุทธองค์ทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างมาก เพราะการพูดจึงเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษย์ สัมพันธอันดีให้ เกิดขึ้น ๓) อัตถจริยา : ปฏิบัติได้ด้วยการสงเคราะห์ การประพาสตนให้เป็น เป็น ประโยชน์แก่ผู้อื่นและประโยชน์สังคม และ ๔) สมานัตตตา : ปฏิบัติได้ด้วยการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล จึงเป็นคุณธรรมที่สร้างความ นิยมชมชอบและไว้วางใจแก่ผู้อื่นอีกด้วย

๘. ใช้หลักสาราณียธรรม ๖ ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ ปัญหาและการวางแผนพัฒนา การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และการสะท้อนกลับเพื่อการ พัฒนา สามารถนำหลักสาราณียะธรรมมาเป็นเครื่องมือประสานการทำงานเป็นทีมได้ เพื่อให้เกิด ความสุขในการ ทำงานทุกขั้นตอนและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของการพัฒนา สาราณียะธรรม ๖ ประการ มีดังต่อไปนี้ ๑) กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ มีการกระทำทางกายที่มีเมตตา ช่วยเหลือเอื้ออาทรและให้การอนุเคราะห์ต่อผู้อื่นโดยไม่รังเกียจ ๒) วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ มีวาจาสุภาพอ่อนหวาน มีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ๓) มโนกรรมอัน ประกอบด้วยเมตตา คือ มีความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่คิดอิจฉาริษยาไม่คิด พยาบาท ๔) สาธารณโภคี คือ มีการรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความ รักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ๕) สีสสัมมัญญตา คือ มีความรักใคร่สามัคคี รักษาศีลมี

ความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น และ ๖) ทัศนคติสามัญญตา คือ มีความเห็นร่วมกันรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสงบ หลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ประการ จึงเป็นหลักธรรมที่สร้างบรรยากาศการทำงานแบบมีส่วนร่วมด้วยความสามัคคีของหมู่คณะ ทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้โดยง่ายและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติงานในทุก ๆ ฝ่าย

๙. วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะคนอีสานส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน มีพระธรรมเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตวิญญาณเสมือนเป็น ตัวแทนของพระพุทธเจ้า มีความเคารพศรัทธาในพระสงฆ์ มีความกตัญญูทวดเวที่ต่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์ และมีวัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคนและสังคมมาหลายชั่วอายุคน ชาวบ้านอีสานจึงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ พระพุทธศาสนาจึงเป็นวัฒนธรรมที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ แม้กระแสอารยธรรมตะวันตกทุนนิยมหรือรูปแบบ การทำลายศาสนาด้วยวิธีต่าง ๆ ก็ไม่สามารถทำให้เสื่อมคลายศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ หากวิเคราะห์ตามมิติวัฒนธรรมอีสานจะพบว่า ชาวอีสานมีวัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาหลายชั่วอายุคน โดยในสมัยก่อนมีการก่อตั้งชุมชนคู่กับการสร้างวัด แล้วจึงอาราธนาพระสงฆ์ผู้เป็นเนื่อานาบุญมาจำพรรษา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนด้วยการเทศนาสั่งสอนและนำพาคนในชุมชนปฏิบัติ ตนอยู่ในศีลในธรรม วัดจึงมีฐานะเป็นโรงเรียนของชาวบ้านและพระสงฆ์ผู้เป็นลูกหลานชาวบ้าน ได้มี โอกาสในการศึกษาปฏิบัติธรรมและนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนบูรณาการกับอึดครองคะลำอันเป็นจารีต ประเพณีอีสาน ผสานกับสายใยความรักความผูกพันและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนในพื้นที่ จึงทำให้พระสงฆ์ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านให้มีฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณหรือผู้นำแบบธรรมชาตินในการพัฒนาชุมชนและเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้าน นอกจากนี้วัดยังเป็นโรงพยาบาลทางจิตวิญญาณและมีพระสงฆ์เป็นหมอบำบัดโรคทางใจของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของมนุษย์

มนุษย์เกิดมาล้วนมีบทบาทเป็นของตัวเองทุกคน ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทของมนุษย์ เนื่องจากบทบาทจะเป็นส่วนในการกำหนดลักษณะการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื้อหาส่วนนี้จะได้กล่าวถึงความหมายของบทบาท ลักษณะของบทบาท ประเภทของบทบาท ทฤษฎีบทบาท และบทบาททางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทของมนุษย์ ดังนี้

๒.๕.๑ ความหมายของบทบาท

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ดังนี้ บทบาท (Role) หมายถึง การหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำบทบาท คือ สิ่งที่เราทำหรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราต้องทำมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๗๖}

เอมอร์ แส่นฎา ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกตามหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ได้รับมอบหมายตามตำแหน่งหรือสถานภาพ^{๗๗}

สุชา จันท์ธรม ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งทีบุคคลในสถานภาพต่างพึงกระทำ คือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้สถานภาพใด บุคคลในสภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนด^{๗๘}

อมรา พงศาพิชญ์ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทว่า หมายถึง สิทธิหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติทีบุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่นในสังคม ตามสถานภาพของตัวเอง เช่น บทบาทของพ่อ คือ ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดี รู้จักทำมาหากิน ส่วนบทบาทของลูกคือเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่และทำตนเป็นคนดี^{๗๙}

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.,ดร. ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ดังนี้ บทบาท หมายถึง หน้าที่หรือสิ่งที่เราทำ ทั้งที่เป็นพระหรือฆราวาส เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสตร์และสังคมเป็นอย่างดี ศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม^{๘๐}

สรุป งานวิจัยนี้สรุปความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งทางสังคมของแต่ละบุคคล การทีบุคคลทำตามสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งทั้งที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม การกระทำและพฤติกรรมเหล่านั้นถือว่าเป็นบทบาทของบุคคลนั้น

^{๗๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๗๗} เอมอร์ แส่นฎา, “บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ” รายงานการวิจัย, สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙, หน้า ๓๑.

^{๗๘} สุชา จันท์ธรม, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๓๐.

^{๗๙} อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๙๑-๙๒.

^{๘๐} พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร), ผศ.,ดร., “บทบาทพุทธศาสตร์บัณฑิตสังคมพึงประสงค์”, พุทธจักร, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓): ๓๑.

๒.๕.๒ ลักษณะของบทบาท

ลักษณะสำคัญของบทบาทจะมีความเด่นชัดในมิติทางสังคมวิทยา บทบาท (role) ในทางสังคมวิทยาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ซึ่งพิจารณาลักษณะสำคัญของบทบาทออกเป็น ๒ นัย ดังนี้^{๘๑}

๑. ด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคม กล่าวคือ เป็นหน้าที่ที่บุคคลพึงกระทำ เมื่อเข้าครองตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่รวมหน้าที่ตามตำแหน่ง และตามความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคม โดยที่การกระทำดังกล่าวขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งบทบาทตามนัยนี้เป็นการจำแนกชนิดของบุคคลในสังคมที่แตกต่างกัน โดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขาที่มีต่อบรรทัดฐาน

๒. ด้านการแสดงบทบาท บทบาท หมายถึง ผลจากแบบแผนการกระทำเนื่องจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการกระทำทางสังคมนั้น เป็นการกระทำตามความคาดหวังของสังคมส่วนใหญ่ ดังนั้น บทบาทตามนัยนี้เป็นวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่จะตกลงกันว่า จะปฏิบัติต่อกันอย่างไร หรือคาดหวังว่าผู้อื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร

เบอร์โล (Berlo) ได้แบ่งลักษณะของบทบาทออกเป็น ๓ ด้านคือ ๑) บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (role prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น จะต้องทำอะไรบ้าง ๒) บทบาทที่กระทำจริง (role descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ใน บทบาทนั้น ๆ ๓) บทบาทที่ถูกคาดหวัง (role expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรจะกระทำอย่างไร^{๘๒}

นอกจากนี้บทบาทยังจำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑) บทบาทที่รัดกุม ซึ่งเป็นบทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัว ยืดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของข้าราชการที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบหรือข้อบังคับอย่างเคร่งครัด พฤติกรรมของคนจึงต้องดำเนินตามกรอบของอำนาจหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่ออำนาจหน้าที่นั้นด้วย ๒) บทบาทที่มีลักษณะยืดหยุ่นได้ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปตามสถานการณ์และตามความเหมาะสม สามารถปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีสภาพบังคับตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมจะ

^{๘๑} เจตนิพิฐ ท้าวแก้ว และคณะ, “สถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายของ พงศกร”, การประชุมสัมมนาวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ ๑๖ และการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๓ “งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ๒๕๕๕ : ๒๐๘๙.

^{๘๒} Berlo, Davis K., *The Process of communication*, (New York: Holt Rinehart and Winston, ๑๙๖๖), หน้า ๑๕๓.

เป็นตัวกำหนดบทบาท เช่น บิดาและมารดาที่มีบทบาทดูแลบุตร แต่ไม่มีการบังคับตายตัวว่าจะต้องดูแลอย่างไร ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของบิดามารดาที่จะเลือกใช้วิธีการดูแลบุตร

๒.๕.๓ ประเภทของบทบาท

สุดา ภิรมย์แก้ว ได้กล่าวว่าบทบาทแยกได้ ๓ ประเภท ดังนี้^{๘๓}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒. บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติค่านิยมบุคลิกภาพ รวมทั้งประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓. บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทมีความแตกต่างกันออกไป

สอดคล้องกับ พวงเพชร สุรัตน์วิกุล ได้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับบทบาทดังนี้บทบาทเป็นรูปธรรม เห็นได้จากการกระทำที่แสดงออกมาบทบาทมี ๓ ประเภท ดังนี้^{๘๔} ๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทอันกำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำ แต่อาจมีใครที่ทำหรือไม่มีใครทำตามนั้นก็ไม่ได้ ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทอันบุคคลคาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับทัศนคติค่านิยม บุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย และประเภทที่ ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual Role) เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย ทำให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันไป

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ ได้จำแนกประเภทของบทบาทไว้ในหนังสือสังคมวิทยาไว้ ๕ ประเภท ดังนี้^{๘๕}

๑. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคมกลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้ว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมกลุ่มหรือในองค์กรนั้น

^{๘๓} สุดา ภิรมย์แก้ว, **มนุษย์กับสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๓.

^{๘๔} พวงเพชร สุรัตน์วิกุล, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๕.

^{๘๕} จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓-๒๔.

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง (Expected Roles) หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น ๆ คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหน้าที่แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่อาจมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมคาดหวังผู้อื่นทั้ง ๆ ที่บทบาทนั้นไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของตน

๕. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ (Perceived Roles) หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของคนเราจะมีการเลือกรับรู้และมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์หลายอย่าง

ส่วนแสง รัตน์มงคลมาศ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเภทของบทบาทของบุคคล โดยได้จำแนกออกเป็น ๕ ประการ^{๘๖} ดังนี้

๑. บทบาทเป็นอุดมคติ (Ideal Roles) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติ อุดมการณ์หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒. บทบาทที่เป็นจริง (Actual Roles) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ปฏิบัติได้จริง

๓. บทบาทที่รับรู้ (Perceived Role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบหรือภารกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

๔. บทบาทที่คาดหวัง (Expecting Role) หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติอย่างไร

๕. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Expected Role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวังจากอีกฝ่ายหนึ่งว่าต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวัง

๒.๕.๔ ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยาโดยมีแนวคิด ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติจริง และพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังจากคนอื่น ตามสถานภาพหรือตำแหน่ง แนวคิดพื้นฐานสำคัญสำหรับการทำความเข้าใจทฤษฎีบทบาทมีสามประการได้แก่ ประการแรก การมองผู้อื่น บุคคลจะมองและวิเคราะห์สิ่งเร้าตัวผู้ก่อให้เกิดขึ้นเร้าและ

^{๘๖} แสง รัตน์มงคลมาศ , จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์ , ๒๕๔๕), หน้า

สถานการณ์ก่อนการเลือกตอบสนองที่เหมาะสม ซึ่งโดยปกติบุคคลจะไม่ตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทันที ต่อมาประการที่สอง การมองภาพตนเอง บุคคลเกิดความรู้สึกบางอย่างภายหลังบุคคลนั้นเกิดจินตนาการภาพตนเองเมื่อปรากฏต่อสายตาผู้อื่นและจินตนาการว่า บุคคลอื่นจะตัดสินหรือประเมินภาพของตนอย่างไร และประการที่สาม การแสดงพฤติกรรมตามสถานการณ์ บุคคลจะประเมินสถานการณ์และบุคคลอื่น ๆ ในสถานการณ์ก่อนจะแสดงพฤติกรรมที่คิดว่าเหมาะสมกับสถานการณ์และการคาดหวังของบุคคลเหล่านั้น^{๘๗}

ส่วนสุวิไล เรียงวัฒนสุข กล่าวว่า ทฤษฎีบทบาทสามารถใช้อธิบายพฤติกรรมสังคมได้ดีในหลาย ๆ ด้าน และสามารถใช้อธิบายได้ดีเพราะเป็นทฤษฎีมีลักษณะเป็นทางการน้อยกว่าและมีโครงสร้างที่กว้างกว่า ทฤษฎีบทบาทไม่สนใจเรื่องปัจเจกบุคคลแต่จะอธิบายพฤติกรรมของบุคคลในแง่ของบทบาทที่มีอยู่ บทบาทตามความคาดหวัง ทักษะในบทบาทของตน และอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิงที่มีผลต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กล่าวคือแต่ละบุคคลมีหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน อาจเป็นทั้งพ่อ ลูก ลูกเขย ลูกน้อง ลูกหนี้ สามมี เป็นต้น บทบาทที่บุคคลแสดงออกมีทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกและบุคคลอื่นรับรู้ นอกจากนั้นยังมีบทบาทที่บุคคลอื่นคาดหวังให้แสดงออกด้วย^{๘๘}

๒.๕.๕ บทบาททางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสืบมาตั้งแต่เมื่อครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเหล่าสาวกได้ช่วยกันทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้กว้างไกลและคอยอุปถัมภ์บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นสืบมา อุบาสกเป็นสาวกกลุ่มหนึ่งที่ได้มีบทบาทช่วยส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรือง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงบทบาทของอุบาสกไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังนี้^{๘๙}

๑) บทบาทด้านการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ เป็นการทำหน้าที่บำรุงพระสงฆ์ในด้านการดำรงชีพให้อยู่โดยไม่เดือดร้อน กล่าวคือ บทบาทด้านการถวายภัตตาหารเป็นประจำ บทบาทในด้านนี้มีอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นที่มีการเผยแผ่ธรรม อุบาสกทั้งที่เป็นพราหมณ์ เศรษฐี คฤหบดี พ่อค้าพานิช ผู้เลื่อมใสในคำสอนพระพุทธเจ้าต่างพากันอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ โดยการถวายภัตตาหารเป็นจำนวนมาก ถึงแม้พระสงฆ์จะไปปณตบาททางไหนก็มีผู้ทำถวายทานโดย

^{๘๗} เลิศวัลลภ ศรีชะพลภูสิทธิ และ ธมนพัชร ศรีชะพลภูสิทธิ, “การปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ๒๖๑.

^{๘๘} สุวิไล เรียงวัฒนสุข, จิตวิทยาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘-๒๑.

^{๘๙} สุขอุษา นุ่นทอง และณัฐพงษ์ จันทราทิพย์, “แนวทางการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองพระพุทธศาสนา”, วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๓๕-๓๙.

ตลอด จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้รวดเร็วขึ้น อุบาสกที่มีบทบาทในด้านนี้โดยตรง ส่วนใหญ่แล้วต่างมีโรงงานเป็นของตนเอง ซึ่งใช้เป็นสถานที่ให้ทานอยู่เป็นประจำในบ้าน ดังนั้น จึงเป็นการสะดวกต่อการถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ได้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการถวายความอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ บริหารที่จำเป็น รวมไปถึงการดูแลรักษา เป็นต้น

๒) บทบาทด้านการส่งเสริมด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เป็นบทบาทที่ส่งเสริมเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา แยกอธิบายได้ดังนี้

(๑) บทบาทด้านการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ เสนาสนะที่อยู่อาศัยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการดำเนินชีวิต ทั้งของคฤหัสถ์และบรรพชิต จัดเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัย ๔ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับพระสงฆ์ คือ ผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (เภสัช) รวมเรียกว่า จตุปัจจัย^{๙๐} โขสภเศรษฐี ได้สร้างโฆสิตารามถวายโดยเฉพาะ ได้ตั้งโรงงานให้แก่คนเดินทางไกลและคนกำพร้าทุกวัน

(๒) บทบาทด้านการชำระอธิกรณ์และปัญหา พระพุทธศาสนาเมื่อมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาก ไม่อาจที่จะพ้นจากภัยอันตราย จากสิ่งรอบข้างได้จึงทำให้เกิดเป็นปัญหา ซึ่งภัยดังกล่าวมานั้นได้เกิดขึ้นจากเจ้าลัทธิผู้สอนลัทธิ ศาสนาต่างๆ บ้างเกิดจากความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของพระพุทธสาวกเองบ้างจนเป็นปัญหาและอธิกรณ์ขึ้น เมื่อเกิดปัญหาหรือเกิดอธิกรณ์ขึ้นเหล่าพุทธสาวกได้ช่วยกันแก้ไขปัญหา และอธิกรณ์นั้นให้หมดไป อุบาสกก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้ทำหน้าที่ในด้านนี้ กล่าวคือ ได้ช่วยชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้หมดไปได้ เช่น ครั้งหนึ่งธิดาของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์เกิดตั้งครรภ์ขึ้น ภายหลังจากที่บวชเป็นภิกษุณีจึงทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากนางภิกษุณีที่ร่วมสำนักต่างก็พากันโจทก์ใส่ร้ายและได้แจ้งเรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระเทวทัต พระเทวทัตกลัวว่าความเสียชื่อเสียงจะเกิดขึ้นแก่พวกภิกษุณีผู้ทำตามโอวาทของตน จึงสั่งให้นางภิกษุณีนั้นไปสีกเสียจากสำนัก นางภิกษุณีได้ขอร้องและบอกความประสงค์ว่าที่นางไปยังพระเชตวันมหาวิหาร เมื่อนางไปถึงพระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วว่าครรถ์ของนางตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่นางจะบวชแล้ว แต่เพื่อจะเปลื้องถ้อยคำของพวกคนที่อาจจะกล่าวตำหนิพระองค์ว่าไม่ทรงมีความยุติธรรม จึงได้เชิญพวกอุบาสกประกอบ ด้วย พระเจ้าปเสนทิโกศล อนาถบิณฑิกเศรษฐี จูฬอนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา และตระกูล อุบาสกอุบาสิกาใหญ่อื่น ๆ มาแล้วให้ทำการชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ปรากฏว่าอุบาสกได้ทำการชำระอธิกรณ์ร่วมกับอุบาสิกาและพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีพระอุบาลีเป็นประธานในการวินิจฉัยตรวจสอบ มีการตรวจดูมือ เท้า สะตือ และที่สุดท้องของนางภิกษุณีภายในม่าน แล้วนับวันนับเดือนดู ก็ได้ความจริงว่า นางภิกษุณีได้ตั้งครรภ์ในเวลาที่น่าจะเป็นคฤหัสถ์แล้ว จึงทำให้นางภิกษุณีรูปนั้นพ้นจากมลทินกล่าวหาได้

^{๙๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๕๒.

(๓) บทบาทด้านการสนับสนุนพระสงฆ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา อุบาสกหลายท่านได้สร้างบทบาทในด้านนี้โดยวิธีต่าง ๆ กัน เช่น แสดงธรรมให้ฟัง สนทนาธรรม การโต้วาทีกับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นพุทธสาวกหรือเป็นผู้นับถือลัทธิอื่นมาก่อน เช่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้ จิตตคฤหบดี นอกจากจะมีศรัทธาถวายทานให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์และสร้างเสนาสนะสถานไว้ให้พระพุทธศาสนาแล้วท่านยังได้แสดงธรรมอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้บุคคลอื่นมีความรู้ความเข้าใจในธรรมมากยิ่งขึ้น โดยท่านจะใช้เวลาภายหลังจากที่ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์เสร็จแล้ว สนทนาธรรมกับพระสงฆ์อยู่เสมอ ครั้งหนึ่งท่านได้ถามปัญหาธรรมกับพระสงฆ์ที่นิมนต์มาฉันภัตตาหารที่บ้านท่านเรื่องความต่างแห่งธาตุ แต่พระเถระไม่ตอบ แม้ว่าจะถูกถามถึง ๓ ครั้งก็ยังไม่ตอบ ในที่สุดอภิสัทตะจึงอาสาตอบคำถามแทน โดยท่านได้สนทนาธรรมกับจิตตคฤหบดีโต้ตอบกันไปมา จนทำให้ผู้ที่อยู่ในที่ประชุมนั้นเกิดความรู้แจ้งในธรรมะยิ่งขึ้น^{๙๑}

(๔) บทบาทด้านการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม การชักชวนผู้คนไปฟังธรรมเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่อุบาสกได้กระทำ เพื่อสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาไว้มีบุคคลหลายคนที่ได้ฟังธรรมเพราะการชักนำของอุบาสก การที่บุคคลนับถือพระพุทธศาสนาและนำเอาหลักธรรมปฏิบัติขึ้น หมายถึง พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง เพราะหลักธรรมที่สำคัญ ๆ อันเป็นหลักของพระพุทธศาสนาจะได้รับการสืบทอดต่อไป อุบาสกที่กระทำลักษณะนี้

(๕) บทบาททั่วไป อุบาสกยังมีบทบาทอีกหลายๆ ด้านที่ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสังคม หรือที่เรียกว่า สังคมสงเคราะห์ คือ ให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้ยากไร้หรือได้รับความลำบาก ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือมีอาหาร มีที่พักอาศัย มีงานทำ มีเสื้อผ้าใส่ มีคนคอยดูแล เมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย อุบาสกผู้มีฐานะเป็นเศรษฐีนอกเหนือจากที่ช่วยอุปการะผู้ที่ยากไร้ที่มาขอพึ่งพิงให้ มีงานทำและอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค

สรุป มนุษย์ทุกคนเกิดมาล้วนมีบทบาทที่ต้องแสดงออกด้วยกันทั้งนั้น ทั้งที่เป็นบทบาทอย่างเป็นทางการและบทบาทที่ไม่เป็นทางการ มนุษย์คนหนึ่งอาจมีหลายบทบาทให้ต้องทำตามฐานะและหน้าที่ของตนเอง บทบาทจึงเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะทางพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย ในส่วนของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็จะมีบทบาทที่แสดงออกตามลักษณะของพุทธบริษัท ๔ คือ พระสงฆ์และภิกษุณีที่เป็นกลุ่มนักบวชมีบทบาทในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เผยแผ่ศาสนา และสงเคราะห์ชาวบ้าน ส่วนอุบาสกและอุบาสิกาซึ่งเป็นกลุ่มคฤหัสถ์ มีบทบาทในการปฏิบัติตามคำสอนและศีลธรรมอันดีทางพระพุทธศาสนา ทำหน้าที่เป็นอุบาสกและอุบาสิกาที่ดี ให้ความอุปถัมภ์และส่งเสริมกิจการทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยบทบาทสามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมหรือปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่ แต่ไม่ละเมิดพระธรรมวินัยซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์

^{๙๑} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ส.สพ. (ไทย) ๑/๕๓๗/๑๔๗.

สามารถปรับเปลี่ยนและเพิ่มบทบาทของตัวเองไปตามสถานการณ์ทางสังคมตามเจตนาารมณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขของสังคมโลก

๒.๖ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙

โรคโควิดเป็นภัยคุกคามชีวิตมนุษย์ไปทั่วโลก ทำให้มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทำให้มนุษย์จำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อป้องกันและดูแลรักษาตนเอง องค์ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเข้าใจเพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องต่อปัญหาโรคโควิด ๑๙ โดยความรู้พื้นฐานของโรคโควิด ๑๙ มีดังต่อไปนี้

โรคโควิด ๑๙ เป็นโรคเริ่มระบาดอย่างหนักเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๙ มาจนถึงปัจจุบันก็ยังมีการระบาดอยู่ในหลายประเทศ ทำให้มีคนติดเชื้อเป็นจำนวนมาก ข้อมูล ณ วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๖๓ พบว่ามีผู้ติดเชื้อทั่วโลกรวม ๒๓.๙ ล้านคน เสียชีวิตไปแล้ว ๘๑๙,๔๑๔ คน และมีจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นทุกวัน ทั้งยังมีแนวโน้มว่าในพื้นที่ที่สามารถควบคุมการแพร่ระบาดได้แล้วก็ยังมีโอกาสกลับมาแพร่ระบาดได้อีก

แพทย์โรคติดเชื้อและระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้กล่าวถึงโรค COVID-๑๙ ว่า ไวรัสโคโรนาเป็นไวรัสในสัตว์ มีหลายสายพันธุ์ โดยปกติไม่ก่อโรคในคน แต่เมื่อกลายพันธุ์เป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคในมนุษย์ได้ (ซึ่งมักเกิดจากการจัดการที่ผิดธรรมชาติโดยมนุษย์) ในขณะที่มนุษย์ยังไม่รู้จักและไม่มีภูมิคุ้มกัน ก็จะทำให้เกิดการระบาดของโรคในคน โรคโควิด-๑๙ (COVID-๑๙, ย่อจาก Coronavirus disease ๒๐๑๙) เป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรนา ซึ่งมีชื่อทางการว่า SARS-CoV-๒ ทำให้เกิดไข้ ไอ และอาจมีปอดอักเสบเริ่มพบผู้ป่วยครั้งแรกเมื่อเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ (ค.ศ. ๒๐๑๙) ที่เมืองอู่ฮั่นเมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ภาคกลางของประเทศจีน ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีผู้คนหนาแน่น จึงเกิดการระบาดใหญ่ได้รวดเร็ว^{๑๒}

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำคู่มือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตอบโต้ภาวะฉุกเฉิน กรณีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในประเทศไทย กล่าวว่า เชื้อไวรัสโคโรนาชนิดใหม่ที่ไม่เคยค้นพบมาก่อนในมนุษย์ ในระยะแรกจะเรียกชื่อว่าเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (a novel coronavirus) จนกว่าจะมีการตั้งชื่ออย่างเป็นทางการ ซึ่งเชื้อไวรัสที่ก่อโรค COVID-๑๙ แรกเริ่มนั้นพบมาก่อนที่เมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีนตั้งแต่เดือน ธันวาคม ๒๕๖๒ (ค.ศ. ๒๐๑๙) ในระยะแรกมีชื่อเรียกไวรัสว่าเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ๒๐๑๙

^{๑๒} แพทย์โรคติดเชื้อและระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, ความรู้พื้นฐาน COVID-๑๙ ตอนที่ ๑, (คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๓), หน้า ๑.

(๒๐๑๙ novel coronavirus; ๒๐๑๙-nCoV) ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ องค์การอนามัยโลกได้ตั้งชื่อโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาที่เกิดขึ้นใหม่นี้ว่า Coronavirus disease ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)^{๙๓}

คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ กรณีสถานการณ์ระบาด COVID-๑๙ เครือโรงพยาบาลพญาไทและเครือโรงพยาบาลเปาโล กล่าวถึงที่มาของไวรัสโคโรนาว่า ส่วนมากจะติดต่อในสัตว์ ปัจจุบันไวรัสโคโรนา ที่ตรวจพบในมนุษย์ ๒ จีนีส ได้แก่ ไวรัสอัลฟาโคโรนา (๒๒๙E และ NL๖๓), ไวรัสเบต้าโคโรนา (OC๔๓, HKU๑, โรคทางเดินหายใจตะวันออกกลาง (MERS-CoV), และโรคทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรงหรือโรคไข้หวัดมรณะ (SARS-CoV) เมื่อไม่นานมานี้ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ถูกพบในคนไข้ที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน คนไข้มีภาวะปอดอักเสบโดยไม่ทราบสาเหตุ ทำให้องค์การอนามัยโลกหรือ (WHO (The World Health Organization) เรียกโรคนี้ว่า โควิด-๑๙ (COVID-๑๙)^{๙๔}

อ.พญ.รพีพรรณ รัตนวงศ์นรา มอร์ด สาขาวิชาโรคติดเชื้อ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ ว่าเป็นไวรัสโคโรนา (Coronavirus) เป็นไวรัสที่ถูกพบครั้งแรกในปี ๑๙๖๐ แต่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจนว่ามาจากที่ใด ซึ่งเป็นไวรัสที่สามารถติดเชื้อได้ทั้งในมนุษย์และสัตว์ ปัจจุบันมีการค้นพบไวรัสสายพันธุ์นี้แล้วทั้งหมด ๖ สายพันธุ์ ส่วนสายพันธุ์ที่กำลังแพร่ระบาดหนักทั่วโลกตอนนี้เป็นสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน คือ สายพันธุ์ที่ ๗ จึงถูกเรียกว่าเป็น “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” และในภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด-๑๙” (COVID-๑๙) นั่นเอง ดังนั้น ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ และโควิด-๑๙ จึงหมายถึงไวรัสชนิดเดียวกัน โดยมีอาการของผู้ติดเชื้อและวิธีป้องกันดังนี้^{๙๕}

๑. อาการเมื่อติดเชื้อโควิด-๑๙

ข้อมูลจาก องค์การอนามัยโลก ระบุว่าอาการโควิด-๑๙ ที่สังเกตได้ง่าย ๆ ด้วยตัวเองมี ๕ อาการหลัก ๆ ด้วยกัน ดังนี้ มีไข้ เจ็บคอ ไอแห้ง ๆ น้ำมูกไหล หายใจเหนื่อยหอบ บางรายมีภาวะแทรกซ้อน เช่น ปอดอักเสบ โดย ทางด้านแพทย์อาจจะตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยการเอกซเรย์ปอด แล้วพบว่าปอดบวม

^{๙๓} กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตอบโต้ภาวะฉุกเฉิน กรณีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๓), หน้า ๑๐.

^{๙๔} คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ กรณีสถานการณ์ระบาด COVID-๑๙ เครือโรงพยาบาลพญาไทและเครือโรงพยาบาลเปาโล, COVID ๑๙ ทำความรู้จักไวรัส CORONA, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : https://www.paolohospital.com/covid19healthyalert/public_resources/img/handbook/Covid-19 Handbook-EP1. [12 พฤษภาคม 2563].

^{๙๕} Sanook, อาการโควิด-๑๙ อาการเริ่มต้นเป็นอย่างไร วิธีป้องกันโควิด-๑๙, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.sanook.com/health/20609/> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓].

อีกเสบร่วมด้วย หากมีอาการหนักมาก ๆ (พบว่าติดเชื้อในระยะหลัง ๆ แล้ว) อาจอันตรายถึงอวัยวะภายในต่าง ๆ ล้มเหลว

๒. วิธีป้องกันการติดเชื้อโควิด-๑๙

หลีกเลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอหลีกเลี่ยงการเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยงสวมหน้ากากอนามัยทุกครั้งเมื่ออยู่ในที่สาธารณะระมัดระวังการสัมผัสพื้นผิวที่ไม่สะอาด และอาจมีเชื้อโรคเกาะอยู่ รวมถึงสิ่งที่มีคนจับบ่อยครั้ง เช่น ที่จับบน BTS, MRT, Airport Link ที่เปิด-ปิดประตูในรถ กลอนประตูต่าง ๆ ก๊อกน้ำ ราวบันได ฯลฯ เมื่อจับแล้วอย่าเอามือสัมผัสหน้า และข้าวของเครื่องใช้ส่วนตัวต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ กระจา ฯลฯ ล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลอย่างน้อย ๒๐ วินาที ความเข้มข้นของแอลกอฮอล์ไม่ต่ำกว่า ๗๐% (ไม่ผสมน้ำ) งดจับตา จมูก ปากขณะที่ไม่ได้ล้างมือ หลีกเลี่ยงการใกล้ชิด สัมผัสสัตว์ต่าง ๆ โดยที่ไม่มีการป้องกัน รับประทานอาหารสุก สะอาด ใช้ช้อนกลาง ไม่ทานอาหารที่ทำจากสัตว์หายาก สำหรับบุคลากรทางการแพทย์หรือผู้ที่ต้องดูแลผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือโควิด-๑๙ โดยตรง ควรใส่หน้ากากอนามัย หรือใส่แว่นตานิรภัย เพื่อป้องกันเชื้อในละอองฝอยจากเสมหะหรือสารคัดหลั่งเข้าตา

World Health Organization Thailand ได้กล่าวถึงอาการทั่วไปของโรคโควิด ๑๙ ที่พบมากที่สุดคือ ไข้ เหนื่อยล้าและไอแห้ง ๆ ผู้ป่วยบางรายอาจมีอาการปวดเมื่อย คัดจมูก น้ำมูกไหล เจ็บคอและท้องเสียด้วย อาการเหล่านี้มักจะไม่น่ารุนแรงนักและค่อย ๆ เริ่มมีอาการทีละน้อย บางรายติดเชื้อแต่ไม่แสดงอาการและไม่ได้รู้สึกว่าเป็นตัวเองไม่สบาย ผู้ป่วยส่วนมาก (๘๐%) ของทั้งหมดหายป่วยได้โดยไม่ต้องกรการรักษเป็นพิเศษ ประมาณ ๑ ใน ๖ ของผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙ มีอาการหนักและหายใจลำบาก ผู้สูงอายุและมีโรคประจำตัว เช่น ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคเบาหวาน มีแนวโน้มที่จะมีอาการป่วยรุนแรงกว่า^{๑๖}

สรุปความรู้เกี่ยวกับไวรัสโคโรนา (Coronavirus) ว่า เป็นไวรัสที่ถูกพบครั้งแรกในปี ๑๙๖๐ แต่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจนว่ามาจากที่ใด แต่เป็นไวรัสที่สามารถติดเชื้อได้ทั้งในมนุษย์และสัตว์ ปัจจุบันมีการค้นพบไวรัสสายพันธุ์นี้แล้วทั้งหมด ๖ สายพันธุ์ ส่วนสายพันธุ์ที่กำลังแพร่ระบาดหนักทั่วโลกตอนนี้เป็นสายพันธุ์ที่ยังไม่เคยพบมาก่อน คือ สายพันธุ์ที่ ๗ จึงถูกเรียกว่าเป็น “ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่” และในภายหลังถูกตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “โควิด-๑๙” (COVID-๑๙) นั่นเอง ดังนั้น ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ และไวรัสโควิด-๑๙ จึงหมายถึงไวรัสชนิดเดียวกัน ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ หรือไวรัสโควิด-๑๙ แรกเริ่มเดิมทีถูกค้นพบจากสัตว์ก่อน โดยเป็นสัตว์ทะเลที่มีการ

^{๑๖} World Health Organization Thailand, **Coronavirus disease (COVID-19) questions and answers**, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.who.int/thailand/emergencies/novel-coronavirus-2019/q-a-on-covid-19>, [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

ติดเชื้อไวรัสแล้วคนที่อยู่ใกล้ คลุกคลีกับสัตว์เหล่านี้ก็ติดเชื้อไวรัสมาอีกที โดยเริ่มจากเมืองอู่ฮั่น ประเทศจีน โดยมีข้อสงสัยว่ามาจากตลาดที่ค้าขายสัตว์ทะเล และสัตว์หายากเหล่านี้ อาการไวรัสโคโรนา-๑๙ ที่สังเกตได้ง่าย ๆ ด้วยตัวเองมี ๖ อาการหลัก ๆ ด้วยกัน ดังนี้ มีไข้ เจ็บคอ ไอแห้ง ๆ น้ำมูกไหล หายใจเหนื่อยหอบ ทางด้านแพทย์อาจจะตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยการเอกซเรย์ปอด แล้วพบว่าปอดบวมอักเสบร่วมด้วย หากมีอาการหนักมาก ๆ (พบว่าติดเชื้อในระยะหลัง ๆ แล้ว) อาจอันตรายถึงอวัยวะภายในต่าง ๆ ล้มเหลว แม้ว่าอาการโดยทั่วไปจะดูเหมือนเป็นเพียงไข้หวัดธรรมดา แต่ที่กลัวกันทั่วโลกเป็นเพราะเชื้อไวรัสนี้เป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ไม่มีใครเคยพบมาก่อนที่สามารถรักษาให้หายได้โดยตรง การรักษาเป็นไปแบบประคับประคองตามอาการเท่านั้น นอกจากนี้ อันตรายที่ทำให้เสี่ยงถึงชีวิต จะเกิดขึ้นเมื่อระบบภูมิคุ้มกันของเราไม่แข็งแรง หรือเชื้อไวรัสเข้าไปทำลายการทำงานของปอดได้ จนทำให้เชื้อไวรัสแพร่กระจายลุกลามมากขึ้น และรวดเร็วยิ่งขึ้น^{๙๗}

สรุป โรคโควิด ๑๙ เป็นโรคไวรัสชนิดหนึ่งที่สามารถติดต่อระหว่างมนุษย์ได้ง่าย เมื่อติดต่อกันแล้วก็ยิ่งแพร่ระบาดต่อไปในวงกว้างมากยิ่งขึ้น หากไม่ได้รับการรักษาก็จะทำให้เสียชีวิตได้ ส่วนอาการของผู้ติดเชื้อ คือ มีไข้ เจ็บคอ ไอแห้ง ๆ น้ำมูกไหล หายใจเหนื่อยหอบ ซึ่งต้องเข้ารับการรักษาอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ยังพบว่าคนที่เคยติดเชื้อและรักษาหายแล้วก็มีโอกาสกลับมาติดเชื้อได้อีก ในส่วนของผู้ที่เดินทางข้ามพื้นที่ก็จะต้องกักตัวอย่างน้อย ๑๔ วัน ขณะที่สังคมก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง ทั้งการรักษาระยะห่างทางสังคม หามาตรการป้องกันและดูแลรักษาตนเอง

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยจากหลายแหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปต่อยอดต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ของการวิจัยต่อไป ผลจากการศึกษาได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

พระมหาวันชัย สีสเตโช ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท” โดยมีเนื้อหาส่วนหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในการรักษาพระธรรมวินัย ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปดังต่อไปนี้^{๙๘} ธรรมวินัย มาจากคำ คู่ คือ ธรรม กับ วินัย แล้วรวมกันเป็นเอกพจน์ คือสองอย่างแต่

^{๙๗} ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital วช., สรุปทุกเรื่องไวรัสโคโรนาหรือโควิด-๑๙ คืออะไร อาการเป็นอย่างไร, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://dric.nrct.go.th/News/DetailKnowledge/650> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

^{๙๘} พระมหาวันชัย สีสเตโช, “บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๔ ฉบับพิเศษ, ๒๕๕๙ : ๑๗๕-๑๘๑.

รวมเป็นอันเดียว นี่คือนี้อัตถ์ของพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างสองคำนี้ คือคำว่า ธรรม กับ วินัย แล้วจะเห็นหลักการของพระพุทธศาสนาทั้งหมด พระธรรมกับพระวินัย สองคำนี้มีความสัมพันธ์กัน ถือว่าเป็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย มีอยู่ตามธรรมชาติไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่ ก็เป็นอย่างนั้นเป็นธรรมดา ธรรมชาติและธรรมคือ “ธรรม” การที่จะทำให้ความจริงของธรรมชาติมีผลในทางปฏิบัติเป็นประโยชน์แก่หมู่มนุษย์ในสังคม การจัดวางระบบระเบียบในหมู่มนุษย์นี้แหละเรียกว่า “วินัย” กฎของธรรมชาติ เรียกว่า “ธรรม” กฎของมนุษย์เรียกว่า “วินัย” บุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศด้านการรักษาพระธรรมวินัย

พระวินัยเป็นข้อกำหนดสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติชอบ ถูกต้องตามกรอบแห่งพระวินัย ในการปฏิบัติตามอริยมรรคยังผลให้เกิดความหมดจดจากกิเลสทั้งปวงตามแนวทางแห่งพรหมจรรย์ เพื่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ พระวินัยยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระธรรมและการประพฤติพรหมจรรย์ อันเป็นกระบวนการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมทางกายทางวาจาและใจเพื่อประณีตยิ่งขึ้น การบัญญัติพระวินัยในสิกขาบทมีวัตถุประสงค์เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งพระสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งพระสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยากเพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม เป็นต้น

ความสำคัญของพระวินัยตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบท มีความมุ่งหมายที่จะวางให้เป็นกรอบที่ชัดเจนสำหรับการประพฤติพรหมจรรย์ ขณะเดียวกันก็เป็นหลักสำคัญที่ยึดถือสำหรับการปฏิบัติขัดเกลา อันเป็นแนวปฏิบัติของนิกายเถรวาท หรือสัทธีรวาทที่ได้รับและสืบทอดมาตามหลักพระวินัยดั้งเดิม การวางเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติของสาวกโดยเฉพาะนักบวชนั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการรักษาแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ พระวินัยที่ได้รับการสืบทอดมาแต่สมัยพระบรมศาสดา ทั้งนี้ เพื่อการรักษาจริยวัตรอันงดงามของสมณะหรือของหมู่สงฆ์

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยได้มีการบัญญัติศัพท์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ของคำว่า “พระวินัยหรือพระวินัยธร” เป็น “พระวินยาธิการ” พระวินยาธิการนั้นเป็นคำใหม่ที่เพิ่งจะบัญญัติขึ้นมาใช้อย่างเป็นทางการเมื่อไม่นานนี้โดยเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร โดยปฏิบัติหน้าที่เป็นพระภิกษุที่คอยกำกับดูแลตรวจตรา พระภิกษุสามเณรให้มีความประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย ประพฤติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย กฎข้อบังคับของคณะสงฆ์มากขึ้น จะเห็นได้ว่าพระวินัยธรหรือพระวินยาธิการหมายถึง พระผู้ทรงจำพระวินัย ผู้เชี่ยวชาญอย่างยิ่งในวินัย สามารถตัดสินอธิกรณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ในพระพุทธศาสนา พระวินัยธรปรากฏชัดเจนทั้งภิกษุและภิกษุณี ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะทางพระวินัย พระวินัยธรฝ่ายภิกษุ คือ พระอุบาลีเถระ ฝ่ายภิกษุณี คือ พระปฎาจาราเถรี พระวินัยที่เกิดขึ้นในสายพระอุบาลีนั้นมี การสืบช่วงต่อ ๆ กันตามลำดับ สำนักพระอุบาลีหรือสำนักพระวินัยธรจึงมีบทบาทอย่างสำคัญในฐานะคณะพระสงฆ์ผู้รักษาพระวินัย จึงถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคณะสงฆ์เถรวาท เพราะเหตุแห่งการยึดถือและปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ดังนั้น

สำนักพระวินัยธรจึงมีส่วนในการดูแลความประพฤติและการปฏิบัติของหมู่สงฆ์ อาจกล่าวได้ว่าสำนักพระวินัยธรเป็นปฐมบทของการกำเนิดของพระวินยาธิการ และเป็นที่มาของลักษณะหน้าที่ในการรักษาพระวินัย โดยการสอดส่องดูแลความประพฤติของหมู่สงฆ์ให้เป็นไปตามครรลองพระวินัยนับแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในการรักษาพระธรรมวินัย

๒.๗.๒ การดูแลสุขภาพพระสงฆ์

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น” ผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนและวัดเป็นฐานการวิจัยทำให้ได้ทราบแนวคิดการดูแลสุขภาพองค์รวมในพระสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนากับการสาธารณสุขในปัจจุบัน ได้ทราบสถานการณ์และสภาพปัญหาความต้องการด้านสุขภาพของพระสงฆ์ก่อนการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ได้ส่งผลให้พระสงฆ์มีระดับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมสุขภาพดีขึ้น เครือข่ายมีความพึงพอใจในการทำงานแบบมีส่วนร่วมตามงานวิจัย ชุมชนมีความรักในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น และสะท้อนให้วัด ชุมชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เทศบาล โรงพยาบาลขอนแก่น หน่วยบริการสาธารณสุข สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้บูรณาการพันธกิจของตนเองเข้ากับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ และองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ได้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างสรรค์สุข เป็นรูปแบบการพัฒนาสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์จังหวัดขอนแก่นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย^{๔๙}

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตพฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมักจะเป็นโรคทั่วไปที่ เนื่องมาจากการดำรงชีวิตอยู่ในป่าเป็นหลัก เช่น เป็นไข้โรคหืด โรคอหิวาตกโรค เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีโรคทางใจและทางปัญญาที่เกิดจากกิเลสอันได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ แต่สำหรับพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีวิถีชีวิตหรือรูปแบบการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เปลี่ยนไป เช่น จากการพักอาศัยอยู่ในป่าเป็นหลักกลายเป็นการพักอาศัยอยู่ในวัด การรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรตามที่สามารถหาได้ในป่าเขากลายมาเป็นการรักษาสุขภาพในสถานบริการสุขภาพของภาครัฐและเอกชน เช่น โรงพยาบาล คลินิก และการซื้อยาจากร้านขายยา ฯลฯ สำหรับปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน กลับกลายเป็นโรคที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ดีและสะดวกสบาย ที่เรียกว่า “โรควิถีชีวิต” หรือโรค ที่เกิดจากพฤติกรรม

^{๔๙} พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต, “การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๗, หน้า ๑๒๙.

สุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ฯลฯ ซึ่งโรคเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การฉันทอาหาร การออกกำลังกายที่ถูกต้อง และการฝึกจิตภาวนา ดังนั้น ในส่วนของวิธีการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ในสังคมปัจจุบัน คือ ๑) สุขภาพทางกาย เช่น การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง การรับประทานอาหารโดยพิจารณาอย่างรอบคอบ และรู้จักประมาณในการบริโภค การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยทำกิจวัตรประจำวัน มีการกวาดวิหาร ลานเจดีย์ เป็นต้น ๒) สุขภาพทางจิต ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การออกกำลังกาย ทำกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา การพักผ่อนให้เพียงพอ และการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ ๓) สุขภาพทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคัมสงฆ์ด้วยกัน มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และความสัมพันธ์ระหว่างสังคัมสงฆ์กับสังคัมชาวบ้าน โดยการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้ดำเนินการพัฒนา ฯลฯ ๔) การดูแลสุขภาพทางปัญญาให้เจริญงอกงาม ตามหลักปัญญาวัตรธรรม ๔ ประการ จึงจะได้บรรลุผล คือสุข ภาวะที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนถึงสุขภาวะอันสมบูรณ์^{๑๐๐}

๒.๗.๓ การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์

นันทนา ปรีดาสวรรณ และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสามเณร : กรณีตำบลวรรณคร อำเภอบัว จังหวัดน่าน” พบว่า รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสามเณรมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ ๑) การประเมินสภาวะสุขภาพของพระสงฆ์และสามเณรโดยการคัดกรองสุขภาพ ตรวจร่างกาย และวัดสมรรถนะร่างกาย ๒) จัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนรวมทั้งแจ้งผลการประเมินสภาวะสุขภาพแก่พระสงฆ์สามเณรเป็นรายบุคคล ๓) จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสามเณรโดยมีส่วนร่วมของชุมชน ๔) ดำเนินงานตามแผน ติดตาม ควบคุม กำกับ ๕) ประเมินผลและสรุปผล หลังจากนำรูปแบบดังกล่าวไปดำเนินการพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการถวายอาหารให้พระสงฆ์^{๑๐๑}

๒.๗.๔ พฤติกรรมด้านสุขภาพพระสงฆ์

ปิ่นณธร ชัชวรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอมือพะเยา จังหวัดพะเยา” ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลมีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ

^{๑๐๐} พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

^{๑๐๑} นันทนา ปรีดาสวรรณ และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสามเณร : กรณีตำบลวรรณคร อำเภอบัว จังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, สาธารณสุขจังหวัดน่าน, ๒๕๕๐, หน้า ๑๒.

ละ ๓๓ และรักษาอาการเจ็บป่วยแบบแพทย์แผนปัจจุบันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๖ ซื่อయాฉันเอง ร้อยละ ๒๗ และใช้บริการแพทย์แผนไทย ร้อยละ ๕ ข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์มีพฤติกรรมด้านกิจกรรมกาย ด้านโภชนาการ ระดับปานกลาง ส่วนด้านการจัดการ ความเครียด ด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพ และด้านสุขภาพอนามัย ที่มีพฤติกรรมระดับมาก สำหรับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ พบว่า ปัจจัยด้านอายุมีความ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านกิจกรรมทางกายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยด้านโรคมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านการจัดการกับความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และปัจจัยด้านอายุมีความ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนพฤติกรรมด้านโภชนาการ และพฤติกรรมด้านการรับผิดชอบต่อสุขภาพ พบว่า ปัจจัยด้านประเภทวัด ที่ตั้งวัด อายุ จำนวน พรรษา นิกาย สถานะทางสงฆ์ การศึกษาทางโลก ทางสงฆ์และโรคไม่มีความเกี่ยวข้องอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ^{๑๐๒} นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความหมายสุขภาพที่สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลกได้ ให้ความจำกัดความว่า “สุขภาพ” มิได้หมายความว่าเพียงการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึง กายดี จิตดี และสังคมดีอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งจะต้องปฏิบัติในลักษณะองค์รวม คือ การมองกระบวนการสุขภาพ ชีวิต กระบวนการดูแลรักษา ผู้ดูแลรักษาผู้ป่วยที่เน้นการเชื่อมโยงถึงกันที่ดึงเข้ามาเข้าหากัน แล้ว นำมาเป็นเครื่องมือในการดูแลรักษาสุขภาพ กล่าวคือ การมองเรื่องสุขภาพอย่างเน้นระบบ ไม่มอง เฉพาะการป่วยไข้และการบำบัดรักษาเท่านั้น ชีวิตโดยองค์รวมคือกายกับจิต การดูแลรักษาชีวิตก็คือ การทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ สมดุล ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ โดยไม่เน้น ด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม คือ การดูแลรักษาสุขภาพโดย วิธีการต่างๆ ในสภาพปกติมากกว่าการรักษาในเวลาป่วยไข้ หรือแม้เวลาป่วยไข้ก็นำเอาวิธีการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อการดูแลรักษาamarรักษาอย่างถูกต้อง^{๑๐๓}

สุวัฒน์ รักขันโทและคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของ พระภิกษุในเขตภาคใต้ตอนบน” ผลการศึกษาสรุปได้ คือ (๑) พระภิกษุรับรู้ ภาวะสุขภาพของตนเอง ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๐.๖๑$) มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองอยู่ใน ระดับปานกลางค่อนข้างไป ทางน้อย ($\bar{x} = ๓.๒๑$) พระภิกษุที่มีอายุ มีพรรษา มีระดับการศึกษาทางโลก และระดับการศึกษาทาง ธรรม (แผนกบาลี) ต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองไม่แตกต่างกัน ส่วนพระภิกษุที่มีระดับ การศึกษาทางธรรม (แผนกธรรม) และจำพรรษาอยู่ในวัดที่มีสถานที่ตั้งต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแล สุขภาพตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๒) พระภิกษุที่มีอายุมาก มีพรรษา

^{๑๐๒} ปณณธร ชีวรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัด พะเยา”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีน: สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๖.

มาก มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้อยกว่าพระที่มีอายุและมีพรรษาน้อยกว่าพระภิกษุที่มีระดับการศึกษาทางโลกและระดับการศึกษาทางธรรมสูง มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองดีกว่าพระภิกษุที่มีระดับการศึกษาทางโลกและระดับการศึกษาทางธรรมต่ำกว่า พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองด้อยกว่า พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่นอกเขตชุมชนเมือง ดังนั้น อายุ พรรษา และสถานที่ตั้งวัด ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุ ส่วนระดับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุ^{๑๐๔}

นอกจากนี้ยังพบว่า การทำบุญของพุทธศาสนิกชนไทย มีส่วนสำคัญต่อสุขภาพของพระภิกษุ และยังพบด้วยว่า พระสงฆ์ร้อยละ ๒๖-๓๘ มีพฤติกรรมการเสพติดหรือสิ่งที่เป็นอันตรายต่อ สุขภาพ อาทิพระสงฆ์มากกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ยังคงสูบบุหรี่ บางรูปฉันทยาแก้ปวด พาราเซตามอล ครั้งละ ๖ เม็ด ต้มกาแฟวันละ ๘ ถ้วย และดื่มเครื่องดื่มชูกำลังเกินกว่า ๒ ขวดต่อวัน สิ่งที่น่ากังวลอีกประการหนึ่ง คือพระสงฆ์ส่วนใหญ่ดื่มน้ำสะอาดไม่ถึงวันละ ๖ แก้ว ฉันทาอาหารที่มีรสจัด หวานจัด มีแป้งและไขมันสูง ทำให้มีอัตราการเจ็บป่วยสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ยังออกกำลังกายน้อย ส่วนใหญ่เป็นการออกกำลังกายตามกิจวัตรของพระสงฆ์เท่านั้น^{๑๐๕}

๒.๗.๕ ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์

พินิจ ลาภธนานนท์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “สุขภาพของพระสงฆ์ปี ๒๕๕๕ ผลการวิจัยส่วนหนึ่งกล่าวถึงปัญหาสุขภาพทางด้านจิตใจของพระสงฆ์ว่า เมื่อรู้สึกไม่สบายใจพระสงฆ์จะพยายามค้นหาสาเหตุของความไม่สบายใจ แล้วจึงคิดหาวิธีแก้ปัญหา ประเด็นนี้มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก คือ ๒.๓๐ โดยพระสงฆ์กลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก ในเชิงพื้นที่ศึกษานั้นพระสงฆ์ทั้งในเมืองและกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีคะแนนเฉลี่ยในระดับมาก และสูงกว่าในชนบทที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พระสงฆ์กลุ่มอายุต่ำกว่า ๖๐ ปี ในเขตเมืองพยายามค้นหาสาเหตุของความไม่สบายใจ แล้วจึงคิดหาวิธีแก้ไขปัญหามากกว่าพระสงฆ์กลุ่มอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไปและอยู่ในชนบท โดยงานวิจัยนี้ได้สะท้อนปัญหาสุขภาพและการจัดการกับปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์^{๑๐๖}

^{๑๐๔} สุวัฒน์ รักขันโท และคณะ, “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในเขตภาคใต้ตอนบน” , รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^{๑๐๖} พินิจ ลาภธนานนท์, “สุขภาพของพระสงฆ์ปี ๒๕๕๕” รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๘๘.

๒.๗.๖ บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพ

พระครูภาวนาโพธิคุณ ผศ.ดร. ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น” โดยได้กล่าวถึงบทบาทการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมไว้ว่า สุขภาวะแบบองค์รวมจำแนกออกเป็น ๔ ประเภท ดังต่อไปนี้ ๑) สุขภาวะทางด้านร่างกาย คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย ได้แก่ มีความสุขในชีวิตประจำวัน ใช้การกายบริหารที่สอดคล้องสัมพันธ์กับการตื่นรู้ การหมั่นดูแลรักษาสุขภาพร่างกายอยู่เสมอ การมีวิถีชีวิตและอิริยาบถที่ผ่อนคลาย การเสพบริโภคปัจจัย ๔ อย่างเหมาะสม คือ การรู้จักประมาณและการสันโดษ ๒) สุขภาวะทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ สุขภาวะทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอยู่ในสังคมที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ มีความสัมพันธ์อันดี มีความอนุเคราะห์เกื้อกูลกัน ความเป็นธรรมทางสังคม โครงสร้างทางสังคมเอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในขณะที่เดียวกันก็อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีพ รวมทั้งมีความเข้าใจสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นสภาวะธรรม ๓) สุขภาวะทางด้านจิตใจและอารมณ์ คือ สุขภาวะทางด้านจิตใจและอารมณ์ ได้แก่ มีคุณภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพทางจิตและอารมณ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยสุขภาวะขั้นต้นเป็นสุขเวทนา ขั้นกลางคือความสงบสุข ปลอดภัย โลง ผ่อนคลาย และเบาสบาย ส่วนขั้นสูงคือจิตเป็นอิสระและพ้นทุกข์ ๔) สุขภาวะทางด้านปัญญา คือ สุขภาวะทางด้านปัญญา คือ ความสุขทางปัญญา ประกอบด้วยปัญญาระดับโลกิยะที่เกื้อกูลต่อชีวิตและโลก และปัญญาระดับโลกุตระที่เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง จนหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสุขภาวะที่ยั่งยืน^{๑๐๗}

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๖ ประเด็น คือ ๑) งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ซึ่งจะเน้นบทบาทในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ยังไม่ได้แตะประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทการดูแลรักษาสุขภาพของพระสงฆ์ ๒) งานวิจัยเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องมีกระบวนการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในเชิงเครือข่าย โดยการสร้างเครือข่ายการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวมและมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม ๓) งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ โดยการประเมินสภาวะสุขภาพของพระสงฆ์ จัดเวทีคืนข้อมูลด้านสุขภาพ จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ การดำเนินงานตามแผน พร้อมกับติดตาม ควบคุม กำกับ รวมทั้งประเมินผลและสรุปผลการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ ๔) งานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ มีพฤติกรรมที่ไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพ วิถีชีวิตของพระสงฆ์มีปัจจัยเร่งให้เกิดปัญหาสุขภาพ ๕) งานวิจัย

^{๑๐๗} พระครูภาวนาโพธิคุณ, “ศึกษาบทบาทการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐๘.

เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มักจะหาวิธีแก้ไขหลังจากที่ตนเองมีปัญหาสุขภาพแล้ว จึงทำให้ขาดกระบวนการป้องกันปัญหาสุขภาพ ทั้งยังขาดสุขภาพะในการบริโภค และ ๖) งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมสุขภาพ พบว่า การส่งเสริมสุขภาพะควรดำเนินการไปด้วยกัน ๔ ด้าน คือ การส่งเสริมสุขภาพะทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบว่ามึนักวิชาการและนักวิจัยท่านใดศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปฏิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เนื่องจากเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมที่กำลังประสบอยู่ จึงทำให้พระคิลานุปฏิฐากขาดความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อีกทั้งสังคมยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์วิกฤตของชีวิต

๒.๘ บริบทพื้นที่วิจัย

การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม มีการจัดลำดับตั้งแต่เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม มติ คำสั่ง ระเบียบ ประกาศมหาเถรสมาคม และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยปฏิบัติสนองงานคณะสงฆ์ตามภารกิจบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) งานด้านการปกครอง ๒) งานด้านการศึกษา ๓) งานด้านการเผยแผ่ ๔) งานด้านการสาธารณูปการ ๕) งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ ๖) งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยได้มีการขับเคลื่อนไปพร้อมกันทุกด้าน

ในส่วนของงานสาธารณสงเคราะห์ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนอำเภอเพื่อส่งเสริมช่วยเหลือพระภิกษุอาพาธ ป่วยติดเตียง และส่งเสริมทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร มอบทุนสถานศึกษาแก่โรงเรียน ให้คำปรึกษาเป็นที่พึ่งแก่ชุมชน คนผู้ขาดคน คนไร้ที่พึ่งพิง คนชรา เด็กกำพร้า ผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ ให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นไปในทางที่ดีงามเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ในระดับวัด ตำบล และอำเภอ และรวมถึงสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมพลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน สนับสนุนให้วัดในเขตปกครองเข้าร่วมโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข และงานอื่น ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับงานด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยได้มีการจัดตั้งพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพะแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป

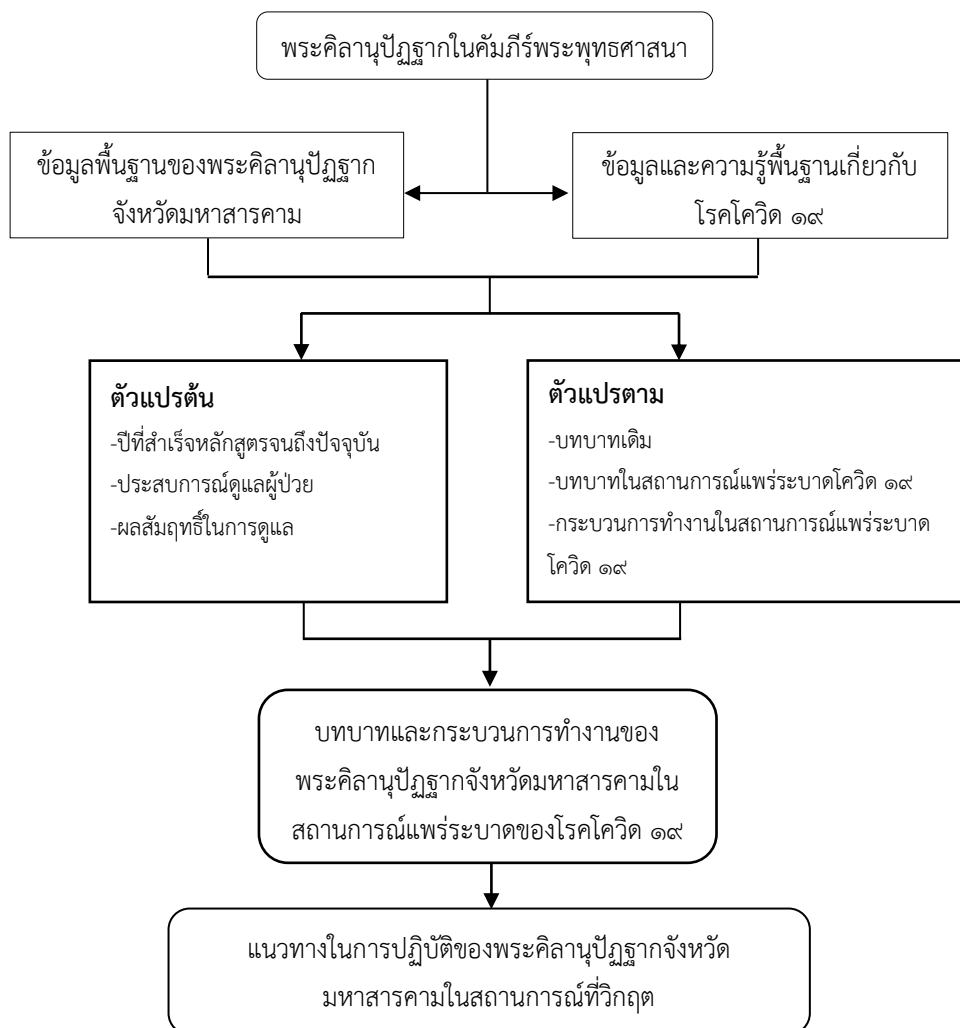
ในส่วนของพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคามมีทั้งหมด ๓๔ รูป กระจายอยู่ ๒๙ วัด ใน ๒๗ ตำบล กับ ๑๓ อำเภอ ซึ่งทุกท่านได้รับการอบรมกับกรมอนามัย ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามหลักสูตรพระคิลานุปฏิฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.) ตั้งแต่ต้นปี ๒๕๖๑ เป็นต้นมา

ทำให้พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสม.) ในจังหวัดมหาสารคามมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองและสามารถให้คำแนะนำดูแลพระสงฆ์และชุมชนได้ โดยได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสม.) โดยทางคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามได้มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทต่อการดูแลสุขภาพตนเอง ชุมชน สังคม และส่งเสริมการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และเพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากได้เข้าใจบทบาทของตนเอง

โดยในปี ๒๕๖๒ พระเทพสิทธิธำมรงค์ เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม เป็นประธานเปิดโครงการ “อบรมพระคิลานุปัฏฐาก ๗๐ ชั่วโมง กรมอนามัย” (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสม.) ของคณะสงฆ์ ๓ อำเภอ คือ อำเภอนาเชือก พยัคฆภูมิพิสัย ยางสีสุราช นำร่องคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ณ วัดป่าโคกดินแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ระหว่างวันที่ ๑๐ - ๑๒ พฤษภาคม ๒๕ ๖๒ โดยมุ่งเน้นทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ให้กับพระคิลานุปัฏฐากของจังหวัดมหาสารคาม นอกจากนี้แล้วยังเป็นการอบรมเพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากเข้าใจบทบาทของตนเองที่มีต่อพระสงฆ์อาพาธ และส่งเสริมสุขภาพแก่คณะสงฆ์ กับบทบาทพระคิลานุปัฏฐากต่อชุมชน รวมทั้งบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่เหมาะสมกับสถานการณ์

จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้คณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระคิลานุปัฏฐากมากขึ้น เนื่องจากพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลืองานพระศาสนาและงานสังคมสงเคราะห์ โดยได้นำความรู้จากการอบรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ คณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามให้ความสำคัญกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อเตรียมความพร้อมหากจะมีการแพร่ระบาดของโรคหรือมีภัยธรรมชาติครั้งใหญ่ในอนาคต

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้จะได้กล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัย โดยมีเนื้อหาจำแนกออกเป็น ๗ ส่วน ประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย พื้นที่วิจัย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed-methods research) ซึ่งมีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) วิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่วิจัย (Action Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม การปฏิบัติการ และการสนทนา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ๑๒ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. สำรวจข้อมูล : การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

๒. ศึกษาการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม : ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก ขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่การคัดเลือกพระคิลานุปัฏฐาก การส่งเข้าอบรม การรับนโยบายจากเจ้าคณะจังหวัด และการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในพื้นที่จริง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์พระคิลานุปัฏฐาก และสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๓. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก : หลังจากการศึกษาการดำเนินงานแล้ว คณะวิจัยได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากด้วย เพื่อให้ทราบบริบทของปัญหาของพระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่

๔. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและอุปสรรค : หลังจากได้ข้อมูลด้านปัญหาและอุปสรรคแล้ว นำมาวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรค วิเคราะห์ระดับของปัญหาและผลกระทบ หลังจากนั้นจึงจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและผลกระทบ โดยจำแนกเป็นปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อพระคิลานุปัฏฐาก และปัญหาอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

๕. ศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ : เนื่องจากในระยะเวลาทำวิจัยเป็นช่วงของการระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้การศึกษบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาดต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แล้วจึงทำการประมวลข้อมูลพร้อมกับจำแนกบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๖. ศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ : ในส่วนของการศึกษบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น คณะวิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลด้านบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พร้อมกับสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และจำแนกบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย บทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านจิตใจ และบทบาททางด้านปัญญา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักภavana ๔ โดยบทบาทแต่ละด้านก็จะมีการจำแนกออกเป็นบทบาทย่อยด้วย

๗. กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก : เมื่อศึกษบทบาทแล้วคณะวิจัยได้ศึกษากระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้ทราบกระบวนการทำงานที่ได้ดำเนินการอยู่ พร้อมกับจำแนกประเด็นที่คณะวิจัยเห็นว่าควรมีการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์

๘. นำเสนอบทบาทการดำเนินงาน : คณะวิจัยได้นำเสนอบทบาทการดำเนินงานให้กับพระคิลานุปัฏฐากให้นำไปปรับใช้ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยใช้วิธีการร่างบทบาท ๔ ด้าน แล้วนำเสนอต่อคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามเพื่อให้ร่วมกันพิจารณาปรับบทบาท พร้อมทั้งนำคำแนะนำกลับมาปรับปรุงแล้วจึงนำเสนอต่อคณะสงฆ์เพื่อนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

๙. ประเมินผลจากการปฏิบัติงาน : หลังจากที่เสนอบทบาทเพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากนำไปปฏิบัติแล้ว หลังจากนั้น ๒ เดือนจึงได้ประเมินผลการปฏิบัติ โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในขณะที่พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงาน และการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มกับพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อดีและข้อด้อย แล้วนำมาเป็นฐานข้อมูลในการปรับบทบาท

๑๐. พัฒนารูปแบบของพระคิลานุปัฏฐาก : หลังจากการประเมินผลการปฏิบัติงานแล้ว นำข้อมูลที่เป็นข้อด้อยมาใช้เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงบทบาท ของพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีการจัดกิจกรรมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันเสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบของพระคิลานุปัฏฐากที่มีประสิทธิภาพ

๑๑. เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต : หลังจากที่ได้พัฒนารูปแบบของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของ

โรคโควิด ๑๙ แล้ว คณะวิจัยได้เสนอแนวทางปฏิบัติงานให้กับพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อให้มีบทบาทสอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต

๑๒. จัดกิจกรรมคืนความรู้ : หลังจากนำข้อมูลมาพัฒนาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากแล้ว คณะวิจัยได้สรุปผลการวิจัยแล้วจัดกิจกรรมคืนความรู้แก่พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และบทบาทในสถานการณ์วิกฤต โดยใช้วิธีการจัดกิจกรรมอบรมและเผยแพร่ผลการวิจัย

๓.๒ พื้นที่วิจัย

งานวิจัยนี้ได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย ดังนี้ ๑) เป็นพื้นที่ระดับจังหวัด ๒) เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ๓) เป็นพื้นที่ที่มีการอบรมและแต่งตั้งพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัด ๔) เป็นพื้นที่ที่พระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทสำคัญในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังกล่าว พบว่า จังหวัดมหาสารคามเข้าหลักเกณฑ์ทุกข้อจึงได้คัดเลือกให้เป็นพื้นที่วิจัย

๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยภาคสนามได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อจะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยเท่านั้น โดยจำแนกออกเป็น ๕ กลุ่มดังต่อไปนี้

๑. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑) กลุ่มพระสังฆาธิการระดับปกครองจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๒ รูป
๒) กลุ่มคณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๕ รูป
๓) กลุ่มพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๓๕ รูป
๔) กลุ่มพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๑๐ รูป
๕) ประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระคิลานุปัฏฐากฯ	จำนวน ๑๐ คน

รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๖๒ รูป/คน

๒. กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยคัดเลือกจากตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมผู้สนทนากลุ่มจำนวน ๑๐ รูป/คน โดยมุ่งเน้นสนทนากลุ่มในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ เครื่องมือวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัยที่ออกแบบมาเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่วิจัย ๕ กลุ่ม ซึ่งแบบสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ตอนที่ ๓ แนวทางในการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต และตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

๓.๔.๒ การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อให้มีความถูกต้องและสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย รวมทั้งเพื่อให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. กำหนดประเด็นของแบบสัมภาษณ์ โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลกำหนดประเด็นเนื้อหาในการตั้งคำถามวิจัย
๒. การออกแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดว่าจะจำแนกออกเป็น ๕ ตอน และกำหนดประเด็นหลักและประเด็นรองในการสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดสะดวกในการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล
๓. การจัดทำร่างเครื่องมือวิจัย โดยการจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และนำร่างเครื่องมือวิจัยเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อให้คณะวิจัยร่วมกันตรวจสอบความเหมาะสม
๔. ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยนำร่างเครื่องมือวิจัยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของประเด็นที่จะสัมภาษณ์ และความเหมาะสมของเนื้อหา โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจำนวน ๓ ท่าน
๕. ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัย หลังจากที่มีผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัยแล้วจึงนำเครื่องมือวิจัยกลับมาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ หนังสือ ข้อมูลจากระบบสารสนเทศอินเทอร์เน็ต และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระคิลานุปัฏฐาก และข้อมูลเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ เป็นประเด็นหลักในการวิจัย

๓.๕.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร

การวิจัยนี้ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารแหล่งต่าง ๆ โดยจำแนกเอกสารออกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ หนังสือ ข้อมูลจากระบบสารสนเทศอินเทอร์เน็ต และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ และข้อมูลเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ เป็นประเด็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร

๓.๕.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัย

การเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่วิจัยจำแนกออกเป็น ๔ วิธีการ คือ

๑) การสำรวจ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจข้อมูลพระคิลานุปฏิญาณจังหวัดมหาสารคาม

๒) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับพระคิลานุปฏิญาณจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมและบทบาทการดำเนินงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พร้อมกับการจดบันทึกประเด็นสำคัญที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๔) การสนทนากลุ่ม การเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยนอกเหนือจากการสัมภาษณ์ คือ การสนทนากลุ่ม โดยเลือกตัวแทนจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มละ ๒ รูป/คน เพื่อร่วมกันวิพากษ์ประเด็นการวิจัย รวมทั้งตรวจสอบและสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปฏิญาณในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๓.๕.๓ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมี ๙ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑) การสำรวจข้อมูลพระคิลานุปฏิญาณจังหวัดมหาสารคาม

๒) การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัย

๓) การออกหนังสือנדกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งกำหนดวัน เวลา สถานที่ และการส่งประเด็นที่ต้องการทราบล่วงหน้า เพื่อที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้มีเวลาเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการสัมภาษณ์

๔) จัดเตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

๕) การประชุมกับผู้ช่วยวิจัยและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สะดวกรวดเร็ว ไม่กินเวลาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจะทำให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

๖) ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย โดยใช้วิธีการการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้นัดหมายเอาไว้

๗) รวบรวมข้อมูลทั้งหมด ทั้งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สันทนาการ และ สังเกตแบบมีส่วนร่วม

๘) ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลให้ครบตามที่ระบุไว้ในขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ และตรวจสอบเนื้อหาให้ครบถ้วนตามประเด็นวิจัย ถ้าหากได้ข้อมูลไม่ครบก็กลับไปเก็บ ข้อมูลเพิ่มเติม

๙) จัดระเบียบข้อมูล หลังจากตรวจสอบข้อมูลแล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลตามกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดระเบียบข้อมูลเชิงเนื้อหาตามลำดับโครงสร้างเนื้อหาของการวิจัย เพื่อให้ง่าย และสะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยฐานความรู้จากการศึกษาข้อมูล เอกสาร (Documentary) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บริบทพื้นที่วิจัย การวิเคราะห์สภาพ ปัญหาและผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙ บทบาทการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก รวมทั้ง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่ม โดย ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูล เชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ โดยมุ่งแสวงหาชุดความรู้ ใหม่จากงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามใน สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๓.๗ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์และตอบปัญหาของการวิจัยตรง ประเด็น เพื่อให้ได้ชุดความรู้ใหม่จากการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analytical) และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยที่เนื้อหา บางส่วนนำเสนอบทสรุปในรูปของตารางข้อมูล เนื้อหาบางส่วนนำเสนอบทสรุปในรูปแผนภาพ ประกอบผลการวิจัย และการอธิบายความประกอบภาพถ่าย โดยมุ่งตอบประเด็นเนื้อหาตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัย รวมทั้งการสร้างชุดความรู้ในการ วิจัย และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัยในภาพรวม พร้อมทั้งอภิปรายผลการวิจัยและ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

ในงานวิจัยบทนี้กล่าวถึงผลการวิจัย ซึ่งได้มาจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล ๕ วิธีการ คือ การสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรมสัมมนาเพื่อให้มีการวิพากษ์ผลการวิจัย โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับรู้การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analytical) โดยจำแนกขอบเขตเนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน ดังต่อไปนี้

๔.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๔.๒ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๔.๓ แนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย

๔.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในความหมายของคิลานุปัฏฐาก มาจากคำ ๒ คำ คือ คิลาน + อุปัฏฐาก = หมายถึง ผู้รับใช้ น. ผู้พยาบาลคนไข้ (ใช้เฉพาะพระสงฆ์) คำว่าพระคิลานุปัฏฐากจึงหมายถึงพระภิกษุที่มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติภิกษุไข้ ในความหมายดั้งเดิมของพระคิลานุปัฏฐากจึงแสดงให้เห็นบทบาทหลักในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรักษาพระภิกษุที่อาพาธ

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทหลายลักษณะที่มีความสอดคล้องกัน ประกอบด้วย บทบาทด้านคิลานเภสัช คือ มีบทบาทด้านการวินิจฉัยใช้ยารักษาโรค, บทบาทด้านคิลานบุคคล คือ เป็นพระภิกษุที่มีบทบาทหน้าที่ดูแลรักษาโรค, บทบาทด้านคิลานศาลา คือ มีบทบาทในการจัดแจงเรือนพักภิกษุไข้ สถานที่พยาบาลภิกษุไข้ หรือโรงพยาบาล, บทบาทด้านคิลานุปัฏฐาก คือ มีบทบาทหน้าที่ดูแลพระภิกษุอาพาธ, บทบาทด้านคิลานภัต คือ มีบทบาทในการจัดหาอาหารที่เหมาะสมกับภิกษุไข้ โดยเฉพาะ และบทบาทด้านคิลานุปัฏฐากภัต คือ มีบทบาทในการจัดหาอาหารที่มาถวายภิกษุสามเณรผู้ปฏิบัติดูแลภิกษุไข้

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในยุคหลังจะมีการบูรณาการและขยายบทบาทให้กว้างขึ้นตามสภาพทางสังคม พระคิลานุปัฏฐากจึงมีบทบาทในการศึกษาหาความรู้ด้านสุขภาพ การดูแล รักษา

ป้องกันโรค ฟิ้นฟูสุขภาพ การจัดปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ โดยบทบาทดั้งเดิมจะเน้นการดูแลสุขภาพพระสงฆ์เท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้ขยายบทบาทให้กว้างออกไปถึงการดูแลรักษาคนในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพ การแก้ปัญหา การเยียวยาผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก รวมไปถึงการช่วยจัดทุกข์ทางจิตใจและปัญญาด้วย

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากสอดคล้องกับอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปของการช่วยเหลือ เยียวยา พัฒนา รักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตด้วย พระคิลานุปัฏฐากจึงมีบทบาทเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาพของคร่อม โดยปฏิบัติตนเพื่อมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สุขและการอนุเคราะห์ชาวโลก ซึ่งเป็นไปตามพันธกิจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ตั้งแต่เริ่มส่งพระสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า

“พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตนน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม”^{๑๐๘}

พระคิลานุปัฏฐากจึงมีความเป็นมาควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เฉพาะการดูแลรักษาโรคเท่านั้น ยังรวมไปถึงการแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติก่อเกิดต่อสุขภาพ สร้างพฤติกรรมสุขนิสัย คลอบคลุมไปถึงการช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม ทางจิตใจ ทางปัญญาด้วย

ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในปัจจุบันถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระคิลานุปัฏฐาก คือ ผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย สอดรับกับการส่งเสริมให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ให้ชุมชนและสังคมดูแลอุปัฏฐากพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาพของชุมชนและสังคม การขับเคลื่อนสุขภาพพระสงฆ์ทั่วประเทศ เป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจึงมีความเกี่ยวข้องกัน ๒ ส่วน คือ ๑) บทบาทด้านสุขภาพกาย คือ การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านกายภาพ ได้แก่ การดูแล การเยียวยา รักษา สุขภาพร่างกาย การส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพ รวมทั้งการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และ ๒) บทบาททางด้านสุขภาพใจ คือ การรักษาเยียวยาปัญหาทางด้านจิตใจและปัญญาควบคู่กันไป ได้แก่ การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ การเยียวยาความรู้สึกและอารมณ์ การส่งเสริมสุขภาพจิต การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ และปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นบทบาทหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นบทบาทด้าน

^{๑๐๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

การบริการสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การบริการด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมไปถึงการสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาพแก่ชุมชน และดำรงตนเป็นแบบที่ดีด้านสุขภาพ และปัจจุบัน นักวิชาการได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวม ในส่วนของพระพุทธศาสนาก็จะใช้ แนวทางส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมตามหลักภavana ๔ ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพะเชิงพุทธแบบ องค์รวม ๔ ด้าน ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพะทางด้านร่างกาย การส่งเสริมสุขภาพะทางสังคม การส่งเสริมสุขภาพะทางด้านจิตใจ และการส่งเสริมสุขภาพะทางทางด้านปัญญา ดังนั้น ในปัจจุบัน บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจึงมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพะเชิงพุทธแบบ องค์รวม คือ บทบาททางด้านร่างกาย บทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านจิตใจ และบทบาท ทางด้านปัญญา

จากการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตามหลักการพัฒนาสุขภาพะเชิงพุทธแบบองค์รวม พบว่า จำแนกบทบาทออกเป็น ๔ ด้าน ๑) บทบาท ทางด้านร่างกาย คือ บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ บทบาทแนะนำวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ บทบาท ผู้ช่วยหมออชิวโกโฆมารภจ บทบาทในการแสวงหาหายที่ถูกกับโรค บทบาทนำอาหารที่ถือฤกษ์ต่อสุขภาพ ถวายไปภิกษุไข้ บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ บทบาทในการรักษาความสะอาด บทบาทในการ พยาบาลภิกษุอาพาธ บทบาทในการสังเคราะห์ภิกษุไข้ และบทบาทรักษาโรค ๒) บทบาทด้านสังคม คือ บทบาทคอยรับใช้ บทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ ๓) บทบาททางด้านจิตใจ บทบาทการเยี่ยม ไข้ ๔) บทบาททางด้านปัญญา คือ บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ และบทบาทการใช้ธรรมโอสลด

๔.๒ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

การดำเนินการวิจัยในประเด็นบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก จังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการ สัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องแล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย หลังจากนั้นจึงนำเสนอผลการวิจัย ตามประเด็นที่กำหนดไว้ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคาม

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีจำนวน ๓๔ รูป กระจายอยู่ ๒๙ วัด ใน ๒๗ ตำบล กับ ๑๓ อำเภอ ซึ่งได้รับการอบรมกับกรมอนามัย ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการ สุขภาพแห่งชาติ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามหลักสูตรอบรมพระคิลานุปัฏฐาก (พระ อาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.) ตั้งแต่ต้นปี ๒๕๖๑ เป็นต้นมา

ทำให้พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเองและสามารถให้คำแนะนำการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนได้ โดยคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามได้มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทต่อการดูแลสุขภาพตนเอง ชุมชน สังคม และส่งเสริมการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และในปี ๒๕๖๒ ก็ได้จัดกิจกรรม “อบรมพระคิลานุปัฏฐาก ๗๐ ชั่วโมง กรรมอนามัย” โดยใช้สถานที่วัดป่าโคกดินแดง อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒ โดยมุ่งเน้นทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพให้กับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

๔.๒.๒ การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นผู้บริการที่ดีและมีจิตอาสา มีความประพฤติดีงามตามพระธรรมวินัย พร้อมทั้งจะเปิดรับการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อส่งเข้าร่วมอบรมแล้วนำความรู้จากการอบรมมาใช้ปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยจำแนกการดำเนินงานออกเป็น ๕ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๑. แผนการดำเนินงานพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

ในส่วนของการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยเบื้องต้นได้มีการเปิดรับสมัครพระภิกษุที่มีความสนใจในการทำหน้าที่เป็นพระคิลานุปัฏฐากให้มาลงทะเบียนสมัครกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยมอบหมายเขตปกครองคณะสงฆ์ทุกอำเภอให้มีส่วนร่วมในการรับสมัคร และคัดกรองผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม หลังจากนั้นก็นำรายชื่อของผู้ที่สมัครเป็นพระคิลานุปัฏฐากเข้าสู่ประชุมคณะสงฆ์ระดับจังหวัด เพื่อพิจารณาคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นพระคิลานุปัฏฐาก เมื่อผ่านการพิจารณาจากคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามแล้วก็จะส่งเข้าร่วมอบรมกับกรรมอนามัย หลังจากนั้นจึงให้ดำเนินงานตามเขตพื้นที่สังกัดอยู่ แต่เมื่อมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ระลอกแรกในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ จนถึงการแพร่ระบาดรอบใหม่ในปลายปี ๒๕๖๓-๒๕๖๔ ซึ่งในจังหวัดมหาสารคามมีผู้ติดเชื้อหลายราย ทำให้มีแพทย์ที่ทำหน้าที่รักษาผู้ป่วยติดเชื้อด้วย และได้เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นแพทย์ท่านแรกที่เสียชีวิตจากการติดเชื้อโควิด ๑๙ รวมทั้งมีพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงจำนวนมากที่อยู่ระหว่างการเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากจำเป็นต้องมีการปรับแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ จำแนกออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้^{๑๐๙}

^{๑๐๙} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๑) แผนงานด้านความปลอดภัย กำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานโดยเน้นความปลอดภัยของตนเอง เมื่อจำเป็นต้องเข้าใกล้หรือสัมผัสกับพระสงฆ์ที่อาพาธจะต้องมีเครื่องมือป้องกันที่มีคุณภาพ มีการฆ่าเชื้อทุกครั้งทั้งก่อนและหลังการเข้าใกล้กับพระภิกษุอาพาธหรือการบริการสุขภาพของคนในชุมชน

๒) แผนงานด้านความรู้เท่าทันโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้สามารถป้องกันตัวเองได้อย่างถูกต้อง และสามารถปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งสามารถแนะนำพระสงฆ์และชุมชนให้รู้จักแนวทางป้องกันตัวเอง และลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาช่วยในการปฏิบัติงาน

๓) แผนงานด้านการปฏิบัติงาน โดยการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) การปฏิบัติงานในที่ตั้ง คือ การปฏิบัติงานในวัดที่พำนักอยู่เพื่อคอยให้บริการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และสามเณร รวมทั้งสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนที่มาขอความช่วยเหลือด้านสุขภาพ คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา การติดตามปัญหาสุขภาพโดยใช้สื่อสารสนเทศ (๒) การปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง คือ ในสถานการณ์ที่จำเป็นต้องออกปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง เช่น มีพระสงฆ์อาพาธหนัก หากได้รับแจ้งข่าวแล้วก็จำเป็นต้องออกไปดูแลหรือรักษาเบื้องต้นก่อนนำส่งแพทย์ ให้ปฏิบัติงานโดยเน้นความปลอดภัยของตัวเองและใช้เครื่องมือป้องกันที่มีคุณภาพ

๔) แผนงานด้านการประสานงาน คือ การประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในสถานการณ์ที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ในบางกรณี เช่น ประสานงานกับ อสม.ในพื้นที่ให้เข้าไปดูแลพระสงฆ์ที่ประสบกับปัญหาสุขภาพ หรือประสานงานกับผู้นำชุมชนให้ช่วยดูแลพระสงฆ์ หรือประสานงานกับสถานพยาบาลเพื่อให้ข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์และการส่งพระสงฆ์เข้ารับการรักษาในสถานพยาบาล รวมทั้งการประสานงานเพื่อรายงานผลการปฏิบัติงานและการขอความช่วยเหลือหรือขอการสนับสนุนจากคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม

๒. การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากให้รู้เท่าทันสถานการณ์

เบื้องต้นใช้แนวทางการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด - อสว.) จากสำนักอนามัยผู้สูงอายุกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการอบรมจะเน้นการส่งเสริมให้วัดเป็น “วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Temple)” ซึ่งจะส่งผลที่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่น ชุมชน มีสุขภาพที่ดี โดยใช้กลไกการพัฒนาที่สำคัญคือการสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากให้อาสาสมัครพระสงฆ์แกนนำที่มีมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและให้คำแนะนำดูแลพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ หลังจากที่

ผ่านการอบรมแล้วจึงจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระคิลานุปัฏฐากอย่างถูกต้องและสามารถดำเนินการเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป^{๑๑๐}

ส่วนการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐากต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีการอบรมพระคิลานุปัฏฐากผ่านระบบออนไลน์ จากการวิจัยพบว่าได้ดำเนินการอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากให้รู้เท่าทันสถานการณ์ ๕ ส่วน ดังนี้^{๑๑๑}

๑) การอบรมพัฒนาด้านความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากเข้าใจความเป็นมาและวิธีการดูแลรักษาโรคอย่างถูกต้อง การสังเกตอาการ การหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง การดูแลตัวเอง การป้องกันโรค

๒) อบรมทักษะการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือป้องกันโรคโควิด ๑๙ เช่น การใช้หน้ากากอนามัยที่ถูกต้อง การใช้เจลแอลกอฮอล์ การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ รวมทั้งการผลิตหน้ากากผ้าที่มีคุณภาพ เพื่อให้นำความรู้ไปใช้ในการผลิตหรือแนะนำการทำหน้ากากผ้าที่มีคุณภาพขึ้นมาใช้เอง

๓) ความเข้าใจในการปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคของรัฐบาล เพื่อให้เข้าใจและสามารถแนะนำพระสงฆ์และประชาชนปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง

๔) การอบรมแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากสอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งส่วนของการป้องกันการติดเชื้อ ลดความเสี่ยง และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕) กระบวนการป้องกันและรักษาในสถานการณ์ที่มีผู้ติดเชื้อ การอบรมเพื่อให้รู้ว่าในเมื่อพบเห็นผู้ติดเชื้อแล้วจะมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรบ้าง โดยมีหน่วยงานใดเป็นผู้รับผิดชอบ รวมทั้งขั้นตอนการปฏิบัติต่อกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในพื้นที่มีผู้ติดเชื้อ

๓. การรับนโยบายปฏิบัติในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

หลังจากผ่านการอบรมมาแล้วก็มารับนโยบายเพื่อให้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยนโยบายหลักของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม คือ การดำเนินนโยบายสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การดูแลพระอาพาธจึงต้องมีความสอดคล้องกับวิถีสมณะ โดยการสร้างกระบวนการพึ่งพากันเพื่อให้พระภิกษุดูแลกันเอง ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎกข้อหนึ่งว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้ใดเล่าจะพึ่งพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธोजักไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล” และนำแนวทางปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์มาปรับใช้เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากมีความรอบรู้ด้านสุขภาพและเป็นผู้นำสุขภาวะ รวมทั้งการปรับบทบาทการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งการป้องกัน การ

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑.

^{๑๑๑} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

ดูแลสุขภาพ การเฝ้าระวัง การลดภาวะสับสนเสี่ยงต่อการติดเชื้อ และการใช้เทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเพื่อความปลอดภัยของพระคิลานุปัฏฐาก^{๑๑๒}

๔. การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม หลังจากที่ได้รับนโยบายจากเจ้าคณะจังหวัดแล้วก็ได้มอบหมายให้เจ้าคณะอำเภอที่พระคิลานุปัฏฐากสังกัดอยู่ได้เป็นผู้คอยกำกับดูแลและส่งเสริมการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก โดยมอบหมายให้พระคิลานุปัฏฐากที่พำนักอยู่ในพื้นที่ใดก็ให้รับผิดชอบดูแลสุขภาพพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นหลัก พร้อมทั้งการบริการสุขภาพให้กับผู้ที่มาขอรับบริการด้วยจิตอาสาและเป็นกัลยาณมิตรที่ดี โดยในการปฏิบัติงานเป็นไปตามที่ได้รับการอบรมและมีการอบรมพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากเพิ่มเติมตามแต่ทางคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามจะเห็นสมควรว่าส่วนใดที่ควรจะต้องเพิ่มเติมให้กับพระคิลานุปัฏฐาก โดยในการปฏิบัติงานให้มีการประสานงานกันอยู่เสมอระหว่างพระคิลานุปัฏฐากกับการทำงานร่วมกันกับกลุ่ม อสม. ในพื้นที่ ซึ่งสามารถปรับบทบาทและกระบวนการปฏิบัติงานได้ตามสถานการณ์ ทั้งการปฏิบัติงานในที่ตั้งและการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง^{๑๑๓}

การปฏิบัติตามแผนงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้นำนโยบายมาใช้ปรับเป็นแผนในการปฏิบัติงาน ๒ แผนงาน ดังนี้

๑) แผนหลัก คือ การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้อบรมมา ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัยและธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์บูรณาการให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ด้วย

๒) แผนการรอง คือ แผนที่กำหนดขึ้นมาใช้ในสถานการณ์วิกฤตเพื่อรองรับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีการปรับปรุงแบบการปฏิบัติงานในเชิงรุกมากยิ่งขึ้นและสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานร่วมกัน

จากการวิจัยพบว่า แผนงานรองที่ได้กำหนดไว้ยังไม่ได้มีการฝึกอบรม เนื่องมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เกิดขึ้นก่อน จึงได้นำแผนรองมาใช้ปฏิบัติการในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งการปฏิบัติงานมีทั้งส่วนที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีและส่วนที่จะต้องได้รับการปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

๕. การประเมินผลและการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน

ในส่วนของการประเมินผลการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากเป็นพระอาสาสมัครทางด้านสุขภาพของพระสงฆ์เป็นหลัก จึงไม่มีสภาพบังคับใช้เกณฑ์ชี้วัดมาตรฐานการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากเหมือนกับองค์กร

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒.

^{๑๑๓} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

สุขภาพภาครัฐและเอกชน ทำให้การประเมินผลการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิฐากจึงใช้กลไกของคณะสงฆ์ในแต่ละอำเภอ โดยให้เจ้าคณะอำเภอเป็นผู้ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิฐากแล้วรายงานการปฏิบัติงานมายังสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นฐานข้อมูลซึ่งจะทำให้รู้ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานในเชิงพื้นที่ของพระคิลานุปฏิฐากและจะได้นำมาใช้ในการปรับนโยบายและแผนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙^{๑๑๔} ดังนั้น เมื่อทราบปัญหาอุปสรรค และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิฐากแล้ว นำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานนโยบายและแผนปฏิบัติงาน เพื่ออบรมและพัฒนาศักยภาพปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิฐากให้ตรงตามสภาพปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีการปรับแผนการดำเนินงานในปี ๒๕๖๒-๒๕๖๓ มาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่กำลังระบาดอยู่ในจังหวัดมหาสารคามในปี พ.ศ. ๒๕๖๔

สรุป การดำเนินงานของพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๕ ขั้นตอน ประกอบด้วย แผนการดำเนินงานพระคิลานุปฏิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดโรคโควิด ๑๙ การฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปฏิฐากให้รู้เท่าทันสถานการณ์ การรับนโยบายปฏิบัติในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ การปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดโรคโควิด ๑๙ และการประเมินผลและการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน โดยขั้นตอนการปฏิบัติงานดังกล่าวถูกกำหนดขึ้นโดยคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามร่วมกับตัวแทนของพระคิลานุปฏิฐาก เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

๔.๒.๓ บทบาทของพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

บทบาทของพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคาม จำแนกออกเป็น ๒ ส่วน โดยส่วนแรกเป็นบทบาทพระคิลานุปฏิฐากที่ได้ปฏิบัติงานในสถานการณ์ปกติทั่วไปก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่วนที่ ๒ บทบาทของพระคิลานุปฏิฐากที่ได้ปฏิบัติงานจริงแต่ละพื้นที่ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ดังนั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดการปฏิบัติงานในสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก็จะได้กล่าวถึงบทบาทของพระคิลานุปฏิฐากก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้ทราบบทบาททั้งก่อนและระหว่างการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๓.๑ บทบาทของพระคิลานุปฏิฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

ในส่วนของบทบาทของพระคิลานุปฏิฐาก ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยปฏิบัติงานตามแนวทางที่ได้อบรมมาจากกรมอนามัยและแนวทางปฏิบัติตาม

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓.

ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้นำมาปรับใช้ โดยพบว่าการปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจะได้กล่าวถึงเฉพาะบทบาทที่ได้ปฏิบัติจริง ดังต่อไปนี้^{๑๑๕}

๑. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาใช้ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยมีบทบาทหลัก คือ การดูแลสุขภาพอะอัปษมาจารย์ อาจารย์ และสหธรรมิกในขณะอาพาธ ด้วยการรักษาพยาบาล การดูแลอาหาร สภาพแวดล้อม และการพักผ่อนอย่างเหมาะสม เป็นต้น และการดูแลสุขภาพพระสงฆ์กับชุมชน โดยการตรวจสุขภาพ การวัดไข้ วัดมวลกาย วัดคลื่นหัวใจ และการใช้อุปกรณ์ทางการแพทย์พื้นฐาน การวินิจฉัยโรคและการจ่ายยารักษาโรคพื้นฐาน รวมทั้งการให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพด้วย^{๑๑๖}

๒. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่ตนเองพำนักอยู่ โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติงานด้านการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนทั่วไป และส่วนสำคัญคือการได้นำนโยบายตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งมีทั้งการบริการสุขภาพสงฆ์ ทั้งส่วนที่เป็นพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และประชาชนที่มาขอรับบริการดูแลสุขภาพ โดยทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยบูรณาการกับบทบาทเป็นผู้นำทางด้านสุขภาพของชุมชนและสังคมด้วย^{๑๑๗}

๓. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการส่งเสริมสุขภาพ

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป เนื่องจากได้ผ่านการอบรมและพัฒนาทักษะด้านสุขภาพ จึงทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งสามารถนำความรู้มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพในรูปของการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้องตามหลักการแพทย์ การนำพาปฏิบัติในการบริโภคตามหลักโภชนาการ การดูแลสุขภาพ ที่อยู่อาศัย เสนาสนะ และสิ่งแวดล้อมตามหลักสุขอนามัย รวมถึงการให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลต่อสุขภาพแก่พระสงฆ์และประชาชน^{๑๑๘}

๔. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามพระธรรมวินัย

พระคิลานุปัฏฐากทำหน้าที่คอยดูแลและเสริมสร้างสุขภาพตนเอง อัปษมาจารย์อาจารย์ และสหธรรมิก และสามเณรที่เฝ้าต่อพระธรรมวินัย การดูแลสุขภาพพระสงฆ์ การดูแลกุฏิสงฆ์อาพาธ

^{๑๑๕} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖.

และการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ แนะนำพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามกัจจัตราเพื่อเกื้อกูลต่อสุขภาพ เพื่อให้พระสงฆ์ทำกัจจัตราไปพร้อมกับการดูแลรักษาสุขภาพไปด้วย ในส่วนของพระคิลานุปฏิฐากก็มีการปฏิบัติงานบนฐานของหลักพระธรรมวินัยที่เกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ การฝึกฝนพัฒนาตนเอง และการอำนวยความสะดวกเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมสงฆ์อย่างมีความสุข^{๑๑๙}

๕. บทบาทพระคิลานุปฏิฐากในการสนองงานคณะสงฆ์

พระคิลานุปฏิฐากได้บูรณาการการปฏิบัติงานกับการสนองงานคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยทุกภารกิจของคณะสงฆ์ก็จะมีพระคิลานุปฏิฐากเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ๑) บทบาทในด้านการปกครอง โดยได้เข้าไปมีส่วนด้านการปกครองทั้งในรูปของการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ระดับปกครอง การบริการตรวจสุขภาพในยามที่มีการประชุมคณะสงฆ์ ๒) บทบาทในด้านศาสนศึกษา คือ การตรวจสุขภาพพระภิกษุและสามเณร ทั้งในสถานศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมและวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ๓) บทบาทในด้านการเผยแผ่ คือ การนำแนวคิดการดูแลสุขภาพไปสอดแทรกกับกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และได้มีการเผยแผ่แนวทางการส่งเสริมสุขภาพะเชิงพุทธด้วย ๔) บทบาทในด้านสาธารณูปการ คือ เมื่อคณะสงฆ์จะมีการก่อสร้างหรือบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะก็จะได้รับโอกาสจากคณะสงฆ์ให้เข้าไปช่วยแนะนำการดำเนินการเพื่อให้สิ่งก่อสร้างเกื้อกูลต่อสุขภาพะพระสงฆ์ เหมาะสมกับการอยู่อาศัย ปลอดภัย ไร้มลภาวะ และมีความปลอดภัย ๕) บทบาทในด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การบริการตรวจสุขภาพตามโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ การมอบตุ๋ยาสามัญประจำบ้านให้กับโรงเรียน การอบรมเพื่อสร้างสุขภาพะทางจิตใจและปัญญาให้กับนักเรียน และ 6) บทบาทในด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การช่วยกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ โดยส่วนใหญ่จะเน้นการบริการสังคมด้านสุขภาพและการแจกล้างของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

สรุป บทบาทของพระคิลานุปฏิฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปฏิฐากในช่วงก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดนั้นเป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้รับ การอบรมมาแล้ว นำมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์และสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยจำแนกบทบาทของพระคิลานุปฏิฐากก่อนจะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ออกเป็น ๕ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทพระคิลานุปฏิฐากในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน บทบาทพระคิลานุปฏิฐากตามธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์ บทบาทพระคิลานุปฏิฐากในการส่งเสริมสุขภาพ บทบาทพระคิลานุปฏิฐากตามพระธรรมวินัย และบทบาทพระคิลานุปฏิฐากในการสนองงานคณะสงฆ์ เมื่อพิจารณาจากบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น พระคิลานุปฏิฐากไม่ได้มีบทบาทที่ซับซ้อน ส่วนใหญ่จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นพระคิลานุปฏิฐากตามที่ได้รับ การอบรมมา ซึ่งจะเน้นหนักไปทางด้าน การ

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗.

ดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน โดยได้มีการนำแนวทางปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ มาปรับใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน ทั้งยังมีการปรับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากกับการสนองงานคณะสงฆ์และปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยด้วย ทำให้การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจึงไม่ค่อยประสบกับปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากสถานการณ์ยังไม่มี ความซับซ้อน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากพระสงฆ์และประชาชนยังไม่ค่อยประสบกับปัญหาสุขภาพหรือภัยคุกคามร้ายแรง อีกส่วนหนึ่งมาจากกลไกระบบสุขภาพที่มีอยู่ในสังคมยังสามารถดำเนินการได้ตามปกติ

๔.๒.๓.๒ บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามเป็นไปตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ที่ได้ระบุไว้ในข้อ ๔ ว่าด้วยสุขภาพของพระสงฆ์ตามหลักสุขภาพองค์รวมแนวพุทธ คือ องค์รวมแห่งระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยองค์ประกอบทั้งหลายนั้นสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเรียกว่าภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา (การพัฒนากาย) สีสภาวนา (การพัฒนาศีล) จิตตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) ที่จะนำพระสงฆ์ไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี โดยบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จึงจำแนกออกเป็น ๔ ด้าน แต่ละด้านได้มีการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังต่อไปนี้

๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการปรับบทบาทเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรค โดยก่อนหน้าที่จะมีการแพร่ระบาดของเชื้อโรคดังกล่าว พระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทในด้านการดูแลรักษาสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ และการเป็นผู้นำทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนเป็นบทบาทหลัก แต่เมื่อมีสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เกิดขึ้น ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ จากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทางด้านร่างกาย จำแนกออกเป็น ๑๑ บทบาท ดังต่อไปนี้

๑) บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์

บทบาทหลักของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ คือ การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ และสามเณร ซึ่งเป็นบทบาทที่ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำพุทธพจน์ที่ตรัสไว้เป็นแนวทางดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้ใดเล่าจะพึงพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอจักไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล” โดยปรับบทบาทการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และสามเณรให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีบทบาท ๒ ส่วน คือ (๑) บทบาทในการดูแลรักษาพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพ โดยมีพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพก่อนที่จะ

มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และมีหลายรูปที่มีปัญหาสุขภาพอันเป็นผลพวงมาจากการไม่ได้รับการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพขึ้น บทบาทของพระศิลาณุปฏิฐากในการดูแลรักษาพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การตรวจสุขภาพ การวัดชีพจรและมวลกล้ามเนื้อ การวัดไข้ การฉีดยา และการให้ยารักษาโรคตามอาการ แต่หากมีอาการหนักก็จะประสานโรงพยาบาลเพื่อนำส่งรักษาตัวที่โรงพยาบาลต่อไป (๒) บทบาทในการดูแลพระสงฆ์ที่ไม่มีปัญหาสุขภาพ โดยจะเน้นการตรวจวัดไข้ให้กับพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ประสานความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล การออกตรวจเยี่ยมเพื่อให้คำแนะนำในการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด ๑๙ รวมทั้งการแนะนำพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมด้วย^{๑๒๐}

๒) บทบาทด้านการป้องกันโรค

ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระศิลาณุปฏิฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีส่วนสำคัญในการป้องกันการแพร่ระบาดร่วมกับ อสม. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจะทำหน้าที่ในการป้องกันการแพร่ระบาด ๓ บทบาท คือ (๑) บทบาทในการคัดกรองสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชนโดยการตรวจวัดอุณหภูมิ การตรวจสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง พร้อมทั้งการจัดทำข้อมูลด้านการคัดกรองสุขภาพของพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย (๒) การป้องกันกลุ่มเสี่ยง โดยมีส่วนสำคัญในการเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อที่เข้ามาในวัดและในพื้นที่ชุมชน โดยมีการรายงานให้กับ อสม. ได้รับทราบเพื่อตรวจวัดไข้และจัดทำข้อมูลกลุ่มเสี่ยง (๓) การป้องกันในรูปของการแนะนำแนวทางในการป้องกันการติดเชื้อโควิด ๑๙ ให้กับพระสงฆ์และชุมชน โดยส่วนใหญ่จะนำข้อมูลจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข มาใช้เป็นข้อมูลในการแนะนำพระสงฆ์และชุมชน (๔) การป้องกันในรูปของการแจกจ่ายอุปกรณ์และเครื่องมือในการป้องกันการติดเชื้อรวมถึงสิ่งของที่ใช้ในการฆ่าเชื้อโควิด ๑๙ ด้วย^{๑๒๑}

๓) บทบาทด้านการควบคุมโรค

พระศิลาณุปฏิฐากในจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยได้ร่วมกันจัดทำมาตรการควบคุมโรค ๓ ส่วน คือ (๑) การควบคุมโรคในศาสนสถาน (๒) การควบคุมบุคคลโดยการจำกัดบุคคลที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในศาสนสถาน (๓) การควบคุมการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ (๔) ควบคุมการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามมาตรการการควบคุมโรคอย่างเคร่งครัด โดยมีการร่วมมือกับคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองในการรับฟังข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล เพื่อนำมาใช้ในการปรับแผนควบคุมโรคในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีการนำมาตรการควบคุมโรคมาใช้ในการดำเนินการกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

^{๑๒๐}. สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๙.

^{๑๒๑}. สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๐.

ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้มีการปรับปรุงแบบการดำเนินงานตามภารกิจคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๔) บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุณภาพของพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการจัดการปัจจัยที่จะส่งผลต่อการคึกคักคุณภาพพระสงฆ์ ซึ่งจะทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ การจัดการสถานที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย การส่งเสริมอุปกรณ์และเครื่องมือในการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด ๑๙ ในวัด ทั้งยังมีการแนะนำให้พระสงฆ์ในแต่ละวัดได้จัดการกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งปัจจัยทางด้านอาหารที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ปัจจัยทางด้านที่อยู่อาศัยที่มีความสะอาดปลอดภัย และมีความปลอดภัย โดยให้มีการทำความสะอาดและใช้น้ำยาฆ่าเชื้อในเสนาสนะที่มีคนเข้ามาใช้พื้นที่ การส่งเสริมให้พระสงฆ์หมั่นดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย การทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังช่วยเหลือในการจัดการกับปัจจัยทางการดูแลรักษาสุขภาพด้วย โดยการเข้ามาช่วยเหลือเรื่องยารักษาโรค การช่วยตรวจสุขภาพให้กับพระสงฆ์ที่ไม่สามารถไปตรวจสุขภาพตามสถานพยาบาลได้ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด ๑๙ ทำให้เป็นมาตรการป้องกันและควบคุมโรคในศาสนสถาน

๕) บทบาทด้านสุขอนามัย

พระคิลานุปัฏฐากจะช่วยพระสงฆ์และชุมชนในการประเมินความสะอาดตามหลักสุขอนามัย โดยเฉพาะความสะอาดภายในวัดเพื่อให้ปราศจากเชื้อโรค ทั้งความสะอาดของอาคารสถานที่ ความสะอาดของอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การทำความสะอาดโต๊ะอาหารด้วยน้ำยาทำความสะอาด น้ำยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง แนะนำให้ทุกวัดมีจุดล้างมือทำความสะอาด โรงครัวและโรงอาหารที่มีความสะอาดถูกหลักสุขอนามัย ส่วนวัดที่มีการตั้งโรงงานช่วยเหลือพระสงฆ์และประชาชนก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากคอยช่วยเหลือด้านความสะอาดของโรงงานและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำโรงงาน โดยวัดที่มีโรงงานก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ด้วย^{๑๒๒}

๖) บทบาทด้านโภชนาการ

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคามก็จะประสบกับปัญหาการขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ โดยเฉพาะการแพร่ระบาดในปี ๒๕๖๓ ซึ่งคนไทยยังไม่คุ้นเคยกับโรคระบาดจึงทำให้ประสบปัญหาเป็นอย่างมาก โดยที่พระคิลานุปัฏฐากเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือทางด้านอาหารให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งใช้วิธีการขอความอุปถัมภ์จากประชาชนที่ประสงค์จะร่วมทำบุญและขอความอุปถัมภ์จากภาคเอกชน รวมทั้งส่วนของราชการ เพื่อนำปัจจัยการบริโภคไปมอบให้กับพระสงฆ์และประชาชนที่มีความขาดแคลน ในส่วนของอาหาร

^{๑๒๒}.สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๑.

นอกจากจะเน้นการนำอาหารไปถวายให้กับพระสงฆ์และประชาชนแล้ว ยังคำนึงถึงหลักโภชนาการด้วย โดยเลือกอาหารที่มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ มีการแนะนำให้บริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ นอกจากนี้ยังประสานกับชุมชนเพื่อให้เข้าใจวิธีการบริโภคของพระสงฆ์ว่าเมื่อมีคนนำอาหารมาถวายอย่างไรท่านก็ไม่ปฏิเสธ ทำให้สังคมจะต้องมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของอาหารที่จะนำมาถวายให้กับพระสงฆ์ตามหลักโภชนาการ เพื่อให้พระสงฆ์ได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพและมีประโยชน์ต่อร่างกาย นอกจากนี้ยังแนะนำให้พระสงฆ์และประชาชนบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ และการบริโภคไปพร้อมกับการป้องกันโรคโควิด ๑๙ คือ กินร้อน ช้อนแยก แยกแก้ว^{๑๒๓} โดยเน้นอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ไม่ใช่ซอและซอรวมทั้งอุปกรณ์ร่วมกัน และแยกกันบริโภค โดยให้มีการใช้อุปกรณ์การบริโภคน้อยชิ้น ไม่บริโภคปริมาณมาก แต่บริโภคสิ่งที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

๗) บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากพระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทในด้านการดูแลรักษาและการป้องกันโรคระบาดแล้ว ยังพบว่าพระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ๕ บทบาท ดังต่อไปนี้ (๑) พระคิลานุปัฏฐากจะช่วยให้การดูแลพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพ รวมทั้งการรักษาสุขภาพพระสงฆ์ตามที่ได้อบรมมา แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์มีปัญหาเกินกว่าที่จะดูแลรักษาได้ก็จะประสานโรงพยาบาลเพื่อส่งไปรักษาต่อไป^{๑๒๔} (๒) บทบาทในด้านการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ โดยทำหน้าที่ตรวจสุขภาพให้กับพระสงฆ์ การวัดอุณหภูมิไข้ รวมทั้งการแนะนำการบริโภคและการใช้สอยสิ่งที่เป็นอุปการะต่อสุขภาพ^{๑๒๕} (๓) การประสานความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ให้มาช่วยกันดูแลสุขภาพให้กับพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย^{๑๒๖} (๔) ส่งเสริมสุขภาพในการทำกิจวัตร พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้แนะนำให้พระสงฆ์ปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อเป็นการป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อ โดยกำหนดให้การทำกิจวัตรจะต้องมีการใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าทุกครั้ง มีการใช้เจลแอลกอฮอล์ ล้างมือบ่อย ๆ และดูแลความสะอาดทั้งก่อนและหลังการทำกิจวัตร กิจวัตรที่ต้องทำร่วมกันก็จะให้ห่างกันและกระชับเวลาในการทำกิจวัตรด้วย^{๑๒๗} (๕) การบริหารร่างกาย พระคิลานุปัฏฐากได้แนะนำวิธีการบริหารร่างกาย การทำความสะอาดร่างกาย และการออกกำลังกายในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาด

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๒.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๓.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๔.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๕.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๖.

ของโรคโควิด ๑๙ และการปรับอิริยาบถให้สมดุลเพื่อไม่ให้ร่างกายตึงเครียดอันเนื่องมาจากการใช้อิริยาบถหนักจนเกินไป^{๑๒๘}

๘) บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทในการส่งเสริมปัจจัยการดำรงชีพให้กับพระสงฆ์และประชาชน ดังนี้ (๑) ส่งเสริมปัจจัยการดำรงชีพในรูปของปัจจัย ๔ ได้แก่ การช่วยเหลือสงเคราะห์ทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย (รวมทั้งสถานที่ในการกักตัว) และยารักษาโรค ทั้งการตรวจสุขภาพ การเฝ้าระวังรักษา และการจัดยารักษาโรคให้ถูกกับอาการเจ็บป่วยของพระสงฆ์และประชาชน^{๑๒๙} (๒) ส่งเสริมปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำรงชีพ นอกจากกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์แล้วพระคิลานุปัฏฐากยังมีบทบาทในการส่งเสริมปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์หลายส่วน ซึ่งเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม และส่วนที่เป็นเครื่องใช้ในการประกอบกิจกรรมของพระสงฆ์ เช่น น้ำยาฆ่าเชื้อในการทำความสะดวกภิบาล วิหาร และศาลา น้ำยาล้างห้องน้ำ เจลแอลกอฮอล์ หน้ากากอนามัย และหน้ากากผ้า^{๑๓๐} เป็นต้น (๓) ส่งเสริมวิถีชีวิตของพระสงฆ์ คือ การมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวิถีชีวิตของพระสงฆ์เพื่อให้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งการปรับตัวในแง่ของการดำรงชีวิตของพระสงฆ์รูปแบบใหม่ และการปรับตัวเพื่อปฏิบัติศาสนกิจรูปแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการทางสังคมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙^{๑๓๑} (๔) ส่งเสริมปัจจัยด้านงบประมาณ ในส่วนของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามหลายท่านมีผู้ศรัทธามากก็จะมีเมตตาเงินมาถวายให้ทำกิจกรรมของพระคิลานุปัฏฐากและถวายเพื่อให้ใช้จ่ายตามอภัยศาล ท่านก็จะนำมาใช้ในการช่วยเหลือวัดที่ประสบกับการขาดแคลนเงินค่าน้ำ ค่าไฟ ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดด้วย เนื่องจากประชาชนเข้าวัดทำบุญน้อยลงทำให้พระสงฆ์ประสบกับปัญหาการขาดแคลนเงินค่าน้ำ ค่าไฟ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้ประสานเพื่อขอรับบริจาคจากพระสงฆ์และประชาชนให้ช่วยกันเสียค่าน้ำและค่าไฟให้กับวัดที่ขาดแคลนด้วย^{๑๓๒}

๙) บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน

นโยบายสำคัญในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม คือ การบริการทางด้านสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป โดยพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านการอบรมจากกรมอนามัยแล้วก็จะมีความรู้และประสบการณ์ในการช่วยเหลือเฝ้าระวังพระสงฆ์เบื้องต้นและมีความรู้

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๗.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๘.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑๙.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๐.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๑.

ในด้านการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และการดูแลรักษาสุขภาพของ
คนในชุมชนด้วย โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ คือ การตั้ง
ศูนย์บริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนในวัดที่มีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ และการบริการ
สุขภาพนอกที่ตั้งโดยการจัดทีมงานของพระคิลานุปัฏฐากไปช่วยบริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และ
ประชาชนตามวัดและชุมชนรวม รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ตามจุดคัดกรองเพื่อจะได้ตรวจวัดไข้
ให้กับพระสงฆ์ที่เดินทางผ่านจุดคัดกรองต่าง ๆ ด้วย^{๑๓๓}

๑๐) บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ สิ่งที่พระสงฆ์และประชาชนมีความ
ต้องการมากที่สุดนอกจากปัจจัยในการดำรงชีพแล้ว คือ สิ่งของเครื่องใช้และอุปกรณ์ในการป้องกัน
การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประสานขอความ
ร่วมมือและขอรับบริจาคสิ่งของจากพระสงฆ์ ประชาชน ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อนำไป
มอบถวายให้กับพระสงฆ์และบริจาคให้กับประชาชนที่ขาดแคลนด้วย ซึ่งเป็นการสนองงานคณะสงฆ์
ทางด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยเน้นการสงเคราะห์ด้านอุปกรณ์และเครื่องใช้ในการป้องกันการแพร่
ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นหลัก เช่น หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ เจลแอลกอฮอล์ สบู่ล้างมือ
หน้ากากอนามัย หน้ากากผ้าที่มีคุณภาพ และเครื่องมือในการวัดไข้ รวมทั้งน้ำยาที่ใช้ทำความสะอาด
เพื่อฆ่าเชื้อด้วย^{๑๓๔} โดยพระคิลานุปัฏฐากจะทำงานประสานกับฝ่ายปกครองคณะสงฆ์จังหวัด
มหาสารคาม เพื่อสำรวจปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องใช้ในการป้องกันโรคของพระสงฆ์แล้ว
นำไปมอบถวาย ในส่วนของชุมชนก็จะประสานกับผู้นำชุมชนและกลุ่ม อสม. เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับ
ประชาชนด้วย

๑๑) บทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการให้ความรู้พระสงฆ์และชุมชนเพื่อให้ตระหนักถึง
ความสำคัญของการป้องกันตัวเองจากเชื้อโรค เพื่อให้มีการดูแลตัวเองโดยไม่ประมาท การรักษา
สุขภาพของตัวเอง ได้แก่ ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยสบู่หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะหลังจาก
บิณฑบาต หรือปฏิบัติศาสนกิจที่ต้องมีการสัมผัสสิ่งของกับผู้อื่น^{๑๓๕}

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำแนวทางการ
ดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล เพื่อป้องกันและลดการแพร่เชื้อโควิดตามคำแนะนำของกรมป้องกันโรคมมา
ปรับใช้ให้สอดคล้องกับพระสงฆ์และชุมชน ดังนี้ (๑) พระสงฆ์ไม่ควรออกจากวัด แต่ถ้าจะออกนอกวัด
เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น หากออกนอกวัดให้เว้นระยะห่างจากคนอื่นอย่างน้อย ๑-๒ เมตร หลีกเลียง

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๒.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๔.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๕.

การเข้าไปในพื้นที่ที่มีคนหนาแน่น แออัด หรือพื้นที่ปิด (๒) สวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า ตลอดเวลา โดยนำเจลแอลกอฮอล์ติดตัวไปด้วย และให้ใช้เจลแอลกอฮอล์บ่อย ๆ เพื่อเป็นการฆ่าเชื้อ (๓) การใช้รถสาธารณะเมื่อจำเป็นเท่านั้น และหลีกเลี่ยงชั่วโมงเร่งด่วน การขึ้นรถสาธารณะควรใช้ กระจาดชำระจับเมื่อเปิด-ปิดประตูรถ เมื่อลงจากรถแล้วควรชำระร่างกายให้สะอาด เปลี่ยน เครื่องนุ่งห่มใหม่ และซักเครื่องนุ่งห่มที่ใช้แล้วให้สะอาด (๔) ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยสบู่หรือเจล แอลกอฮอล์ทุกครั้ง ก่อนรับประทานอาหาร หลังใช้ส้วม หรือหลังจากไอ จาม หรือหลังสัมผัสจุดเสี่ยง ที่มีผู้ใช้งานร่วมกันในที่สาธารณะ เช่น กลอนหรือลูกบิดประตู ราวจับหรือ ราวบันได เป็นต้น และทุก วัตให้มีจุดล้างมือกับน้ำยาล้างมือด้วย (๕) หลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูก โดยไม่ จำเป็น (๖) หาสงสัยว่าเคยสัมผัสหรืออยู่ใกล้กับผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ให้รีบไปวัดไข้กับพระคิลานุปัฎฐาก หรือ อสม. ที่อยู่ใกล้วัด หลีกเลี่ยงการออกนอกวัดและเว้นระยะห่างกับผู้อื่น (๗) แยกของใช้ส่วนตัว ไม่ ควรใช้ของร่วมกับผู้อื่นทุกกรณี (๘) ฉ้นอาหารที่ร้อนหรือปรุงสุกใหม่ ๆ ควรฉ้นอาหารแยกสำหรับ หรือ หากมีการฉ้นอาหารร่วมกันให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว (๙) การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ สม่่าเสมอ การบริหารร่างกาย และพักผ่อนให้เพียงพอ (๑๐) หมั่นสังเกตอาการตนเองอยู่เสมอ หากมี อาการไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก จมูกไม่ได้กลิ่น ลิ้นไม่รับรส ให้ปลีกตัวออกจากผู้อื่น แล้วรีบไปรับการ ตรวจโรคโควิดที่โรงพยาบาลทันที เพื่อให้มีความแน่นอนในการตรวจ โดยพระคิลานุปัฎฐากได้มี บทบาทการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อการดูแลตัวเองให้กับพระสงฆ์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมเฝ้า ระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิดในสังคมด้วย^{๑๓๖}

สรุป จากการวิจัยพบว่า พระคิลานุปัฎฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาทสำคัญ ทางด้านร่างกายในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกบทบาทตามลักษณะของ การดำเนินงานทางด้านร่างกายออกเป็น ๑๑ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ บทบาทด้านการป้องกันโรค บทบาทด้านการควบคุมโรค บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของ พระสงฆ์ บทบาทด้านสุขอนามัย บทบาทด้านโภชนาการ บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ บทบาท ด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค และบทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเอง และสังคม จากบทบาทดังกล่าว แสดงให้เห็นนัยยะสำคัญในการดำเนินงาน ๔ ส่วน คือ ส่วนแรกแสดง ให้เห็นว่าพระคิลานุปัฎฐากมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่วนที่สองแสดงให้เห็น ถึงการดำเนินงานของพระคิลานุปัฎฐากที่มีความสัมพันธ์กับภาคส่วนทางสังคมและภาคส่วนของคณะ สงฆ์ ส่วนที่สามแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินงานเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณะ สงเคราะห์ ส่วนที่สี่แสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฎฐากได้บูรณาการการทำงานทั้งส่วนของการดูแล การ

^{๑๓๖} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

รักษา การป้องกัน การควบคุม การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพให้กับพระสงฆ์และชุมชนด้วย ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นบทบาทโดยตรงและบทบาทโดยอ้อม

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม

จากการวิจัยพบว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินการช่วยเหลือสังคมหลายรูปแบบ ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้ดำเนินการทางด้านสังคมพบว่า จำแนกออกเป็น ๓ บทบาทหลัก ได้แก่ บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ บทบาททางด้านสังคมทั่วไป และบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคมพระสงฆ์ เป็นบทบาทที่ได้ทำในขอบข่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือพระสงฆ์ สามเณร และสนองงานพระพุทธศาสนา จำแนกออกเป็น ๔ บทบาท แต่ละบทบาทได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด

ในส่วนที่เป็นบทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้มีการแพร่ระบาดในระลอกใหม่อย่างหนักในจังหวัดมหาสารคาม จากข้อมูลวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ พบว่ามีผู้ติดเชื้อแล้ว ๑๗ ราย ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทในการเฝ้าระวัง ๓ ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ประสานความร่วมมือกับ อสม. และสถานพยาบาลในการคัดกรองคนที่จะเข้าไปในพื้นที่ ส่วนที่สองเป็นการเฝ้าระวังทางสังคมสงฆ์ โดยมีการเฝ้าระวังและติดตามความเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ที่ได้เดินทางเข้ามาในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้มีการทำฐานข้อมูลการเดินทางและการตรวจวัดไข้พระสงฆ์และรายงานสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อเป็นข้อมูลคณะสงฆ์ในการป้องกัน ส่วนที่ ๓ เป็นการเฝ้าระวังอาการของพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง คือ การเฝ้าระวังอาการ วัดอุณหภูมิร่างกายทุกวัน บันทึกในรายงานที่กำหนดเป็นประจำทุกวัน สังเกตอาการไข้ ไอ น้ำมูก เจ็บคอ หายใจลำบาก ครั่นเนื้อตัว และอื่น ๆ หากมีอุณหภูมิร่างกาย ๓๗.๕ องศาขึ้นไป หรือพบอาการผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งกับพระสงฆ์ก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ทราบทันที^{๑๓๗}

(๒) บทบาทการบริการพระสงฆ์

ในส่วนที่เป็นบทบาททางด้านบริการพระสงฆ์ของพระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินการบริการพระสงฆ์ ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ การบริการพระสงฆ์ในรูปของการช่วยเหลือพระสงฆ์ การสนับสนุน การอำนวยความสะดวกให้กับพระสงฆ์ในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมทางสังคมเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ส่วนที่ ๒ การบริการภารกิจของคณะสงฆ์

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๖.

รวมทั้งบริการในรูปของการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง^{๑๓๘} ส่วนที่ ๓ เป็นการบริการตรวจสอบสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม โดยได้ดำเนินการในทุกพื้นที่ที่มีพระคิลาณุปัฏฐากประจำอยู่ ทำหน้าที่บริการตรวจสอบสุขภาพพระสงฆ์ในที่ตั้งและบริการตรวจสอบสุขภาพนอกที่ตั้ง^{๑๓๙} ส่วนที่ ๔ เป็นการบริการในรูปของการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์ ซึ่งมีทั้งการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพด้วยตรวจสุขภาพ การวัดอุณหภูมิ การให้ยารักษาโรคขั้นพื้นฐาน การบริการพระภิกษุที่มีอาการป่วยติดเตียงและบริการพระสงฆ์ที่มีลักษณะเจ็บป่วยติดขัด ซึ่งไม่ประสงค์จะไปรักษาสุขภาพตามสถานพยาบาลต่าง ๆ และพระสงฆ์หลายรูปคิดว่าการไปรักษาที่สถานพยาบาลจะมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคได้เพราะมีคนจำนวนมาก ซึ่งพระคิลาณุปัฏฐากก็จะเข้าไปช่วยบริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์กลุ่มดังกล่าวตามวัดที่ท่านอยู่^{๑๔๐}

(๓) บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในช่วงแรกมีพระสงฆ์จำนวนมากที่มีความเข้าใจว่าควรงดเว้นการปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์หรืองดการปฏิบัติตามพระวินัยบางข้อที่มีการรวมกลุ่มกันของพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก และมีการงดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อป้องกันการติดเชื้อของโรคโควิด ๑๙ จึงทำให้พระคิลาณุปัฏฐากได้เข้าไปมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ และการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามกิจวัตรของพระสงฆ์ได้โดยใช้มาตรการทางสังคมเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะกับกิจวัตรของพระสงฆ์ เช่น มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม การสวมใส่เครื่องป้องกัน การล้างมือล้างเท้าด้วยสบู่และน้ำสะอาด การใช้เจลแอลกอฮอล์รวม การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงอยู่เสมอ ซึ่งทำให้พระสงฆ์ได้เข้าใจว่าสามารถทำกิจวัตรของพระสงฆ์ได้ เพียงแต่มีการปรับรูปแบบของการทำกิจวัตรเพื่อให้สอดคล้องกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙^{๑๔๑} นอกจากนี้แล้วยังพบว่า พระคิลาณุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาทในการบริการสุขภาพของพระสงฆ์ในช่วงที่มีการทำกิจวัตรของพระสงฆ์รวมกันจำนวนมากโดยเข้าไปดูแลเรื่องความสะอาดการ กำหนดระยะห่างในการทำกิจกรรม การกำหนดกิจกรรมให้กระชับมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการช่วยทำความสะอาดสถานที่จัดกิจกรรมและอุปกรณ์โดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทั้งก่อนและหลังการทำกิจวัตรของพระสงฆ์

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๗.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๘.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๙.

^{๑๔๑} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

(๔) บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีการบริการพระสงฆ์นอกที่ตั้ง โดยกำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากในทุกพื้นที่ได้ออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ตามวัดทุกวัน เพื่อสำรวจข้อมูล ด้านสภาพปัญหาชีวิตความเป็นอยู่และความต้องการของพระสงฆ์ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นฐานในการขอความช่วยเหลือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้แล้วพระคิลานุปัฏฐากได้นำสิ่งของเครื่องใช้ในการ ป้องกันโรคโควิด ๑๙ และสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวันไปมอบถวายกับพระสงฆ์ด้วย ทั้งยังมีการออก ตรวจเยี่ยมเพื่อให้แนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งการ ป้องกันตัวเอง การป้องกันทางด้านสังคม และเป็นการให้กำลังใจพระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดต่าง ๆ^{๑๔๒}

(๕) บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้เข้าร่วมอบรมและมีการศึกษา ข้อมูล รวมทั้งการปรึกษาศูนย์บริการสุขภาพที่มีความเชี่ยวชาญทางด้าน การดูแลสุขภาพในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการประดิษฐ์เครื่องมือที่ใช้ในการป้องกันการติดเชื้อโรค แล้วนำมา แนะนำให้กับพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคามได้รับทราบและจัดกิจกรรมอบรมแนวทางการช่วยเหลือตนเองของพระสงฆ์ในการประดิษฐ์หน้ากากผ้าอย่างถูกต้องและมีคุณภาพในการป้องกันโรคได้จริง โดยมีการอบรม ๒ รูปแบบ คือ สอดแทรกการอบรมในช่วงที่มีการประชุมคณะสงฆ์จังหวัด มหาสารคามและการประชุมคณะสงฆ์ระดับอำเภอทุกอำเภอ โดยได้ส่งพระคิลานุปัฏฐากไปให้ความรู้ ด้านการจัดทำหน้ากากผ้าให้กับพระสงฆ์และมีการสอนแนวทางการประดิษฐ์หน้ากากผ้าขึ้นมาใช้โดย ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งได้มอบหมายให้พระคิลานุปัฏฐากทุกรูปได้เข้าใจวิธีการประดิษฐ์ หน้ากากผ้าขึ้นมาใช้อย่างมีคุณภาพและสามารถแนะนำให้พระสงฆ์สามารถประดิษฐ์หน้ากากผ้าขึ้นมา ใช้เองได้ ทำให้พระสงฆ์สามารถพึ่งพาตนเองได้^{๑๔๓}

(๖) บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้รับนโยบายในการบริการสุขภาพ ของพระสงฆ์จากเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งท่านได้ตระหนักถึงปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่มีต่อพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป จึงได้มอบนโยบายให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัด มหาสารคามได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจขึ้น โดยมีศูนย์บริการสุขภาพประสานงานอยู่ที่ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามและกระจายไปอยู่ในทุกอำเภอไปจังหวัดมหาสารคามด้วย เพื่อ เป็นศูนย์ประสานงานให้กับพระคิลานุปัฏฐากได้รับทราบฐานข้อมูลร่วมกันและเป็นเครือข่ายในการ ประสานงานด้านความร่วมมือในการบริการสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน^{๑๔๔} รวมทั้งยังได้ส่งพระคิ

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๐.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๑.

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๒.

ลานุปัฏฐากเข้าไปประจำอยู่ตามจุดคัดกรองที่อยู่ในชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการบริการตรวจวัดไข้ พระสงฆ์และการบริการประชาชน โดยการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะได้บริการทั้งในที่ตั้งและมี พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติหน้าที่นอกที่ตั้งด้วย^{๑๔๕}

(๗) บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำมาตรการของกรมอนามัยมาใช้ โดยเฉพาะมาตรการปฏิบัติในศาสนสถาน (ตามมาตรการ Thai stop COVID-๑๙) เพื่อให้วัดเป็น สถานปลอดภัย ทำให้พระสงฆ์และสามเณรมีความปลอดภัย สามารถทำกิจวัตรและกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาได้อย่างปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนที่รับบริการในวัดด้วย โดยให้ ความรู้ด้านแนวทางปฏิบัติในศาสนสถานเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ และยังได้ติดตามกำกับ ให้ทุกวัดได้ปฏิบัติตามมาตรการเดียวกัน ถ้าหากวัดใดไม่ปฏิบัติตามก็จะเข้าไปตักเตือน และแนะนำให้ ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดโดยอาศัยนโยบายของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามที่ว่าด้วยการป้องกันการ แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙^{๑๔๖}

(๘) บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่ง นอกจากการดูแลรักษาสุขภาพของพระภิกษุสามเณรและการดูแลรักษาสุขภาพของประชาชนทั่วไป แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อของชาวอีสาน เช่น งานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การ ทำบุญประเพณี รวมไปถึงกิจกรรมทางสังคม ซึ่งได้จัดขึ้นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยการให้ความรู้ในการจัดกิจกรรมเพื่อลดอัตราความเสี่ยงจากการติดเชื้อ^{๑๔๗} รวมไปถึงการทำ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้การทำกิจกรรมได้มี มาตรการป้องกันโรคโควิด ๑๙ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ปรับบทบาทในการดำเนินงานสอดคล้องกับ มาตรฐานความปลอดภัย การป้องกันโรคโควิด ๑๙ ของกรมอนามัย ผ่าน platform Thai stop COVID-๑๙ โดยมีบทบาทในการให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันและการกำกับให้ ปฏิบัติตาม ดังต่อไปนี้^{๑๔๘}

๑) บริการเจลและแอลกอฮอล์ โดยทุกวัดต้องมีเจลล้างมือ แอลกอฮอล์สำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม/ผู้มาติดต่อบริเวณทางเข้าศาลาปฏิบัติธรรม โบสถ์ ศาลา ที่รัก แยก เคาน์เตอร์หรือโต๊ะประชาสัมพันธ์ โรงอาหารที่ให้บริการแก่ประชาชน และในห้องสุขาด้วย

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๓.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๔.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๕.

^{๑๔๘} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๒) เว้นระยะห่าง จัดที่นั่งสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล ๑-๒ เมตร

๓) การทำความสะอาดห้องสุขารวม ทุกวัดต้องใช้น้ำยาทำความสะอาดสะอาดสุขภัณฑ์ที่สามารถฆ่าเชื้อโรคได้ชำระล้างบริเวณลูกบิดประตู/ที่จับปิดเปิด กลอน ก๊อกน้ำ ที่จับสายฉีดชำระ และที่รองนั่งชักโครก

๔) การจัดการด้านอาหาร กรณีมีโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทาน ให้มีการทำความสะอาดโต๊ะอาหารด้วยน้ำยาทำความสะอาด และน้ำยาฆ่าเชื้อโรคทุกครั้งหลังมีผู้มาใช้บริการ จัดให้มีที่ล้างมือและสบู่ หรือมีเจลล้างมือแอลกอฮอล์ ที่ทางเข้าโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทาน และจุดบริการทุกจุด โดยโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทานให้มีการวางซ้อน ส้อม ตะเกียบ ทัพพี ให้วางเอาด้ามขึ้นในภาชนะที่โปร่ง สะอาด หรือวางเรียงแนวนอนโดยให้ด้ามเรียงไปทางเดียวกัน และมีการปกปิด เก็บสูงจากพื้นอย่างน้อย ๖๐ ซม. โดยให้มีการล้างจาน ชาม ถ้วย แก้วน้ำ ภาชนะอุปกรณ์ปรุงอาหาร ภาชนะใส่อาหารให้สะอาดและจัดเก็บโดยวางสูงจากพื้นอย่างน้อย ๖๐ ซม. โดยเน้นอาหารเพื่อสุขภาพปรุงสุกใหม่ และไม่นั่งบริโภคในสำหรับเดียวกัน

๕) การจัดเก็บอุปกรณ์ มีห้องเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดพื้นอาคาร อุปกรณ์ทำความสะอาดห้องน้ำ อุปกรณ์เก็บกวาดเศษใบไม้และขยะ ต้องเก็บเป็นระเบียบ มีบริเวณซักล้างและมีระบบระบายน้ำทิ้งที่ถูกสุขลักษณะ มีการระบายอากาศและมีแสงสว่างเพียงพอ

๖) การจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะเปียกที่เป็นเศษอาหารจากโรงอาหาร หรือโรงทาน หรือห้องครัว หรือห้องรับประทานอาหารจากขยะทั่วไป และมีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณที่พักขยะ

๗) ผู้ปฏิบัติงานในวัด ผู้ที่ปฏิบัติงานในจุดเสี่ยงในศาสนสถาน ได้แก่ ผู้ทำความสะอาดห้องสุขา ผู้รวบรวมเก็บขนขยะ ต้องใส่ ถุงมือ รองเท้า หน้ากากผ้าตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนเชื้อโรค และเมื่อปฏิบัติงานเสร็จต้องล้างมือด้วยน้ำสะอาดและสบู่ หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ทุกครั้ง

๘) ข้อปฏิบัติสำหรับผู้ร่วมกิจกรรม ผู้มาปฏิบัติธรรม/ผู้มาทำบุญ/ผู้มาติดต่อ ที่ศาสนสถานทุกคน ได้รับการตรวจคัดกรองโดยวัดอุณหภูมिर่างกาย หรือได้รับการซักประวัติ เมื่อสงสัยว่ามีไข้ให้ส่งตัวไปพบแพทย์ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยผู้รับบริการหรือผู้มาติดต่อกับทางวัดทุกคนจะต้องล้างมือด้วยน้ำสะอาดและสบู่ หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ ที่บริเวณทางเข้าสถานที่ทุกครั้งก่อนเข้ามาในพื้นที่

๙) สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ห้ามใช้ของส่วนตัวร่วมกัน เช่น ผ้าเช็ดหน้า แก้วน้ำ ผ้าเช็ดตัว ซ้อน ส้อม เนื่องจากเชื้อก่อโรคทางระบบทางเดินหายใจสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางการสัมผัสสารคัดหลั่งของผู้ติดเชื้อ

๑๐) การตรวจวัดอุณหภูมิ จัดให้มีจุดตรวจวัดอุณหภูมิ โดยผู้ที่มีอุณหภูมิร่างกายสูงกว่า ๓๗.๕ องศาเซลเซียส หรือมีอาการไข้ ไอจาม หรือเป็นกลุ่มเสี่ยง หรือมาจากพื้นที่เสี่ยง หรือได้รับการสอบถามด้วยวาจามีอาการไม่สบาย เช่น ไข้ ไอ เจ็บคอ เป็นต้น ต้องใส่หน้ากากอนามัย และมีสถานที่แยกการให้บริการจากผู้อื่น และประสานเพื่อส่งตัวไปรักษาในสถานพยาบาลต่อไป

(๙) บทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง

ในส่วนของพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ทั้งเสี่ยงในรูปของการมีปัญหาสุขภาพ และเสี่ยงต่อการติดเชื้อ พระคิลาณุปัฏฐากจึงได้นำแนวทางปฏิบัติต่อกลุ่มเสี่ยงของกรมอนามัยมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพระสงฆ์ โดยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ๖ แนวทาง ดังนี้^{๑๔๔}

(๑) ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยน้ำและสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ ๗๐% ทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร หลังเข้าส้วม หรือเมื่อสัมผัสสิ่งของร่วมกับผู้อื่น และการหลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูก

(๒) ฉันทานอาหารร้อนหรือปรุงสุกใหม่ ควรฉันทานอาหารแยกสำหรับ หรือหากจำเป็นต้องฉันทานอาหารร่วมกันให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว ออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ และพักผ่อนให้เพียงพอ

(๓) เมื่อมีการไอ จาม ให้ใช้ผ้าเช็ดหน้าหรือกระดาษทิชชูปิดปาก หรือใช้ข้อศอกปิดปากจมูก และทำความสะอาดมือด้วยสบู่และน้ำหรือเจลแอลกอฮอล์ทันที หรือให้สวมหน้ากาก หลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้ชิดพระสงฆ์ที่มีอาการหวัด มีไข้ ไอ จาม และมีน้ำมูก

(๔) งดออกจากวัดหรือเข้าไปในบริเวณที่มีคนแออัด หากจำเป็นต้องให้ใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า โดยใช้เวลาน้อยที่สุด รักษาระยะห่างจากบุคคลอื่น ๑-๒ เมตร หลีกเลี่ยงการเข้าใกล้หรือพูดคุยในระยะใกล้ชิดกับบุคคลอื่น และเปลี่ยนมาใช้การสื่อสารทางโทรศัพท์ หรือ Social media เป็นต้น

(๕) หากมีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง หรือโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง โรคมะเร็ง ควรจัดเตรียมยาสำรองสำหรับรักษาโรคประจำตัวไว้ ภายใต้อาณัติของแพทย์ หากถึงกำหนดตรวจตามนัด ให้ติดต่อขอคำแนะนำจากแพทย์ และให้ญาติโยมไปรับยาแทน

(๖) ดูแลสภาพจิตใจของตนเอง ไม่ให้เครียดเกินไป หาวิธีผ่อนคลายความเครียด เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสุขภาพ หรือหากิจกรรมสันตนาการมาทำ (เช่น ฟีกโยคะ ยืดหยุ่นร่างกาย ปลูกต้นไม้ทำสวน จัดห้อง ตกแต่งบ้าน เล่นกับสัตว์เลี้ยง สวดมนต์ นั่งสมาธิ การฝึกหายใจคลายเครียดทำบุญตักบาตร เป็นต้น

^{๑๔๔} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป

(๑) บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามที่นอกเหนือจากบทบาทในการดูแลสุขภาพคุณภาพและการช่วยเหลือทางสังคมสงเคราะห์แล้ว ยังมีบทบาทในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่เกี่ยวกับการประสานงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาคส่วนพระพุทธศาสนา ภาคส่วนของสังคม หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคมด้วย เพื่อให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคาม โดยการประสานความร่วมมือจะผ่านกลไกของคณะสงฆ์ กลไกทางด้านสุขภาพ และกลไกของหน่วยงานภาครัฐ^{๑๕๐} นอกจากนี้ยังมีการประสานเพื่อสร้างฐานข้อมูลข่าวสารร่วมกันเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ ทำให้สามารถแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐในการลงพื้นที่ไปสำรวจข้อมูลของประชาชนในพื้นที่ ทั้งยังมีการส่งพระคิลานุปัฏฐากไปประจำตามจุดคัดกรองของชุมชนด้วย^{๑๕๑}

(๒) บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทคล้ายกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน ๔ มิติ ดังนี้ ๑) บทบาทในการดูแลสุขภาพสุขภาพชุมชน โดยเป็นทั้งที่ปรึกษาด้านสุขภาพและเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการรักษาสุขภาพให้กับประชาชนในชุมชน ซึ่งทำให้สามารถลดภาระของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลได้^{๑๕๒} ๒) บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพอนามัย โดยมีการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติต่อสุขภาพอย่างถูกต้อง ให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เพื่อให้ปฏิบัติตามหลักสุขอนามัย เช่น ล้างมือให้สะอาดอยู่เสมอด้วยน้ำและสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลล้างมือ ไม่นำมือมาสัมผัสตา จมูก ปาก โดยไม่จำเป็น^{๑๕๓} ๓) บทบาทในการตรวจสุขภาพ โดยประสานความร่วมมือกับ อสม. เพื่อช่วยตรวจสุขภาพ การคัดกรองผู้ที่จะเข้ามาในชุมชน^{๑๕๔} ๔) บทบาทในการป้องกันการแพร่ระบาด โดยมีทั้งการเฝ้าระวัง การควบคุมกลุ่มเสี่ยงร่วมกับ อสม. การวัดไข้ การแจกหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ น้ำยาฆ่าเชื้อ รวมทั้งการทำข้อมูลด้านสุขภาพของพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย^{๑๕๕}

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๖.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๗.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๘.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๙.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๐.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๑.

(๓) บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดความหวาดกลัวของประชาชนทั่วไป แม้แต่เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาททางด้านสุขภาพก็ยังคงเกิดความหวาดกลัวในการลงพื้นที่ไปตามจุดคัดกรองและกันตรวจสุขภาพให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง ส่วนใหญ่จึงใช้วิธีการดูแลรักษาตัวเอง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักเห็นปัญหาของประชาชน จึงได้มีแนวทางในการดำเนินงานนอกพื้นที่ด้วยการออกตรวจเยี่ยมเพื่อให้กำลังใจกับประชาชนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ และยังมี การนำสิ่งของเครื่องใช้อุปโภคบริโภค ปัจจัยดำรงชีพพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ไปมอบให้กับประชาชนที่ขาดแคลนด้วย^{๑๕๖} ทั้งยังได้การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้ประชาชนได้คลายความวิตกกังวลและมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้คลายความเครียดและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป^{๑๕๗}

(๔) บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร

ในส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้เพิ่มเติมเข้ามาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งไม่ได้อยู่ในบทบาทหน้าที่หลักหรือบทบาทหน้าที่รองของพระคิลานุปัฏฐาก คือ บทบาทในการส่งเสริมการพึ่งพาตัวเองของประชาชนในรูปของการทำเกษตรวิถีพุทธ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธไปผนวกกับอาชีพเกษตรกรรมของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ประชาชนสามารถทำเกษตรแบบวิถีพุทธโดยไม่พึ่งพากลไกทางตลาดและไม่พึ่งพาสารเคมี จึงทำให้เป็นเกษตรในวิถีที่ปลอดภัยทั้งประชาชนที่ทำเกษตรในรูปของอาชีพและการทำเกษตรในรูปของการเลี้ยงชีพให้กับตัวเองและครอบครัว โดยเน้นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน หากมีการซื้อขายกันในเน้นราคาประหยัดและแบ่งปันกันภายในชุมชน โดยมีบทบาทสำคัญในการนำเมล็ดพันธุ์ไปแจกให้กับเกษตรกรร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยได้สำรวจครัวเรือนที่ต้องการเมล็ดพันธุ์ไปปลูกแล้วส่งรายชื่อให้คณะสงฆ์จังหวัด เพื่อให้มีการจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์มาแจกให้กับชาวบ้านและพระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่ และยังทำหน้าที่คอยติดตามและให้คำแนะนำในการทำเกษตรวิถีพุทธแบบพึ่งพาตัวเองและเน้นความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ทำการเกษตรและของผู้บริโภคด้วย นอกจากนี้แล้วคนในชุมชนยังนำผลผลิตทางการเกษตรมาถวายให้กับพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ ก่อให้เกิดความหมุนเวียนทางด้านปัจจัยการบริโภคภายในชุมชนและวัดในชุมชนด้วย นอกจากนี้การปลูกผักปลอดสารพิษแล้วยังส่งเสริมการปลูกสมุนไพรด้วย^{๑๕๘}

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๒.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๓.

^{๑๕๘} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

(๕) บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้ประชาชนเป็นจำนวนมากขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านอาหารและยารักษาโรค นอกจากนี้แล้วยังมีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน คือ ปัจจัยทางด้านสิ่งของเครื่องใช้ในการป้องกันตนเองจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามจัดตั้งโรงงานปันสุขขึ้น^{๑๕๙} เพื่อแจกจ่ายอาหารให้กับประชาชนที่ขาดแคลนในชุมชนและพระสงฆ์ นอกจากการแจกอาหารในโรงงานปันสุขแล้วยังมีการแจกสิ่งของอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน แชมพู ผงซักฟอก และน้ำยาล้างจาน รวมไปถึงหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ เป็นต้น^{๑๖๐} ในโรงงานปันสุขจึงไม่ได้มีเพียงโรงงานอาหารและน้ำดื่มเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตด้วย โดยสิ่งของที่นำมาใช้ในการตั้งโรงงานปันสุขได้มาจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม และประชาชนที่มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค^{๑๖๑} นอกจากนี้แล้วยังเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีญาติโยมนำไปถวายพระสงฆ์แล้วท่านก็นำมาร่วมกันบริจาคเป็นโรงงานปันสุข โดยการตั้งโรงงานปันสุขจะไม่ได้ตั้งอยู่ในเขตเมืองเท่านั้น แต่จะมีการกระจายไปตามชุมชนนอกเมืองที่ขาดแคลน และมีการประสานขอความร่วมมือจากพระมหาเถระซึ่งมีผู้เคารพนับถือจำนวนมากได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งโรงงานปันสุขด้วย^{๑๖๒}

(๖) บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม

เนื่องจากพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้รับนโยบายจากฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยา การดูแลรักษา และการดำเนินการตามมาตรการทางสังคมที่รัฐบาลกำหนดขึ้น แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม^{๑๖๓} ทำให้พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับคณะสงฆ์และชุมชนที่สอดคล้องกับมาตรการทางสังคม โดยมีการสำรวจตรวจสอบพฤติกรรมของคนในชุมชนร่วมกับกลุ่ม อสม. เพื่อแนะนำประชาชนให้ปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม มาตรการการตรวจคัดกรองการเดินทาง การคัดกรองสุขภาพ การวัดไข้ มาตรการป้องกันเมื่อการออกนอกเคหสถาน มาตรการควบคุมการจัดกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ต้องเว้นระยะห่างและกระชับเวลา หลีกเลี้ยง

^{๑๕๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๔.

^{๑๖๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๕.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๖.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๗.

^{๑๖๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๘.

การประชุมกันเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญคือการร่วมตรวจสอบพฤติกรรมความรับผิดชอบตนเองของคนในสังคมด้วยการสวมใส่หน้ากากอนามัยที่มีคุณภาพและมีการพกเจลล้าง แอลกอฮอล์เมื่อจำเป็นต้องเดินทางออกจากบ้านด้วย^{๑๖๔}

(๗) บทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด

นอกจากพระคิลานุปฏิฐากจังหวัดมหาสารคามจะมีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาและการทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙^{๑๖๕} โดยทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่จริยธรรมทางพุทธศาสนาในรูปของการแนะนำแนวทางการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมให้กับประชาชนท่ามกลางปัญหาการแพร่ระบาด เพื่อไม่ให้ประชาชนนำการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ มาเป็นข้ออ้างในการละเมิดจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๖๖} เพื่อทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคมและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งการมีเมตตากรุณาต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน โดยทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมของพระคิลานุปฏิฐากก็จะใช้โอกาสในการแนะนำประชาชนให้ยึดถือปฏิบัติตามจริยธรรมพุทธศาสนา โดยสอนให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามจริยธรรมและโทษที่เกิดจากการละเมิดจริยธรรมด้วย^{๑๖๗} ทั้งยังมีการอธิบายจริยธรรมในแง่ของการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เช่น นำศีลมาใช้ในการป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยศีลข้อที่ ๑ จะทำให้สำรวมระวังทางพฤติกรรม ศีลข้อที่ ๒ จะทำให้เกิดความเคารพในสิทธิการครอบครองของผู้อื่นและการไม่จับต้องสิ่งของผู้อื่นอันจะนำมาสู่การติดเชื่อได้ ศีลข้อที่ ๓ การไม่คลุกคลีกับผู้อื่นโดยเว้นระยะห่างจากการสัมผัสจับต้องกัน ศีลข้อที่ ๔ เป็นการสื่อสารกันเพื่อให้เข้าใจอันดีในการปฏิบัติคนที่ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและการรับฟังข่าวสารอย่างไม่ตื่นตระหนก ส่วนศีลข้อที่ ๕ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และก่อให้เกิดการใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ทำให้เข้าใจชีวิตได้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งจะใช้โอกาสการแพร่ระบาดมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๖๘}

๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม

พระคิลานุปฏิฐากมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อม ๒ ส่วน คือ ๑) การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในวัดเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและ

^{๑๖๔} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๒.

^{๑๖๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๑.

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔๙.

^{๑๖๘} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

ปลอดภัย โดยแนะนำให้เจ้าอาวาสทุกวัดจัดการปัจจัยเสี่ยงในวัด มีการทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อในบริเวณที่มีการใช้งานบ่อยหรือบริเวณที่มีการสัมผัสบ่อย ๆ เช่น ที่จับเปิดปิดประตู ลูกบิดประตู เก้าอี้นั่ง ราวบันได พื้นศาลา เบาะรองนั่ง บาตรน้ำมนต์ โต๊ะ เก้าอี้นั่ง เป็นต้น มีระบบระบายอากาศที่ดี มีการไหลของอากาศภายในอาคารที่ได้มาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดการหมักหมมของเชื้อโรค การจัดการขยะมูลฝอยในวัดอย่างเป็นระบบ การรักษาความปลอดภัยในบริเวณวัดและเสนาสนะ โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดโดยเน้นความสะอาด สะอาด รมณีสถาน สบายๆ ปลอดภัย และปลอดภัย โดยมีวัดที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมต้นแบบ คือ วัดขุนพรหมดำริ^{๑๖๙} ๒) บทบาทการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชน โดยจะมีบทบาทในการประสานกับผู้นำชุมชนและ อสม. เพื่อร่วมกันจัดการกับสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อาจเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เช่น การจัดการมลภาวะในชุมชน ความสะอาดของชุมชน การประสานให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขมาช่วยฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อในจุดเสี่ยง การให้คนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ประสานกับเทศบาลในการกำจัดขยะในชุมชน ที่สำคัญคือการส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันเฝ้าระวังและวางตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อกันในรูปแบบของกัลยาณมิตรที่เอื้อเฟื้อต่อกัน โดยจะเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนมีความสะอาด สะอาด ปลอดภัย ร่วมแรงร่วมใจป้องกันเชื้อโควิด ๑๙^{๑๗๐}

สรุป จากการวิจัยในประเด็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม พบว่า สามารถสังเคราะห์ออกเป็น ๓ บทบาท คือ ๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ โดยเป็นบทบาทที่มุ่งเน้นมาทางด้านสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๙ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บทบาทการบริการพระสงฆ์ บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และบทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป ซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๗ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และบทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด ๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้มีความสะอาด สะอาด รมณีสถาน สบายๆ ปลอดภัย และปลอดภัย ร่วมแรงร่วมใจป้องกันโรคโควิด ๑๙ ทั้งในวัดและชุมชน จากบทบาทในทางสังคมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทจากการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์มาสู่

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๘.

บทบาททางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่ ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบการสนองภารกิจคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ

นอกเหนือจากการดำเนินงานทางด้านร่างกายและสังคมแล้ว พระคิลานุปัฏฐากยังมีบทบาททางด้านจิตใจด้วย โดยจะกล่าวถึงบทบาททางด้านจิตใจโดยรวมทั้งส่วนพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๖ บทบาท ดังนี้^{๑๗๑}

๑) บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายแล้วและปัญหาทางด้านสังคมแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจด้วย ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อพระคิลานุปัฏฐากด้วย ทำให้พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาทางด้านจิตใจ^{๑๗๒} จึงได้หาแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนควบคู่ไปกับการช่วยเหลือทางด้านร่างกายและทางด้านสังคม โดยใช้วิธีการสำรวจสภาพปัญหาทางด้านจิตใจทั้งในส่วนของประชาชนและพระสงฆ์^{๑๗๓} โดยได้ประมวลผลตามลักษณะของปัญหาพบว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจในมิติของความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความเครียด ซึมเศร้า และการตื่นตระหนก โดยพระคิลานุปัฏฐากได้เข้ามาช่วยเหลือปัญหาสุขภาพจิต โดยค้นหาสาเหตุของปัญหาว่าเกิดมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ส่วนหนึ่งมาจากความวิตกกังวลในเรื่องของการดำเนินชีวิต จึงได้ให้ธรรมะและแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนได้คลายความวิตกกังวล คลายความหวาดกลัว คลายความเครียด และแนะนำแนวทางในการจัดการกับปัญหา ๒ แนวทาง คือ เมื่อความวิตกกังวลหรือความหวาดกลัวมาจากความคิดที่ส่งเสริมแนวคิดแบบสัมมาทิฐิ แต่ถ้าเป็นสาเหตุมาจากการขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีพก็ประสานความช่วยเหลือด้านปัจจัยการดำรงชีพ เพื่อให้คลายความวิตกกังวล ในส่วนของความหวาดกลัวและความเครียดก็จะเน้นให้ความรู้ที่ถูกต้องในการปฏิบัติต่อโรคระบาด เพื่อให้รู้จักป้องกันตัวอย่างถูกต้อง อีกส่วนหนึ่งคือการให้ธรรมะเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่น^{๑๗๔}

^{๑๗๑} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗๑.

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๔.

^{๑๗๔} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๒) บทบาทการให้กำลังใจ

ปัญหาส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นทางด้านจิตใจของพระสงฆ์และประชาชนก็คือปัญหาในลักษณะของการขาดกำลังใจ เนื่องจากช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ได้ประสบกับปัญหา รุมเร้าหลายด้าน จึงทำให้ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญ ในการให้กำลังใจทั้งในรูปแบบของการเดินทางไปตรวจเยี่ยมเพื่อไต่ถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ และประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อรับฟังสภาพปัญหาและผลกระทบที่ได้รับ รวมทั้งความต้องการของ พระสงฆ์และประชาชนในแต่ละพื้นที่และนำมาประมวลเพื่อหาทางในการช่วยเหลือ^{๑๗๕} อีกส่วนหนึ่ง เป็นการพูดคุยรับฟังปัญหาเพื่อให้ได้ระบายความรู้สึก เมื่อได้ระบายความรู้สึกแล้วก็ทำให้มีความผ่อนคลาย และยังมีกรสนทนาเพื่อให้กำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป นอกจากนี้แล้วยังมีการให้กำลังใจใน รูปของการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์^{๑๗๖} ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากที่อยู่ในแต่ละพื้นที่ก็จะเข้าไปมี บทบาทในสังคมออนไลน์ เพื่อให้กำลังใจกับผู้ที่ประสบกับปัญหาและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตได้ ดียิ่งขึ้น^{๑๗๗}

๓) บทบาทส่งเสริมความเชื่อ

เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องใหม่ของคนในสังคม จึงทำให้ถูก นำไปโยงกับความเชื่อหลายอย่าง ทั้งความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง ความเชื่อที่ทำให้เกิดความหลงงมงายและ นำไปสู่การปฏิบัติตัวที่ไม่ถูกต้อง เช่น เชื่อว่าการระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องของกรรมของแต่ละ คน บางคนเชื่อว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องของผีห่าซาตานที่คุกคามชีวิตมนุษย์ หรือบางคนเห็นว่าเป็นเรื่องของโชคชะตาวิชาจึงทำให้ประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโค วิด ๑๙^{๑๗๘} นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการรักษาและการป้องกันตัวเองที่ไม่ถูกต้อง โดยนำ ความเชื่อมามายใช้ในการป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อ ซึ่งจะทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ทำให้ มีคนจำนวนมากใช้วิธีการเช่นสรงอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองเคารพนับถือ เพื่อขอให้ตัวเอง ปลอดภัยจากการติดเชื้อ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้องในการป้องกันตัวเอง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้ เข้าไปแก้ปัญหาคความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง โดยการให้สติและการแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องในการ ป้องกันตัวเองให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ โดยอ้างอิงจากผลทางการแพทย์เป็นหลัก^{๑๗๙} ในส่วนของ ความเชื่อก็จะเน้นความเชื่อในเรื่องของการกระทำว่าหากเรากระทำต่อตนเองอย่างถูกต้องตาม

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๗.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖๐.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๘.

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖๒.

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗๒.

มาตรการทางสังคมก็จะทำให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ นอกจากนี้แล้วหากยังมีความเชื่อในการดูแลรักษาสุขภาพตามวิถีพื้นบ้านบางอย่างที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงกับตนเองและคนในชุมชน พระคิลานุปัฏฐากก็จะทำหน้าที่ปรับเปลี่ยนความเชื่อไปพร้อมกับบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าหากมีกลุ่มคนที่มีความเชื่อไม่ถูกต้องและเห็นว่าจะมีความเสี่ยงในการติดเชื้อก็จะใช้มาตรการทางอำนาจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไปบังคับใช้ เพื่อให้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน และที่สำคัญพระคิลานุปัฏฐากได้ส่งเสริมความเชื่อต่อพระรัตนตรัย โดยให้ถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งในฐานะที่เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา การถือเอาพระธรรมเป็นที่พึ่งในฐานะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และการถือเอาพระสงฆ์เป็นที่พึ่งในฐานะที่เป็นพระสาวกที่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและนำมาอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนทั่วไปได้เข้าใจธรรมะ โดยไม่ส่งเสริมให้เชื่อถือพระรัตนตรัยในรูปของการอ้อนวอนเช่นสรวงบูชา แต่จะส่งเสริมความเชื่อเพื่อนำมาสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาและการนำพระรัตนตรัยมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ^{๑๘๐}

๔) บทบาทส่งเสริมคุณธรรม

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดปัญหาหอรุมเร้าต่อพระสงฆ์และประชาชนหลายด้าน ซึ่งปัญหาเหล่านั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจ และเป็นผลพวงให้จิตใจเหินห่างจากคุณธรรม ทำให้มีความหวาดกลัวและความเห็นแก่ตัวออกมามากยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และประชาชนประสบกับปัญหาการขาดแคลนคุณธรรมประจำใจ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประชุมเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยใช้วิธีการสื่อสารคุณธรรมเป็นหลักผ่านกิจกรรมการอบรมคุณธรรม การให้ธรรมะ การให้สติเพื่อให้เข้าใจชีวิต การให้ธรรมะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณาต่อกัน การให้ความสำคัญกับการดูแล การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ร่วมกัน^{๑๘๑}

๕) บทบาททางด้านจิตตภาวนา

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการฝึกอบรมจิตตภาวนาร่วมกับพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากหลายรูปเป็นพระวิปัสสนาจารย์ด้วย จึงทำให้มีความรู้ในด้านการปฏิบัติกรรมฐาน โดยมีการฝึกอบรมกรรมฐานให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบของการจัดอบรมกรรมฐาน ซึ่งเป็นการฝึกอบรมกรรมฐานเป็นกลุ่มย่อย โดยมีการจัดอบรมกรรมฐานที่ไม่ต้องใช้คนมาร่วมเป็นจำนวนมาก แต่จะเน้นการฝึกอบรมกรรมฐานเฉพาะกลุ่มย่อยกระจายไปตามแต่ละตำบล ซึ่งจะปฏิบัติตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคมและการป้องกันการติดเชื้ออย่างรัดกุม ทั้งในเรื่อง

^{๑๘๐} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๘๑} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

ของระยะห่าง การใช้เครื่องป้องกัน การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ เจลแอลกอฮอล์ สบู่ล้างมือ ความสะอาดของ อาคารสถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ต้องผ่านการฆ่าเชื้อ ซึ่งเมื่อมีการจัดกิจกรรมอบรม grunnฐานก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากส่วนหนึ่งไปร่วมเป็นพระวิปัสสนาจารย์ด้วย โดยจะแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตไปพร้อมกับการฝึกอบรม grunnฐานเพื่อให้จิตใจสงบ ลดภาวะความเครียด หวาดกลัว ความฟุ้งซ่าน ทำให้มีสติ สมาธิ สงบ เบิกบานใจ วัตถุประสงค์การรับรู้ จิตใจหนักแน่น สุขใจ และทำให้เกิดคุณธรรมประจำใจด้วย ทำให้มีคุณภาพจิตดียิ่งขึ้น โดยพระคิลานุปัฏฐากอีกส่วนหนึ่งก็จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ตรวจคัดกรองคนเข้าร่วมกิจกรรม การดูแลสุขภาพ และการป้องกันโรค^{๑๘๒} ในการจัดอบรม grunnฐานอีกรูปแบบหนึ่งคือการจัดอบรม grunnฐานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีพระคิลานุปัฏฐากได้จัดตั้งกลุ่มไลน์ขึ้นเพื่อให้แนวทางปฏิบัติ grunnฐานกับประชาชนและพระสงฆ์ การส่งอารมณ์ grunnฐาน การสอบอารมณ์ grunnฐาน และการให้คำปรึกษาทางจิตใจด้วย โดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มาเป็นเครื่องมือเพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ^{๑๘๓}

สรุป บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกบทบาทออกเป็น ๕ บทบาท ได้แก่ บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต บทบาทการให้กำลังใจ บทบาทการส่งเสริมความเชื่อที่ถูกต้อง บทบาทส่งเสริมคุณธรรม และบทบาทด้านจิตตภาวนา ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านจิตใจ จึงได้ดำเนินการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ ๔ ลักษณะ คือ การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต การส่งเสริมคุณธรรมทางจิต การเชื่อในพระรัตนตรัย และการพัฒนาทางจิตใจท่ามกลางสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมการทำงานทางด้านจิตใจของพระคิลานุปัฏฐากพบว่า ได้มีพฤติกรรมการทำงาน ๔ ส่วน คือ การสำรวจปัญหาทางจิต เยียวยาและแก้ปัญหาทางจิต การพัฒนาจิตใจ และการดูแลรักษาจิตใจ ส่งผลต่อจิตใจ ๗ ลักษณะ คือ ทำให้มีสติ สมาธิ สงบ เบิกบานใจ วัตถุประสงค์การรับรู้ จิตใจหนักแน่นไม่หวั่นไหว และมีความสุขใจ

๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา

ในส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญาจะเน้นความสัมพันธ์กับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นการสร้างบทบาททางด้านปัญญารูปแบบใหม่ โดยมีทั้งส่วนขององค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติ มุมมองเพื่อความเข้าใจชีวิต ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินงานทางด้านปัญหาหลายส่วน คณะวิจัยได้จำแนกออกบทบาทย่อยออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้^{๑๘๔}

๑) บทบาทการอบรมตื่นรู้สู่ภัยโควิด

^{๑๘๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๑.

^{๑๘๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕.

^{๑๘๔} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

บทบาทส่วนแรกของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามทางด้านปัญญา คือ บทบาทด้านการสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แล้วนำองค์ความรู้มาใช้ในการแนะนำ อบรม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องกับโรคโควิด ๑๙^{๑๘๕} ดังนั้น จังหวัดมหาสารคามจึงได้อบรมพระคิลานุปัฏฐากเพื่อให้มีการตื่นรู้สู่ภัยโควิด ๑๙ โดยจะเน้นการให้ความรู้ที่ถูกต้องกับพระคิลานุปัฏฐาก โดยมีผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ เพื่อให้เข้าใจความเป็นมาของโรคโควิด ลักษณะของการแพร่ระบาดของโรคโควิด ผลกระทบที่เกิดจากโรคโควิด รวมทั้งแนวทางในการดูแลรักษาและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด เป็นต้น^{๑๘๖} เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากซึ่งเป็นบุคลากรทางด้านสุขภาพพระสงฆ์ต้นตระหนกจากการแพร่ระบาด และเพื่อให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ เมื่อพระคิลานุปัฏฐากมีความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะสามารถแนะนำไปกับพระสงฆ์และประชาชนเข้าใจต่อไป เมื่อมีความเข้าใจก็จะทำให้ปฏิบัติถูกต้องไปในแนวทางเดียวกัน

๒) บทบาทในการให้ความรู้การป้องกันโรค

หลังจากที่พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ผ่านการอบรมแล้วทำให้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติต่อโรคโควิดที่ถูกต้อง ทั้งการป้องกัน การดูแลรักษา การเฝ้าระวังรัก และการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการติดเชื้อ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำความรู้มาใช้ในการแนะนำ อบรม ตักเตือน และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องให้กับพระสงฆ์และประชาชนได้เข้าใจ ทั้งสวนของแนวทางปฏิบัติในการป้องกันตัวเองที่ถูกต้อง แนวทางการปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมที่ต้อง การปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และแนวทางการปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมควบคุมโรคและกรมอนามัยที่ได้ประกาศออกมาให้ทราบเป็นระยะ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้นำมาตรการของภาครัฐมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้สามารถป้องกันตัวเองและป้องกันการแพร่ระบาดในสังคมได้^{๑๘๗}

๓) บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร

ในการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้ประชาชนและพระสงฆ์มีความแตกตื่นเนื่องจากเป็นโรคอุบัติใหม่ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน จึงทำให้มีการสื่อสารข้อมูลคลาดเคลื่อนหลายประการทำให้เกิดความตื่นตระหนก ความหวาดกลัว และหลงเชื่อไปในแนวทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดความสับสนในด้านข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการศึกษาข้อมูลและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อขอทราบข้อมูลในการปฏิบัติที่ถูกต้องและนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับพระสงฆ์และ

^{๑๘๕} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒๒.

^{๑๘๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๙.

^{๑๘๗} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๔.

ประชาชนรับทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยใช้วิธีการส่งข้อมูลให้ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามเพื่อสื่อสารผ่านคณะสงฆ์ การอบรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้กับพระสงฆ์และประชาชนได้ทราบข้อมูลที่แท้จริง และมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่งผลให้มีแนวทางในการป้องกันปัญหาการแพร่ระบาด และการปรับตัวที่จะดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางการแพร่ระบาดได้อย่างรู้เท่าทัน

๔) บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่งผลให้มีการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ช่วยเหลือปัจจัยดำรงชีพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ให้ร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อนำไปมอบให้กับผู้ที่ขาดแคลน ทำให้เห็นว่าในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทุกพื้นที่ที่มีความขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีพ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เท่าทันในการบริโภคปัจจัยดำรงชีพอย่างถูกต้อง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้ตระหนักถึงความสำคัญจึงมีการส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าแท้ของการเสพบริโภคปัจจัยดำรงชีพที่มีต่อร่างกายที่แท้จริง เพื่อลดความฟุ่มเฟือยของปัจจัยการบริโภค ทำให้มีการใช้ปัจจัยการบริโภคอย่างประหยัดและมีคุณค่าสูงสุด รวมทั้งก่อให้เกิดความรู้เท่าทันคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของการบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ ยกตัวอย่างเช่น การบริโภคอาหารซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ พระคิลานุปัฏฐากได้แนะนำให้บริโภคอาหารที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ หลีกเลี่ยงการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยและตระหนักถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคเพียงเพื่อยังชีวิตให้คงอยู่ ดังนั้น ปัจจัยการบริโภคที่นำเข้าสู่ร่างกายจึงควรเป็นปัจจัยที่มีความเกื้อกูลต่อสุขภาพด้วย แม้บางกรณีจะมีปัญหาการขาดแคลนอาหารก็ตาม แต่ว่าเป็นความจริงร่างกายไม่ได้ต้องการอาหารมากมาย แต่ร่างกายต้องการเพียงเล็กน้อยก็อยู่ได้ นอกเหนือจากนั้นเป็นเรื่องของความต้องการจากกิเลสตัณหาจึงทำให้มีการบริโภคมามากจนกลายเป็นปัจจัยฟุ่มเฟือย ซึ่งเป็นภาระให้กับระบบการเผาผลาญและการย่อยอาหารให้ทำงานหนักมากยิ่งขึ้น ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามจึงมีแนวทางอบรมการบริโภคโดยใช้ปัญญา นำ เรียกว่า “โภชนปัญญา” คือ การบริโภคอาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมทั้งปัจจัยในการป้องกันรักษาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างรู้เท่าทัน และก่อให้เกิดคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อชีวิตและการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิดด้วย^{๑๘๘}

๕) บทบาทการให้คำปรึกษา

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ให้ข้อมูลกับคณะวิจัยว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดมหาสารคามได้ประสบกับปัญหาความทุกข์

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๗.

ทางใจและความสับสนต่อชีวิตเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะเป็นปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แล้ว ยังมีปัญหาทางด้านความไม่เข้าใจต่อชีวิตด้วย^{๑๘๙} จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประชุมหารือกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับพระสงฆ์และประชาชน โดยมีการเปิดให้คำปรึกษาในการดูแลสุขภาพสภาพ การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการให้คำปรึกษาในเรื่องของชีวิต เพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงซึ่งจะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ทางใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนด้วย^{๑๙๐} โดยการให้คำปรึกษาของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามจะเน้นการให้คำปรึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นหลักซึ่งสามารถสอบถามและขอคำปรึกษาได้โดยให้มีการกระจายการให้คำปรึกษาไปในทุกพื้นที่ที่มีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ และในบางสถานการณ์ก็มีประชาชนมาขอคำปรึกษาในที่ที่ตั้งด้วย แต่จะมีการเว้นระยะห่างและปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัด โดยพบว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่มาขอคำปรึกษาจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการมาขอคำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและดูแลสุขภาพในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่วนที่ ๒ เป็นการมาขอคำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ทั้งปัญหาปัจจัยการดำรงชีพไม่เพียงพอ ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ รวมไปถึงปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อชีวิต ส่วนที่ ๓ เป็นการมาขอคำปรึกษาธรรมะในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ให้คำปรึกษาทั้งส่วนที่เป็น การให้คำปรึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และการให้คำปรึกษาในที่ตั้ง พร้อมทั้งการติดตามประเมินผลการให้คำปรึกษาด้วย

๖) บทบาทด้านปัญญาภavana

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญาภavanaในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น จากการศึกษาพบว่าได้มีบทบาททางด้านปัญญาที่แสดงออก ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นการส่งเสริมปัญญาทางโลก ซึ่งเป็นปัญญาที่เน้นความรู้ความเข้าใจโรคโควิด ๑๙ การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่มีผู้ติดเชื้อ รวมทั้งการดูแลสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งได้ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ ที่ถูกต้องเพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัย^{๑๙๑} เป็นต้น ส่วนที่ ๒ การพัฒนาปัญญาให้มีสัมมาทิฐิ โดยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาความเชื่อและทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ รวมทั้งทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความเชื่อท้องถิ่นและการส่งเสริมความเชื่อที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งของตนมาใช้ในการส่งเสริมให้

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๕.

^{๑๙๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๖๑.

^{๑๙๑} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๕๖.

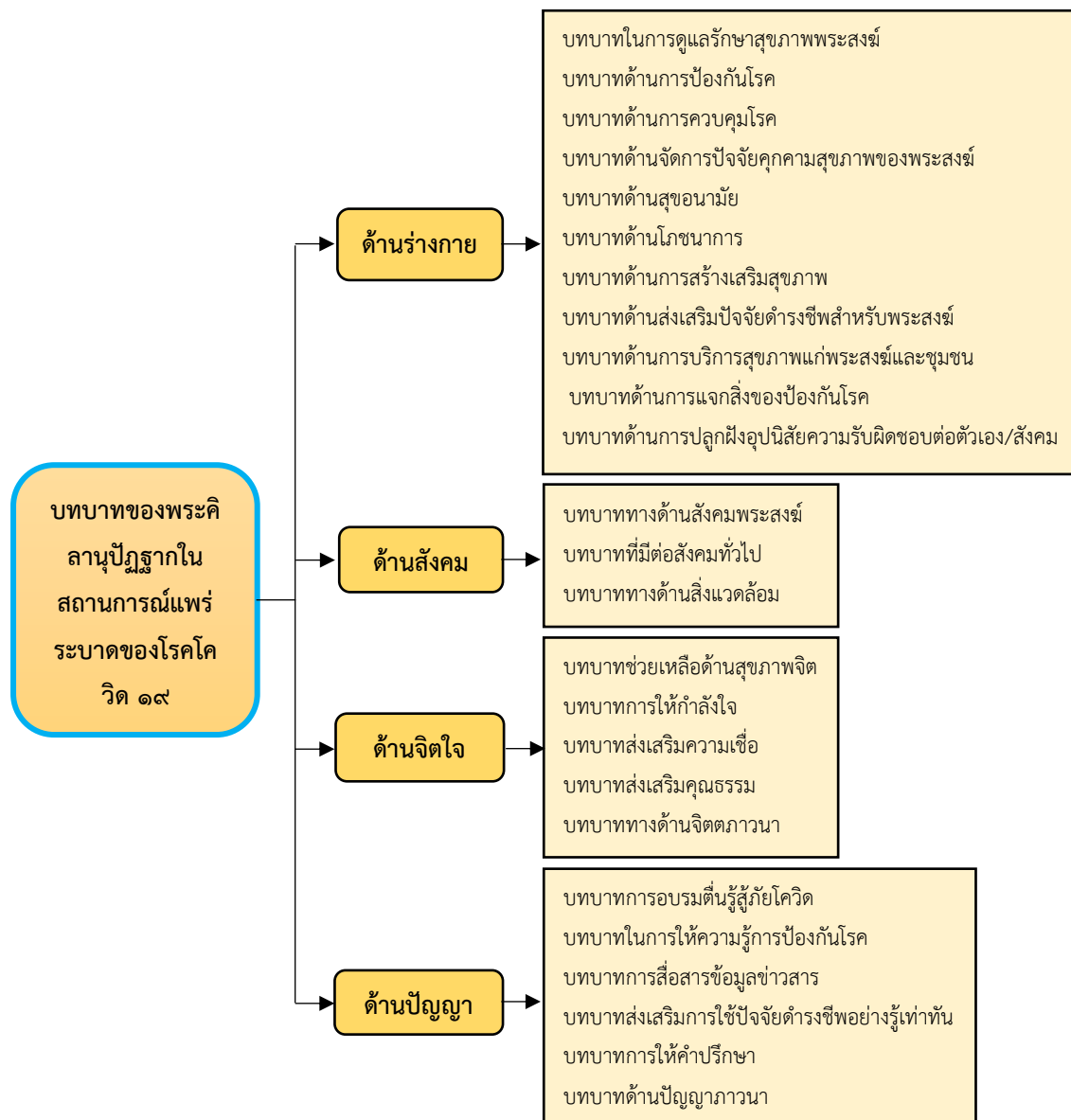
รู้จักป้องกันตนเอง เมื่อรู้จักป้องกันตนเองก็จะทำให้มีความปลอดภัยต่อการติดเชื้อด้วย^{๑๙๒} ส่วนที่ ๓ เป็นการให้ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐาน โดยการจัดอบรมกรรมฐานกลุ่มย่อยและการอบรมกรรมฐานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีพระคิลานุปัฏฐากและพระวิปัสสนาจารย์ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดมุมมองต่อชีวิตในเชิงบวก และเข้าใจความเป็นมาและความเป็นไปของชีวิตตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่นและผ่อนคลายความทุกข์ไปด้วย^{๑๙๓}

สรุป ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาททางด้านปัญญาต่อพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๖ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทการตื่นรู้สู่ภัยโควิดผ่านกิจกรรมการอบรม บทบาทการให้ความรู้การป้องกันโรคที่ถูกต้อง บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านการประชาสัมพันธ์และสื่อสังคมออนไลน์ บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน บทบาทการให้คำปรึกษาการดำเนินชีวิต และบทบาทด้านปัญญาภาวณา ทั้งส่วนที่เป็นปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นกระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากที่ใช้ปัญญารู้เท่าทันสภาพปัญหาและผลกระทบที่มีต่อพระสงฆ์และประชาชน จากนั้นจึงกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา การส่งเสริม การให้คำปรึกษา การพัฒนาปัญญาภาวณา ทั้งปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และยังทำให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่น ผ่อนคลายความทุกข์ทางใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้มียุทธศาสตร์ที่มีต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และทำให้มีมุมมองเพื่อความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามที่ได้ปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น มีทั้งบทบาทที่เป็นไปตามที่ได้อบรมมา บทบาทที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม บทบาทการประสานงานร่วมกับหน่วยงานและภาคประชาสังคม และบทบาทในฐานะที่เป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนา จากการวิจัยพบว่า บทบาทที่พระคิลานุปัฏฐากได้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ซึ่งสังเคราะห์ออกเป็นบทบาท ๔ ด้าน ประกอบด้วย บทบาททางด้านร่างกาย บทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านจิตใจ และบทบาททางด้านปัญญา ซึ่งบทบาทแต่ละด้านก็จะมีบทบาทย่อยซึ่งเป็นส่วนประกอบของแต่ละด้าน ดังผังความเชื่อมโยงต่อไปนี้

^{๑๙๒} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๔.

^{๑๙๓} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓๐.

แผนภาพที่ ๒ บทบาทของพระคิลาณุปฏิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากฝั่งความเชื่อมโยงดังกล่าว แสดงให้เห็นบทบาทของพระคิลาณุปฏิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกบทบาทออกเป็น ๔ แต่ละด้านก็จะมีบทบาทที่เป็นข้อปลีกย่อยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกด้าน สรุปได้ดังนี้

๑. บทบาทของพระคิลาณุปฏิฐากทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย บทบาทย่อย ๑๑ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ บทบาทด้านการป้องกันโรค บทบาทด้านการควบคุมโรค บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ บทบาทด้านสุขอนามัย

บทบาทด้านโภชนาการ บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค และบทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม ซึ่งบทบาททางด้านร่างกายจะมีลักษณะเป็นการป้องกัน การดูแล การเฝ้าระวังรักษา การส่งเสริม และจัดการกับปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพพระสงฆ์และสังคมด้วย

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยบทบาทหลัก ๓ ส่วน คือ ๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ ซึ่งมีบทบาทย่อย ๙ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บทบาทการบริการพระสงฆ์ บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และบทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ซึ่งจะเป็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่มีต่อพระสงฆ์ ๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป ซึ่งมีบทบาทย่อย ๗ บทบาท ได้แก่ บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และบทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด ซึ่งเป็นบทบาทที่มีต่อสังคมในรูปของสังคมสงเคราะห์ ๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทย่อย ๒ บทบาท ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน และบทบาทการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชน

๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ ประกอบด้วยบทบาทย่อย ๕ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต บทบาทการให้กำลังใจ บทบาทส่งเสริมความเชื่อ บทบาทส่งเสริมคุณธรรม และบทบาททางด้านจิตตภาวนา วึ่งเป็นบทบาทที่มุ่งเน้นในการดูแลแก้ปัญหา รักษาเยียวยาและส่งเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจ

๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา ประกอบด้วยบทบาทย่อย ๖ บทบาท คือ บทบาทการอบรมต้นรู้สู่ภัยโควิด บทบาทในการให้ความรู้การป้องกันโรค บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน บทบาทการให้คำปรึกษา บทบาทด้านปัญญาภาวนา ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองในฐานะผู้เข้ารับการอบรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง และการส่งเสริมความรู้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติป้องกันโรคโควิด การให้ทัศนคติแบบสัมมาทิฐิ และการพัฒนาส่วนที่เป็นปัญญาญาณ เพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง

๔.๒.๓.๓ เปรียบเทียบบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนากับบทบาทพระคานูปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากการศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามที่ได้ปฏิบัติงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น พบว่า มีทั้งบทบาทที่เหมือนกันและส่วนที่แตกต่างกันตามบริบทและความซับซ้อนของสังคมและสถานการณ์ ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พุทธศาสนา	บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์โควิด ๑๙
๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย <ol style="list-style-type: none"> ๑) บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ ๒) บทบาทแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพ ๓) บทบาทผู้ช่วยหมอชีวกโกมารภัก ๔) บทบาทในการแสวงหายาที่ถูกต้องกับโรค ๕) บทบาทนำอาหารแก้อุจจลต่อสุขภาพถวายไปภิกษุไข้ ๖) บทบาทในการดูแลสุขภาพอาหาร ๗) บทบาทในการรักษาความสะอาด ๘) บทบาทในการพยาบาลภิกษุอาพาธ ๙) บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้ ๑๐) บทบาทรักษาโรค 	๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย <ol style="list-style-type: none"> ๑) บทบาทในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ ๒) บทบาทด้านการป้องกันโรค ๓) บทบาทด้านการควบคุมโรค ๔) บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุณภาพของพระสงฆ์ ๕) บทบาทด้านสุขอนามัย ๖) บทบาทด้านโภชนาการ ๗) บทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพ ๘) บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ ๙) บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน ๑๐) บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค ๑๑) บทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม <ol style="list-style-type: none"> ๑) บทบาทคอยรับใช้ ๒) บทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ 	๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม <ol style="list-style-type: none"> ๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ <ol style="list-style-type: none"> (๑) บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด (๒) บทบาทการบริการพระสงฆ์ (๓) บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ (๔) บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ (๕) บทบาทการทำอุปกรรมป้องกันโรค (๖) บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ (๗) บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน (๘) บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา (๙) บทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป <ol style="list-style-type: none"> (๑) บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (๒) บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและ

	<p>ชุมชน</p> <p>(๓) บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน</p> <p>(๔) บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร</p> <p>(๕) บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์</p> <p>(๖) บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม</p> <p>(๗) บทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด</p> <p>๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม</p> <p>(๑) สิ่งแวดล้อมในวัด</p> <p>(๒) สิ่งแวดล้อมในชุมชน</p>
๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ	๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ
๑) บทบาทการเยี่ยมไข้ (บทบาทการเยี่ยมไข้จะมีทั้งส่วนที่เป็นการถามอาการไข้ การให้กำลังใจ ทำให้รู้สึกสบายใจ คลายเครียด ซึมเศร้า และเบิกบานใจด้วย)	๑) บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต ๒) บทบาทการให้กำลังใจ ๓) บทบาทส่งเสริมความเชื่อ ๔) บทบาทส่งเสริมคุณธรรม ๕) บทบาททางด้านจิตตภาวนา
๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา	๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา
๑) บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ ๒) บทบาทการใช้ธรรมโอสธ	๑) บทบาทการอบรมต้นรู้สู้ภัยโควิด ๒) บทบาทในการให้ความรู้การป้องกันโรค ๓) บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ๔) บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน ๕) บทบาทการให้คำปรึกษา ๖) บทบาทด้านปัญญาภาวนา

สรุป จากตารางเปรียบเทียบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามและบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสอดคล้องกัน ๔ ส่วน คือ บทบาททางด้านร่างกาย บทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านจิตใจ และบทบาททางด้านปัญญา แต่เมื่อพิจารณาในบทบาทแต่ละด้าน พบว่า

บทบาททางด้านร่างกายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะเน้นไปในทางด้านการดูแลรักษาผู้ป่วยไข้หรือรักษาอาการอาพาธของพระสงฆ์เป็นหลัก และการรักษาความสะอาดเป็นหลัก แต่บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากจะมีการดูแลรักษาสุขภาพแล้วยังมีบทบาทในด้านการช่วยเหลือด้านส่งสุขภาพ การจัดปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันการติดเชื้อ รวมไปถึงการช่วยเหลือด้านสุขภาพอนามัยและด้านโภชนาการ

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม พบว่า พระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จะเน้นหนักไปในทางสังคมสงฆ์เป็นหลัก โดยมีบทบาท ๒ ส่วน คือ บทบาทบทบาท

ในการปล่อยรับใช้พระภิกษุใช้ และบทบาทในการผ่อนภาระของพระภิกษุอาพาธ ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จะมีบทบาทซึ่งแยกออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรกเป็นบทบาททางด้านสังคมสงฆ์ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคโควิดให้กับคณะสงฆ์ บทบาทในการส่งเสริมกิจวัตรให้กับพระสงฆ์ การตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ รวมทั้งการทำอุปกรณ์และเครื่องมือในการดูแลสุขภาพ และการตั้งศูนย์บริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปด้วย ทั้งยังมีบทบาทในการดูแลสุขภาพสนตามมาตรการทางศาสนา สถานในการป้องกันโรคและการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่ต้องผ่านการคัดกรองจากพระคิลานุปัฏฐาก รวมไปถึงบทบาทที่มีต่อพระสงฆ์ในกลุ่มเสี่ยงด้วย ส่วนที่ ๒ เป็นบทบาททางด้านสังคมทั่วไป ซึ่งจะมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือด้านสุขภาพกับกลุ่มหรือสถานบริการด้านสุขภาพ การออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจคนในชุมชน การส่งเสริมด้านอาหาร การสงเคราะห์ประชาชน เป็นต้น ส่วนที่ ๓ เป็นบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากจะเข้าไปมีบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนด้วย ทั้งในรูปของการเป็นผู้นำในการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาดและบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งพระคิลานุปัฏฐากอยากเข้าไปมีบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนด้วย ทั้งในรูปของการเป็นผู้นำในการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาดและปราศจากความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ

ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจพบว่า พระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธานุภาพมีบทบาททางด้านจิตใจในรูปของการเยี่ยมภิกษุใช้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการเยี่ยมแล้วยังมีการทำให้อาการป่วยไข้คลายลง ทั้งการให้กำลังใจ การทำให้รู้สึกผ่อนคลายเบาสบายใจ คลายความเครียดและความซึมเศร้า ก่อให้เกิดความเบิกบานใจ การส่งเสริมคุณธรรมทางจิตใจ เป็นต้น ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่ามีบทบาทในด้านการช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต การให้กำลังใจ การส่งเสริมความเชื่อ คุณธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตตภาวนา ซึ่งโดยรวมแล้วเป็นบทบาททางด้านส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต

ในส่วนของบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญาในคัมภีร์พระพุทธานุภาพพบว่าพระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทสำคัญในด้านการสื่อสารธรรมะและการใช้ธรรมะโอสธเป็นหลัก ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่ามีบทบาททางด้านส่งเสริมปัญญาด้านการรู้เท่าทันภัยของโรคโควิด ๑๙ บทบาทด้านการรู้จักการป้องกัน การเยียวยา การรักษาที่ถูกต้องตามกระบวนการทางการแพทย์ บทบาททางด้านสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ทั้งข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และข้อมูลข่าวสารทางด้านธรรมะ ทั้งยังมีบทบาทในด้านการส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพด้วยการบริโภคอย่างรู้เท่าทัน นอกจากนี้ยังมีบทบาททางด้านการศึกษาปัญหาชีวิตและปัญหาธรรมะให้กับประชาชนและพระภิกษุสามเณรทั่วไป และที่สำคัญ คือ บทบาททางด้านปัญญาภาวนาซึ่งได้นำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ส่งเสริมการปฏิบัติปัญญาภาวนาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้กับพระสงฆ์และประชาชนได้

ร่วมกัน ซึ่งเป็นบทบาททางด้านปัญญาที่สำคัญของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จากบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามทำให้พบว่า ได้มีการขยายขอบเขตจากกลุ่มพระสงฆ์ออกไปสู่กลุ่มประชาชนด้วย และมีการทำงานในรูปของการประยุกต์บทบาทตามพระธรรมวินัยสู่บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังประสบอยู่

๔.๒.๔ กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่มีการแพร่ระบาดในวงกว้าง พระคิลานุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสม.) มีกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับการสืบทอดพระพุทธศาสนา ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาสังคม รวมทั้งการดูแลสุขภาพตนเอง พระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมภายในวัด และขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของชุมชนด้วย

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามที่ผ่านการอบรมแล้วก็จะทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน การทำหน้าที่สาธิตสอนสวดมนต์ การส่งเสริมสุขภาพจิตและคุณภาพจิต รวมทั้งการส่งเสริมปัญญาด้วย ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังต่อไปนี้^{๑๙๔}

๑. กระบวนการประชุมวางแผน

กระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยได้มีการประชุมวางแผนการดำเนินงานในส่วนของพระคิลานุปัฏฐาก โดยมุ่งดำเนินงานด้านการป้องกัน การช่วยเหลือ และการแก้ปัญหาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทางตรงและทางอ้อม โดยในการประชุมได้มีการวางแผนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการกำหนดแผนในการดำเนินงาน ๒ ส่วน คือ ๑) แผนการดำเนินงานในที่ตั้งและแผนการดำเนินงานนอกที่ตั้ง โดยสร้างความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลเป็นหลัก นอกจากนี้แล้วยังมีการนำเสนอแผนการดำเนินงานให้กับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้มีการบูรณาการแผนงานของพระคิลานุปัฏฐากร่วมกับภาระงานคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามด้วย โดยแผนงานในที่ตั้งจะเน้นให้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานขึ้นในที่ทำการสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานสร้างเครือข่ายการดำเนินงานให้กับพระคิลานุปัฏฐาก นอกจากนี้แล้วยังมีการดำเนินงานในที่ตั้งที่มีพระคิลานุปัฏฐากพำนักอยู่วัดใดก็ให้วัดนั้นเป็นที่ทำการของพระคิลานุปัฏฐากในการบริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชน รวมทั้งการป้องกันการระบาดของโรคโควิด ๑๙ ด้วย ส่วนแผนการดำเนินงานนอกที่ตั้งจำแนกออกเป็นการส่งพระคิลานุปัฏฐากเดินทางสำรวจสภาพปัญหาและตรวจสุขภาพให้กับ

^{๑๙๔} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

พระสงฆ์และประชาชนตามสถานที่ต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งเป็นการดำเนินงานนอกที่ตั้งในรูปแบบของการทำงานร่วมกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลตามจุดคัดกรอง ส่วนการดำเนินงานใดประสบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานก็แจ้งศูนย์ประสานงานส่วนกลางเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาและส่งเสริมการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๒. กระบวนการอบรมพัฒนาศักยภาพ

หลังจากที่ได้มีการประชุมวางแผนการดำเนินงานเรียบร้อยแล้วได้มีการจัดอบรมพระคิลานุ ปฎิฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เข้าใจแนวทางปฏิบัติและกระบวนการดำเนินงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมกับการประสานงานกับภาคส่วนทางการแพทย์มาอบรมให้ความรู้พระคิลานุ ปฎิฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมและมาตรการในการป้องกันโรคตามคำแนะนำของกรมควบคุมโรคและกรมอนามัย เพื่อนำองค์ความรู้มาใช้ในการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในบริบทของพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม โดยกระบวนการอบรมจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวแทนของพระคิลานุ ปฎิฐากเข้าร่วมอบรมสร้างความเข้าใจอันดีและอบรมทักษะในการใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการวัดไข้ วัดอุณหภูมิ การใช้หน้ากากอนามัย การใช้เจลล้างมือ การกำจัดเชื้อโรคอย่างถูกต้อง รวมไปถึงการผลิตหน้ากากผ้าที่มีคุณภาพขึ้นมาใช้ด้วย โดยมีการจัดกิจกรรมอบรมจากบุคลากรทางการแพทย์ที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้พระคิลานุ ปฎิฐากและเพิ่มทักษะในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่วนที่ ๒ เป็นการอบรมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยบุคลากรทางการแพทย์เป็นผู้อบรมถวายความรู้และแก้ปัญหาข้อสงสัยในการดำเนินงานของพระคิลานุ ปฎิฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่วนพระคิลานุ ปฎิฐากที่ผ่านกระบวนการอบรมแล้วก็นำความรู้ไปแนะนำให้กับพระคิลานุ ปฎิฐากในแต่ละพื้นที่ที่ได้รับทราบเป็นเครือข่ายในการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารในเชิงพื้นที่เพื่อให้มีแบบแผนปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน

๓. กระบวนการจัดองค์กรพระคิลานุ ปฎิฐาก

ส่วนกระบวนการจัดองค์กรพระคิลานุ ปฎิฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยได้มีการจัดองค์กรนำ การประสาน และผู้ดำเนินงานในเชิงพื้นที่ โดยมีการกำหนดภาระหน้าที่ตามความถนัด โดยพระคิลานุ ปฎิฐากท่านใดที่มีทักษะความสามารถในการใช้สื่อก็จะให้ทำหน้าที่ในการประสานงานการสื่อสารข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้กับพระคิลานุ ปฎิฐากจังหวัดมหาสารคาม และทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องด้วย ส่วนพระคิลานุ ปฎิฐากที่มีทักษะในด้านการประดิษฐ์ก็จะได้รับหน้าที่ในการฝึกอบรมการประดิษฐ์หน้ากากผ้าที่มีคุณภาพนอกสถานที่ตั้ง พระคิลานุ ปฎิฐากที่มีทักษะความสามารถในการตรวจสุขภาพก็จะให้ทำหน้าที่ในการตรวจสุขภาพ ส่วนพระคิลานุ ปฎิฐากที่มีทักษะในการสื่อสารธรรมะเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีก็จะให้เป็นผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารธรรมะ การให้คำปรึกษา การแนะนำกระบวนการดูแลรักษาและป้องกันโรคโควิด ๑๙ ส่วนพระคิลานุ ปฎิฐากที่มี

เครือข่ายทางชุมชนก็จะทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือกับชุมชน อสม. และโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน ส่วนพระคิลานุปัฏฐากที่มีเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนก็จะทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือให้สอดคล้องกับภารกิจตามที่ต้องการช่วยเหลือสังคม นอกจากนี้ยังมีการกำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน แผนการดำเนินงาน และกิจกรรมในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๔. กระบวนการประสานเครือข่ายความร่วมมือ

กระบวนการดำเนินงานด้านการประสานงานเครือข่ายจะเป็นหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก ที่มีทักษะความสามารถในการประสานงานได้ดี โดยได้ประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชนชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสุขภาพให้กับพระสงฆ์และชุมชน รวมทั้งการป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ด้วยการประสานงานผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามด้วย เพื่อให้เกิดความร่วมมือและมีพลังในการดำเนินงานในองค์กรสงฆ์ โดยแนวทางในการประสานงานจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการประสานงานเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน ส่วนที่ ๒ เป็นการประสานงานในเชิงปฏิบัติการ ทั้งการปฏิบัติการในที่ตั้งและการปฏิบัติการในเชิงพื้นที่นอกที่ตั้ง เพื่อให้เกิดความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ ๓ เป็นการประสานงานเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ ทั้งภาคส่วนคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐ สถานพยาบาล ชุมชน ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานภายใต้ภารกิจการป้องกัน การส่งเสริม การแก้ปัญหา และการรักษา ที่สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๕. กระบวนการอำนวยการ

ในส่วนของกระบวนการอำนวยการของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคาม อาศัยการจัดตั้งผู้เกี่ยวข้องให้มาทำหน้าที่ในการอำนวยการ ซึ่งการเป็นศูนย์รับเรื่องราวและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งสภาพปัญหาที่พระคิลานุปัฏฐากได้ประสบในแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้รายงานผลเข้ามาเพื่อให้มีศูนย์อำนวยการในการนำข้อมูลมาประมวลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และทำหน้าที่สั่งการปรับปรุงการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหา รวมถึงการส่งเสริมการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยการอำนวยการจะเน้นการให้ความสะดวก การประสานงาน และการส่งเสริมการดำเนินงานให้กับพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้เต็มศักยภาพ รวมถึงการทำหน้าที่ในการตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์เฉพาะหน้าที่พระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่ไม่สามารถตัดสินใจได้เอง โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการขึ้นมาทำหน้าที่ส่วนกลางในที่ตั้งของสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม และมีคณะกรรมการร่วมซึ่งเป็นพระคิลานุปัฏฐากอยู่ประจำในแต่ละอำเภอ ส่วนกระบวนการอำนวยการจะดำเนินการผ่านการประสานงาน การช่วยเหลือการ

สนับสนุน และการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในกลุ่มของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

๖. กระบวนการปฏิบัติการ

๑) กระบวนการทำงานในที่ตั้ง

ในส่วนของกระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในที่ตั้ง ได้มีการดำเนินงานออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการดำเนินงานในที่ตั้งของศูนย์ประสานงาน ซึ่งตั้งอยู่ที่สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม โดยเป็นศูนย์ประสานงานชั่วคราวที่ได้ตั้งขึ้นเฉพาะกิจ เพื่อใช้ในการอำนวยความสะดวกดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยจะมีคณะกรรมการหมุนเวียนกันมาอยู่ประจำในที่ตั้ง เพื่อคอยอำนวยความสะดวกและประสานงานกับเครือข่ายของพระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่ ส่วนที่ ๒ พระคิลานุปัฏฐากที่ประจำอยู่ในวัดใดก็จะให้วัดนั้นเป็นที่ตั้งในการดำเนินงาน โดยเปิดบริการการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป รวมทั้งการให้ความรู้ แนวทางปฏิบัติ และอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ให้กับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการประสานขอความช่วยเหลือหรือความร่วมมือมายังศูนย์อำนวยความสะดวกเพื่อร่วมกันตัดสินใจ และส่งเสริมการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒) กระบวนการทำงานนอกที่ตั้ง

ในส่วนของกระบวนการดำเนินงานนอกที่ตั้งจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นกระบวนการดำเนินงานนอกที่ตั้งในลักษณะของหน่วยบริการเคลื่อนที่ เพื่อลงพื้นที่ในการสำรวจตรวจสอบสภาพปัญหาและการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก การจัดสรรอุปกรณ์ และเครื่องมือไปแจกจ่ายให้กับพระคิลานุปัฏฐากและพระภิกษุสามเณรกับประชาชนในพื้นที่ ส่วนที่ ๒ เป็นการดำเนินงานนอกที่ตั้งในลักษณะของการประสานความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล รวมทั้งภาคส่วนหน่วยงานภาครัฐตามจุดคัดกรองที่ตั้งขึ้นโดยมีพระยานกกระทากระจายตัวไปอยู่ประจำจุดคัดกรองเพื่อช่วยในการคัดกรองสุขภาพพระสงฆ์ในระหว่างที่เดินทาง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการตรวจวัดไข้ ซึ่งหน่วยงานอื่นอาจไม่กล้าเข้าใกล้พระสงฆ์ จึงทำให้การคัดกรองไม่ละเอียดเท่าที่ควร เมื่อพระคิลานุปัฏฐากไปประจำในจุดคัดกรองก็จะได้ตรวจวัดไข้ และตรวจสุขภาพพระสงฆ์ที่เดินทางได้ละเอียดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓) กระบวนการป้องกันตัวเองของพระคิลานุปัฏฐาก

ปฏิบัติตามคำแนะนำการดูแลสุขภาพสำหรับพระคิลานุปัฏฐาก ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยได้ปรับใช้กระบวนการป้องกันและดูแลความปลอดภัยตนเอง เพื่อป้องกันการติดเชื้อ ๖ มาตรการ ดังนี้

(๑) ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ฉีดวัคซีน ผลไม้ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ

(๒) ไม่อยู่ใกล้ชิดผู้ที่มีอาการหวัด มีไข้ ไอ จาม มีน้ำมูก หากจำเป็นต้องออกไปควรใส่หน้ากากผ้าหรือ หน้ากากอนามัยทุกครั้ง

(๓) หลีกเลี่ยงการเข้าไปในสถานที่แออัดหรือสถานที่ที่มีการรวมกันของคนจำนวนมาก เว้นระยะห่าง ระหว่างบุคคลอยู่ห่างจากคนอื่น ๑-๒ เมตร (Social Distancing) เพื่อหลีกเลี่ยงการกระจายของเชื้อโรค เช่น นั่งเว้นระยะห่างในการสวดมนต์ และสวมหน้ากากผ้า/ หน้ากากอนามัยทุกครั้ง เมื่อต้องปฏิบัติกิจของสงฆ์ที่เป็นหมู่คณะ

(๔) หากมีอาการเจ็บป่วย เช่น มีไข้ ไอ จาม มีน้ำมูก หรือเหนื่อยหอบ หรือกลับจากพื้นที่เสี่ยง ให้งดร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในพุทธศาสนสถาน

(๕) ล้างมือด้วยสบู่และน้ำหรือเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้ง ก่อนฉันภัตตาหารหรือก่อนรับประทานอาหาร และหลังใช้ส้วม รวมทั้งหลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูก

(๖) ฉันทภัตตาหารที่ปรุงสุกใหม่ ไม่ใช้ช้อน แก้วน้ำ หลอดดูดน้ำ ผ้าเช็ดมือร่วมกัน ควรฉันภัตตาหารแยกสำหรับ ใช้ช้อนส่วนตัว ในกรณีจำเป็นต้องฉันภัตตาหารร่วมกับผู้อื่นให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว และหลีกเลี่ยงการสนทนา

๔) กระบวนการปฏิบัติงานดูแลพระสงฆ์ในภาวะพึ่งพิง

สำหรับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีกระบวนการปฏิบัติงานดูแลพระสงฆ์ที่มีภาวะพึ่งพิงในวัด โดยได้ดำเนินงานตามแนวทางของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข นำมาปรับใช้ให้เหมาะกับการดูแลพระสงฆ์อาพาธในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยการปรับใช้จำแนกออกเป็น ๗ กระบวนการ ดังนี้

(๑) หมั่นทำความสะอาดเตียงนอน เครื่องใช้ ราวจับ อุปกรณ์ ที่นอน อุปกรณ์ช่วยเดิน อย่างน้อย วันละ ๒ ครั้ง ด้วยน้ำยาทำความสะอาดทั่วไป

(๒) กรณีพระสงฆ์ที่ใช้เครื่องดูดเสมหะ ต้องมีการดูแลความสะอาดเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันการติดเชื้อ ตามคำแนะนำเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอย่างเคร่งครัด โดยพระคิลานุปัฏฐากควรใส่หน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัยทุกครั้ง

(๓) สวมหน้ากากผ้าหรือหน้ากากอนามัย ล้างมือให้สะอาดด้วยน้ำและสบู่หรือแอลกอฮอล์เจลทุกครั้งก่อนและหลังการให้การดูแล

(๔) หมั่นสังเกตพระสงฆ์ ควรมีการวัดไข้อย่างน้อยวันละ ๑ ครั้งทุกวัน หากพบมีอาการไข้ ไอ จาม มีน้ำมูก หรือเหนื่อยหอบ ให้แจ้งเจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในชุมชน เพื่อพาไปพบแพทย์ทันที

(๕) ให้คำแนะนำโยมอุปัฏฐากพระสงฆ์ในวัดที่มีความเสี่ยงหรือมาจากพื้นที่เสี่ยง ให้แยกการทำกิจวัตรหรือปรับกิจวัตรของสงฆ์ที่รวมกลุ่มกัน เช่น การลงอุโบสถ การบิณฑบาต การสวดมนต์ไหว้พระแบบกลุ่มย่อย เพื่อป้องกันและลดความเสี่ยงจากการแพร่กระจายเชื้อ และการทำกิจกรรมทางศาสนาควรจัดให้อยู่ห่างกัน ๑-๒ เมตร โดยให้พระคิลานุปัฏฐากคอยควบคุมให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

(๖) จัดให้มีภาชนะรองรับมูลฝอยที่เกิดจากการดูแล หรือให้การพยาบาลพระสงฆ์ที่มีฝาปิดมิดชิด กรณีที่มีมูลฝอยที่เกิดจากการรักษาพยาบาล เช่น การฉีดยาอินซูลิน และทำแผล ให้แยกทิ้งในภาชนะเฉพาะที่มีฝาปิดมิดชิด ให้จัดการตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

(๗) พระคิลานุปัฏฐากดูแลรักษาสุขภาพตนเอง หากมีอาการเจ็บป่วย เช่น มีไข้ ไอ จาม เจ็บคอ มีน้ำมูก เหนื่อยหอบ หรือ กลับจากพื้นที่เสี่ยง หรือ กรณีมีพระสงฆ์ในวัดป่วยด้วยโรคโควิด ๑๙ หรือสัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วย ให้หยุดปฏิบัติงานและไปพบแพทย์ทันที หากต้องเข้าปฏิบัติงานควรใส่หน้ากากผ้า หรือหน้ากากอนามัยและใส่ถุงมือทุกครั้ง

สรุป กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่า ได้มีกระบวนการดำเนินงาน ๖ ส่วน ประกอบด้วย ๑) กระบวนการประชุมวางแผน ๒) กระบวนการอบรมพัฒนาศักยภาพ ๓) กระบวนการจัดองค์การพระคิลานุปัฏฐาก ๔) กระบวนการประสานเครือข่ายความร่วมมือ ๕) กระบวนการอำนวยความสะดวก และ ๖) กระบวนการปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการทำงานในที่ตั้ง กระบวนการทำงานนอกที่ตั้ง กระบวนการป้องกันตัวเองของพระคิลานุปัฏฐาก และกระบวนการปฏิบัติงานดูแลพระสงฆ์ในภาวะพึ่งพิง จากกระบวนการทำงานดังกล่าวยังพบว่า มีกระบวนการทำงานคล้ายกับ อสม. แต่จะมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งจะมีความเข้าใจในความเป็นพระได้ดีกว่า อสม. ทั้งยังสามารถสื่อสารและประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของพระสงฆ์ได้ดีซึ่งกว่า โดย อสม. และสถานพยาบาลจะช่วยสนับสนุนและประสานงานกับพระคิลานุปัฏฐาก ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐาก จึงมีกระบวนการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด (อสม.ประจำวัด) ซึ่งจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรอบรมพระคิลานุปัฏฐากก่อนจะกลับมาดูแลสุขภาพของพระสงฆ์รวมทั้งคนในชุมชนด้วย และเป็นไปตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่กำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้นำสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน ซึ่งสามารถยืดหยุ่นได้ โดยสามารถปรับกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้ตามความเหมาะสม

กระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากคำนึงถึงความปลอดภัย การมีสติในการปฏิบัติงาน ตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก ดำเนินงานด้วยจิตอาสาและมีความเสียสละ มีความเมตตาและกรุณานำในการปฏิบัติงาน ในส่วนของทุกกระบวนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจะต้องคำนึงถึงความ

ปลอดภัย พระธรรมวินัย ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรค และแนวทางปฏิบัติของกรมควบคุมโรค กรมอนามัย และหน่วยงานภาครัฐ โดยคำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยของพระคิลานุปัฏฐากที่ไปปฏิบัติงาน โดยลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ เมื่อกลับจากการปฏิบัติงานก็มีการตรวจวัดไข้และทำความสะอาดร่างกาย พร้อมกับเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม ซักเครื่องนุ่งห่มที่ใช้แล้วให้สะอาด ใช้เจลแอลกอฮอล์ล้างมือและเท้าให้สะอาด และทำความสะอาดอุปกรณ์ทุกอย่างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง

๔.๓ แนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

ในสถานการณ์ที่วิกฤต

ในสถานการณ์วิกฤตซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ไม่ปกติ ทั้งการดำเนินชีวิตและในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งจำเป็นจะต้องมีแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีความยากลำบาก ในงานวิจัยนี้จึงได้เสนอแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต จำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน ดังต่อไปนี้^{๑๔๕}

๔.๓.๑ การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก

เพื่อรองรับกับสถานการณ์วิกฤตในปัจจุบันจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และวิกฤตการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงควรมีแนวทางในการสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรพระคิลานุปัฏฐากมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากในปัจจุบันยังไม่มีสภาพของความมั่นคงส่วนใหญ่ใช้กระบวนการอบรมสร้างจิตสำนึกเพื่อให้ไปปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ ซึ่งทำให้องค์กรพระคิลานุปัฏฐากยังไม่มีความมั่นคง เนื่องจากไม่มีการจัดตั้งที่ได้รับการรองรับสถานะของพระคิลานุปัฏฐาก และยังไม่มีการรณรงค์การดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนใหญ่จึงเป็นการขับเคลื่อนโดยคณะสงฆ์และองค์กรเครือข่ายเป็นหลัก แต่ยังขาดการสนับสนุนในแง่ของกฎหมายรองรับ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินงาน รวมถึงความมั่นคงขององค์กร โดยที่ผ่านมาพระคิลานุปัฏฐากดำเนินการภายใต้งานสาธารณสงเคราะห์เป็นหลัก ซึ่งเป็นงานด้านจิตอาสา^{๑๔๖} ดังนั้น เพื่อให้มีความมั่นคงขององค์กรจึงควรมีกฎหมายหรือจัดตั้งองค์กรพระคิลานุปัฏฐากเข้าไปอยู่ในกระทรวงสาธารณสุขหรือเป็นส่วนหนึ่งในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดกลไกการทำงานที่สอดคล้องกัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเชิงพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น และมีหน่วยงานภาครัฐรองรับสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานหรือการประสานงานมีความสะดวกรวดเร็วและคล่องตัวมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถปฏิบัติงานได้ในทันสถานการณ์วิกฤต

^{๑๔๕} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑.

๔.๓.๒ พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิงระบบ

พระคิลานุปัฏฐากจำเป็นจะต้องดำเนินงานให้เป็นเชิงระบบมากขึ้น แม้ว่าปัจจุบันจะมีระบบการดำเนินงานแต่ยังเป็นระบบที่มีลักษณะสั่งการ จึงทำให้เป็นระบบการทำงานจากบนลงล่าง บางครั้งอาจทำให้การปฏิบัติงานในเชิงพื้นที่ไม่ทันกับสถานการณ์ จึงควรพัฒนาระบบกลไกการทำงานให้ขับเคลื่อนไปตามระบบ โดยให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในระบบ และใช้กระบวนการจัดการเข้ามาช่วยขับเคลื่อนการปฏิบัติงานเชิงกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย ๕ ส่วน ดังนี้^{๑๙๗}

๑) การวางแผนปฏิบัติงานพระคิลานุปัฏฐาก มีการจัดทำแผนการปฏิบัติงาน ๓ ระยะ คือ แผนระยะสั้น แผนระยะยาว และแผนเฉพาะกิจหรือแผนในสถานการณ์วิกฤต เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีแบบแผน โดยแผนงานจะต้องเป็นไปในเชิงปฏิบัติการสอดคล้องกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย โดยแผนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจะต้องคำนึงถึงวิกฤตการณ์ที่จะเกิดในอนาคต เช่น แผนปฏิบัติการป้องกันและรักษาโรคระบาดระยะยาว แผนปฏิบัติการภัยพิบัติทางธรรมชาติ แผนปฏิบัติการภัยพิบัติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ แผนปฏิบัติการภัยพิบัติด้านสิ่งแวดล้อมหรือมลภาวะ แผนปฏิบัติการภัยพิบัติการขาดแคลนอาหารและน้ำ เป็นต้น ซึ่งองค์กรพระคิลานุปัฏฐากจำเป็นจะต้องมีแผนรองรับหากเกิดสถานการณ์วิกฤตขึ้นก็สามารถปฏิบัติงานได้ทันกับสถานการณ์

๒) การจัดองค์กรพระคิลานุปัฏฐาก โดยการจัดการโครงสร้างขององค์กรพระคิลานุปัฏฐากให้เป็นระบบ การกำหนดภาระหน้าที่ ขอบเขตความรับผิดชอบ รายละเอียดของการทำงาน ความสัมพันธ์ของสายงานและกิจกรรมสอดคล้องกัน และจัดทำเป็นโครงสร้างขององค์กร มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน การสื่อสารองค์กร และการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือพันธกิจ รวมทั้งมีกลไกการบริหารความขัดแย้งในองค์กร นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีการประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในสถานการณ์วิกฤตด้วย

๓) การจัดการภาระงานพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งเป็นการบริหารทรัพยากรบุคคลพระคิลานุปัฏฐากให้มีเพียงพอต่อการปฏิบัติงานทั้งด้านปริมาณและด้านคุณภาพ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ทั้งส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ดังนั้น การจัดการงานบุคคลจึงควรเป็นไปตามระบบ เริ่มตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรบุคคล การรับสมัคร การคัดเลือก การรับเข้า การแต่งตั้ง เลื่อนตำแหน่ง โยกย้าย การฝึกอบรมและการพัฒนา ค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายสนับสนุนการดำเนินงาน การประเมินศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคคล และการพ้นจากงานเมื่อไม่สามารถปฏิบัติได้ตามเงื่อนไขหรือด้อยประสิทธิภาพ และการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้วย

^{๑๙๗} ประมวลข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม, ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๔) การอำนวยการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งเป็นบทบาทของผู้นำที่จะดำเนินการเพื่อเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรม การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากด้วย โดยผู้นำองค์กรพระคิลานุปัฏฐากจึงควรสร้างภาวะผู้นำที่ไม่ใช่แค่การมาทำหน้าที่เปิดงานเท่านั้น แต่เป็นการกำหนดแผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ การตัดสินใจ การสร้างแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสาร การสั่งการ การส่งเสริม การสนับสนุน การแก้ปัญหา และการติดตามประเมินผล เพื่อสร้างปัจจัยเอื้ออำนวยให้พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติงานไปตามแผนและได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย ทั้งยังจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้กับพระคิลานุปัฏฐากด้วย

๕) การกำกับดูแลการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ผู้นำควรมีการกำกับดูแลให้หารปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ โดยใช้การติดตาม การควบคุม การประเมินผลงาน การเปรียบเทียบ การวัดผลเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานที่ตั้งไว้ พร้อมกับการเสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังควรมีการกำกับดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของพระคิลานุปัฏฐากด้วย ในฐานะที่เป็นทรัพยากรบุคคล ผู้ปฏิบัติงานให้มีความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

หากจัดการกระบวนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผน การจัดองค์การ การจัดการงานบุคคล การอำนวยการ การกำกับดูแล เพื่อให้กระบวนการเป็นกลไกการขับเคลื่อนในเชิงระบบ ซึ่งจะทำให้ระบบเป็นกรอบการดำเนินงานให้พระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ (Output) บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลสำเร็จของการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ แม้ว่าในสถานการณ์วิกฤตไม่มีผู้สั่งการแต่พระคิลานุปัฏฐากที่อยู่ในพื้นที่ก็สามารถปฏิบัติงานได้ตามระบบกลไกที่กำหนดไว้

๔.๓.๓ การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ

ในช่วงที่มีสถานการณ์วิกฤตทางสังคม ทำให้มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งอาจจะมีข้อจำกัดหลายอย่างที่ไม่สามารถดำเนินการได้ แต่จะใช้กระบวนการประสานงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น หากมีสถานการณ์วิกฤตในอนาคตหรือแม้แต่การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในปัจจุบันก็ตาม พระคิลานุปัฏฐากยังสามารถดำเนินการได้โดยผ่านกลไกของภาคีเครือข่ายความร่วมมือในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทั้งในปัจจุบันที่เป็นอยู่และเครือข่ายความร่วมมือในสภาวะการณ์วิกฤต ซึ่งประกอบไปด้วยเครือข่ายองค์กรภาครัฐ เครือข่ายองค์กรพระสงฆ์ เครือข่ายองค์กรทางด้านสุขภาพ เครือข่ายทางด้านสังคมสงเคราะห์ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายภาคการศึกษา เครือข่ายภาคธุรกิจ และเครือข่ายภาค

ประชาชน เป็นต้น^{๑๔๘} เพื่อสร้างความร่วมมือเชิงเครือข่ายในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้บางสถานการณ์พระคิลานุปัฏฐากไม่สามารถปฏิบัติกรได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในเชิงสถานะของพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ก็สามารถประสานความร่วมมือจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้ ซึ่งแต่ละเครือข่ายก็จะปฏิบัติงานตามลักษณะขององค์กรเครือข่ายของตนเอง เช่น องค์กรทางด้านสุขภาพก็จะทำหน้าที่ในการดูแลรักษา ป้องกันภัยโรคหรือการส่งเสริมสุขภาพ ส่วนองค์กรภาคีเครือข่ายทางการศึกษาก็จะให้ข้อมูลเชิงวิชาการ การให้ความรู้ และแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ส่วนองค์กรภาคีเครือข่ายทางด้านธุรกิจก็จะเป็นภาคีเครือข่ายที่คอยสนับสนุน งบประมาณหรือสิ่งของเครื่องใช้สำหรับการปฏิบัติงาน เป็นต้น ทำให้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตามพระคิลานุปัฏฐากก็จะมีเครือข่ายความร่วมมือในการปฏิบัติงาน และประสานความร่วมมือโยงใยไปกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๓.๔ พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก

ก่อนที่พระคิลานุปัฏฐากจะได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ในการดำเนินงาน ทุกรูปจะต้องผ่านการอบรมมาก่อน ซึ่งกระบวนการอบรมส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมหลักสูตรเร่งรัด ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจำนวนมากยังไม่มีทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ความเข้าใจเพียงพอในการปฏิบัติงาน เมื่อถึงเวลาปฏิบัติงานจริงจึงมีอุปสรรคและข้อจำกัดในด้านทักษะและประสบการณ์ในการทำงาน ดังนั้น เพื่อพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐากรองรับสถานการณ์วิกฤตที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงควรมีการดำเนินการ ๒ ส่วน ดังนี้^{๑๔๙}

๑) จัดอบรมพระคิลานุปัฏฐากที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะประสบการณ์ใหม่ ๆ และมีการจำลองสถานการณ์ขึ้นมาเพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากได้ปฏิบัติงานท่ามกลางสถานการณ์วิกฤตได้

๒) การคัดเลือกพระคิลานุปัฏฐากรุ่นใหม่เข้ามาทำหน้าที่ ซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านการคัดกรองคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการทำหน้าที่พระคิลานุปัฏฐาก โดยมีหลักสูตรการเรียนรู้และการฝึกประสบการณ์จริงอย่างน้อย ๑ ภาคการศึกษา คล้ายกับการเรียนของพยาบาลทั่วไป แต่จะรับกิจกรรมและหลักสูตรให้สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้พระคิลานุปัฏฐากรุ่นใหม่เข้ามาทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังควรมีการฝึกอบรมพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤตที่แตกต่างกันออกไป ทั้งยังควรมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การ

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๓.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๒.

กำหนดมีมาตรการสำหรับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากตามมาตรการ ๕ ด้าน ได้แก่ ความรู้ ข้อมูล การพัฒนา การบริการสุขภาพ และการวิจัย เพื่อพัฒนาทักษะพระคิลานุปัฏฐากและเตรียมความพร้อมรองรับสถานการณ์วิกฤต

๔.๓.๕ ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์

ปัจจุบันบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก คือ การดูแลสุขภาพของตนเองและสามารถให้คำแนะนำดูแลพระสงฆ์และชุมชนเป็นบทบาทหลัก ต่อไปควรมีการขยายบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากเพิ่มขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมสุขภาวะด้วย เพื่อพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์แกนนำให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาสุขภาวะชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ที่ได้กล่าวถึงพระคิลานุปัฏฐากว่า เป็นผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย ขยายผลไปสู่การส่งเสริมการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม ตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดการเชื่อมโยงวัดกับชุมชน ทำให้พระแข็งแรงวัดมั่นคงชุมชนเป็นสุขภายใน ๑๐ ปี (๒๕๖๐-๒๕๖๙) ส่วนในคำประกาศธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ว่าด้วยการดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะที่กำหนดให้ดำเนินการวัดส่งเสริมสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางส่งเสริมสุขภาวะและสงฆ์ทั่วประเทศ ตามหลักการธรรมนูญที่ว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ โดยได้กำหนดเป้าหมายการขับเคลื่อนสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๓ ประเด็นสำคัญ คือ ๑) พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามพระธรรมวินัย ๒) ชุมชนและสังคมกับการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ๓) บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม โดยยึดหลักการสำคัญคือการใช้ธรรมนำโลก จึงจำเป็นที่จะต้องนำธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ไปขยายผลและขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในเชิงปฏิบัติมากยิ่งขึ้น โดยมีพระคิลานุปัฏฐากเป็นฟันเฟืองสำคัญในการนำธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์สู่การปฏิบัติ

๔.๓.๖ ขับเคลื่อนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากควรมีการดำเนินงานเชิงบูรณาการกับขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ๔ ส่วน คือ การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ วัดส่งเสริมสุขภาพ (วัดสี่ปายะ) หรือวัดประชารัฐสร้างสุข กองทุนสุขภาพพระสงฆ์ ขับเคลื่อนแผนงานนโยบายพัฒนาระบบสุขภาพพระสงฆ์ ปี ๒๕๖๓-๒๕๖๕ เพื่อให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติมากยิ่งขึ้น และนำธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์มาปรับใช้ตามภารกิจของพระคิลานุปัฏฐาก ยกตัวอย่างเช่น ข้อ ๖ ที่ระบุว่า การขับเคลื่อนสุขภาวะพระสงฆ์ทั่วประเทศเป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม ใช้ทางธรรมนำทางโลก ครอบคลุมปัจจัย ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านข้อมูล ด้านการพัฒนา ด้านบริการสุขภาพและ

สวัสดิการ ด้านการวิจัยและพัฒนาชุดความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้พระแข็งแรง วัดมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งต่อไปในอนาคต ข้อ ๑๒ ที่ระบุว่าคณะสงฆ์แต่ละระดับพึงให้การส่งเสริม และสนับสนุนให้วัดในเขตปกครองได้พัฒนาศักยภาพในการดูแลและเสริมสร้างสุขภาพพระสงฆ์ที่เอื้อต่อพระธรรมวินัย ด้วยการจัดทำระบบฐานข้อมูล องค์ความรู้กิจกรรมการพัฒนาสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ ส่วนข้อ ๑๓ ที่ระบุว่าคณะสงฆ์พึงให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์ได้ นำองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านสุขภาพตามหลักพระธรรมวินัยมาใช้ใน การดูแลสุขภาพตนเอง อุปัชฌาย์อาจารย์และสหธรรมิก เป็นต้น โดยข้อความที่ได้ระบุไว้ในธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ดังกล่าวจะเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจะต้องถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมควบคู่ไปกับการจัดทำแผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ และกระบวนการดำเนินงานของพระคิลาณุปัฏฐากด้วย ซึ่งในอนาคตหากมีสถานการณ์วิกฤตเกิดขึ้น พระคิลาณุปัฏฐากก็จะมีแนวทางปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันและสามารถบูรณาการให้สอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์และพันธกิจของพระคิลาณุปัฏฐากในเชิงพื้นที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ โดยใช้กลไกของพระคิลาณุปัฏฐาก

๔.๓.๗ ปรับกระบวนการทำงานพระคิลาณุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต

ผู้นำองค์การพระคิลาณุปัฏฐากควรร่วมกันคาดการณ์สถานการณ์วิกฤตในอนาคต ซึ่งจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และสังคมอย่างรุนแรง ซึ่งวิกฤตการณ์บางอย่างอาจกินเวลายาวนาน และอาจทำให้วิถีชีวิตพระสงฆ์และคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งพระคิลาณุปัฏฐากจะต้องมีการปรับตัวและปรับกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤตด้วย เช่น วิกฤตการณ์ความมั่นคงด้านอาหาร วิกฤตการณ์ด้านแหล่งน้ำ/น้ำท่วม/น้ำแล้ง วิกฤตการณ์ด้านมลภาวะ (เช่น ความรุนแรงของหมอกควันและฝุ่น PM ๒.๕) วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม วิกฤตการณ์ด้านการคมนาคม วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ วิกฤตการณ์ทางการเมือง และวิกฤตการณ์ที่เป็นภัยคุกคามจากมนุษย์ เช่น สงคราม การปราบปรามผู้เห็นต่างทางการเมือง เป็นต้น โดยในสถานการณ์วิกฤตพระคิลาณุปัฏฐากจะประสบกับปัญหาในการปฏิบัติงานถ้าหากไม่มีการเตรียมการปรับกระบวนการรองรับในสถานการณ์วิกฤต ดังนั้น กระบวนการปฏิบัติงานจึงต้องมีทั้งกระบวนการปฏิบัติงานในสถานการณ์ปกติ และการปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤตด้วย ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยนำเครื่องมือและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยทั้งด้านการสื่อสาร การป้องกัน สร้างภูมิคุ้มกัน ควบคุม การเยียวยารักษา การสร้างองค์ความรู้ การปรับวิถีชีวิตปลอดภัย นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานของพระคิลาณุปัฏฐากเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ มีความแน่นอน สะดวก รวดเร็ว ลดความเสี่ยง และมีความปลอดภัยสูงด้วย

๔.๓.๘ พระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนระบบการประกันสุขภาพพระสงฆ์

ปัจจุบันระบบประกันสุขภาพพระสงฆ์ยังไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดทางสิทธิทางด้านสุขภาพในการได้รับการบริการสุขภาพจากสถานพยาบาล และพระสงฆ์มีข้อจำกัดในการเข้าถึงการบริการสุขภาพสาธารณะไม่เท่ากับประชาชนทั่วไป พระสงฆ์จำนวนมากไม่ได้เข้าสู่ระบบการประกันสุขภาพอันเนื่องมาจากมองว่าเป็นความยุ่งยากซับซ้อนมากเกินไป จึงทำให้มีพระสงฆ์จำนวนมากเมื่ออาพาธจึงไม่ได้รับการดูแลรักษาในระบบประกันสุขภาพทั่วหน้าเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป ซึ่งมีพระสงฆ์จำนวนมากถูกปฏิบัติในลักษณะของผู้ป่วยอนาถา ซึ่งก็จะได้รับการดูแลรักษาและการบริการสุขภาพที่ไม่มีคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันองค์กรคณะสงฆ์ก็ยังไม่ค่อยมีการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้กับพระสงฆ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม หากมีสถานการณ์วิกฤตเกิดขึ้นก็จะทำให้พระสงฆ์เป็นจำนวนมากขาดโอกาส และถูกกลืนสิทธิในการได้รับการประกันสุขภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งก็จะเป็นผลพวงกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และกระทบถึงความมั่นคงของพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาด้วย

เพื่อให้ระบบประกันสุขภาพพระสงฆ์ทั่วหน้าได้ขับเคลื่อนไปอย่างเป็นระบบและรองรับกับสถานการณ์วิกฤตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต จึงควรมีการผลักดันให้พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทเสมือนเป็นบุคลากรของสถานพยาบาล เพื่อให้ได้ทำหน้าที่ในการประสานงานกับสถานพยาบาล ซึ่งจะสามารถเข้าถึงกลไกของการดำเนินงานของสถานพยาบาลได้ดียิ่งขึ้น โดยให้พระคิลานุปัฏฐากเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของบุคลากรของสถานพยาบาลในพื้นที่ที่มีพระคิลานุปัฏฐากได้พำนักอยู่ เพื่อช่วยในการทำหน้าที่ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ในสถานพยาบาลและประสานขอความร่วมมือกับสถานพยาบาลในการดูแลรักษาหรือส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นอกจากนี้แล้วพระคิลานุปัฏฐากยังจะได้ช่วยนำประชาชนในชุมชนเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะทำให้ง่ายต่อการประสานความร่วมมือในเชิงเครือข่ายสุขภาพ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากได้รับความรู้ ประสบการณ์ และทักษะในการปฏิบัติงานรวมทั้งได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น

๔.๓.๙ พระคิลานุปัฏฐากกับจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต

ธรรมชาติของมนุษย์เมื่อจะทำอะไรลงไปย่อมเป็นไปใน ๓ ลักษณะ คือ การกระทำที่เกิดขึ้นในลักษณะเป็นไปตามสัญชาตญาณ การกระทำที่เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และการกระทำที่ผ่านการใช้เหตุผลในเชิงจริยธรรม ดังนั้น ในสถานการณ์วิกฤตมนุษย์จำนวนมากก็จะแสดงพฤติกรรมของตนเองออกมาให้เห็นพื้นฐานทางด้านจิตใจของแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นไปตามสัญชาตญาณและเป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาที่มาในรูปของความกลัว ความหวัง ความอยาก ความยึดมั่นถือมั่น ความรักตัวกลัวตาย เป็นต้น ซึ่งจะทำให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะของความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น ทำให้ในสถานการณ์วิกฤตนอกจากมนุษย์จะเผชิญกับความวิกฤตทาง

สถานการณ์แล้วยังก่อให้เกิดวิกฤตในทางจริยธรรมไปด้วย ทั้งยังทำให้วิกฤตทางด้านจริยธรรมซ้ำเติมสภาพปัญหาวิกฤตการณ์ให้รุนแรงมากยิ่งขึ้น

ในช่วงที่มีสถานการณ์วิกฤตถ้าหากมีจริยธรรมเข้าไปช่วยกำกับก็จะทำให้สถานการณ์วิกฤตคลี่คลายลงได้ง่ายขึ้น พระคิลานุปัฏฐากจึงจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาจริยธรรมทั้งในสถานการณ์ปกติและการส่งเสริมความเข้มแข็งของจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤตให้กับคนในสังคมด้วย โดยถือเป็นพันธกิจที่จำเป็นจะต้องดำเนินการเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งในเชิงจริยธรรม มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่หวาดหวั่นต่อสภาพปัญหาวิกฤตสามารถใช้เหตุผลในเชิงจริยธรรมได้ดี มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเป็นธรรมและการเคารพสิทธิในชีวิตของกัน รวมทั้งสามารถนำจริยธรรมเข้าสู่สังคมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจึงจำเป็นต้องสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต ซึ่งจะส่งผลต่อการควบคุมตนเองในเชิงจริยธรรม และส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤตด้วย

๔.๓.๑๐ พัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

เนื่องจากสถานการณ์วิกฤตมนุษย์ส่วนใหญ่มุ่งเอาตัวรอดและทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนเองมีชีวิตรอด และมีผู้คนจำนวนมากที่มักแสวงโอกาสในสถานการณ์วิกฤตก่อปัญหาและภัยคุกคามต่อมนุษย์ด้วยกัน นอกจากนี้จะประสบกับสถานการณ์วิกฤตแล้วยังถูกบีบคั้นจากผู้คนรอบข้างทำให้คนในสังคมประสบกับสภาพปัญหาสุขภาพจิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงออกในรูปของความเครียด โรคซึมเศร้า ความฟุ้งซ่าน ความตื่นตระหนก ความหวาดกลัว ความสับสนวุ่นวาย และขาดความเชื่อมั่นในความดีงาม เป็นต้น ดังนั้น ในสถานการณ์วิกฤตซึ่งผู้คนในสังคมจำนวนมากจะประสบกับปัญหาสุขภาพจิต จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจและปัญญาควบคู่ไปกับการปฏิบัติการทางด้านสังคมและการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายไปด้วย โดยพระคิลานุปัฏฐากจำเป็นต้องได้รับการอบรมกรรมฐาน ทั้งในสถานการณ์ปกติและการอบรมกรรมฐานในสถานการณ์วิกฤต เพื่อให้สามารถใช้กรรมฐานมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการช่วยเหลือเยียวยาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถแสดงออกได้ทั้งในรูปแบบของการนำพาประชาชนปฏิบัติกรรมฐาน การให้คำปรึกษา การเยียวยาทางด้านจิตใจ การรับฟังปัญหา การให้คำแนะนำ รวมถึงการแก้ปัญหาคัลยาณบุคลาการที่ทำหน้าที่ในกรมสุขภาพจิต โดยมีการสอดแทรกแนวคิดทางพระพุทธศาสนาความ เชื่อเรื่องกรรม การปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานมาใช้เป็นแนวคิดในการแนะนำประชาชนในสถานการณ์วิกฤต และใช้กรรมฐานมาเป็นเครื่องมือในการเยียวยาจิตใจผู้ที่ประสบกับภัยพิบัติหรือมีอาการเจ็บป่วยจากภัยพิบัติต่าง ๆ เพื่อให้ นำกรรมฐานมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และสามารถปรับใช้กรรมฐานให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการอบรมพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านมามุ่งเน้นในการ

ปฏิบัติทางการดูแลสุขภาพป้องกันสุขภาพร่างกายและสอดแทรกการปฏิบัติงานทางด้านสังคมไปด้วย แต่ยังคงให้ความสำคัญทางด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญาให้กับพระสงฆ์ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ดังนั้น ในการอบรมพระคิลานุปัฏฐากควรจะมีการบรรจุแนวทางปฏิบัติกรรมฐานท่ามกลางสถานการณ์วิกฤตให้กับพระคิลานุปัฏฐากด้วย เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานและใช้กรรมฐานในการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจและปัญญาให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตด้วย^{๒๐๐}

สรุป แนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤตซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ไม่ปกติ ในงานวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต ซึ่งสามารถนำไปจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ได้ โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน ดังนี้ ๑) การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ๒) พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิงระบบ ๓) การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ๔) พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๕) ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ๖) การขับเคลื่อนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ๗) ปรับกระบวนการดำเนินงานพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต ๘) พระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนระบบการประกันสุขภาพพระสงฆ์ ๙) พระคิลานุปัฏฐากกับจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต และ ๑๐) พัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต เมื่อวิเคราะห์แนวทางดังกล่าวจะเห็นว่ามีส่วนที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การกำหนดแบบแผนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีขึ้นมารองรับ พร้อมกับการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก โดยมีการปรับปรุงแนวทางปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากล่วงหน้าเพื่อรองรับสถานการณ์ และมีการขยายบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาวิกฤตการณ์ด้วย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้จากการวิจัยหลายส่วน ซึ่งคณะวิจัยได้นำมาประมวลเพื่อเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และในสถานการณ์วิกฤติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ทั้งในสถานการณ์ปกติและในสถานการณ์วิกฤต จำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยออกเป็น ๑๐ ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ดังต่อไปนี้

^{๒๐๐} สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ลำดับที่ ๑.

แผนภาพที่ ๓ พัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

จากแผนภาพพัฒนาการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤตดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในการพัฒนาพระคิลานุปัฏฐากเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤต ซึ่งจะทำให้พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทสอดคล้องกับสถานการณ์ ทำให้พระคิลานุปัฏฐากมีองค์ความรู้ มีประสบการณ์ และมีทักษะในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งต่อการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ปฏิบัติตามธรรมบัญญัติสุภาพพระสงฆ์

การนำธรรมบัญญัติสุภาพพระสงฆ์แห่งชาติมาใช้ในการเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ส่วนที่ ๑ นำปรัชญาและแนวคิดของธรรมบัญญัติสุภาพพระสงฆ์ที่ขับเคลื่อนไปด้วยหลักสุภาพะองค์รวมแนวพุทธตามหลักภาวนา ๔ คือ กายภาวนา (การพัฒนากาย) สีลภาวนา (การพัฒนาศีล) จิตตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) เพื่อนำพระสงฆ์ไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ส่วนที่ ๒ พระสงฆ์กับการดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัยโดยใช้หลักพระธรรมวินัยมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐาก ส่วนที่ ๓ ชุมชนและสังคมกับการดูแล

สุขภาพพระสงฆ์ที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นการสร้างความรู้และทักษะประสบการณ์ให้กับชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ส่วนที่ ๔ บทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางด้านสุขภาวะชุมชนและสังคม โดยการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากให้เป็นผู้นำทางด้านสุขภาวะของพระสงฆ์และมีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาสุขภาวะให้กับสังคมด้วย ส่วนที่ ๕ การขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์สู่การปฏิบัติ โดยนำมาสร้างแนวทางการปฏิบัติและสร้างยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากเพื่อให้มีคนไกลเชิงระบบในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย

การปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากเป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับยุคสมัยของสังคมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ โดยใช้วิธีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยไม่ต้องไปเปลี่ยนหลักการในพระธรรมวินัย แต่จะมุ่งเน้นการเปลี่ยนวิธีการและรูปแบบของการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก และคำนึงถึงความเหมาะสม ความสอดคล้อง และความเชื่อมโยงกับหลักพระธรรมวินัย ทั้งในส่วนของการปฏิบัติตามพระวินัย กิจวัตรของพระสงฆ์เพื่อเกื้อต่อสุขภาพ ข้อที่ควรดเว้น ข้อที่ควรปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และการนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการป้องกันการแก้ปัญหา การควบคุม การพัฒนา และการส่งเสริมสุขภาวะให้กับพระสงฆ์และสังคม

๓. การเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ

นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ โดยมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมหลายส่วนมาเป็นแนวทางปฏิบัติและกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธแบบองค์รวม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธตามหลักภavana ๔ คือ ๑) กายภavana ซึ่งเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธทางด้านร่างกาย ๒) สีสภavana ซึ่งเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ๓) จิตตภavana ซึ่งเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธทางด้านจิตใจ และ ๔) ปัญญาภavana ซึ่งเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธทางด้านปัญญา โดยมีการออกแบบเนื้อหา กิจกรรม และเครื่องมือที่ใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย หลักภavana ๔ บริบททางสังคม ทักษะของผู้ดำเนินงาน และสอดคล้องกับสถานการณ์ด้วย

๔. ปรับบทบาทยึดโยงกับสถานการณ์

การปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากเป็นไปตามหลักการปฏิบัติที่ได้อบรมมา โดยใช้ทักษะประสบการณ์และความรู้มาสู่การปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งควรมีหลักการและแนวทางในการปฏิบัติงานทั้งในสถานการณ์ปกติทั่วไปและในสถานการณ์วิกฤต เช่น ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ หรือสถานการณ์วิกฤตอันเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ภัยธรรมชาติ เป็นต้น

ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับกระบวนการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ มีแผนรองรับในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐากให้สามารถปฏิบัติงานได้ในทุกสถานการณ์ ในขณะที่เดียวกันก็ควรมีกลไกส่งเสริมการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากอย่างเป็นระบบ และมีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่มีคุณภาพมาใช้ในการป้องกันอันตรายให้กับพระคิลานุปัฏฐากด้วย เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

๕. กำหนดแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน

แผนยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจำเป็นจะต้องได้รับการกำหนดขึ้นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับประเทศ ร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานให้กับพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งจำแนกการออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ แผนยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์ปกติ พร้อมทั้งระบุบทบาทหน้าที่ กิจกรรม และระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากด้วย ส่วนที่ ๒ แผนยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีความยากลำบากในการปฏิบัติงาน ถ้าหากไม่มีแผนยุทธศาสตร์รองรับก็จะทำให้การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งยังจะทำให้มีความยากลำบากในการปฏิบัติงาน และทำให้มีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติงานด้วย จึงควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และจัดอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีและพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากให้สามารถปรับตัวและปฏิบัติงานตามแผนยุทธศาสตร์ได้ทันสถานการณ์อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๖. บูรณาการสหวิทยาการ

นอกจากการปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากจะเป็นไปตามพระธรรมวินัย ธรรมานุญ สุขภาพพระสงฆ์ สถานการณ์ และความเหมาะสมกับบริบททางสังคมแล้ว ควรมีการนำสหวิทยาการมาใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานให้กับพระคิลานุปัฏฐากด้วย ทั้งส่วนที่เป็นสหวิทยาการทางด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี การสื่อสาร สิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์ที่สำคัญต่อการปฏิบัติงานมาใช้บูรณาการเข้ากับบทบาทหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งจะทำให้การนำสหวิทยาการมาใช้ในการปฏิบัติงานมีคุณภาพ ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว มีความแน่นอน และมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น

๗. สร้างกระบวนการจัดการ

นำรูปแบบการจัดการมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดงานทรัพยากรบุคคล การอำนวยความสะดวก และการกำกับดูแล รวมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ก่อนแล้วจึงหาปัจจัยเสริมหรือสร้างความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายภายนอก เพื่อเข้ามาช่วยในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

โดยใช้แนวคิดการจัดการเข้ามาใช้เพื่อวางแผนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถปฏิบัติงานได้จริงในเชิงพื้นที่ ส่วนต่อมาเป็นการจัดการองค์การพระคิลานุปฏิญาณ เพื่อให้มีความมั่นคงในองค์การและสามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้ตามแบบแผนและแนวทางเดียวกัน และส่วนต่อมาเป็นการจัดการทรัพยากรบุคคล ทั้งการคัดเลือกพระคิลานุปฏิญาณ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปฏิญาณ การรับแนวทางนโยบายและยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ และการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณ นอกจากนี้แล้วยังมีการอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานในรูปของการส่งเสริมสนับสนุนการทำหน้าที่ของพระคิลานุปฏิญาณ พร้อมกับการกำกับดูแลและควบคุมการทำหน้าที่ของพระคิลานุปฏิญาณ ให้เป็นไปตามแนวทางหรือยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ รวมไปถึงการควบคุมพฤติกรรมของพระคิลานุปฏิญาณ ควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดถึงการตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ

๘. บูรณาการหลักพุทธธรรม

การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการและประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานให้กับพระคิลานุปฏิญาณ ๒ ลักษณะ คือ ๑) กระบวนการปฏิบัติงานตามหลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ กระบวนการกำหนดรู้ทุกข์ คือ ศึกษาสภาพปัญหาที่แท้จริง กระบวนการสมุทัย คือ ค้นหาสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา กระบวนการนิโรธ คือ เป้าหมายของการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดสุขภาวะแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป กระบวนมรรค คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและสอดคล้องกับสถานการณ์และเป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ ๒) มาตรการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณตามหลักสัมมปธาน ๔ ได้แก่ (๑) สังวรปธาน คือ มาตรการการตรวจสอบสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (๒) ปหานปธาน คือ มาตรการแก้ไขปัญหามาให้ตรงตามสภาพปัญหาที่แท้จริง โดยนำฐานข้อมูลจากการสำรวจตรวจสอบมาใช้เพื่อแก้ปัญหา พร้อมกับกำหนดรูปแบบและเครื่องมือในการดำเนินการแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและสถานการณ์ที่กำลังประสบอยู่ (๓) ภาวนापธาน คือ มาตรการพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปฏิญาณ และพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และ (๔) อนุรักษนูปธาน คือ มาตรการรักษาองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้พัฒนามาแล้วไม่ให้เสื่อมสูญ และรักษาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานรวมทั้งการต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น

๙. สร้างกลไกการปฏิบัติงานเชิงระบบ

การปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณที่ผ่านมาอาจจะประสบปัญหาด้านกลไกและระบบในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นปัญหาที่ลดทอนประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณ ดังนั้นจึงควรมีการสร้างกลไกในเชิงระบบขึ้นมาเพื่อให้กลไกขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นบทบาทหน้าที่ แนวทางการปฏิบัติ กระบวนการควบคุมเพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ เนื่องจากในสถานการณ์วิกฤตอาจจะมีปัญหาในแง่ของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่

ถ้าหากมีคนไกลการปฏิบัติงานในเชิงระบบก็จะทำให้การปฏิบัติงานขับเคลื่อนไปตามระบบ แม้ผู้ปฏิบัติงานจะประสบกับปัญหา แต่ระบบของการปฏิบัติงานก็ยังสามารถขับเคลื่อนไปได้ โดยนำแนวคิดของการบริหารจัดการในเชิงระบบมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของพระคิลานุ ปฎฐาก มีผู้คอยกำกับ ควบคุม ดูแลให้กลไกขับเคลื่อนไปอย่างเป็นระบบ ซึ่งระบบจะเป็นสิ่งสนับสนุน การปฏิบัติงานของพระคิลานุ ปฎฐากให้ทำงานได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑๐. การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุ ปฎฐาก

ในส่วนของพระคิลานุ ปฎฐากที่ผ่านกระบวนการอบรมจากกรมอนามัยและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมาแล้วก็จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระคิลานุ ปฎฐาก เพื่อให้ไปปฏิบัติงานตามภูมิลำเนาที่สังกัดอยู่ แต่ปัญหาที่ประสบอยู่ก็คือเมื่อพระคิลานุ ปฎฐากได้รับการแต่งตั้งเรียบร้อยแล้วส่วนใหญ่ก็ขาดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา ศักยภาพของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์และขาดประสบการณ์ในการรับมือกับสภาพปัญหาในรูปแบบใหม่ที่ไมคุ้นเคย ดังนั้น จึงควรมีการอบรมพระคิลานุ ปฎฐากโดยจัดหลักสูตรการอบรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ หรือมีการจำลองสถานการณ์วิกฤตที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้พระคิลานุ ปฎฐากได้มีทักษะประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังควรมีหลักสูตรการอบรมพระคิลานุ ปฎฐากรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ และควรขยายระยะเวลาโครงการอบรมในแต่ละหลักสูตรมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นทั้งส่วนที่เป็นความรู้และมีการฝึกปฏิบัติงานเหมือนกับพยาบาลวิชาชีพทั่วไป รวมไปถึงการฝึกพัฒนา ศักยภาพตามหลักพระธรรมวินัย และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถนำไปบูรณาการกับการปฏิบัติงานของพระคิลานุ ปฎฐากในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ทั้งส่วนที่เป็น การปฏิบัติงานต่อพระสงฆ์ และการปฏิบัติงานส่งเสริมสุขภาพให้กับประชาชนควบคู่กันไป ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุ ปฎฐากจะทำให้ได้พระคิลานุ ปฎฐากที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ สังคมและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นวิจัยแบบปฏิบัติการในพื้นที่วิจัยร่วมกับพระคิลานุปัฏฐาก โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การร่วมปฏิบัติ การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรมสัมมนากับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จากนั้นจึงได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

คิลานุปัฏฐาก มาจากคำ ๒ คำ คือ คิลาน + อุปัฏฐาก = หมายถึง ผู้รับใช้ น. ผู้พยาบาล พระภิกษุที่เป็นไข้ พระคิลานุปัฏฐากจึงหมายถึงพระภิกษุที่มีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติภิกษุไข้ ความหมายในยุคต้นของพระคิลานุปัฏฐากจึงแสดงให้เห็นบทบาทหลักในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรักษาพระภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นบทบาทที่ไม่ได้มีการแต่งตั้ง แต่พระพุทธเจ้าให้พระภิกษุปฏิบัติต่อกันเมื่อมีภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นทั้งพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเกื้อกูล ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจึงบำเพ็ญตนบนพื้นฐานคุณธรรม คือ ความเมตตา กรุณา เสียสละ จิตอาสา และมีอิทธิบาทธรรม ได้แก่ การมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา นอกจากนี้ยังรวมถึงการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อต่อ มุขย์และต่อโลกด้วย

ส่วนในยุคหลังบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากมีการบูรณาการและขยายให้กว้างขึ้น ตามสภาพปัญหาและความซับซ้อนทางสังคม พระคิลานุปัฏฐากจึงมีบทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ และพัฒนาศักยภาพของตนเองด้านสุขภาพ ทั้งการดูแล รักษา ป้องกันโรค ฟื้นฟูสุขภาพ การจัดปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ โดยบทบาทดั้งเดิมจะเน้นการดูแลสุขภาพพระสงฆ์เท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้ขยายบทบาทให้กว้างออกไปถึงการดูแลรักษาคนในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพ การแก้ปัญหา การเยียวยาผู้ที่ได้รับความทุกข์ยากลำบาก รวมไปถึงการแนะนำสั่งสอนให้ประพฤติเกื้อกูลต่อสุขภาพ สร้างพฤติกรรมสุขนิสัย คลอบคลุมไปถึงการช่วยเหลือ เยียวยาทางสังคม ทางจิตใจ ทางปัญญาด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเสริมสร้างสุขภาพแบบองค์

รวม โดยบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากสอดคล้องกับอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปของการช่วยเหลือ เยียวยา พัฒนา รักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิตด้วย พระคิลานุปัฏฐากจึงมีบทบาทเป็นกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวม โดยปฏิบัติตนเพื่อมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สุขและการอนุเคราะห์ชาวโลก

ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในปัจจุบันถูกนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในธรรมนุญ สุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระคิลานุปัฏฐาก คือ ผู้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์อาพาธ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การควบคุมโรค และการจัดการปัจจัยที่คุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ด้วย สอดรับกับการส่งเสริมให้พระสงฆ์ดูแลสุขภาพตนเองตามหลักพระธรรมวินัย ให้ชุมชนและสังคมดูแลอุปัฏฐากพระสงฆ์ตามหลักพระธรรมวินัย และให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านสุขภาวะของชุมชนและสังคม การขับเคลื่อนสุขภาวะพระสงฆ์ทั่วประเทศ เป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม

ดังนั้น บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากตามคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับพระธรรมวินัย ธรรมเนียมปฏิบัติ และวิถีชีวิตของพระสงฆ์ สอดคล้องกับบริบททางสังคมในยุคสมัยพุทธกาล โดยมุ่งเน้นให้พระสงฆ์ช่วยเหลือและดูแลกัน ทำให้พระภิกษุทุกรูปมีบทบาทดูแลกันในฐานะพระคิลานุปัฏฐากได้ในสถานการณ์ที่มีเพื่อภิกษุอาพาธ แต่การรักษาเยียวยาต้องอาศัยภิกษุที่มีความรู้ด้านการรักษาโรค จึงทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากใน ๒ มิติ ๑) บทบาทในมิติดีทางด้านสุขภาพกาย คือ การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านกายภาพ ได้แก่ การดูแล การเยียวยา รักษา สุขภาพร่างกาย การส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพ รวมทั้งการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ และ ๒) บทบาทในมิติทางด้านสุขภาพใจ คือ การรักษาเยียวยาปัญหาทางด้านจิตใจและปัญญาควบคู่กันไป ได้แก่ การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำ การเยียวยาความรู้สึกและอารมณ์ การส่งเสริมสุขภาพจิต การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจและปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นบทบาทหนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วยังเป็นบทบาทด้านการบริการสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การบริการด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมไปถึงการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านสุขภาวะ และดำรงตนเป็นแบบที่ดีด้านสุขภาวะ แต่เมื่อพิจารณาบทบาทตามหลักการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธแบบองค์รวมพบว่า จำแนกบทบาทออกเป็น ๔ ด้าน ๑) บทบาททางด้านร่างกาย คือ บทบาทในการพยาบาลภิกษุไข้ บทบาทแนะนำวิธีการดูแลรักษาสุขภาพ บทบาทผู้ช่วยหมอชีวกโกมารภัจ บทบาทในการแสวงหายาที่ถูกกับโรค บทบาทนำอาหารแก้อุจลต่อสุขภาพถวายไปภิกษุไข้ บทบาทในการดูแลภิกษุอาพาธ บทบาทในการรักษาความสะอาด บทบาทในการพยาบาลภิกษุอาพาธ บทบาทในการสงเคราะห์ภิกษุไข้ และบทบาทรักษาโรค ๒) บทบาทด้านสังคม คือ บทบาทคอยรับใช้ บทบาทผ่อนภาระของภิกษุอาพาธ ๓) บทบาททางด้านจิตใจ บทบาทการเยี่ยมไข้ ๔) บทบาททางด้านปัญญา คือ บทบาทเป็นผู้สื่อสารธรรมะ และบทบาทการใช้ธรรมโอสถ

๕.๑.๒ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามใน สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม จำแนกออกเป็น ๖ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการรับสมัคร/คัดเลือก ขั้นตอนการฝึกอบรม ขั้นตอนการรับนโยบาย ขั้นตอนแผนการปฏิบัติงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน รวมทั้งขั้นตอนการประเมินผลและการปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน โดยได้จำแนกบทบาทการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากออกเป็น ๒ ส่วน คือ บทบาทก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และบทบาทในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๕.๑.๒.๑ บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม จำแนกออกเป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นบทบาทที่ได้ดำเนินการหลังจากที่ผ่านการอบรมมาแล้ว โดยได้ทำหน้าที่ในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และประชาชนในชุมชนในสถานการณ์ปกติทั่วไป และส่วนที่สองเป็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้ดำเนินการในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งมีความแตกต่างจากสถานการณ์ปกติ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากก่อนการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของพระคิลานุปัฏฐากในช่วงก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดนั้นเป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้รับ การอบรมมาแล้วนำมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์และสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่อื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ออกเป็น ๕ บทบาท ประกอบด้วย ๑) บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน ๒) บทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมเนียม สุขภาพพระสงฆ์ ๓) บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการส่งเสริมสุขภาพ ๔) บทบาทพระคิลานุปัฏฐาก ตามพระธรรมวินัย และ ๕) บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการสนองงานคณะสงฆ์ จากบทบาทดังกล่าว จะเห็นว่า ก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น พระคิลานุปัฏฐากไม่ได้มีบทบาทที่ซับซ้อน ส่วนใหญ่จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นพระคิลานุปัฏฐากตามที่ได้รับ การอบรมมา ซึ่งจะเน้นหนักไปทางด้าน การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน โดยได้มีการนำแนวทางปฏิบัติตาม ธรรมเนียมสุขภาพพระสงฆ์มาใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน ทั้งยังมีการปรับบทบาท ของพระคิลานุปัฏฐากกับการสนองงานคณะสงฆ์และปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยด้วย ทำให้ การปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจึงไม่ค่อยประสบกับปัญหาและอุปสรรคยุ่งยากมากนัก เนื่องจากสถานการณ์ยังไม่มี ความซับซ้อน ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากพระสงฆ์และประชาชนยังไม่ค่อยประสบ

กับปัญหาสุขภาพหรือภัยคุกคามร้ายแรง อีกส่วนหนึ่งมาจากกลไกระบบสุขภาพที่มีอยู่ในสังคมยังสามารถดำเนินการได้ตามปกติ และอีกส่วนหนึ่งมาพระคิลานุปัฏฐากมีทักษะพื้นฐานในด้านการดูแลรักษาสุขภาพดี และสามารถใช้อุปกรณ์พื้นฐานทางการแพทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๑) บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย

จากการวิจัยพบว่า พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาททางด้านร่างกายในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกบทบาทตามลักษณะของการดำเนินงานทางด้านร่างกายออกเป็น ๑๑ บทบาท ประกอบด้วย (๑) บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ (๒) บทบาทด้านการป้องกันโรค (๓) บทบาทด้านการควบคุมโรค (๔) บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ (๕) บทบาทด้านสุขอนามัย (๖) บทบาทด้านโภชนาการ (๗) บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ (๘) บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ (๙) บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน (๑๐) บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค (๑๑) บทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม จากบทบาทดังกล่าว แสดงให้เห็นนัยยะสำคัญในการดำเนินงาน ๔ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ แสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่วนที่ ๒ แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากมีความสัมพันธ์กับภาคส่วนทางสังคมและภาคส่วนของคณะสงฆ์ ส่วนที่ ๓ แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินงานเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนที่ ๔ แสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากได้บูรณาการการทำงานทั้งส่วนของการดูแล การรักษา การป้องกัน การควบคุม การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และยังแสดงให้เห็นการปฏิบัติงานในเชิงเครือข่ายกับภาคส่วนขององค์กรทางด้านสุขภาพอื่น ๆ ด้วย

๒) บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม

จากการวิจัยในประเด็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคมในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่า สามารถสังเคราะห์ออกเป็น ๓ บทบาท ได้แก่ (๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ โดยเป็นบทบาทที่มุ่งเน้นมาทางด้านสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๙ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บทบาทการบริการพระสงฆ์ บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทาง ศาสนสถาน บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และบทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง (๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป ซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๗ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน บทบาทส่งเสริมความมั่นคง

ด้านอาหาร บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และบทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด (๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมุ่งเน้นการจัดการปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในวัดและสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้มีความสะอาด ปลอดภัย รมณีสถาน สบายเย็น ปลอดภัย และปลอดภัย ร่วมแรงร่วมใจป้องกันโรคโควิด ๑๙ ทั้งในวัดและชุมชน จากบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปฏิญาณได้มีการปรับบทบาทจากการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์มาสู่บทบาททางสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่ ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบการสนองภารกิจคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังปรากฏรูปแบบการปฏิบัติงานในเชิงสังคมเครือข่ายด้วย

๓) บทบาทของพระคิลานุปฏิญาณทางด้านจิตใจ

จากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระคิลานุปฏิญาณทางด้านจิตใจในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จำแนกออกเป็น ๕ บทบาท ประกอบด้วย (๑) บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต (๒) บทบาทการให้กำลังใจ (๓) บทบาทการส่งเสริมความเชื่อที่ถูกต้อง (๔) บทบาทส่งเสริมคุณธรรม และ (๕) บทบาทด้านจิตตภาวนา ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปฏิญาณจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านจิตใจ จึงได้ดำเนินการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ ๔ ลักษณะ คือ การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต การส่งเสริมคุณธรรมทางจิต การเชื่อในพระรัตนตรัย และการพัฒนาทางจิตใจท่ามกลางสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมการปฏิบัติงานทางด้านจิตใจของพระคิลานุปฏิญาณ พบว่า มีพฤติกรรมการทำงาน ๔ ส่วน คือ การสำรวจปัญหาทางจิต เยียวยาและแก้ปัญหาทางจิต การพัฒนาจิตใจ และการดูแลรักษาจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อจิตใจพระสงฆ์และประชาชน ๗ ลักษณะ ได้แก่ ทำให้มีสติ สมาธิ สงบ เบิกบานใจ ไวต่อการรับรู้ จิตใจหนักแน่นไม่หวั่นไหว และมีความสุขใจ ซึ่งแสดงให้เห็นคุณลักษณะของสุขภาพจิตที่ดี

๔) บทบาทของพระคิลานุปฏิญาณทางด้านปัญญา

จากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระคิลานุปฏิญาณจังหวัดมหาสารคามทางด้านปัญญาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จำแนกออกเป็น ๖ บทบาท ประกอบด้วย (๑) บทบาทการตื่นรู้สู่ภัยโควิดผ่านกิจกรรมการอบรม (๒) บทบาทการให้ความรู้การป้องกันโรคที่ถูกต้อง (๓) บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านการประชาสัมพันธ์และสื่อสังคมออนไลน์ (๔) บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน (๕) บทบาทการให้คำปรึกษาการดำเนินชีวิต และ (๖) บทบาทด้านปัญญาภาวนา ทั้งส่วนที่เป็นปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นกระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปฏิญาณที่ใช้ปัญญารู้เท่าทันสภาพปัญหาและผลกระทบที่มีต่อพระสงฆ์และประชาชน จากนั้นจึงกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา การส่งเสริม การให้คำปรึกษา การพัฒนาปัญญาภาวนา ทั้งปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้

ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และยังทำให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่น ผ่อนคลายความทุกข์ทางใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป รวมทั้งยังทำให้มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พร้อมทั้งแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และทำให้มีมุมมองเพื่อความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งจะก่อให้เกิดสัมมาทิฐิและทัศนคติต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในมุมมอง เพื่อไม่ให้ประมาทในชีวิตและรู้จักปฏิบัติต่อชีวิตอย่างรู้คุณค่าและเกิดให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล

๕.๑.๒.๒ กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากการวิจัยพบว่า กระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พบว่า จำแนกเป็น ๖ ส่วน ประกอบด้วย ๑) กระบวนการประชุมวางแผนการปฏิบัติงาน ๒) กระบวนการอบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๓) กระบวนการจัดองค์การพระคิลานุปัฏฐาก ๔) กระบวนการประสานเครือข่ายความร่วมมือ ๕) กระบวนการอำนวยการ และ ๖) กระบวนการปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการทำงานในที่ตั้ง และกระบวนการทำงานนอกที่ตั้ง รวมทั้งกระบวนการป้องกันตัวเองของพระคิลานุปัฏฐาก และกระบวนการปฏิบัติงานดูแลพระสงฆ์ในภาวะพึ่งพิง จากกระบวนการทำงานดังกล่าวยังพบว่า มีกระบวนการทำงานคล้ายกับ อสม. แต่จะมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ซึ่งจะมีความเข้าใจสถานะและข้อจำกัดของพระสงฆ์ได้ดีกว่า อสม. ทั้งยังสามารถสื่อสารและประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตของพระสงฆ์ โดยภาคส่วนของ อสม. และสถานพยาบาลจะช่วยสนับสนุนและประสานงานกับพระคิลานุปัฏฐาก ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐาก จึงมีกระบวนการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด (อสม.ประจำวัด) ซึ่งจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรอบรมพระคิลานุปัฏฐากก่อนจะกลับมาดูแลสุขภาพของพระสงฆ์รวมทั้งคนในชุมชนด้วย และเป็นไปตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่กำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้นำสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน โดยสามารถปรับกระบวนการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก ได้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การมีสติในการปฏิบัติงาน ตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก ดำเนินงานด้วยจิตอาสา และมีความเสียสละ มีความเมตตาและกรุณา ในส่วนของทุกกระบวนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัย พระธรรมวินัย ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรค และแนวทางปฏิบัติของกรมควบคุมโรค กรมอนามัย และหน่วยงานภาครัฐ โดยคำนึงถึงสุขภาพและความปลอดภัยของพระคิลานุปัฏฐากที่ไปปฏิบัติงาน โดยลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ เมื่อกลับจากการปฏิบัติงานก็มีการตรวจวัดไข้และทำความสะอาดร่างกาย พร้อมกับเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม ซักเครื่องนุ่งห่มที่ใช้แล้วให้

สะอาด ใช้เจลแอลกอฮอล์ล้างมือและทำให้สะอาด และทำความสะอาดอุปกรณ์ทุกอย่างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง ตลอดถึงการเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของตามมาตรการป้องกันในศาสนสถาน

๕.๑.๓ แนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

จากการวิจัยพบว่า ในสถานการณ์วิกฤตนอกจากจะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่แล้วยังส่งผลกระทบต่อการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากด้วย และจำเป็นจะต้องมีแนวทางปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ด้วย ในงานวิจัยนี้จึงได้เสนอแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน ดังนี้ ๑) การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ๒) พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิงระบบ ๓) การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ๔) พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๕) ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ๖) การขับเคลื่อนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ ๗) ปรับกระบวนการดำเนินงานพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต ๘) พระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนระบบการประกันสุขภาพพระสงฆ์ ๙) พระคิลานุปัฏฐากกับจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต และ ๑๐) พัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

เมื่อวิเคราะห์แนวทางดังกล่าวจะเห็นว่ามีส่วนที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การกำหนดแบบแผนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีขึ้นมารองรับ พร้อมกับการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก โดยมีการปรับปรุงแนวทาง ปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงาน การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากล่วงหน้าเพื่อรองรับสถานการณ์ และมีการขยายบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาวิกฤตการณ์

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่ามีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการอภิปรายผลเพื่อให้เห็นผลการวิจัย ดังนั้นเมื่อวิจัยจบแล้วจึงได้นำประเด็นสำคัญที่พบในการวิจัยมาอภิปรายผล ๓ ประเด็น คือ การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากกับสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวม กระบวนการดูแลรักษาพระสงฆ์อาพาธ และบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการส่งเสริมสุขภาพ ดังนี้

๑. การพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากกับสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวม

จากการวิจัยพบว่า แนวทางการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวมจะต้องมีกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพที่สอดคล้องกันทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ซึ่งพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป เนื่องจากในบางสถานการณ์ฆราวาสผู้ที่ทำหน้าที่รักษาพยาบาลพระสงฆ์ก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างสะดวก ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์

นอกจากจะใช้กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมแล้วยังคงมีการอบรมผู้ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้เข้าใจวัฒนธรรมชาวพุทธด้วย และปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสามารถขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องสร้างกลไกพระคิลานุปัฏฐากขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวมควบคู่ไปกับการใช้กระบวนการทางพระธรรมวินัย ทั้งส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ข้อควรเว้น รวมทั้งการสร้างปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพพระสงฆ์ด้วย ซึ่งจะต้องสร้างความเข้มแข็งและสร้างระบบกลไกของพระคิลานุปัฏฐากให้มีบทบาทในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ โดยพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ๕ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านองค์ความรู้ให้กับพระคิลานุปัฏฐาก การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์ การพัฒนาทักษะประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพให้กับพระคิลานุปัฏฐาก การพัฒนาระบบบริการสุขภาพพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัยสุขภาพพระสงฆ์ควบคู่กันไป โดยปรับวิธีการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ) เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตพฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยสรุปว่า วิธีการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ในสังคมปัจจุบัน คือ ๑) สุขภาพทางกาย เช่น การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง การรับประทานอาหารโดยพิจารณาอย่างรอบคอบ และรู้จักประมาณในการบริโภค การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยทำกิจวัตรประจำวัน มีการกวาดวิหาร ลานเจดีย์ เป็นต้น ๒) สุขภาพทางจิต ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การออกกำลังกาย ทำกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา การพักผ่อนให้เพียงพอ และการแก้ไขปัญหาด้านหลักอริยสัจ ๔ ๓) สุขภาพทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคmsgสงฆ์ด้วยกัน มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และความสัมพันธ์ระหว่างสังคmsgสงฆ์กับสังคmsgชาวบ้าน โดยการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำในการพัฒนา ฯลฯ ๔) การดูแลสุขภาพทางปัญญาให้เจริญงอกงาม ตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ จึงจะได้บรรลุผล คือสุขภาพที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงสุขภาวะอันสมบูรณ์^{๒๐๑} นอกจากนี้ยังเห็นเพิ่มเติมว่ากระบวนการด้านสุขภาพแบบองค์รวมจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพดีนั้นจะต้องมีกระบวนการจัดการกับปัจจัย ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ และส่วนที่ ๒ คือ การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสภาพการณ์ทางสังคมด้วย

^{๒๐๑} พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

๒. กระบวนการดูแลรักษาพระสงฆ์อาพาธ

จากการวิจัยพบว่า กระบวนการดูแลรักษาพระสงฆ์อาพาธมีความสัมพันธ์กันทั้งส่วนที่เป็นผู้ดูแลและส่วนที่เป็นผู้รักษา โดยผู้ดูแลจะต้องเข้าใจบริบทของพระสงฆ์อาพาธ เพื่อที่จะดูแลได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากมีสถานะเป็นพระสงฆ์ที่มีจ้อปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การเข้าใจบริบทของพระสงฆ์อาพาธจึงเป็นส่วนสำคัญไปกระบวนการดูแล ส่วนการรักษานั้นจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและมีทักษะประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยเฉพาะด้าน ซึ่งจำเป็นจะต้องมีจรรยาบรรณในการรักษา นอกจากนี้จะรักษาตามอาการแล้วยังควรหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงที่เป็นปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในการรักษาด้วย ซึ่งทั้งผู้ดูแล ผู้รักษา และกระบวนการดูแลรักษาจึงมีความสัมพันธ์โยงใยกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปณณธร ชัชวรัตน์ ซึ่งได้ทำวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ดูแลรักษาผู้ป่วยที่เน้นการเชื่อมโยงถึงทอสิ่งที่ดึงเข้ามาหาหากัน แล้วนำมาเป็นเครื่องมือในการดูแลรักษาสุขภาพ กล่าวคือ การมองเรื่องสุขภาพอย่างเน้นระบบ ไม่มองเฉพาะการป่วยไข้และการบำบัดรักษาเท่านั้น ชีวิตโดยรวมคือกายกับจิต การดูแลรักษาชีวิตก็คือการทำให้ชีวิตบริสุทธิ์ สมดุล ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ โดยไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งเป็นการเฉพาะ กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม คือ การดูแลรักษาสุขภาพโดยวิธีการต่าง ๆ ในสภาพปกติมากกว่าการรักษาในเวลาป่วยไข้ หรือแม้เวลาป่วยไข้ก็นำเอาวิธีการต่าง ๆ ที่สอดคล้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อการดูแลรักษา^{๒๐๒} นอกจากนี้แล้วยังเห็นต่างในประเด็นที่ว่ากระบวนการดูแลรักษาสุขภาพที่ดีที่สุดจะต้องเกิดขึ้นก่อนที่จะมีอาการเจ็บป่วย โดยกระบวนการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์หรือประชาชนทั่วไปจะต้องเกื้อกูลต่อการดูแลรักษาสุขภาพไปด้วย เพื่อให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงไปพร้อมกับการดำเนินชีวิต การทำกิจวัตร และการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจทั้งส่วนที่เป็นพฤติกรรมพัฒนาสุขนิสัย การพัฒนาพฤติกรรมสุขอนามัย และการพัฒนาพฤติกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาพะ ตลอดจนถึงทักษะการป้องกันปัญหาสุขภาพและทักษะในการสร้างเสริมปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพให้กับตัวเองและสังคมด้วย

๓. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในการส่งเสริมสุขภาพ

จากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ประสบกับปัญหาทางด้านสุขภาพะ ๔ ด้าน คือ ปัญหาสุขภาพะทางด้านร่างกาย ปัญหาสุขภาพะทางด้านสังคม ปัญหาสุขภาพะทางด้านจิตใจ และปัญหาสุขภาพะทางด้านปัญญา และยังพบว่าปัญหาสุขภาพะทางด้านจิตใจและปัญญาพระสงฆ์นั้นพระสงฆ์จะมีกลไกในการจัดการและแก้ปัญหาได้ดีจากการอบรมและปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญที่

^{๒๐๒} ปณณธร ชัชวรัตน์, “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”, รายงานวิจัย, (วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี: สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕-๒๖.

พระสงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นประจำ ทำให้สามารถจัดการกับปัญหาทางด้านจิตใจและปัญญาได้ ส่วนปัญหาทางด้านสังคมนั้น พระสงฆ์ก็สามารถเป็นผู้นำทางด้านจิตใจให้กับสังคมได้ ซึ่งส่วนใหญ่พระสงฆ์จะมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน จึงทำให้พระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับสังคม ทำให้ปัญหาสุขภาพทางด้านสังคมน้อยไม่รุนแรง แต่ปัญหาสุขภาพที่เป็นภัยคุกคามพระสงฆ์มากที่สุด คือ ปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกาย ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการดำเนินชีวิต การบริโภคปัจจัยดำรงชีพที่ไม่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ประกอบกับปัจจัยทางด้านการบริโภคที่ไม่ปลอดภัย เมื่อพระสงฆ์บริโภคเข้าไปก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ในขณะที่เดียวกันก็พบว่าประชาชนที่มีความศรัทธานำอาหารและเครื่องดื่มมาถวายพระสงฆ์นั้น ส่วนใหญ่ก็จะคำนึงถึงสิ่งที่ตัวเองชอบและคิดว่าสิ่งนั้นจะมีประโยชน์ต่อพระสงฆ์ด้วย เมื่อพระสงฆ์บริโภคเข้าไปจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวัฒน์ รักขันโท และคณะ ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในเขตภาคใต้ตอนบน” ได้กล่าวถึงผลพวงที่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพทางด้านร่างกายของพระสงฆ์ว่า การทำบุญของพุทธศาสนิกชนไทย มีส่วนสำคัญต่อสุขภาพของพระภิกษุ และยังพบด้วยว่าพระสงฆ์ร้อยละ ๒๖-๓๘ มีพฤติกรรมการเสพสิ่งเสพติดหรือสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ อาทิ พระสงฆ์มากกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์ยังคงสูบบุหรี่ บางรูปฉันทยาแก้ปวด พาราเซตามอล ครั้งละ ๖ เม็ด ต่อมก้าแ้ววันละ ๘ ถ้วย และดื่มเครื่องดื่มชูกำลังเกินกว่า ๒ ขวดต่อวัน สิ่งที่น่ากังวลอีกประการหนึ่งคือพระสงฆ์ส่วนใหญ่ดื่มน้ำสะอาดไม่ถึงวันละ ๖ แก้ว ฉันทอาหารที่มีรสจัด หวานจัด มีแป้งและไขมันสูง ทำให้มีอัตราการเจ็บป่วยสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ยังออกกำลังกายน้อย ส่วนใหญ่เป็นการออกกำลังกายตามกิจวัตรของพระสงฆ์เท่านั้น^{๒๐๓} ดังนั้น ปัจจัยทางด้านการบริโภคมีผลต่อสุขภาพของพระสงฆ์ ถ้าหากเข้าใจวิธีการบริโภคที่เกี่ยวกับสุขภาพก็จะส่งเสริมไม่ห่างไกลจากความเจ็บป่วยได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การบริโภคอาหารเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการบริโภคยาบำรุงร่างกายไป ด้วย ถ้าหากมีความรู้เกี่ยวกับด้านการบริโภคตามหลักโภชนาการก็จะทำให้พระสงฆ์มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีอายุยืน โดยที่ผ่านมาได้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับทางด้านโภชนาการได้เข้ามาแนะนำให้พระสงฆ์บริโภคอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการและลดอาหารที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ แต่ก็ยังไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเคยชินของพระสงฆ์และการบริโภคเพื่อฉลองศรัทธาประชาชนที่นำอาหารและเครื่องดื่มมาถวาย โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพพระสงฆ์

ดังนั้น นอกจากจะเป็นการให้ความรู้ในด้านการบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการแล้ว ยังจำเป็นต้องให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนให้ได้รับทราบ เพื่อจะได้เลือกสรรอาหารที่เกี่ยวกับสุขภาพมาถวายให้กับพระสงฆ์ ในขณะที่เดียวกันก็ควรให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทด้านการส่งเสริม

^{๒๐๓} สุวัฒน์ รักขันโท และคณะ, “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในเขตภาคใต้ตอนบน” , รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

การบริโภคตามหลักโภชนาการให้มากยิ่งขึ้น โดยให้คณะสงฆ์ระดับจังหวัดจัดทำแผนงานด้านการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในด้านความรู้และด้านการปฏิบัติที่เกื้อกูลต่อสุขภาพด้วย โดยให้พระคิลานุปฏิญาณในแต่ละจังหวัดเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์อย่างจริงจัง เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์เป็นวาระเร่งด่วนที่คณะสงฆ์จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับภารกิจของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและพระธรรมวินัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยพบว่า มีประเด็นสำคัญหลายส่วนที่ควรนำไปใช้ประโยชน์ จึงได้จัดทำข้อเสนอแนะจากการวิจัย โดยจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาเถรสมาคมและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยมาใช้เป็นนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานของพระคิลานุปฏิญาณ ๖ นโยบาย คือ ส่วนที่ ๑ นโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปฏิญาณเพื่อให้มีการปรับตัวสอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่วนที่ ๒ สร้างนโยบายของพระคิลานุปฏิญาณให้สัมพันธ์กับภารกิจของคณะสงฆ์ ส่วนที่ ๓ สร้างนโยบายเพื่อให้เป็นระบบกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานพระคิลานุปฏิญาณสอดคล้องกับการสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนที่ ๔ นโยบายด้านการบูรณาการพระคิลานุปฏิญาณได้บูรณาการการทำงานทั้งส่วนของการดูแล การรักษา การป้องกัน การควบคุม การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และส่วนที่ ๕ สร้างนโยบายการปฏิบัติงานในเชิงเครือข่ายคณะสงฆ์ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายด้านสุขภาพ เครือข่ายด้านการศึกษาวิจัย และเครือข่ายภาคประชาชน ส่วนที่ ๖ จัดทำนโยบายเชิงปฏิบัติการของพระคิลานุปฏิญาณเพื่อใช้ปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤต

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การนำผลการวิจัยมาใช้ในเชิงปฏิบัติการโดยมุ่งเน้นการปฏิบัติงานของพระคิลานุปฏิญาณ ทั้งการปฏิบัติงานในที่ตั้งการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งในสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด ๑๙ หรือในสถานการณ์วิกฤต โดยการปฏิบัติงานควรคำนึงถึงความปลอดภัย มีอุปกรณ์เครื่องมือป้องกันที่มีคุณภาพ มีความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติงาน ลดภาวะความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ มีองค์ความรู้มีทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและบูรณาการการปฏิบัติงานให้สอดคล้องสถานการณ์ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปฏิญาณในการดูแลรักษา ป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาควบคู่กันไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยพบว่า มีประเด็นสำคัญที่ควรนำไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญสุภาพพระสงฆ์ การพัฒนาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธแก่พระสงฆ์ในระดับจังหวัด ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต และการสร้างภาคีเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐากกับภาคส่วนทางด้านสุขภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตอบโต้ภาวะฉุกเฉิน กรณีการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๓.

คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ มณฑลยูนหนาน ร่วมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์คุนหมิง สถาบันการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มณฑลยูนหนาน และสำนักพิมพ์ยูนหนาน เอ็ดดูเคชั่น. คู่มือป้องกัน โรคโควิด-๑๙. นครคุนหมิง : สำนักพิมพ์ยูนหนาน กรุ๊ป, ๒๕๖๓. จ้างง อติวัฒน์สิทธิ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติดโรคติดต่ออันตราย สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๖๒.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๕ (ปรับปรุงเพิ่มเติม). กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

- พระมหาทวี มหาปณฺโญ (ละลง). **บทสังเคราะห์งานวิจัย วิเคราะห์อายุสัทธิธรรม ๕ : หลักธรรมที่ช่วยให้อายุยืน ๕ ประการในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระมหาสมบุรณ์ วุฒิกโร. **เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่อง “พระสงฆ์กับงานสังคมเคราะห์ : หน้าที่หรือมิใช่”**. จัดโดยศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔.
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.
- แพทย์โรคติดเชื้อและระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. **ความรู้พื้นฐาน COVID-๑๙ ตอนที่ ๑**. คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). **ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พรีเมียม เฮาส์ จำกัด, ๒๕๖๒.
- สำนักอนามัยผู้สูงอายุกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือแนวทางการอบรมหลักสูตรพระคิลาณุปัฏฐาก (พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด-อสว.)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๑.
- สุชา จันทรเฒ. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓.
- สุดา ภิรมณ์แก้ว. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- สุวิไล เรียงวัฒนสุข. **จิตวิทยาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.
- แสวง รัตน์มงคลมาศ. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- อุทัย สุตสุข. **สาธารณสุขในพระไตรปิฎก บูรณาการสู่สุขภาพดี ซีวีมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เทพประทานการพิมพ์, ๒๕๕๔.

๑.๒.๒ บทความ

เจตนิพิฐุ ท้าวแก้ว และคณะ. “สถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายของพงศกร”. การประชุมสัมมนาวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ ๑๖ และการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ ๓. “งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”, ๒๕๕๙.

ณัฐวดี จิตรมานะศักดิ์. “พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับพระสงฆ์”. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๖.

พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร). “บทบาทพุทธศาสตร์บัณฑิตสังคมพึงประสงค์”. พุทธจักร, ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๕ (พฤษภาคม ๒๕๕๓).

พระมหาวันชัย สีสเตโช. “บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๔ ฉบับพิเศษ, ๒๕๕๙.

ลัดดา ปิยเศรษฐ์. “การศึกษาการพัฒนารูปแบบการสร้างสุขภาพวิถีพุทธในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคเรื้อรังในชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านคุยป่าร้าง ตำบลวังควง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร”. วารสารสุขศึกษา. มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙ ปีที่ ๓๙ เล่มที่ ๑๓๒.

เลิศวัลลภ ศรีชะพลภูสิทธิ และ ธมนพัชร์ ศรีชะพลภูสิทธิ. “การปรับตัวเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒).

สุขอุษา นุ่นทอง และณัฐพงษ์ จันทราทิพย์. “แนวทางการอุปถัมภ์ ส่งเสริมและคุ้มครองพระพุทธศาสนา”. วารสาร มจร. การพัฒนาสังคม. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙).

อุมภาพร นิมตระกูล และพระวิสิทธิ์ ฐิตวิสิโท. “พฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพจากพระคิลานุปัฏฐากสู่พระนักสื่อสารในเขตสุขภาพที่ ๑”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

นันทนา ปรีดาสุวรรณ และคณะ. “การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และสามเณร : กรณีตำบลวรรณคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน”. รายงานการวิจัย, สาธารณสุขจังหวัดน่าน. ๒๕๕๐.

ปณณธร ชัชรรัตน์. “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา”. รายงานวิจัย. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี: สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๓.

พระครูภาวนาโพธิคุณ. “ศึกษาบทบาทการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขอนแก่น”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต. “การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย”. **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๗.

พระครูสุวิธานพัฒนบัณฑิต. “การพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่าย”. **รายงานการวิจัย**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๗.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระสุกสะหวัน บดชะหมวน. “การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

พินิจ ลาภธนานนท์. “สุขภาวะของพระสงฆ์ปี ๒๕๕๕”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สุวัฒน์ รักขันโท และคณะ. “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของพระภิกษุในเขตภาคใต้ตอนบน”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เอมอร แสนภูวา. “บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๙.

๑.๒.๔ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

Khaosod Online. เกาะติดสถานการณ์ไวรัสสมรณะโควิด ๑๙. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.khaosod.co.th/covid-19> [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

Khaosod Online. มหาเถรสมาคม จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_760688 [๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓].

Khaosod Online. มหาเถรสมาคม จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ส่งเสริมสุขภาพประจำวัด, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_760688 [๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓].

- MGR Online. พัฒนาหลักสูตร “พระคิลานุปัฏฐาก” ดูแลพระสงฆ์อาพาธ จัดการปัจจัยเสี่ยงสุขภาพพระ. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/qol/detail/9610000015455> [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].
- MGR Online. สร.ใช้หลัก ‘5 ร.’ พัฒนาวัด เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/uptodate/detail/9620000098638>. [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].
- Sanook. อาการโควิด-๑๙ อาการเริ่มต้นเป็นอย่างไร วิธีป้องกันโควิด-๑๙. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.sanook.com/health/20609/> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓].
- World Health Organization Thailand. Coronavirus disease (COVID-19) questions and answers. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.who.int/thailand/emergencies/novel-coronavirus-2019/q-a-on-covid-19> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓].
- เชียงใหม่นิวส์. พระคิลานุปัฏฐาก อบรมพัฒนาพระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด วัดพระธาตุศรีจอมทอง. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1196832/> [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๓].
- ไทยรัฐออนไลน์. มส.ตั้ง "พระคิลานุปัฏฐาก" ดูแลสุขภาพพระสงฆ์. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://www.thairath.co.th/news/society/1328347> [๑๓ สิงหาคม ๒๕๖๓].
- คณะกรรมการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อ กรณีสถานการณ์ระบาด COVID-๑๙ เครือโรงพยาบาลพญาไทและเครือโรงพยาบาลเปาโล. COVID ๑๙ ทำความรู้จักไวรัส CORONA. [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : https://www.paolohospital.com/covid19healthyalert/public_resources/img/handbook /Covid-19 Handbook-EP1. [12 พฤษภาคม 2563].
- ศูนย์ข้อมูลการวิจัย Digital วช., สรุปทุกเรื่องไวรัสโคโรนาหรือโควิด-๑๙ คืออะไร อาการเป็นอย่างไร, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://dric.nrct.go.th/News/DetailKnowledge/650> [๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓].
- สุกัญญา จงเอกวุฒิ และคณะ. โครงการวิจัยสร้างเสริมสุขภาพสำหรับพระภิกษุตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดอ่างทอง. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://pubnet.moph.go.th>, [๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๓].

๑.๒.๕ สัมภาษณ์

๑. กลุ่มพระสังฆาธิการระดับจังหวัด

๑. พระเทพสิทธิธำมรงค์, เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ มกราคม ๒๕๖๔.
๒. พระครูพิสัยสารคุณ รองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม วัดกลางโกสัม อำเภอกอสมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๘ มกราคม ๒๕๖๔.

๒. กลุ่มคณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม

๓. พระครูใบฎีกาจารย์ จิตตสวโร, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดศิริชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔. พระครูปลัดพงษ์เดช สุขขุฒโน, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดปัจฉิมเขียงยืน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕. พระมหาภักดา พรหมทสสี, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดขุนพรหมดำริ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๖. พระวรราชชัย สุทธิโต, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดชัยญาวาส อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๗. พระสมุห์สังคม ดิกุชธโช, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๓. พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม

๘. พระครูปลัดพงษ์เดช สุขขุฒโน, วัดปัจฉิมเขียงยืน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๙. พระภานุพงศ์ ภานุรังสี, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม วัดปัจฉิมเขียงยืน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๐. พระมหาธงชัย ธรรมธโช, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดราชบุรุษสังคม อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๑. พระคำพา ปภากรโ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดป่าขาด อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๒. พระธนาธร ธีรบุญโญ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดสว่างวารี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๓. พระอธิการสุนทร กนตวิโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดโพธิ์ศรี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

๑๔. พระครูปริยัติพัฒนาคุณ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดหัวช้าง อำเภอภูกระดึง จังหวัดมหาสารคาม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๕. พระธีระยุทธ ติสโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดมงคลศรีสวัสดิ์ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๖. พระคุณานนต์ ฐานุตโตโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดทรงศิลา อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๗. พระครูอรุณสารโสภิต, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดกุฎรังสุทธาราม อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๘. พระวิศิษฐ์บุญญากร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดโคกเครือ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๑๙. พระปลัดดำรงศักดิ์ ตนตปาโล, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดโพธิ์ศรีบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๐. พระโชติระวี โอภาโส, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดโสมนัส อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๑. พระณัฐพงษ์ พรหมปัญโญ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดบ้านมะเห็บ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๒. พระวีรศักดิ์ อภิญาโน, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอุทัยทิศ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๓. พระมหาภัตตา พรหมทสสี (พุ่มพิ่ง), พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดขุนพรหมดำริ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๔. พระสุรศักดิ์ ติสโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดป่าประชาบำรุง (ธ) อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๕. พระสุระพงษ์ สุทธิโก, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอภิสิริ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๖. พระวราชัย สุชีโต, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดธัญญาวาส อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๗. พระครูใบฎีกาวรายุ จิตตสโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดศิริชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๒๘. พระสมุห์สังคม ดิขุชโช, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดบ้านโศ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

๒๙. พระครูปลัดภูมินทร์ วรโท (ตาต๊ะ), พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอภิสีทธิ
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๐. พระฉลาด ปัญญาวิโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดเหล่าหมากดำ อำเภอ
เมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๑. พระกฤษฏา กิตติภทโท, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดกุดตะเคี อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๒. พระเชิดชัย กนตปญโญ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดนาควิชัย อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๓. พระเดชชัย ตนติปาโล, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, นาควิชัย อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๔. พระพลวัฒน์ สิริจินโท, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอภิสีทธิ อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๕. พระทวีศักดิ์ ทีปธมโม, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอภิสีทธิ อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๖. พระบัวลา วุฑฒินญาโณ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอภิสีทธิ อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๗. พระครูสังวรสิริลักษ์, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดเครือวัลย์สุทธาวาส
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๘. พระฉลาม กิตติญาโณ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอุทัยทิศ อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๓๙. พระธนากร กตปญโญ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดใต้ตงน้อย อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๔๐. พระลิขิต ธรรมสาโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดบูรพาราม ส่องใต้ อำเภอ
เมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๔๑. พระคมกริช สีโยโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดอุทัยทิศ อำเภอพยัคฆภูมิ
พิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๔๒. พระมหาฐิติพงศ์ ฐิติญาโณ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดตาลอก อำเภอ
พยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

๔. พระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม

๔๓. พระครูพิศาลโพธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอกันทรวิชัย วัดศรีมหาโพธิ์ ตำบลโคกพระ อำเภอกันทร
วิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๔๔. พระครูโพธิธรรมานุศาสน์, รจต.เขวา เขต ๒ วัดโพธิ์ศรีเชียงเหียน ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔๕. พระครูปัจฉิมวารานุกุล,ดร., เจ้าอาวาสวัดดาวดึงส์ วัดดาวดึงส์ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔๖. พระมหาอุทัย ฐานจาโร, รจอ.นาคูน วัดโพธาราม ตำบลหนองไผ่ อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔๗. พระครูวาปีกิตติธัช, จต.หนองแสง เขต. ๒ วัดหนองแก ตำบลหัวเรือ อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔๘. พระครูปลัดธันธร ญาณสาโร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโสมนัสประดิษฐ์ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๔๙. พระครูสมุห์อนุวัฒน์ จนทโชโต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพยัคฆภูมิวนาราม ตำบลหนองแสง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๐. พระครูปริยัติคณาทร, รจอ.กันทรวิชัย วัดสุวรรณवास ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๑. พระครูสุตวิชัยธรรม, รจอ.เชียงยืน วัดกลาง ตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๕ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๒. พระครูวีรธรรมานุศาสน์, รจอ.บรปือ วัดบรปือสราราม ตำบลบรปือ อำเภอบรปือ จังหวัดมหาสารคาม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๓.
- ๕. ประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม**
๕๓. นางสาวปริญญาธิดา อุทัยสา, ๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๔. นายสมศักดิ์ จันทร์ทะกล, ๔๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๕. นางวิไล จุลอ่อน, ๘๑ หมู่ที่ ๙ ตำบลโคกสีทองกลาง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๖. นางวิไล ประการะสังข์, ๑๔๐ หมู่ที่ ๕ ตำบลโคกสีทองกลาง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๗. นายสามารถ มหาโคตร, ๑๐๔ หมู่ที่ ๙ ตำบลเขวา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๕๘. นายสุรศักดิ์ สิทธิจันทร์ ๓๐๓ หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๕๙. นายอรรถพล ยิ่งได้ชม, ๒ หมู่ที่ ๙ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๖๐. นางลำปาง ลุนลา, ๖๒ หมู่ที่ ๕ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๖๑. นายกฤษณพนธ์ แสงโยจารย์, ๗๔ หมู่ที่ ๘ ตำบลเขื่อน อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๖๒. นางบานเย็น ภูมั่ง, ๒๕ หมู่ที่ ๔ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓.

๖. รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

๖๓. พระครูปลัดพงษ์เดช สุขวฑฺฒโน, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดปัจฉิมเขียงยืน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๓.
๖๔. พระมหาภัสดา พรหมทสสี, คณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดขุนพรหมตำริ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม, ๑๓.
๖๕. พระอธิการสุนทร กนตวิโร, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดโพธิ์ศรี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๖๖. พระครูปริยัติพัฒนาคุณ, พระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม, วัดหัวช้าง อำเภอภูกระแต จังหวัดมหาสารคาม, ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.
๖๗. พระครูวีระธรรมานุศาสตร์, รจอ.บรปือ วัดบรปือสรากรม ตำบลบรปือ อำเภอบรปือ จังหวัดมหาสารคาม.
๖๘. พระครูปริยัติคณาทร, รจอ.กันทรวิชัย วัดสุวรรณवास ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม.
๖๙. พระครูสุตวิชัยธรรม, รจอ.เขียงยืน วัดกลาง ตำบลเขียงยืน อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม.
๗๐. พระครูปัจฉิมวารานุกุล,ดร., เจ้าอาวาสวัดดาวดิ่งส์แกดำ วัดดาวดิ่งส์แกดำ ตำบลแกดำ อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม.
๗๑. นางสาวปริญญาญ์รดา อุทัยสา, ๑ หมู่ที่ ๘ ตำบลวังแสง อำเภอแกดำ จังหวัดมหาสารคาม.
๗๒. นายอรรถพล ยิ่งได้ชม, ๒ หมู่ที่ ๙ ตำบลเก็ง อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.

๒. ภาษาอังกฤษ

Berlo, Davis K. *The Process of communication*. New York: Holt Rinchart and Winston, 1966.

ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
เรื่อง บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม
ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

คำชี้แจง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

จึงขอให้ท่านให้ข้อมูลตามความเห็นของท่าน ซึ่งข้อมูลที่ท่านให้จะนำไปใช้ประโยชน์เฉพาะในงานวิจัยนี้เท่านั้น โดยจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... นามสกุล..... ฉายา.....
 อายุ..... พรรษา..... ระดับการศึกษาสูงสุดทางโลก.....
 ระดับการศึกษาสูงสุดทางธรรม.....
 ตำแหน่ง.....
 ที่อยู่/เลขที่..... หมู่ที่..... วัด..... บ้าน.....
 ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
 รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์.....

ผ่านการอบรมพระคิลานุปัฏฐากตามหลักสูตร.....
 หน่วยงานที่จัดอบรม..... รุ่นที่..... ปีที่อบรม.....
 ประสบการณ์การดูแลสุขภาพ (ทำที่ไหน/ทำอย่างไร).....
 ปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย.....
 ผลจากการดูแลสุขภาพ.....

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก

จังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๑. ท่านคิดว่ามีกระบวนการคัดเลือกพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามอย่างไร

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดว่าจังหวัดมหาสารคามมีกระบวนการอบรมพระคิลานุปัฏฐากอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามใช้หลักการทำงานอย่างไร

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีกระบวนการทำงานอย่างไร

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีปัญหาในการทำงานอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

๖. พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทการทำงานอย่างไร

๑) มีบทบาทด้านการดูแลสุภาพอย่างไร

.....

.....

.....

๒) มีบทบาทด้านการรักษาโรคอย่างไร

.....

.....

๓) มีบทบาทในการเยียวยาอย่างไร

.....
.....
.....

๔) มีบทบาทด้านการส่งเสริมสุขภาพอย่างไร

.....
.....
.....

๕) มีบทบาทอื่น ๆ (ถ้ามี)

.....
.....
.....

**ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม
ในสถานการณ์ที่วิกฤต**

๑. ท่านคิดว่าปัจจัยส่งเสริมการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

๒. พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีแนวทางการทำงานอย่างไร

.....
.....
.....

๓. ท่านคิดว่าในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร

.....
.....
.....

๔. ท่านคิดว่าในสถานการณ์ที่วิกฤต (ภัยร้ายแรง เช่น ภัยธรรมชาติ ภัยจากมนุษย์ ภัยจากโรคระบาด) ในอนาคต พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามควรจะมีแนวทางดำเนินการอย่างไร

.....

.....
.....

๕. ท่านคิดว่าควรมีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากอย่างไร

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี).....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

สัมภาษณ์ วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ขอขอบคุณที่ท่านได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข.

รับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระเทพสิทธิธรรมจารย์ ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม หัวหน้าหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม ที่อยู่ วัดมหาชัย (พระอารามหลวง) เลขที่ ๗๗๙ ถนนศรีราชวงศ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของ

ของโรคโควิด ๑๙” ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของพระมหาดรณพงษ์ สิริโสภโณ และคณะวิจัย โดยได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาได้นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึง วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑) นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางอบรมคืนความรู้ให้กับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เข้าใจบทบาทใหม่ที่ต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากจังหวัดมหาสารคามมีผู้ติดเชื้อโควิด ๑๙ คน มีทั้งกลุ่มที่กังวลผลตรวจและกลุ่มเสี่ยงจำนวนมาก และพระสงฆ์ก็จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงด้วย ทางจังหวัดจึงได้ประกาศให้อำเภอเมืองมหาสารคามและอำเภอกันทรวิชัยเป็นเขตควบคุมระดับสูงสุด ทำให้พระสงฆ์และประชาชนประสบกับความเดือดร้อน จึงได้นำความรู้จากกรวิจัยมาใช้เป็นนโยบายในการปฏิบัติงานและอบรมคืนความรู้ให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อช่วยเหลือพระสงฆ์และสังคมด้วย โดยให้พระคิลานุปัฏฐากปรับบทบาทของตนเองครอบคลุม ๔ ด้าน คือ

บทบาททางด้านร่างกาย, บทบาททางด้านสังคม, บทบาททางด้านจิตใจ, และบทบาททางด้านปัญญา ซึ่งแต่ละบทบาททำให้เกิดกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น, ทำให้เกิดการดูแลสุขภาพ, การป้องกันโรค, การควบคุมโรค, การจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพ, ส่งเสริมสุขอนามัย, ส่งเสริมโภชนาการ, การสร้างเสริมสุขภาพ, ส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพ, บริการสุขภาพ, แจกสิ่งของป้องกันโรค, การปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม, การดูแลสุขภาพทางด้านจิตใจ, การให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลตัวเองให้ปลอดภัยจากเชื้อโรคและการให้ความรู้ทางธรรมะ เพื่อนำไปปรับใช้ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๒) นำผลการวิจัยไปใช้พัฒนากระบวนการทำงานของพระคิลาณีปฏิรูปภาคจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ประกอบด้วย ๖ ส่วน ๑) ประชุมวางแผนการปฏิบัติงานรองรับสถานการณ์ ๒) อบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลาณีปฏิรูปภาคให้นำที่มีทักษะในการทำงานและทักษะในการป้องกันตัวเอง ๓) จัดองค์กรพระคิลาณีปฏิรูปภาคให้เป็นระบบ ๔) ประสานเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ๕) การอำนวยความสะดวกกับดูแลและสนับสนุนการปฏิบัติงานของพระคิลาณีปฏิรูปภาค และ ๖) ปฏิบัติการดำเนินงานที่ตั้งและนอกที่ตั้ง, โดยมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย, มีบทบาทการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด, โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน, การมีสติในการปฏิบัติงาน, รวมทั้งการปฏิบัติงานตามอุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พระสงฆ์และสาธุชน, ส่งผลให้กระบวนการทำงานของพระคิลาณีปฏิรูปภาคมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอรับรองว่าได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ละข้อความทั้งหมดเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระเทพสิทธิจารย์)

ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

ภาคผนวก ค.

เอกสารประกอบการอบรมสัมมนาคืนความรู้จากการวิจัย

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้
“บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙”

โดย

คณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม และพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

เนื้อหาการอบรมมาจากการนำผลการวิจัยมาใช้ประโยชน์เชิงสร้างสรรค์
จากงานวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์
แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙”

วันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๔

ณ ห้องประชุมอาคารศูนย์เรียนรู้ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมนครจำปาศรีสมัยทวารวดี
วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑

บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

เอกสารอบรมคืนความรู้นี้เป็นส่วนหนึ่งในผลการวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยผ่านกระบวนการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ ปฏิบัติการ สนทนากลุ่ม และการสัมมนา โดยคณะวิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยกับพระเทพสิทธิธารจารย์ เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม และได้รับความเห็นชอบให้จัดทำเอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกบทบาทออกเป็น ๔ ด้าน แต่ละด้านควรมีการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังต่อไปนี้

๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามปรับบทบาทเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโรค โดยก่อนหน้าที่จะมีการแพร่ระบาดของเชื้อโรคดังกล่าว พระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทในด้านการดูแลรักษาสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ และการเป็นผู้นำทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนเป็นบทบาทหลัก แต่เมื่อมีสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เกิดขึ้น ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ จากการวิจัยพบว่า บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทางด้านร่างกาย จำแนกออกเป็น ๑๑ บทบาท ดังต่อไปนี้

๑) บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์

บทบาทหลักของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ คือ การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ และสามเณร ซึ่งเป็นบทบาทที่ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำพุทธพจน์ที่ตรัสไว้เป็นแนวทางดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้เฒ่าจะพึ่งพิงพยาบาลพวกเขา ถ้าพวกเขาจักไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล” โดยปรับบทบาทการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์และสามเณรให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีบทบาท ๒ ส่วน คือ (๑) บทบาทในการดูแลรักษาพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพ โดยมีพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และมีหลายรูปที่มีปัญหาสุขภาพอันเป็นผลพวงมาจากการไม่ได้รับการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพขึ้น บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในการดูแลรักษาพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การตรวจสุขภาพ การวัดชีพจรและมวลกล้ามเนื้อ การ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒

วัดใช้ การฉีดยา และการให้ยารักษาโรคตามอาการ แต่หากมีอาการหนักก็จะประสานโรงพยาบาลเพื่อนำส่งรักษาตัวที่โรงพยาบาลต่อไป (๒) บทบาทในการดูแลพระสงฆ์ที่ไม่มีปัญหาสุขภาพ โดยจะเน้นการตรวจวัดไข้ให้กับพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ประสานความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล การออกตรวจเยี่ยมเพื่อให้คำแนะนำในการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด ๑๙ รวมทั้งการแนะนำพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมด้วย

๒) บทบาทด้านการป้องกันโรค

ในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีส่วนสำคัญในการป้องกันการแพร่ระบาดร่วมกับ อสม. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจะทำหน้าที่ในการป้องกันการแพร่ระบาด ๓ บทบาท คือ(๑) บทบาทในการคัดกรองสุขภาพของพระสงฆ์และชุมชนโดยการตรวจวัดอุณหภูมิ การตรวจสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง พร้อมทั้งการจัดทำทำข้อมูลด้านการคัดกรองสุขภาพของพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย (๒) การป้องกันกลุ่มเสี่ยง โดยมีส่วนสำคัญในการเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อที่เข้ามาในวัดและในพื้นที่ชุมชน โดยมีกรรการรายงานให้กับ อสม. ได้รับทราบเพื่อตรวจวัดไข้และจัดทำข้อมูลกลุ่มเสี่ยง (๓) การป้องกันในรูปของการแนะนำแนวทางในการป้องกันการติดเชื้อโควิด ๑๙ ให้กับพระสงฆ์และชุมชน โดยส่วนใหญ่จะนำข้อมูลจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข มาเป็นข้อมูลในการแนะนำพระสงฆ์และชุมชน (๔) การป้องกันในรูปของการแจกจ่ายอุปกรณ์และเครื่องมือในการป้องกันการติดเชื้อรวมถึงสิ่งของที่ใช้ในการฆ่าเชื้อโควิด ๑๙ ด้วย

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๓) บทบาทด้านการควบคุมโรค

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทสำคัญในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยได้ร่วมกันจัดทำมาตรการควบคุมโรค ๓ ส่วน คือ (๑) การควบคุมโรคในศาสนสถาน (๒) การควบคุมบุคคลโดยการจำกัดบุคคลที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในศาสนสถาน (๓) การควบคุมการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ (๔) ควบคุมการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามมาตรการการควบคุมโรคอย่างเคร่งครัด โดยมีการร่วมมือกับคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองในการรับฟังข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาล เพื่อนำมาใช้ในการปรับแผนควบคุมโรคในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามร่วมกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีการนำมาตรการควบคุมโรคมาใช้ในการดำเนินงานตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้มีการปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานตามภารกิจคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๓

๔) บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการจัดการปัจจัยที่จะส่งผลต่อการคุกคามสุขภาพพระสงฆ์ ซึ่งจะทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ การจัดการสถานที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัย การส่งเสริมอุปกรณ์และเครื่องมือในการป้องกันการแพร่ระบาดเชื้อโควิด ๑๙ ในวัด ทั้งยังมีการแนะนำให้พระสงฆ์ในแต่ละวัดได้จัดการกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งปัจจัยทางด้านอาหารที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ปัจจัยทางด้านที่อยู่อาศัยที่มีความสะอาดปลอดภัยและมีความปลอดภัย โดยให้มีการทำความสะอาดและใช้น้ำยาฆ่าเชื้อในเสนาสนะที่มีคนเข้ามาใช้พื้นที่ การส่งเสริมให้พระสงฆ์หมั่นดูแลสุขภาพความสะอาดร่างกาย การทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังช่วยเหลือในการจัดการกับปัจจัยทางการดูแลรักษาสุขภาพด้วย โดยการเข้ามาช่วยเหลือเรื่องยารักษาโรค การช่วยตรวจสุขภาพให้กับพระสงฆ์ที่ไม่สามารถไปตรวจสุขภาพตามสถานพยาบาลได้ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด ๑๙ ทำให้เป็นมาตรการป้องกันและควบคุมโรคในศาสนสถาน

๕) บทบาทด้านสุขอนามัย

พระคิลานุปัฏฐากจะช่วยพระสงฆ์และชุมชนในการประเมินความสะอาดตามหลักสุขอนามัย โดยเฉพาะความสะอาดภายในวัดเพื่อให้ปราศจากเชื้อโรค ทั้งความสะอาดของอาคารสถานที่ ความสะอาดของอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน การทำความสะอาดโต๊ะอาหารด้วยน้ำยาทำความสะอาด น้ำยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง แนะนำให้ทุกวัดมีจุดล้างมือทำความสะอาด โรงครัวและโรงอาหารที่มีความสะอาดถูกหลักสุขอนามัย ส่วนวัดที่มีการตั้งโรงงานช่วยเหลือพระสงฆ์และประชาชนก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากคอยช่วยเหลือด้านความสะอาดของโรงงานและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำโรงงาน โดยวัดที่มีโรงงานก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ด้วย

๖) บทบาทด้านโภชนาการ

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคามก็จะประสบกับปัญหาการขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ โดยเฉพาะการแพร่ระบาดในปี ๒๕๖๓ ซึ่งคนไทยยังไม่คุ้นเคยกับโรคระบาดจึงทำให้ประสบปัญหาเป็นอย่างมาก โดยที่พระคิลานุปัฏฐากเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือทางด้านอาหารให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งใช้วิธีการขอความอุปถัมภ์จากประชาชนที่ประสงค์จะร่วมทำบุญและขอความอุปถัมภ์จากภาคเอกชน รวมทั้งส่วนของราชการ เพื่อนำปัจจัยการบริโภคไปมอบให้กับพระสงฆ์และประชาชนที่มีความขาดแคลน ในส่วนของอาหารนอกจากจะเน้นการนำอาหารไปถวายให้กับพระสงฆ์และประชาชนแล้ว ยังคำนึงถึงหลักโภชนาการด้วย โดยเลือกอาหารที่มีคุณประโยชน์ต่อสุขภาพ มีการแนะนำให้บริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ นอกจากนี้ยังประสานกับชุมชนเพื่อให้เข้าใจวิธีการบริโภคของพระสงฆ์ว่าเมื่อมีคนนำอาหารมาถวายอย่างไรหากไม่ปฏิเสธ ทำให้สังคมจะต้องมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของอาหารที่จะนำมาถวายให้กับพระสงฆ์ตามหลักโภชนาการ เพื่อให้พระสงฆ์ได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพและมีประโยชน์ต่อร่างกาย นอกจากนี้ยังแนะนำให้พระสงฆ์และประชาชนบริโภคอาหารตามหลักโภชนาการ และการบริโภคไปพร้อมกับการป้องกันโรคโควิด ๑๙

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๔

คือ "กินร้อน ช้อนแยก แดกวาง" โดยเน้นอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ไม่ใช่ช้อนและช่อมรวมทั้งอุปกรณ์ร่วมกัน และแยกกันบริโภค โดยให้มีการใช้อุปกรณ์การบริโภคน้อยชิ้น ไม่บริโภคปริมาณมาก แต่บริโภคสิ่งที่มีคุณค่าทางโภชนาการ

๗) บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากพระคิลานุปัฏฐากจะมีบทบาทในด้านการดูแลรักษาและการป้องกันโรคระบาดแล้ว ยังพบว่าพระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ๕ บทบาท ดังนี้ (๑) พระคิลานุปัฏฐากจะช่วยในการดูแลพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพ รวมทั้งการรักษาสุขภาพพระสงฆ์ตามที่ได้อบรมมา แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์มีปัญหาเกินกว่าที่จะดูแลรักษาได้ก็จะประสานโรงพยาบาลเพื่อส่งไปรักษาต่อไป (๒) บทบาทในด้านการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ โดยทำหน้าที่ตรวจสุขภาพให้กับพระสงฆ์ การวัดอุณหภูมิใช้ รวมทั้งการแนะนำการบริโภคและการใช้สอยสิ่งที่เป็นอุปการะต่อสุขภาพ (๓) การประสานความร่วมมือกับ อสม. และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ให้มาช่วยกันดูแลสุขภาพให้กับพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย (๔) ส่งเสริมสุขภาพในการทำกิจวัตร พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้แนะนำให้พระสงฆ์ปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อเป็นการป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อ โดยกำหนดให้การทำกิจวัตรจะต้องมีการใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าทุกครั้ง มีการใช้เจลแอลกอฮอล์ ล้างมือบ่อย ๆ และดูแลความสะอาดทั้งก่อนและหลังการทำกิจวัตร กิจวัตรที่ต้องทำร่วมกันก็จะให้นั่งห่างกัน และกระชับเวลาในการทำกิจวัตรด้วย (๕) การบริหารร่างกาย พระคิลานุปัฏฐากได้แนะนำวิธีการบริหารร่างกาย การทำความสะอาดร่างกาย และการออกกำลังกายในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการปรับอิริยาบถให้สมดุลเพื่อไม่ให้ร่างกายตึงเครียดอันเนื่องมาจากการใช้อิริยาบถหนักจนเกินไป

๘) บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทในการส่งเสริมปัจจัยการดำรงชีพให้กับพระสงฆ์และประชาชน ดังนี้ (๑) ส่งเสริมปัจจัยการดำรงชีพในรูปของปัจจัย ๔ ได้แก่ การช่วยเหลือสงเคราะห์ทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย (รวมทั้งสถานที่ในการกักตัว) และยารักษาโรค ทั้งการตรวจสุขภาพ การเยี่ยมยารักษา และการจัดยารักษาโรคให้ถูกกับอาการเจ็บป่วยของพระสงฆ์และประชาชน (๒) ส่งเสริมปัจจัยเกื้อหนุนต่อการดำรงชีพ นอกจากกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์แล้วพระคิลานุปัฏฐากยังมีบทบาทในการส่งเสริมปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำรงชีพของพระสงฆ์หลายส่วน ซึ่งเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ยาสระผม และส่วนที่เป็นเครื่องใช้ในการประกอบกิจกรรมของพระสงฆ์ เช่น น้ำยาฆ่าเชื้อในการทำความสะอาดกุฏิ วิหาร และศาลา น้ำยาล้างห้องน้ำ เจลแอลกอฮอล์ หน้ากากอนามัย และหน้ากากผ้า เป็นต้น (๓) ส่งเสริมวิถีชีวิตของพระสงฆ์ คือ การมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวิถีชีวิตของพระสงฆ์เพื่อให้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งการปรับตัวในแง่ของการดำรงชีวิตของพระสงฆ์รูปแบบใหม่ และการปรับตัวเพื่อปฏิบัติศาสนกิจรูปแบบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการทางสังคมและป้องกันการแพร่

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๕

ระบาดของโรคโควิด ๑๙ (๔) ส่งเสริมปัจจัยด้านงบประมาณ ในส่วนของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม หลายท่านมีผู้ศรัทธามากก็จะมีการนำเงินมาถวายให้ทำกิจกรรมของพระคิลานุปัฏฐากและถวายเพื่อให้ใช้จ่ายตาม อัยยาศัย ท่านก็จะนำมาใช้ในการช่วยเหลือวัดที่ประสบกับการขาดแคลนเงินค่าน้ำ ค่าไฟ ในช่วงที่มีการแพร่ระบาด ด้วย เนื่องจากประชาชนเข้าวัดทำบุญน้อยลงทำให้พระสงฆ์ประสบกับปัญหาการขาดแคลนเงินค่าน้ำ ค่าไฟ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้ประสานเพื่อขอรับบริจาคจากพระสงฆ์และประชาชนให้ช่วยกันเสียค่าน้ำและค่าไฟให้กับวัดที่ขาดแคลนด้วย

๙) บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน

นโยบายสำคัญในการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม คือ การบริการทางด้านสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป โดยพระคิลานุปัฏฐากที่ผ่านการอบรมจากกรมอนามัยแล้วก็จะมีความรู้ และประสบการณ์ในการช่วยเหลือเยียวยาพระสงฆ์เบื้องต้นและมีความรู้ในด้านการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์และการดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนด้วย โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ คือ การตั้งศูนย์บริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนในวัดที่มีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ และการบริการสุขภาพนอกที่ตั้งโดยการจัดทีมงานของพระคิลานุปัฏฐากไปช่วยบริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์และประชาชนตามวัดและชุมชนรวม รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ตามจุดคัดกรองเพื่อจะได้ตรวจวัดไข้ให้กับพระสงฆ์ที่เดินทางผ่านจุดคัดกรองต่าง ๆ ด้วย

๑๐) บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ สิ่งที่พระสงฆ์และประชาชนมีความต้องการมากที่สุด นอกจากปัจจัยในการดำรงชีพแล้ว คือ สิ่งของเครื่องใช้และอุปกรณ์ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประสานขอความร่วมมือและขอรับบริจาคสิ่งของจากพระสงฆ์ ประชาชน ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อนำไปมอบถวายให้กับพระสงฆ์และบริจาคให้กับประชาชนที่ขาดแคลนด้วย ซึ่งเป็นการสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยเน้นการสงเคราะห์ด้านอุปกรณ์และเครื่องใช้ในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นหลัก เช่น หน้ากากอนามัย เจลล้างมือ เจลแอลกอฮอล์ สบู่ล้างมือ หน้ากากอนามัย หน้ากากผ้าที่มีคุณภาพ และเครื่องมือในการวัดไข้ รวมทั้งน้ำยาที่ใช้ทำความสะอาดเพื่อฆ่าเชื้อด้วย โดยพระคิลานุปัฏฐากจะทำงานประสานกับฝ่ายปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม เพื่อสำรวจปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องใช้ในการป้องกันโรคของพระสงฆ์แล้วนำไปมอบถวาย ในส่วนของชุมชนก็จะประสานกับผู้นำชุมชนและกลุ่ม อสม. เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับประชาชนด้วย

๑๑) บทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการให้ความรู้พระสงฆ์และชุมชนเพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันตัวเองจากเชื้อโรค เพื่อให้การดูแลตัวเองโดยไม่ประมาท การรักษาสุขภาพของตัวเอง ได้แก่ ล้างมือบ่อย ๆ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๖

ด้วยสบู่หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะหลังจากสัมผัสขาบาท หรือปฏิบัติศาสนกิจที่ต้องมีการสัมผัสสิ่งของกับผู้อื่น

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำแนวทางการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล เพื่อป้องกันและลดการแพร่เชื้อโควิดตามคำแนะนำของกรมป้องกันโรคมามาปรับใช้ให้สอดคล้องกับพระสงฆ์และชุมชน ดังนี้ (๑) พระสงฆ์ไม่ควรออกจากวัด แต่ถ้าจะออกนอกวัดเมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น หากออกนอกวัดให้เว้นระยะห่างจากคนอื่นอย่างน้อย ๑-๒ เมตร หลีกเลี่ยงการเข้าไปในพื้นที่มีคนหนาแน่น แออัด หรือพื้นที่ปิด (๒) สวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าตลอดเวลา โดยนำเจลแอลกอฮอล์ติดตัวไปด้วย และให้ใช้เจลแอลกอฮอล์บ่อย ๆ เพื่อเป็นการฆ่าเชื้อ (๓) การใช้รถสาธารณะเมื่อจำเป็นเท่านั้น และหลีกเลี่ยงชั่วโมงเร่งด่วน การขึ้นรถสาธารณะควรใช้กระดาษชำระจับเมื่อเปิด-ปิดประตูรถ เมื่อลงจากรถแล้วควรชำระร่างกายให้สะอาด เปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มใหม่ และซักเครื่องนุ่งห่มที่ใส่แล้วให้สะอาด (๔) ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้ง ก่อนรับประทานอาหาร หลังใช้ส้วม หรือหลังจากไอ จาม หรือหลังสัมผัสวัสดุเสี่ยงที่มีผู้ใช้งานร่วมกันในที่สาธารณะ เช่น กลอนหรือลูกบิดประตู ราวจับหรือ ราวบันได เป็นต้น และทุกวัดให้มีจุดล้างมือกับน้ำยาล้างมือด้วย (๕) หลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูก โดยไม่จำเป็น (๖) หากสงสัยว่าเคยสัมผัสหรืออยู่ใกล้กับผู้ที่เป็กลุ่มเสี่ยง ให้รีบไปวัดใช้กับพระคิลานุปัฏฐากหรือ อสม. ที่อยู่ใกล้วัด หลีกเลี่ยงการออกนอกวัดและเว้นระยะห่างกับผู้อื่น (๗) แยกของใช้ส่วนตัว ไม่ควรใช้ของร่วมกับผู้อื่นทุกกรณี (๘) ฉ้นอาหารที่ร้อนหรือปรุงสุกใหม่ ๆ ควรฉ้นอาหารแยกสำรับ หรือหากมีการฉ้นอาหารร่วมกันให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว (๙) การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์สมำเสมอ การบริหารร่างกาย และพักผ่อนให้เพียงพอ (๑๐) หมั่นสังเกตอาการตนเองอยู่เสมอ หากมีอาการไอ เจ็บคอ มีน้ำมูก จมูกไม่ได้กลิ่น ลิ้นไม่รับรส ให้ปล้กตัวออกจากผู้อื่น แล้วรีบไปรับการตรวจโรคโควิดที่โรงพยาบาลทันที เพื่อให้มีความแน่นอนในการตรวจ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อการดูแลตัวเองให้กับพระสงฆ์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิดในสังคมด้วย

สรุป จากการวิจัยพบว่า พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาทสำคัญ ทางด้านร่างกายในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกบทบาทตามลักษณะของการดำเนินงานทางด้านร่างกายออกเป็น ๑๑ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ บทบาทด้านการป้องกันโรค บทบาทด้านการควบคุมโรค บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ บทบาทด้านสุขภาพของพระสงฆ์ บทบาทด้านโภชนาการ บทบาทด้านการสร้างเสริมสุขภาพ บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค และบทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม จากบทบาทดังกล่าว แสดงให้เห็นนัยยะสำคัญในการดำเนินงาน ๔ ส่วน คือ ส่วนแรกแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่วนที่สองแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากที่มีความสัมพันธ์กับภาคส่วนทางสังคมและภาคส่วนของคณะสงฆ์ ส่วนที่สามแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินงานเพื่อสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนที่สี่

เอกสารประกอบการอบรม.คืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๗

แสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากได้บูรณาการการทำงานทั้งส่วนของการดูแล การรักษา การป้องกัน การควบคุม การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพให้กับพระสงฆ์และชุมชนด้วย ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็น บทบาทโดยตรงและบทบาทโดยอ้อม

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม

จากการวิจัยพบว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินการช่วยเหลือสังคมหลายรูปแบบ ส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้ดำเนินการทางด้านสังคมพบว่า จำแนกออกเป็น ๓ บทบาทหลัก ได้แก่ บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ บทบาททางด้านสังคมทั่วไป และบทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคมพระสงฆ์ เป็นบทบาทที่ได้ทำในขอบข่ายเกี่ยวกับการช่วยเหลือพระสงฆ์ สามเณร และสนองงานพระพุทธรศาสนา จำแนกออกเป็น ๙ บทบาท แต่ละบทบาทได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด

ในส่วนที่เป็นบทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้มีการแพร่ระบาดในระลอกใหม่อย่างหนักในจังหวัดมหาสารคาม จากข้อมูลวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ พบว่ามีผู้ติดเชื้อแล้ว ๑๗ ราย ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้มีบทบาทในการเฝ้าระวัง ๓ ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ประสานความร่วมมือกับ อสม. และสถานพยาบาลในการคัดกรองคนที่จะเข้าไปในพื้นที่ ส่วนที่สองเป็นการเฝ้าระวังทางสังคมสงฆ์ โดยมีการเฝ้าระวังและติดตามความเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ที่ได้เดินทางเข้ามาในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้มีการทำฐานข้อมูลการเดินทางและการตรวจวัดไข้พระสงฆ์และรายงานสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อเป็นข้อมูลคณะสงฆ์ในการป้องกัน ส่วนที่ ๓ เป็นการเฝ้าระวังอาการของพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง คือ การเฝ้าระวังอาการ วัตถุประสงค์มีร่างกายทุกวัน บันทึกในรายงานที่กำหนดเป็นประจำทุกวัน สังเกตอาการไข้ ไอ น้ำมูก เจ็บคอ หายใจลำบาก ครั่นเนื้อตัว และอื่น ๆ หากมีอุณหภูมิร่างกาย ๓๗.๕ องศาขึ้นไป หรือพบอาการผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งกับพระสงฆ์ก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ทราบทันที

(๒) บทบาทการบริการพระสงฆ์

ในส่วนที่เป็นบทบาททางด้านบริการพระสงฆ์ของพระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินการบริการพระสงฆ์ ๓ รูปแบบ ได้แก่ ส่วนที่ ๑ การบริการพระสงฆ์ในรูปแบบของการช่วยเหลือพระสงฆ์ การสนับสนุน การอำนวยความสะดวกให้กับพระสงฆ์ในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางสังคมเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ส่วนที่ ๒ การบริการภารกิจของคณะสงฆ์รวมทั้งบริการในรูปแบบของการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ ๓ เป็นการบริการตรวจสุขภาพพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม โดยได้

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๘

ดำเนินการในทุกพื้นที่ที่มีพระคิลานุปัฏฐากประจำอยู่ ทำหน้าที่บริการตรวจสอบสุขภาพพระสงฆ์ในที่ตั้งและบริการตรวจสอบสุขภาพนอกที่ตั้ง ส่วนที่ ๔ เป็นการบริการในรูปของการดูแลรักษาสุขภาพให้กับพระสงฆ์ ซึ่งมีทั้งการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ที่มีปัญหาสุขภาพด้วยตรวจสุขภาพ การวัดอุณหภูมิ การให้ยารักษาโรคขั้นพื้นฐาน การบริการพระภิกษุที่มีอาการป่วยติดเตียงและบริการพระสงฆ์ที่มีลักษณะเจ็บป่วยติดขัด ซึ่งไม่ประสงค์จะไปรักษาสุขภาพตามสถานพยาบาลต่าง ๆ และพระสงฆ์หลายรูปคิดว่าการไปรักษาที่สถานพยาบาลจะมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคได้เพราะมีคนจำนวนมาก ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากก็จะเข้าไปช่วยบริการสุขภาพให้กับพระสงฆ์กลุ่มดังกล่าวตามวัดที่ท่านอยู่

(๓) บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในช่วงแรกมีพระสงฆ์จำนวนมากที่มีความเข้าใจว่าควรงดเว้นการปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์หรืองดการปฏิบัติตามพระวินัยบางข้อที่มีการรวมกลุ่มกันของพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก และมีการงดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อป้องกันการติดเชื้อของโรคโควิด ๑๙ จึงทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้เข้าไปมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจ การปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ และการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบของการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามกิจวัตรของพระสงฆ์ได้โดยใช้มาตรการทางสังคมเข้ามาปรับใช้ให้เหมาะกับกิจวัตรของพระสงฆ์ เช่น มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม การสวมใส่เครื่องป้องกัน การล้างมือล้างเท้าด้วยสบู่และน้ำสะอาด การใช้เจลแอลกอฮอล์รวม การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรงอยู่เสมอ ซึ่งทำให้พระสงฆ์ได้เข้าใจว่าสามารถทำกิจวัตรของพระสงฆ์ได้ เพียงแต่มีการปรับรูปแบบของการทำกิจวัตรเพื่อให้สอดคล้องกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากนี้แล้วยังพบว่า พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาทในการบริการสุขภาพของพระสงฆ์ในช่วงที่มีการทำกิจวัตรของพระสงฆ์รวมกันจำนวนมากโดยเข้าไปดูแลเรื่องความสะดวกสบาย การกำหนดระยะห่างในการทำกิจกรรม การกำหนดกิจกรรมให้ระมัดระวังยิ่งขึ้น รวมทั้งการช่วยทำความสะอาดสถานที่จัดกิจกรรมและอุปกรณ์โดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทั้งก่อนและหลังการทำกิจวัตรของพระสงฆ์

(๔) บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้มีการบริการพระสงฆ์นอกที่ตั้งโดยกำหนดให้พระคิลานุปัฏฐากในทุกพื้นที่ได้ออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ตามวัดทุกวัน เพื่อสำรวจข้อมูลด้านสภาพปัญหาชีวิตความเป็นอยู่และความต้องการของพระสงฆ์ เพื่อนำข้อมูลมาพื้นฐานในการขอความช่วยเหลือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้แล้วพระคิลานุปัฏฐากได้นำสิ่งของเครื่องใช้ในการป้องกันโรคโควิด ๑๙ และสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวันไปมอบถวายกับพระสงฆ์ด้วย ทั้งยังมีการออกตรวจเยี่ยมเพื่อให้แนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งการป้องกันตัวเอง การป้องกันทางด้านสังคม และเป็นการให้กำลังใจพระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดต่าง ๆ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๙

(๕) บทบาทการทำอุปกรรมป้องกันโรค

พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้เข้าร่วมอบรมและมีการศึกษาข้อมูล รวมทั้งการปรึกษากับบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการดูแลสุขภาพในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการประดิษฐ์เครื่องมือที่นำมาใช้ในการป้องกันการติดเชื้อโรค แล้วนำมาแนะนำให้กับพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคามได้รับทราบและจัดกิจกรรมอบรมแนวทางการช่วยเหลือตนเองของพระสงฆ์ในการประดิษฐ์หน้ากากผ้าอย่างถูกต้องและมีคุณภาพในการป้องกันโรคได้จริง โดยมีการอบรม ๒ รูปแบบ คือ สอดแทรกการอบรมในช่วงที่มีการประชุมคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามและการประชุมคณะสงฆ์ระดับอำเภอทุกอำเภอ โดยได้ส่งพระคิลานุปัฏฐากไปให้ความรู้ด้านการจัดทำหน้ากากผ้าให้กับพระสงฆ์และมีการสอนแนวทางการประดิษฐ์หน้ากากผ้าขึ้นมาใช้โดยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งได้มอบหมายให้พระคิลานุปัฏฐากทุกรูปได้เข้าใจวิธีการประดิษฐ์หน้ากากผ้าขึ้นมาใช้อย่างมีคุณภาพและสามารถแนะนำให้พระสงฆ์สามารถประดิษฐ์หน้ากากผ้าขึ้นมาใช้เองได้ ทำให้พระสงฆ์สามารถพึ่งพาตนเองได้

(๖) บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้รับนโยบายในการบริการสุขภาพของพระสงฆ์จากเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งท่านได้ตระหนักถึงปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่มีต่อพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป จึงได้มอบนโยบายให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจขึ้น โดยมีศูนย์บริการสุขภาพประสานงานอยู่ที่สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามและกระจายไปอยู่ในทุกอำเภอไปจังหวัดมหาสารคามด้วย เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานให้กับพระคิลานุปัฏฐากได้รับทราบฐานข้อมูลร่วมกันและเป็นเครือข่ายในการประสานงานด้านความร่วมมือในการบริการสุขภาพพระสงฆ์และประชาชน รวมทั้งยังได้ส่งพระคิลานุปัฏฐากเข้าไปประจำอยู่ตามจุดคัดกรองที่อยู่ในชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการบริการตรวจวัดไข้พระสงฆ์และการบริการประชาชน โดยการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะได้บริการทั้งในที่ตั้งและมีพระคิลานุปัฏฐากปฏิบัติหน้าที่นอกที่ตั้งด้วย

(๗) บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำมาตรการของกรมอนามัยมาใช้ โดยเฉพาะมาตรการปฏิบัติในศาสนสถาน (ตามมาตรการ Thai stop COVID-๑๙) เพื่อให้วัดเป็นสถานปลอดภัย ทำให้พระสงฆ์และสามเณรมีความปลอดภัย สามารถทำกิจวัตรและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างปลอดภัย เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนที่รับบริการในวัดด้วย โดยให้ความรู้ด้านแนวทางปฏิบัติในศาสนสถานเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ และยังได้ติดตามกำกับให้ทุกวัดได้ปฏิบัติตามมาตรการเดียวกัน ถ้าหากวัดใดไม่ปฏิบัติตามก็จะเข้าไปตักเตือน และแนะนำให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดโดยอาศัยนโยบายของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามที่ว่าด้วยการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานูปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๐

(๘) บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

พระคิลานูปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่งนอกจากการดูแลรักษาสุขภาพของพระภิกษุสามเณรและการดูแลรักษาสุขภาพของประชาชนทั่วไปแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีความเชื่อของชาวอีสาน เช่น งานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การทำบุญประเพณี รวมไปถึงกิจกรรมทางสังคม ซึ่งได้จัดขึ้นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยการให้ความรู้ในการจัดกิจกรรมเพื่อลดอันตรายจากการติดเชื้อ รวมไปถึงการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้การทำกิจกรรมได้มีมาตรการป้องกันโรคโควิด ๑๙ ซึ่งพระคิลานูปัฏฐากได้ปรับบทบาทในการดำเนินงานสอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัย การป้องกันโรคโควิด ๑๙ ของกรมอนามัย ผ่าน platform Thai stop COVID-๑๙ โดยมีบทบาทในการให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันและการกำกับให้ปฏิบัติตาม ดังต่อไปนี้

๑) บริการเจลและแอลกอฮอล์ โดยทุกวัดต้องมีเจลล้างมือแอลกอฮอล์สำหรับผู้มาปฏิบัติธรรม/ผู้มาติดต่อบริเวณทางเข้าศาลาปฏิบัติธรรม โบสถ์ ศาลา ที่รักแขก เคาน์เตอร์หรือโต๊ะประชาสัมพันธ์ โรงอาหารที่ให้บริการแก่ประชาชน และหน้าห้องสุขาด้วย

๒) เว้นระยะห่าง จัดที่นั่งสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเว้นระยะห่างระหว่างบุคคล ๑-๒ เมตร

๓) การทำความสะอาดห้องสุขารวม ทุกวัดต้องใช้น้ำยาทำความสะอาดสุขภัณฑ์ที่สามารถฆ่าเชื้อโรคได้ชำระล้างบริเวณลูกบิดประตู/ที่จับปิดเปิด กลอน ก๊อกน้ำ ที่จับสายฉีดชำระ และที่รองนั่งชักโครก

๔) การจัดการด้านอาหาร กรณีมีโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทาน ให้มีการทำความสะอาดโต๊ะอาหารด้วยน้ำยาทำความสะอาด และน้ำยาฆ่าเชื้อโรคทุกครั้งหลังมีผู้มาใช้บริการ จัดให้มีที่ล้างมือและสบู่ หรือมีเจลล้างมือแอลกอฮอล์ ที่ทางเข้าโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทาน และจุดบริการทุกจุด โดยโรงอาหาร/โรงครัว/โรงทานให้มีการวางซ้อน ส้อม ตะเกียบ ทัพพี ให้วางเอาด้ามขึ้นในภาชนะที่โปร่ง สะอาด หรือวางเรียงแนวนอนโดยให้ด้ามเรียงไปทางเดียวกัน และมีการปกปิด เก็บสูงจากพื้นอย่างน้อย ๖๐ ซม. โดยให้มีการล้างจาน ชาม ถ้วย แก้วน้ำ ภาชนะอุปกรณ์ปรุงอาหาร ภาชนะใส่อาหารให้สะอาดและจัดเก็บโดยวางสูงจากพื้นอย่างน้อย ๖๐ ซม. โดยเน้นอาหารเพื่อสุขภาพปรุงสุกใหม่ และไม่נגับริโภคในสำหรับเดียวกัน

๕) การจัดเก็บอุปกรณ์ มีห้องเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาดพื้นอาคาร อุปกรณ์ทำความสะอาดห้องน้ำ อุปกรณ์เก็บกวาดเศษใบไม้และขยะ ต้องเก็บเป็นระเบียบ มีบริเวณซักล้างและมีระบบระบายน้ำทิ้งที่ถูกสุขลักษณะ มีการระบายอากาศและมีแสงสว่างเพียงพอ

๖) การจัดการขยะ มีการคัดแยกขยะเปียกที่เป็นเศษอาหารจาก โรงอาหาร หรือโรงทาน หรือห้องครัว หรือห้องรับประทานอาหารจากขยะทั่วไป และมีการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณที่พักขยะ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๑

๗) ผู้ปฏิบัติงานในวัด ผู้ที่ปฏิบัติงานในจุดเสี่ยงในศาสนสถาน ได้แก่ ผู้ทำความสะอาดห้องสุขา ผู้รวบรวมเก็บขยะ ต้องใส่ ถุงมือ รองเท้า หน้ากากผ้าตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนเชื้อโรค และเมื่อปฏิบัติงานเสร็จต้องล้างมือด้วยน้ำสะอาดและสบู่ หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ทุกครั้ง

๘) ข้อปฏิบัติสำหรับผู้ร่วมกิจกรรม ผู้มาปฏิบัติธรรม/ผู้มาทำบุญ/ผู้มาติดต่อ ที่ศาสนสถานทุกคน ได้รับการตรวจคัดกรองโดยวัดอุณภูมิร่างกาย หรือได้รับการซักประวัติ เมื่อสงสัยว่ามีไข้ให้ส่งตัวไปพบแพทย์ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยผู้รับบริการหรือผู้มาติดต่อกับทางวัดทุกคนจะต้องล้างมือด้วยน้ำสะอาดและสบู่ หรือเจลล้างมือแอลกอฮอล์ ที่บริเวณทางเข้าสถานที่ทุกครั้งก่อนเข้ามาในพื้นที่

๙) สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ห้ามใช้ของส่วนตัวร่วมกัน เช่น ผ้าเช็ดหน้า แก้วน้ำ ผ้าเช็ดตัว ซ้อน ส้อม เนื่องจากเชื้อก่อโรคทางระบบทางเดินหายใจสามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางการสัมผัสสารคัดหลั่งของผู้ติดเชื้อ

๑๐) การตรวจวัดอุณหภูมิ จัดให้มีจุดตรวจวัดอุณหภูมิ โดยผู้ที่มีอุณหภูมิร่างกายสูงกว่า ๓๗.๕ องศาเซลเซียส หรือมีอาการไข้ ไอจาม หรือเป็นกลุ่มเสี่ยง หรือมาจากพื้นที่เสี่ยง หรือได้รับการสอบถามด้วยวาจาวามีอาการไม่สบาย เช่น ไข้ ไอ เจ็บคอ เป็นต้น ต้องใส่หน้ากากอนามัย และมีสถานที่แยกการให้บริการจากผู้อื่น และประสานเพื่อส่งตัวไปรักษาในสถานพยาบาลต่อไป

(๙) บทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง

ในส่วนของพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ทั้งเสี่ยงในรูปของการมีปัญหาสุขภาพและเสี่ยงต่อการติดเชื้อ พระคิลานุปัฏฐากจึงได้นำแนวทางปฏิบัติต่อกลุ่มเสี่ยงของกรมอนามัยมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพระสงฆ์ โดยได้กำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ๖ แนวทาง ดังนี้

๑) ล้างมือบ่อย ๆ ด้วยน้ำและสบู่หรือเจลแอลกอฮอล์ ๗๐% ทุกครั้งก่อนรับประทานอาหาร หลังเข้าส้วม หรือเมื่อสัมผัสสิ่งของร่วมกับผู้อื่น และการหลีกเลี่ยงการใช้มือสัมผัสใบหน้า ตา ปาก จมูก

๒) ฉันทอาหารร้อนหรือปรุงสุกใหม่ ควรฉันทอาหารแยกสำรับ หรือหากจำเป็นต้องฉันทอาหารร่วมกันให้ใช้ช้อนกลางส่วนตัว ออกก่าล้างกายที่เหมาะสมกับพระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ และพักผ่อนให้เพียงพอ

๓) เมื่อมีการไอ จาม ให้ใช้ผ้าเช็ดหน้าหรือกระดาษทิชชูปิดปากหรือใช้ข้อศอกปิดปาก จมูก และทำความสะอาดมือด้วยสบู่และน้ำหรือเจลแอลกอฮอล์ทันที หรือให้สวมหน้ากาก หลีกเลี่ยงการอยู่ใกล้ชิดพระสงฆ์ที่มีอาการหวัด มีไข้ ไอ จาม และมีน้ำมูก

๔) งตออกจากวัดหรือเข้าไปในบริเวณที่มีคนแออัด หากจำเป็นให้ใส่หน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้า โดยใช้เวลาน้อยที่สุด รักษาระยะห่างจากบุคคลอื่น ๑-๒ เมตร หลีกเลี่ยงการเข้าใกล้หรือพูดคุยในระยะใกล้ติดกับบุคคลอื่น และเปลี่ยนมาใช้การสื่อสารทางโทรศัพท์ หรือ Social media เป็นต้น

เอกสารประกอบการอบรมความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๒

๕) หากมีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง หรือโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง โรคเมะเร็ง ควรจัดเตรียมยาสำรองสำหรับรักษาโรคประจำตัวไว้ ภายใต้อุปถัมภ์ของแพทย์ หากถึงกำหนดตรวจตามนัด ให้ติดต่อขอคำแนะนำจากแพทย์ และให้ญาติโยมไปรับยาแทน

๖) ดูแลสภาพจิตใจของตนเอง ไม่ให้เครียดเกินไป หาวิธีผ่อนคลายความเครียด เช่น การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสุขภาพ หรือหากิจกรรมสันทนาการมาทำ (เช่น ฟีกโยคะ ยืดหยุ่นร่างกาย ปลูกต้นไม้ ทำสวน จัดห้อง ตกแต่งบ้าน เล่นกับสัตว์เลี้ยง สวดมนต์ นั่งสมาธิ การฝึกหายใจคลายเครียด รวมทั้งการทำบุญตักบาตร เป็นต้น

๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป

(๑) บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามที่นอกเหนือจากบทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพและการช่วยเหลือทางสังคมสงเคราะห์แล้ว ยังมีบทบาทในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ที่เกี่ยวกับการประสานงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาคส่วนพระพุทธศาสนา ภาคส่วนของสังคม หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน รวมถึงภาคประชาสังคมด้วย เพื่อให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในจังหวัดมหาสารคาม โดยการประสานความร่วมมือจะผ่านกลไกของคณะสงฆ์ กลไกทางด้านสุขภาพ และกลไกของหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ยังมีการประสานเพื่อสร้างฐานข้อมูลข่าวสารร่วมกันเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ ทำให้สามารถแบ่งเบาภาระของหน่วยงานภาครัฐในการลงพื้นที่ไปสำรวจข้อมูลของประชาชนในพื้นที่ ทั้งยังมีการส่งพระคิลานุปัฏฐากไปประจำตามจุดคัดกรองของชุมชนด้วย

(๒) บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทคล้ายกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนหลายมิติดังนี้ ๑) บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพชุมชน โดยเป็นทั้งที่ปรึกษาด้านสุขภาพและเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการรักษาสุขภาพให้กับประชาชนในชุมชน ทำให้สามารถลดภาระของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลได้ ๒) บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพอนามัย โดยมีการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติต่อสุขภาพอย่างเกื้อกูล ให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน เพื่อให้ปฏิบัติตามหลักสุขภาพอนามัย เช่น ล้างมือให้สะอาดอยู่เสมอด้วยน้ำและสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจลล้างมือ ไม่นำมือมาสัมผัสตา จมูก ปาก โดยไม่จำเป็น ๓) บทบาทในการตรวจสุขภาพ โดยประสานความร่วมมือกับ อสม.เพื่อช่วยตรวจสุขภาพ การคัดกรองผู้ที่เข้ามาในชุมชน ๔) บทบาทในการป้องกันการแพร่ระบาด โดยมีทั้งการเฝ้าระวัง การควบคุมกลุ่มเสี่ยงร่วมกับ อสม. การวัดไข้ การแจกหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ น้ำยาฆ่าเชื้อ รวมทั้งการทำข้อมูลด้านสุขภาพของพระสงฆ์และคนในชุมชนด้วย

เอกสารประกอบการอบรมความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๓๓

(๓) บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดความหวาดกลัวของประชาชนทั่วไป แม้แต่เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเจ้าหน้าที่ที่มีบทบาททางด้านสุขภาพก็ยังคงเกิดความหวาดกลัวในการลงพื้นที่ไปตามจุดคัดกรองและกันตรวจสุขภาพให้กับประชาชน ทำให้ประชาชนไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง ส่วนใหญ่จึงใช้วิธีการดูแลรักษาตัวเอง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักเห็นปัญหาของประชาชน จึงได้มีแนวทางในการดำเนินงานนอกพื้นที่ด้วยการออกตรวจเยี่ยมเพื่อให้กำลังใจกับประชาชนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ และยังมี การนำสิ่งของเครื่องใช้อุปโภคบริโภค ปัจจัยดำรงชีพพื้นฐาน เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ไปมอบให้กับประชาชนที่ขาดแคลนด้วย ทั้งยังได้การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เพื่อให้ประชาชนได้คลายความวิตกกังวลและมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งจะช่วยให้คลายความเครียดและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

(๔) บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร

ในส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่ได้เพิ่มเติมเข้ามาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งไม่ได้อยู่ในบทบาทหน้าที่หลักหรือบทบาทหน้าที่รองของพระคิลานุปัฏฐาก คือ บทบาทในการส่งเสริมการพึ่งพาตัวเองของประชาชนในรูปของการทำเกษตรวิถีพุทธ โดยพระคิลานุปัฏฐากได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธไปผนวกกับอาชีพเกษตรกรรมของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ประชาชนสามารถทำเกษตรแบบวิถีพุทธโดยไม่พึ่งพากลไกทางตลาดและไม่พึ่งพาสารเคมี จึงทำให้เป็นเกษตรในวิถีที่ปลอดภัยทั้งประชาชนที่ทำเกษตรในรูปของอาชีพและการทำเกษตรในรูปของการเลี้ยงชีพให้กับตัวเองและครอบครัว โดยเน้นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน หากมีการซื้อขายกันในเน้นราคาประหยัดและแบ่งปันกันภายในชุมชน โดยมีบทบาทสำคัญในการนำเมล็ดพันธุ์ไปแจกให้กับเกษตรกรร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม โดยได้สำรวจครัวเรือนที่ต้องการเมล็ดพันธุ์ไปปลูกแล้วส่งรายชื่อให้คณะสงฆ์จังหวัด เพื่อให้มีการจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์มาแจกให้กับชาวบ้านและพระคิลานุปัฏฐากในแต่ละพื้นที่ และยังทำหน้าที่คอยติดตามและให้คำแนะนำในการทำเกษตรวิถีพุทธแบบพึ่งพาตัวเองและเน้นความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้ทำการเกษตรและของผู้บริโภคด้วย นอกจากนี้แล้วคนในชุมชนยังนำผลผลิตทางการเกษตรมาถวายให้กับพระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่ ก่อให้เกิดความหมุนเวียนทางด้านปัจจัยการบริโภคภายในชุมชนและวัดในชุมชนด้วย นอกจากการปลูกผักปลอดสารพิษแล้วยังส่งเสริมการปลูกสมุนไพรด้วย

(๕) บทบาทด้านการสาธารณสุขเคราะห

การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้ประชาชนเป็นจำนวนมากขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีพ โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านอาหารและยารักษาโรค นอกจากนี้แล้วยังมีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน คือ ปัจจัยทางด้านสิ่งของเครื่องใช้ในการป้องกันตนเองจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด๑๙ ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามจัดตั้งโรงงานปันสุขขึ้น เพื่อ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๔

แจกจ่ายอาหารให้กับประชาชนที่ขาดแคลนในชุมชนและพระสงฆ์ นอกจากการแจกอาหารในโรงพยาบาลแล้ว ยังมี การแจกสิ่งของอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน แชมพู ผงซักฟอก และน้ำยาล้างจาน รวมไปถึงหน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ เป็นต้น ในโรงพยาบาลซึ่งไม่ได้มีเพียงโรงพยาบาลและน้ำดื่มเท่านั้น แต่ยังมีสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตด้วย โดยสิ่งของที่นำมาใช้ในการตั้งโรงพยาบาลได้มาจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม และประชาชนที่มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค นอกจากนี้แล้วยังเป็นสิ่งของเครื่องใช้ที่มีญาติโยมนำไปถวายพระสงฆ์แล้วทำนุบำรุงร่วมกันบริจาคเป็นโรงพยาบาล โดยการตั้งโรงพยาบาลซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่ในเขตเมืองเท่านั้น แต่จะมีการกระจายไปตามชุมชนนอกเมืองที่ขาดแคลน และมีการประสานขอความร่วมมือจากพระมหาเถระซึ่งมีผู้เคารพนับถือจำนวนมากได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการตั้งโรงพยาบาลด้วย

(๖) บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม

เนื่องจากพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้รับนโยบายจากฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยา การดูแลรักษา และการดำเนินการตามมาตรการทางสังคมที่รัฐบาลกำหนดขึ้น แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ทำให้พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการกำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับคณะสงฆ์และชุมชนที่สอดคล้องกับมาตรการทางสังคม โดยมีการสำรวจตรวจสอบพฤติกรรมของคนในชุมชนร่วมกับกลุ่ม อสม. เพื่อแนะนำประชาชนให้ปฏิบัติตามมาตรการทางสังคมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม มาตรการการตรวจคัดกรองการเดินทาง การคัดกรองสุขภาพ การวัดไข้ มาตรการป้องกันเมื่อการออกนอกเขตสถาน มาตรการควบคุมการจัดกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ต้องเว้นระยะห่างและระยะเวลา หลีกเลี่ยงการชุมนุมกันเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญคือการร่วมตรวจสอบพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อตนเองของคนในสังคมด้วยการสวมใส่หน้ากากอนามัยที่มีคุณภาพและมีการพกเจลล้างแอลกอฮอล์เมื่อจำเป็นต้องเดินทางออกจากบ้านด้วย

(๗) บทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด

นอกจากพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามจะมีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาและการทำหน้าที่สังคมสงเคราะห์แล้ว ยังมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่จริยธรรมทางพุทธศาสนาในรูปของการแนะนำแนวทางการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมให้กับประชาชนท่ามกลางปัญหาการแพร่ระบาด เพื่อไม่ให้ประชาชนนำการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ มาเป็นข้ออ้างในการละเมิดจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคมและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งการมีเมตตากรุณาต่อกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน โดยทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมของพระคิลานุปัฏฐากก็จะใช้โอกาสในการแนะนำประชาชนให้ยึดถือปฏิบัติตามจริยธรรมพุทธศาสนา โดยสอนให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามจริยธรรมและโทษที่เกิดจากการละเมิดจริยธรรมด้วย ทั้งยังมีการอธิบายจริยธรรมในแง่ของการป้องกันการแพร่

เอกสารประกอบการอบรมความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๕

ระบอบของโรคโควิด ๑๙ เช่น นำศีลมาใช้ในการป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยศีลข้อที่ ๑ จะทำให้สำรวมระวังทางพฤติกรรม ศีลข้อที่ ๒ จะทำให้เกิดความเคารพในสิทธิการครอบครองของผู้อื่นและการไม่จับต้องสิ่งของผู้อื่นอันจะนำมาสู่การติดเชื่อได้ ศีลข้อที่ ๓ การไม่คลุกคลีกับผู้อื่นโดยเว้นระยะห่างจากการสัมผัสจับต้องกัน ศีลข้อที่ ๔ เป็นการสื่อสารกันเพื่อให้เข้าใจอันดีในการปฏิบัติคนที่ถูกต้องตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและการรับฟังข่าวสารอย่างไม่ตื่นตระหนก ส่วนศีลข้อที่ ๕ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และก่อให้เกิดการใช้ชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ทำให้เข้าใจชีวิตได้ดียิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งจะใช้โอกาสการแพร่ระบาดมาเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อม ๒ ส่วน คือ ๑) การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในวัดเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตและปลอดภัย โดยแนะนำให้เจ้าอาวาสทุกวัดจัดการปัจจัยเสี่ยงในวัด มีการทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อในบริเวณที่มีการใช้งานบ่อยหรือบริเวณที่มีการสัมผัสบ่อย ๆ เช่น ที่จับเปิดปิดประตู ลูกบิดประตู เก้าอี้ นั่ง ราวบันได พื้นศาลา เบาะรองนั่ง บัตรนำมรด ได้ยะ เก้าอี้ นั่ง เป็นต้น มีระบบระบายอากาศที่ดี มีการไหลของอากาศภายในอาคารที่ได้มาตรฐานเพื่อไม่ให้เกิดการหมักหมมของเชื้อโรค การจัดการขยะมูลฝอยในวัดอย่างเป็นระบบ การรักษาความสะอาดในบริเวณวัดและเสนาสนะ โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดโดยเน้นความสะอาด สะอาด รมณีสถาน สบายๆ ปลอดภัย และปลอดภัย โดยมีวัดที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมต้นแบบ คือ วัดขุนพรหมตำริ ๒) บทบาทการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชน โดยจะมีบทบาทในการประสานกับผู้นำชุมชนและ อสม. เพื่อร่วมกันจัดการกับสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อาจเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เช่น การจัดการมลภาวะในชุมชน ความสะอาดของชุมชน การประสานให้หน่วยงานด้านสาธารณสุขมาช่วยฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อในจุดเสี่ยง การให้คนชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ประสานกับเทศบาลในการกำจัดขยะในชุมชน ที่สำคัญคือการส่งเสริมให้ประชาชนช่วยกันเฝ้าระวังและวางตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อกันในรูปของกัลยาณมิตรที่เอื้อเฟื้อต่อกัน โดยจะเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนมีความสะอาด สะอาด ปลอดภัย ร่วมแรงร่วมใจป้องกันเชื้อโควิด ๑๙

สรุป จากการวิจัยในประเด็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม พบว่า สามารถสังเคราะห์ออกเป็น ๓ บทบาท คือ ๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ โดยเป็นบทบาทที่มุ่งเน้นมาทางด้านสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคามซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๙ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บทบาทการบริการพระสงฆ์ บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานทางศาสนสถาน บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และบทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป ซึ่งแยกย่อยออกเป็น ๗ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๖

บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และบทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด ๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดและสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้มีความสะดวก สะอาด รมณีสถาน สบายๆ ปลอดภัย และปลอดภัย ร่วมแรงร่วมใจป้องกันโรคโควิด ๑๙ ทั้งในวัดและชุมชน จากบทบาทในทางสังคมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทจากการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์มาสู่บทบาททางสังคมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทการกิจกรรมสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ

นอกเหนือจากการดำเนินงานทางด้านร่างกายและสังคมแล้ว พระคิลานุปัฏฐากยังมีบทบาททางด้านจิตใจด้วย โดยจะกล่าวถึงบทบาททางด้านจิตใจโดยรวมทั้งส่วนพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๖ บทบาท ดังนี้

๑) บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายแล้ว และปัญหาทางด้านสังคมแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจด้วย ซึ่งมีผลกระทบต่อจิตใจของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อพระคิลานุปัฏฐากด้วย ทำให้พระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาทางด้านจิตใจ จึงได้หาแนวทางในการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนควบคู่ไปกับการช่วยเหลือทางด้านร่างกายและทางด้านสังคม โดยใช้วิธีการสำรวจสภาพปัญหาทางด้านจิตใจทั้งในส่วนของประชาชนและพระสงฆ์ โดยได้ประมวลผลตามลักษณะของปัญหาพบว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจในมิติของความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความเครียด ซึมเศร้า และการตื่นตระหนก โดยพระคิลานุปัฏฐากได้เข้ามาช่วยเหลือปัญหาสุขภาพจิต โดยค้นหาสาเหตุของปัญหาว่าเกิดมาจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ส่วนหนึ่งมาจากความวิตกกังวลในเรื่องของการดำเนินชีวิต จึงได้ให้ธรรมะและแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ประชาชนได้คลายความวิตกกังวล คลายความหวาดกลัว คลายความเครียด และแนะนำแนวทางในการจัดการกับปัญหา ๒ แนวทาง คือ เมื่อความวิตกกังวลหรือความหวาดกลัวมาจากความคิดก็ส่งเสริมแนวคิดแบบสัมมาทิฐิ แต่ถ้าเป็นสาเหตุมาจากการขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีพก็ประสานความช่วยเหลือด้านปัจจัยการดำรงชีพ เพื่อให้คลายความวิตกกังวล ในส่วนของความหวาดกลัวและความเครียดก็จะเน้นให้ความรู้ที่ถูกต้องในการปฏิบัติต่อโรคระบาด เพื่อให้รู้จักป้องกันตัวอย่างถูกต้อง อีกส่วนหนึ่งคือการให้ธรรมะเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่น

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๗

๒) บทบาทการให้กำลังใจ

ปัญหาส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นทางด้านจิตใจของพระสงฆ์และประชาชนก็คือปัญหาในลักษณะของการขาดกำลังใจ เนื่องจากช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ได้ประสบกับปัญหาธรรมะหลายด้าน จึงทำให้ขาดกำลังใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการให้กำลังใจทั้งในรูปของการเดินทางไปตรวจเยี่ยมเพื่อได้ถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อรับฟังสภาพปัญหาและผลกระทบที่ได้รับ รวมทั้งความต้องการของพระสงฆ์และประชาชนในแต่ละพื้นที่และนำมาประมวลเพื่อหาหนทางในการช่วยเหลือ อีกส่วนหนึ่งเป็นการพูดคุยรับฟังปัญหาเพื่อให้ได้ระบายความรู้สึก เมื่อได้ระบายความรู้สึกแล้วก็ทำให้มีความผ่อนคลาย และยังมีการสนทนาเพื่อให้กำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป นอกจากนี้แล้วยังมีการให้กำลังใจในรูปของการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากที่อยู่ในแต่ละพื้นที่ก็จะเข้าไปมีบทบาทในสังคมออนไลน์ เพื่อให้กำลังใจกับผู้ที่ประสบกับปัญหาและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตได้ดียิ่งขึ้น

๓) บทบาทส่งเสริมความเชื่อ

เนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องใหม่ของคนในสังคม จึงทำให้ถูกนำไปโยงกับความเชื่อหลายอย่าง ทั้งความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง ความเชื่อที่ทำให้เกิดความหลงงมงายและนำไปสู่การปฏิบัติตัวที่ไม่ถูกต้อง เช่น เชื่อว่าการระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องของกรรมของแต่ละคน บางคนเชื่อว่าการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นเรื่องของผีทำชานาที่คุกคามชีวิตมนุษย์หรือบางคนเห็นว่าเป็นเรื่องของโชคชะตาว่าสาธุจึงทำให้ประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการรักษาและการป้องกันตัวเองที่ไม่ถูกต้อง โดยนำความเชื่อมามายใช้ในการป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อ ซึ่งจะทำให้มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ทำให้มีคนจำนวนมากใช้วิธีการเช่นสรงอ้อนวนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองเคารพนับถือ เพื่อขอให้ตัวเองปลอดภัยจากการติดเชื้อ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้องในการป้องกันตัวเอง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้เข้าไปแก้ปัญหาความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง โดยการให้สติและการแนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องในการป้องกันตัวเองให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ โดยอ้างอิงจากผลทางการแพทย์เป็นหลัก ในส่วนของความเชื่อก็จะเน้นความเชื่อในเรื่องของการกระทำว่าหากเรากระทำต่อตนเองอย่างถูกต้องตามมาตรการทางสังคมก็จะทำให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อ นอกจากนี้แล้วหากยังมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพตามวิถีพื้นบ้านบางอย่างที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งก่อให้เกิดความเสี่ยงกับตนเองและคนในชุมชน พระคิลานุปัฏฐากก็จะทำหน้าที่ปรับเปลี่ยนความเชื่อไปพร้อมกับบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งจะทำให้ประชาชนมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าหากมีกลุ่มคนที่มีความเชื่อไม่ถูกต้องและเห็นว่าจะมีความเสี่ยงในการติดเชื้อก็จะใช้มาตรการทางอำนาจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐไปบังคับใช้เพื่อให้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน และที่สำคัญพระคิลานุปัฏฐากได้ส่งเสริมความเชื่อต่อพระรัตนตรัย โดยให้ถือเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งในฐานะที่เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา การถือเอาพระธรรมเป็นที่พึ่งในฐานะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และการถือเอาพระสงฆ์เป็นที่พึ่งในฐานะที่เป็นพระสาวกที่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๘

และนำมาอบรมสั่งสอนให้กับประชาชนทั่วไปได้เข้าใจธรรมะ โดยไม่ส่งเสริมให้เชื่อถือพระรัตนตรัยในรูปของการอ่อนน้อมเช่นสรวนบูชา แต่จะส่งเสริมความเชื่อเพื่อนำมาสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนาและการนำพระรัตนตรัยมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

๔) บทบาทส่งเสริมคุณธรรม

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดปัญหาเรื้อรังต่อพระสงฆ์และประชาชนหลายด้าน ซึ่งปัญหาเหล่านั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจ และเป็นผลพวงให้จิตใจเห็นห่างจากคุณธรรม ทำให้มีความหวาดกลัวและความเห็นแก่ตัวออกมามากยิ่งขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์และประชาชนประสบกับปัญหาการขาดแคลนคุณธรรมประจำใจ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประชุมเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยใช้วิธีการสื่อสารคุณธรรมเป็นหลักผ่านกิจกรรมการอบรมคุณธรรม การให้ธรรมะ การให้สติเพื่อให้เข้าใจชีวิต การให้ธรรมะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณาต่อกัน การให้ความสำคัญกับการดูแล การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ร่วมกัน

๕) บทบาททางด้านจิตตภาวนา

พระคิลานุปัฏฐากมีบทบาทในการฝึกอบรมจิตตภาวนาร่วมกับพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากหลายรูปเป็นพระวิปัสสนาจารย์ด้วย จึงทำให้มีความรู้ในด้านการปฏิบัติกรรมฐาน โดยมีการฝึกกรรมฐานให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบของการจัดอบรมกรรมฐาน ซึ่งเป็นการฝึกอบรมกรรมฐานเป็นกลุ่มย่อย โดยมีการจัดอบรมกรรมฐานที่ไม่ต้องใช้คนมาร่วมเป็นจำนวนมาก แต่จะเน้นการฝึกอบรมกรรมฐานเฉพาะกลุ่มย่อยกระจายไปตามแต่ละตำบล ซึ่งจะปฏิบัติตามมาตรฐานวัณณะแห่งทางสังคัมและการป้องกันการติดเชือย่างรัดกุม ทั้งในเรื่องของระยะห่าง การใช้เครื่องป้องกัน การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ เจลแอลกอฮอล์ สบู่ล้างมือ ความสะอาดของอาคารสถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้ที่ต้องผ่านการฆ่าเชื้อ ซึ่งเมื่อมีการจัดกิจกรรมอบรมกรรมฐานก็จะมีพระคิลานุปัฏฐากส่วนหนึ่งไปร่วมเป็นพระวิปัสสนาจารย์ด้วย โดยจะแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิตไปพร้อมกับการฝึกอบรมกรรมฐานเพื่อให้จิตใจสงบ ลดภาวะความเครียด หวาดกลัว ความฟุ้งซ่าน ทำให้มีสติ สมาธิสงบ เบิกบานใจ ไวต่อการรับรู้ จิตใจหนักแน่น สุขใจ และทำให้เกิดคุณธรรมประจำใจด้วย ทำให้มีคุณภาพจิตดียิ่งขึ้น โดยพระคิลานุปัฏฐากอีกส่วนหนึ่งก็จะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ตรวจคัดกรองคนเข้าร่วมกิจกรรม การดูแลสุขภาพ และการป้องกันโรค ในการจัดอบรมกรรมฐานอีกรูปแบบหนึ่งคือการจัดอบรมกรรมฐานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีพระคิลานุปัฏฐากได้จัดตั้งกลุ่มไลน์ขึ้นเพื่อให้แนวทางปฏิบัติกรรมฐานกับประชาชนและพระสงฆ์ การส่งอารมณ์กรรมฐาน การสอบอารมณ์กรรมฐาน และการให้คำปรึกษาทางจิตใจด้วย โดยใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มาเป็นเครื่องมือเพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ

สรุป บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งได้จำแนกบทบาทออกเป็น ๕ บทบาท ได้แก่ บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต บทบาทการให้กำลังใจ บทบาทการ

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๑๙

ส่งเสริมความเชื่อที่ถูกต้อง บทบาทส่งเสริมคุณธรรม และบทบาทด้านจิตตภาวนา ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านจิตใจ จึงได้ดำเนินการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ ๔ ลักษณะ คือ การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต การส่งเสริมคุณธรรมทางจิต การเชื่อในพระรัตนตรัย และการพัฒนาทางจิตใจท่ามกลางสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ เมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมการทำงานทางด้านจิตใจของพระคิลานุปัฏฐากพบว่า ได้มีพฤติกรรมการทำงาน ๔ ส่วน คือ การสำรวจปัญหาทางจิต เยียวยาและแก้ปัญหาทางจิต การพัฒนาจิตใจ และการดูแลรักษาจิตใจ ส่งผลต่อจิตใจ ๗ ลักษณะ คือ ทำให้มีสติ สมานิสงข เภิกขานใจ ไวต่อการรับรู้ จิตใจหนักแน่นไม่หวั่นไหว และมีความสุขใจ

๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา

ในส่วนบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญาจะเน้นความสัมพันธ์กับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นการสร้างบทบาททางด้านปัญญารูปแบบใหม่ โดยมีทั้งส่วนขององค์ความรู้ แนวทางปฏิบัติ มุมมองเพื่อความเข้าใจชีวิต ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ดำเนินงานทางด้านปัญญาหลายส่วน คณะวิจัยได้จำแนกออกบทบาทย่อยออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้

๑) บทบาทการอบรมคืนรู้สู้ภัยโควิด

บทบาทส่วนแรกของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามทางด้านปัญญา คือ บทบาทด้านการสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แล้วนำองค์ความรู้มาใช้ในการแนะนำ อบรม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องกับโรคโควิด ๑๙ ดังนั้น จังหวัดมหาสารคามจึงได้อบรมพระคิลานุปัฏฐากเพื่อให้มีการตื่นรู้สู้ภัยโควิด ๑๙ โดยจะเน้นการให้ความรู้ที่ถูกต้องกับพระคิลานุปัฏฐากโดยมีผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ เพื่อให้เข้าใจความเป็นมาของโรคโควิด ลักษณะของการแพร่ระบาดของโรคโควิด ผลกระทบที่เกิดจากโรคโควิด รวมทั้งแนวทางในการดูแลรักษาและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด เป็นต้น เพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากซึ่งเป็นบุคลากรทางด้านสุขภาพพระสงฆ์ต้นตระหนักจากการแพร่ระบาด และเพื่อให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ เมื่อพระคิลานุปัฏฐากมีความเข้าใจที่ถูกต้องก็จะสามารถแนะนำให้กับพระสงฆ์และประชาชนเข้าใจต่อไป เมื่อมีความเข้าใจก็จะทำให้ปฏิบัติถูกต้องไปในแนวทางเดียวกัน

๒) บทบาทในการให้ความรู้การป้องกันโรค

หลังจากที่พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ผ่านการอบรมแล้วทำให้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติต่อโรคโควิดที่ถูกต้อง ทั้งการป้องกัน การดูแลรักษา การเฝ้าระวังรัก และการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดการติดเชื้อ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้นำความรู้มาใช้ในการแนะนำ อบรม ตักเตือน และชี้แนะแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องให้กับพระสงฆ์และประชาชนได้เข้าใจ ทั้งส่วนของแนวทางการปฏิบัติในการป้องกันตัวเองที่ถูกต้อง แนวทางการปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมที่ต้อง การปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และแนวทางการปฏิบัติตามคำแนะนำของกรมควบคุมโรคและกรมอนามัยที่ได้ประกาศออกมาให้ทราบเป็นระยะ โดยพระคิลาน

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๐

ปฎฐากได้นำมาตรการของภาครัฐมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้สามารถป้องกันตัวเองและป้องกันการแพร่ระบาดในสังคมได้

๓) บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร

ในการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้ประชาชนและพระสงฆ์มีความแตกตื่นเนื่องจากเป็นโรคอุบัติใหม่ที่ไม่คุ้นเคยมาก่อน จึงทำให้มีการสื่อสารข้อมูลคลาดเคลื่อนหลายประการ ทำให้เกิดความตื่นตระหนก ความหวาดกลัว และหลงเชื่อไปในแนวทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดความสับสนในด้านข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติต่อสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทำให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีการศึกษาข้อมูลและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อขอทราบข้อมูลในการปฏิบัติที่ถูกต้องและนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับพระสงฆ์และประชาชนรับทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยใช้วิธีการส่งข้อมูลให้ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามเพื่อสื่อสารผ่านคณะสงฆ์ การอบรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ให้กับพระสงฆ์และประชาชนได้ทราบข้อมูลที่แท้จริง และมีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่งผลให้มีแนวทางในการป้องกันปัญหาการแพร่ระบาด และการปรับตัวที่จะดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางการแพร่ระบาดได้อย่างรู้เท่าทัน

๔) บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน

ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่งผลให้มีการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้ช่วยเหลือปัจจัยดำรงชีพให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ให้ร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อนำไปมอบให้กับผู้ที่ขาดแคลน ทำให้เห็นว่าในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทุกพื้นที่ที่มีความขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีพ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เท่าทันในการบริโภคปัจจัยดำรงชีพอย่างถูกต้อง ทำให้พระคิลานุปัฏฐากได้ตระหนักถึงความสำคัญจึงมีการส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าแท้ของการเสพบริโภคปัจจัยดำรงชีพที่มีต่อร่างกายที่แท้จริง เพื่อลดความฟุ่มเฟือยของปัจจัยการบริโภค ทำให้ไม่มีการใช้ปัจจัยการบริโภคอย่างประหยัดและมีคุณค่าสูงสุด รวมทั้งก่อให้เกิดความรู้เท่าทันคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของการบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ ยกตัวอย่างเช่น การบริโภคอาหารซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ พระคิลานุปัฏฐากได้แนะนำให้บริโภคอาหารที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ หลีกเลี่ยงการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยและตระหนักถึงคุณค่าแท้ของการบริโภคเพียงเพื่อยังชีวิตให้คงอยู่ ดังนั้น ปัจจัยการบริโภคที่นำเข้าสู่ร่างกายจึงควรเป็นปัจจัยที่มีความเกื้อกูลต่อสุขภาพด้วย แม้บางกรณีจะมีปัญหาการขาดแคลนอาหารก็ตาม แต่ว่าในความเป็นจริงร่างกายไม่ได้ต้องการอาหารมากมาย แต่ร่างกายต้องการเพียงเล็กน้อยก็อยู่ได้ นอกเหนือจากนั้นเป็นเรื่องของความต้องการจากกิเลสตัณหาจึงทำให้มีการบริโภคมากจนกลายเป็นปัจจัยฟุ่มเฟือย ซึ่งเป็นภาระให้กับระบบการเผาผลาญและการย่อยอาหารให้ทำงานหนักมากยิ่งขึ้น ดังนั้น พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามจึงมีแนวทางอบรมการบริโภคโดยใช้ปัญญา นำ เรียกว่า “โภชนปัญญา” คือ การบริโภคอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษา

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานูปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๑

โรค รวมทั้งปัจจัยในการป้องกันรักษาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างรู้เท่าทัน และก่อให้เกิดคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อชีวิตและการลดปัจจัยเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิดด้วย

๕) บทบาทการให้คำปรึกษา

พระคิลานูปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ให้ข้อมูลกับคณะวิจัยว่า ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดมหาสารคามได้ประสบกับปัญหาความทุกข์ทางใจและความสับสนต่อชีวิตเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาซับซ้อนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะเป็นปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แล้วยังมีปัญหาทางด้านความไม่เข้าใจต่อชีวิตด้วย จึงทำให้พระคิลานูปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้ประชุมหารือกันเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาให้กับพระสงฆ์และประชาชน โดยมีการเปิดให้คำปรึกษาในการดูแลรักษาสุขภาพ การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการให้คำปรึกษาในเรื่องของชีวิต เพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้ผ่อนคลายความทุกข์ทางใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนด้วย โดยการให้คำปรึกษาของพระคิลานูปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามจะเน้นการให้คำปรึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นหลัก ซึ่งสามารถสอบถามและขอคำปรึกษาได้โดยให้มีการกระจายการให้คำปรึกษาไปในทุกพื้นที่ที่มีพระคิลานูปัฏฐากประจำอยู่ และในบางสถานการณ์ก็มีประชาชนมาขอคำปรึกษาในที่ด้วย แต่จะมีการเว้นระยะห่างและปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัด โดยพบว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่มาขอคำปรึกษาจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นการมาขอคำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องการป้องกันและดูแลสุขภาพในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่วนที่ ๒ เป็นการมาขอคำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ทั้งปัญหาปัจจัยการดำรงชีพไม่เพียงพอ ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ รวมไปถึงปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อชีวิต ส่วนที่ ๓ เป็นการมาขอคำปรึกษาธรรมะในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งพระคิลานูปัฏฐากได้ให้คำปรึกษาทั้งส่วนที่เป็นการให้คำปรึกษาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์และการให้คำปรึกษาในที่ตั้ง พร้อมทั้งการติดตามประเมินผลการให้คำปรึกษาด้วย

๖) บทบาทด้านปัญญาภาวนา

บทบาทของพระคิลานูปัฏฐากทางด้านปัญญาภาวนาในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น จากการศึกษาพบว่าได้มีบทบาททางด้านปัญญาที่แสดงออก ๓ ลักษณะ ได้แก่ การส่งเสริมปัญญาทางโลก ซึ่งเป็นปัญญาที่เน้นความรู้ความเข้าใจโรคโควิด ๑๙ การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และแนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่มีผู้ติดเชื้อ รวมทั้งการดูแลรักษา เป็นต้น ซึ่งได้ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ ที่ถูกต้อง เพื่อให้มีแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และดำเนินชีวิตอย่างปลอดภัย เป็นต้น ส่วนที่ ๒ การพัฒนาปัญญาให้มีสัมมาทิฐิ โดยการให้ความรู้ที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาความเชื่อและทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคโควิด ๑๙ รวมทั้งทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความเชื่อท้องถิ่นและการส่งเสริมความเชื่อที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งของตนมาใช้ในการส่งเสริมให้รู้จักป้องกันตนเอง เมื่อรู้จักป้องกันตนเองก็จะทำให้มีความปลอดภัยต่อการติดเชื้อด้วย ส่วนที่ ๓ เป็นการให้ความรู้ด้านวิปัสสนากรรมฐาน โดยการจัดอบรมกรรมฐานกลุ่มย่อยและการอบรมกรรมฐานผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ โดยมีพระคิลานูปัฏฐากและพระ

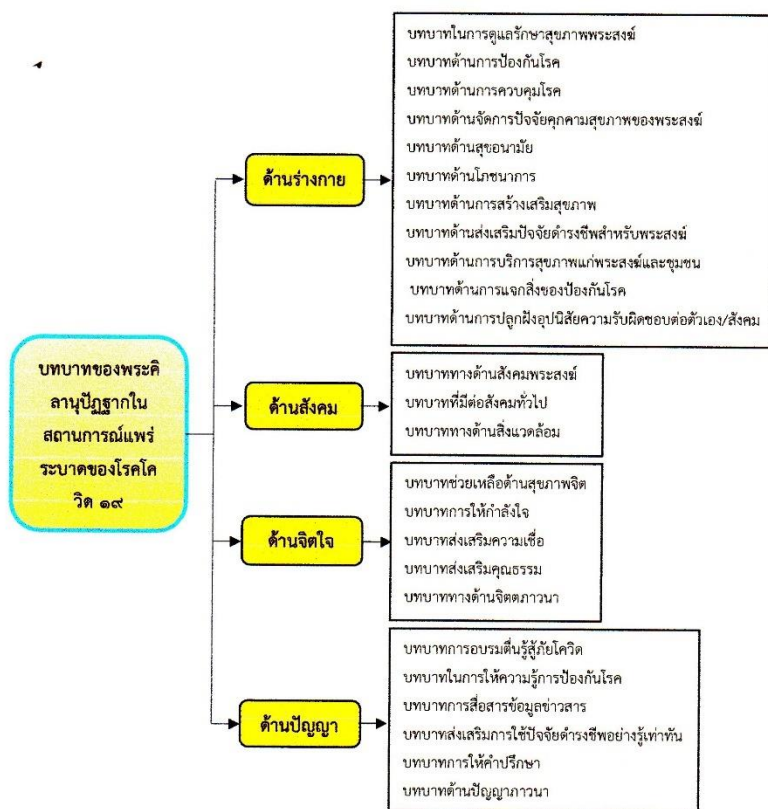
เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๒

วิปัสสนาจารย์ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดมุมมองต่อชีวิตในเชิงบวก และเข้าใจความเป็นมาและความเป็นไปของชีวิตตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งจะช่วยให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่นและผ่อนคลายความทุกข์ไปด้วย

สรุป ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้มีบทบาททางด้านปัญหาต่อพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งได้จำแนกออกเป็น ๖ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทการตื่นรู้สู้ภัยโควิดผ่านกิจกรรมการอบรม บทบาทการให้ความรู้การป้องกันโรคที่ถูกต้อง บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสารผ่านการประชาสัมพันธ์และสื่อสังคมออนไลน์ บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน บทบาทการให้คำปรึกษาการดำเนินชีวิต และบทบาทด้านปัญญาภาวนา ทั้งส่วนที่เป็นปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นกระบวนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากที่ใช้ปัญญารู้เท่าทันสภาพปัญหาและผลกระทบที่มีต่อพระสงฆ์และประชาชน จากนั้นจึงกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา การส่งเสริม การให้คำปรึกษา การพัฒนาปัญญาภาวนา ทั้งปัญญาทางโลกและปัญญาทางธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และยังทำให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่น ผ่อนคลายความทุกข์ทรมานใจให้กับพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ส่งผลให้มั่งคั่งความรู้ที่มีต่อการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง และทำให้มีมุมมองเพื่อความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามที่ได้ปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ นั้น มีทั้งบทบาทที่เป็นไปตามที่ได้อบรมมา บทบาทที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม บทบาทการประสานงานร่วมกับหน่วยงานและภาคประชาสังคม และบทบาทในฐานะที่เป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนา จากการวิจัยพบว่า บทบาทที่พระคิลานุปัฏฐากได้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ซึ่งสังเคราะห์ออกเป็นบทบาท ๔ ด้าน ประกอบด้วย บทบาททางด้านร่างกาย บทบาททางด้านสังคม บทบาททางด้านจิตใจ และบทบาททางด้านปัญญา ซึ่งบทบาทแต่ละด้านก็จะมีบทบาทย่อยซึ่งเป็นส่วนประกอบของแต่ละด้าน ดังผังความเชื่อมโยงต่อไปนี้

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๓

แผนภาพแสดงบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

จากผังความเชื่อมโยงดังกล่าว แสดงให้เห็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกบทบาทออกเป็น ๔ แต่ละด้านก็จะมีบทบาทที่เป็นข้อปลีกย่อยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกด้าน สรุปได้ดังนี้

๑. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านร่างกาย ประกอบด้วย บทบาทย่อย ๑๑ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ บทบาทด้านการป้องกันโรค บทบาทด้านการควบคุมโรค บทบาทด้านจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ บทบาทด้านสุขอนามัย บทบาทด้านโภชนาการ บทบาทด้าน

เอกสารประกอบการอบรมคืนความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๔

การสร้างเสริมสุขภาพ บทบาทด้านส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บทบาทด้านการบริการสุขภาพแก่พระสงฆ์และชุมชน บทบาทด้านการแจกสิ่งของป้องกันโรค และบทบาทด้านการปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม ซึ่งบทบาททางด้านร่างกายจะมีลักษณะเป็นการป้องกัน การดูแล การเยียวยารักษา การส่งเสริม และจัดการกับปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพพระสงฆ์และสังคมด้วย

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยบทบาทหลัก ๓ ส่วน คือ ๑) บทบาททางด้านสังคมพระสงฆ์ ซึ่งมีบทบาทย่อย ๙ บทบาท ได้แก่ บทบาทในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บทบาทการบริการพระสงฆ์ บทบาทการส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ บทบาทออกตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ บทบาทการทำอุปกรณ์ป้องกันโรค บทบาทการจัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ บทบาทกำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน บทบาทการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และบทบาทต่อพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง ซึ่งจะเป็นบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากที่มีต่อพระสงฆ์ ๒) บทบาทที่มีต่อสังคมทั่วไป ซึ่งมีบทบาทย่อย ๗ บทบาท ได้แก่ บทบาทการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน บทบาทออกตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน บทบาทส่งเสริมความมั่นคงด้านอาหาร บทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการทางสังคม และบทบาทส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด ซึ่งเป็นบทบาทที่มีต่อสังคมในรูปของสังคมสงเคราะห์ ๓) บทบาททางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีบทบาทย่อย ๒ บทบาท ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน และบทบาทการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชน

๓. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านจิตใจ ประกอบด้วยบทบาทย่อย ๕ บทบาท ประกอบด้วย บทบาทช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต บทบาทการให้กำลังใจ บทบาทส่งเสริมความเชื่อ บทบาทส่งเสริมคุณธรรม และบทบาททางด้านจิตตภาวนา วัจเป็นบทบาทที่มุ่งเน้นในการดูแล แก้ปัญหา รักษาเยียวยาและส่งเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจ

๔. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากทางด้านปัญญา ประกอบด้วยบทบาทย่อย ๖ บทบาท คือ บทบาทการอบรมคืนรู้สู่ภัยโควิด บทบาทในการให้ความรู้การป้องกันโรค บทบาทการสื่อสารข้อมูลข่าวสาร บทบาทส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างรู้เท่าทัน บทบาทการให้คำปรึกษา บทบาทด้านปัญญาภาวนา ซึ่งแสดงให้เห็น บทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองในฐานะผู้เข้ารับการอบรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง และการส่งเสริมความรู้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติป้องกันโรคโควิด การให้ทัศนคติแบบสัมมาทิฐิ และการพัฒนาส่วนที่เป็นปัญญาญาณ เพื่อให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง

เอกสารประกอบการอบรมความรู้ “บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” หน้า ๒๕

สรุป การอบรมความรู้

บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ปฏิบัติภิกษุใช้ ซึ่งเป็นบทบาทในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรักษาพระภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นบทบาทที่ไม่ได้มีการแต่งตั้ง แต่เป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ ซึ่งจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพ และปัจจัยบริโภคน้ำที่เกื้อกูลต่อภิกษุอาพาธ ในยุคหลังบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากขยายกว้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม ซึ่งมีบทบาทครอบคลุมถึงการดูแล รักษา ป้องกันโรค พิ้นฟูสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพให้กับพระสงฆ์และสังคมด้วย

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกออกเป็น ๔ คือ ๑) บทบาททางด้านร่างกาย ประกอบด้วย ๑๑ บทบาท คือ การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ การป้องกันโรค การควบคุมโรค การจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ ส่งเสริมสุขอนามัย ส่งเสริมโภชนาการ การสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บริการสุขภาพ แจกสิ่งของป้องกันโรค การปลูกฝังอุบิถศีลยอมรับผิดชอบตัวเองและสังคม ๒) บทบาททางด้านสังคม ซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ (๑) ด้านสังคมพระสงฆ์ ได้แก่ การเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บริการพระสงฆ์ ส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ ตรวจสอบพระสงฆ์ อุปการะป้องกันโรค ตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ กำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน ควบคุมการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดความเสี่ยง และดูแลพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง (๒) ด้านสังคมทั่วไป ได้แก่ การร่วมมือป้องกันโรค เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน ตรวจสอบให้กำลังใจชุมชน มอบปัจจัยบริโภคน้ำ สงเคราะห์ผู้ขาดแคลนปัจจัยดำรงชีพ ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรค และส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด (๓) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชนเพื่อให้เกิดความปลอดภัย (๓) บทบาททางด้านจิตใจ ๕ บทบาท ประกอบด้วย การเยียวยาสุขภาพจิต ให้กำลังใจ ส่งเสริมความเชื่อ ส่งเสริมคุณธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติจิตตภาวนา ๔) บทบาททางด้านปัญญา ๖ บทบาท คือ อบรมต้นรู้สู้ภัยโควิด การให้ความรู้การป้องกันโรค เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านป้องกันโรค ส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างมีสติ การให้คำปรึกษา และส่งเสริมการปฏิบัติปัญญาภาวนา ส่วนกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ประกอบด้วย ๖ ส่วน ๑) ประชุมวางแผนการปฏิบัติงาน ๒) อบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๓) จัดองค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ๔) ประสานเครือข่ายความร่วมมือ ๕) การอำนวยความสะดวก และ ๖) ปฏิบัติการทำงาน ในที่ตั้งและนอกที่ตั้ง โดยมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย มีบทบาทการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การมีสติในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานตามอุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พระสงฆ์และสาธุชน

แนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน คือ การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิง

ภาคผนวก ง.
หนังสือแนบข้อมูลวิจัย

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

กราบเรียน พระเทพสิทธิธำมรงค์ เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐
โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

กราบเรียน พระครูพิสัยสารคุณ รองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดร.รพพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดร.รพพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระครูใบฎีกาวราญ จิตตสวโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดรณพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดรณพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐
โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระครูปลัดพงษ์เดช สขวฑฒโน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐
โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระมหาธงชัย ธรรมธโช

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐
โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระคำพา ปากาโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง **“บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙”** โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระอธิการสุเนตร กนต์วิโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระครูอรุณสารโสภิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุรพวงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุรพวงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐
โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระครูพิศาลโพธิธรรม เจ้าคณะอำเภอกันทรวิชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดรณพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดรณพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เรียน พระครูโพธิธรรมานุศาสน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เจริญพร นางสาวปริญญ์รดา อุทัยสา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหากษัตริย์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหากษัตริย์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ที่ อว ๘๐๖๘/๐๘

วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๑๕๐

โทร. ๐๔๓-๗๕๐-๒๑๗

๑๐ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย

เจริญพร นายสมศักดิ์ จันทะกล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

จำนวน ๑ ชุด

ด้วยพระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ และคณะ ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ซึ่งการดำเนินงานวิจัยขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัย ตามประเด็นในแบบสัมภาษณ์ที่ได้แนบมาพร้อมนี้แล้ว

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการทำวิจัยดังกล่าว จึงขออนุญาตท่านเพื่อให้คณะวิจัยสัมภาษณ์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะนำมาใช้ในทางวิชาการเฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น และจะไม่มีผลกระทบต่อท่านในทุกกรณี

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระโสภณพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

ผู้ประสานงาน : พระมหาดุสิตพงษ์ สิริโสภโณ

โทร ๐๘๙ ๒๗๘ ๗๘๕๑ Email : Sirisopano@hotmail.com

ภาคผนวก จ.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด มหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงาน ของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำ ผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงวิชาการ

นำผลการวิจัยไปใช้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด มหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยมีการนำผลการวิจัยไปสอนพระนิสิต วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคามด้วยการสอดแทรกในบทเรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากใน คัมภีร์พระพุทธศาสนา บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามใน สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด มหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยการนำผลการวิจัยไปต่อยอดด้านวิชาการไปสู่การทำรายงาน มอบหมายและโครงการปฏิบัติศาสนกิจของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ รวมทั้งนำผลการวิจัยไปใช้ในการ เขียนบทความวิจัย

๒. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงสาธารณะและเชิงสังคม

นำผลการวิจัยไปใช้เผยแพร่ข้อมูลให้สังคมได้รับทราบถึงบทบาทและกระบวนการทำงาน ของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการบูรณาการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก ร่วมกับ อสม. จัดกิจกรรมอบรมผู้นำชุมชนและประชาชนเพื่อให้เข้าใจบทบาทของพระคิลานุปัฏฐาก นำความรู้ไปเผยแพร่ในชุมชนและให้ข้อมูลพระสงฆ์ได้รับทราบในวงกว้าง ผลที่ได้รับทำให้ประชาชน และพระสงฆ์เข้าใจบทบาทการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากมากยิ่งขึ้น

๓. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงศาสนา

นำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้จัดอบรมพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เข้าใจ บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการจัดอบรม เสริมความรู้ให้กับพระสงฆ์และเผยแพร่ความรู้ให้กับพุทธศาสนิกชนในจังหวัดมหาสารคามด้านการ ส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์และชุมชน ผลที่ได้ทำให้พระสงฆ์มีกระบวนการส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธให้ พระสงฆ์กับชุมชน และประชาชนเข้าใจแนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์

๔. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงนโยบาย

๑) เสนอผลการวิจัยเพื่อเป็นนโยบายส่งเสริมสุขภาพะพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม โดยวิธีการจัดทำเอกสารสรุปผลการวิจัยเพื่อเสนอเป็นนโยบายเชิงรุกของคณะสงฆ์ ๔ นโยบาย คือ นโยบายส่งเสริมสุขภาพะทางด้านร่างกาย นโยบายส่งเสริมสุขภาพะทางด้านสังคม นโยบายส่งเสริมสุขภาพะทางด้านจิตใจ และนโยบายส่งเสริมสุขภาพะทางด้านปัญญา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันทั้งในสถานการณ์ปกติและในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคระบาด ผลที่ได้ทำให้คณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามนำผลการวิจัยไปใช้เป็นนโยบายการส่งเสริมสุขภาพะของพระสงฆ์ในปี ๒๕๖๔

๒) นำเสนอผลการวิจัยต่อคณะกรรมการพระคิลาณุปัฎฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายของพระคิลาณุปัฎฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และเตรียมความพร้อมกับสถานการณ์วิกฤตที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยปรับบทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากให้สอดคล้องกับการส่งเสริมสุขภาพะเชิงพุทธ ๔ ด้าน บทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากทางด้านร่างกาย บทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากทางด้านสังคม บทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากทางด้านจิตใจ และบทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากทางด้านปัญญา ส่วนผลที่ได้รับยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาจัดทำเป็นนโยบายของพระคิลาณุปัฎฐากจังหวัดมหาสารคาม

๕. การนำผลจากโครงการวิจัยไปปฏิบัติในพื้นที่วิจัย

นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางอบรมคิณาความรู้ให้กับพระคิลาณุปัฎฐากจังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ปรับบทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยใช้วิธีการจัดอบรมพระคิลาณุปัฎฐากเพื่อให้ปรับบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ผลที่ได้รับทำให้พระคิลาณุปัฎฐากสามารถปรับบทบาทในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในต่อยอดทำการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยต่อคณาจารย์ในวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม เพื่อนำไปต่อยอดการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของพระคิลาณุปัฎฐากในสถานการณ์วิกฤต การพัฒนาศักยภาพของพระคิลาณุปัฎฐากตามธรรมนุญสุภาพพระสงฆ์ การพัฒนาบทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากในสถานการณ์วิกฤต บทบาทของพระคิลาณุปัฎฐากในการเสริมสร้างสุขภาพะเชิงพุทธแก่พระสงฆ์ในระดับจังหวัด ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติงานของพระคิลาณุปัฎฐากในสถานการณ์วิกฤต และการสร้างภาคีเครือข่ายพระคิลาณุปัฎฐากกับภาคส่วนทางด้านสุขภาพ ผลที่ได้รับทำให้อาจารย์ในวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคามมีประเด็นในการทำวิจัย

ภาคผนวก ฉ.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้ว และผลที่ได้รับ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์
กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาแล้ว และผลที่ได้รับ

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต โดยมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยมีตารางการเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่ดำเนินการแล้ว	ผลที่ได้รับ	กิจกรรมที่วางแผนไว้
เชิงวิชาการ	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	ศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	เข้าใจบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ด้านบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	จัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	ได้ชุดความรู้ด้านบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	เผยแพร่ชุดความรู้เกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ในมหาวิทยาลัย
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	จัดทำเอกสารชุดความรู้ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	ได้ชุดความรู้ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤตให้กับพระคิลานุปัฏฐากภาคอีสาน
เชิงสาธารณะและเชิงสังคม	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	-	-	-
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด	เสนอบทบาทและกระบวนการทำงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัด	พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามรับบทบาทให้	เสนอบทบาทและกระบวนการทำงานในสถานการณ์แพร่

	มหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	มหาสารคาม	สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	ระบอบของโรคโควิด ๑๙ ของพระคิลานุปัฏฐากภาคอีสาน
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้แนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐาก
เชิง ศาสนา	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	เผยแพร่ความรู้บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์อำเภอเมืองมหาสารคาม	พระสงฆ์อำเภอเมืองมหาสารคามเข้าใจบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ความรู้บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	เสนอบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากแก่พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามเข้าใจบทบาทและกระบวนการทำงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	พัฒนาระบบการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	พระคิลานุปัฏฐากได้แนวทางปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่วิกฤต	สร้างเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์ที่วิกฤต
เชิง นโยบาย	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	-	-	-
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	เสนอนโยบายด้านการปรับเปลี่ยนบทบาทให้กับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม	พระคิลานุปัฏฐากนำไปปรับนโยบายการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์	เสนอบทบาทด้านการสร้างเครือข่ายของพระคิลานุปัฏฐาก
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	อยู่ระหว่างพระคิลานุปัฏฐากดำเนินการปรับใช้นโยบาย	นโยบายพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤต

ปฏิบัติในพื้นที่วิจัย	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	นำองค์ความรู้ด้านบทบาทการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาอบรมพระสงฆ์	อยู่ในระหว่างจัดทำแผนการดำเนินงาน	จัดทำฐานข้อมูลการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาผ่านสารสนเทศ
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	อบรมพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	พระคิลานุปัฏฐากปรับบทบาทสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากให้มีบทบาทส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่วิกฤต	พระคิลานุปัฏฐากได้แนวทางปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤต	ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากไปสู่มหาสารคามด้านสาธารณสุขสงเคราะห์
ต่อยอดการวิจัย	๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	เสนอให้นักวิชาการทำวิจัยประเด็นบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีต่อการส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ		ยกระดับไปสู่งานวิจัยเชิงนวัตกรรม
	๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙	เสนอให้นักวิชาการทำวิจัยประเด็นบทบาทการสร้างภาคีเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐากกับภาคส่วนทางด้านสุขภาพ	อยู่ระหว่างการจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย	
	๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต	เสนอนักวิชาการทำวิจัยประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต		

ภาคผนวก ช.
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

<p>สัญญาเลขที่ : ว.๑๐๙/๒๕๖๓</p> <p>ชื่อโครงการ : บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโคโรนา ๑๙</p> <p>หัวหน้าโครงการ : พระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภโณ</p> <p>หน่วยงานที่สังกัด : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ๑๓๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๑๕๐</p> <p>E-mail: Sirisopano@hotmail.com โทร.๐-๘๘๒-๗๘๗-๘๕๑</p>	<p>ความเป็นมาและความสำคัญ</p> <p>สภาพการณ์ของสังคมโลกปัจจุบันมีภัยคุกคามรอบด้าน แต่สิ่งที่เป็นภัยคุกคามครั้งใหญ่ที่ได้รับผลกระทบไปทั่วโลก คือ ภัยคุกคามจากการระบาดของโรคโคโรนา ๑๙ ซึ่งเป็นไวรัสที่ติดต่อกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้มีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีความเจริญทางการแพทย์มากเพียงใด แต่ก็ยังขาดองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่สามารถผลิตยารักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ติดเชื้อบางคนไม่แสดงอาการออกมาให้เห็น จึงใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป เมื่อมีการสัมผัสกับคนอื่นจึงทำให้ติดเชื้อโดยไม่รู้ตัว “ผู้ป่วยโรคโคโรนา-๑๙ จะมีการแสดงอาการแตกต่างกัน เริ่มแรกอาจจะมีอาการตัวร้อน เป็นไข้ ไอ รู้สึกร่างกายไม่มีแรง และจะค่อยๆ เกิดอาการหายใจลำบาก โดยทั่วไปไวรัสชนิดนี้จะมีระยะฟักตัวในร่างกายประมาณ ๗-๑๔ วัน ในช่วงระยะฟักตัวมันได้มีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็วในร่างกาย เร็วจนกระทั่งความแข็งแรงในร่างกายกำจัดเชื้อโรคไม่ทัน เพียงแค่มันเข้าสู่ร่างกายก็จะทำให้กลายเป็นเครื่องถ่ายเอกสารให้กับพวกมัน ช่วยให้มันแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น” ทำให้ร่างกายของมนุษย์เป็นแหล่งเพาะเชื้ออย่างดีของโรคโคโรนา ๑๙ ทั้งยังมีการติดต่อกันได้หลายช่องทาง จนกลายมาเป็นโรคระบาดที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ทำให้มีการระดมความรู้จากบุคลากรทางการแพทย์และนักระบาดวิทยาเข้ามาช่วยรักษาผู้ติดเชื้อและป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาด “สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโคโรนา ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 หรือ COVID -19) ได้แพร่อย่างรวดเร็วและกว้างขวางไปหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การระบาดของโรคโคโรนา ๑๙ เป็นการระบาดใหญ่ (Pandemic)” ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกและหวาดกลัวไปทั่วโลก โดยแต่ละประเทศก็ได้มีการหามาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดและรักษาเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโคโรนา ๑๙ แต่ก็ยังมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโคโรนา ๑๙ จนถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๓ พบว่า “มีผู้ติดเชื้อจำนวน ๔,๑๕๓,๒๙๓ คน เสียชีวิตแล้ว ๒๘๒,๗๔๓ ผู้ป่วยอยู่ในอาการวิกฤต ๔๗,๓๕๗ คน ส่วนในประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อสะสมจำนวน ๓,๐๑๕ คน เสียชีวิตแล้ว ๕๖ และผู้ป่วยที่อยู่ในอาการวิกฤต ๖๑ คน” ในส่วนของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา แม้จะมี</p>
---	--

ความเจริญทางเทคโนโลยี แต่กลับพบว่า มีผู้ติดเชื้อมากที่สุดถึง ๑,๓๖๗,๖๓๘ คนและเสียชีวิตแล้วจำนวน ๘๐,๗๘๗ คน และประเทศที่ติดเชื้อมากรองลงมาเป็นประเทศสเปน อังกฤษ อิตาลี รัสเซีย ฝรั่งเศส เยอรมัน ตามลำดับ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วมีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติอย่างรุนแรง ทั้งยังอยู่ในสภาพเปราะบางและสุ่มเสี่ยงกับการติดเชื้อง่ายขึ้น ทำให้แต่ละประเทศได้หาแนวทางและมาตรการยับยั้งการแพร่ระบาด การดูแลรักษาผู้ติดเชื้อ และเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดด้วย ในขณะที่ประชาชนก็จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบากมากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลมีมาตรการปิดประเทศ ปิดเมือง การเว้นระยะห่างทางสังคม และห้ามกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไปทุกกลุ่ม นอกจากการดำเนินงานของรัฐบาลและบุคลากรทางการแพทย์แล้ว ยังมีภาคส่วนอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ในขณะเดียวกันยังพบว่าพระสงฆ์ก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดด้วย แต่ก็พยายามเข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือสังคม ทั้งส่วนของมาตรการและโครงการช่วยเหลือพระสงฆ์กับประชาชน ตัวอย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และภาคีเครือข่าย จัดเวทีรวมพลังพลเมืองตื่นรู้ ช่วยชาติกู้ภัยโควิด ๑๙ ธรรมานุญสงฆ์รวมพลังบวรสู้วิกฤตโควิด ๑๙ การตั้งโรงงานตามพระตำริสมเด็จพะสังฆราชช่วยผู้ได้รับผลกระทบโควิด-๑๙ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ โครงการดูแลจิตใจประชาชนภายใต้สถานการณ์ โควิด-๑๙ โดยพระภิกษุสงฆ์ การมอบเครื่องอุปโภค บริโภค ปัจจัยถวายพระภิกษุสามเณร และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) โดยศูนย์ควบคุมและป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ (COVID-19) โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกำหนดให้วิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่งขับเคลื่อนการช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น ทั้งยังมีพระสงฆ์จำนวนมากในทุกพื้นที่ได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

นอกจากพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการระดมความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์และประชาชนแล้วยังพบว่ากลไกสำคัญที่มีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาสังคมของพระสงฆ์ คือ กลุ่มพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นมาโดยมีภารกิจในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทสำคัญให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ผ่านการอบรมจาก สสส.และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคามจำนวน ๓๕ รูป โดยมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือภารกิจของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งในส่วนการช่วยเหลือ เยียวยา รักษาพระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้คณะวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ไขสถานการณ์โรคโควิด ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด คณะวิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” เพื่อศึกษาว่าพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามมีบทบาทและกระบวนการทำงานสำคัญในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างไรบ้าง เพื่อนำผลการวิจัยมาจัดทำชุดความรู้และเป็นแนวทางในการปรับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนา
- ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙
- ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

ผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้สรุปผลการวิจัยออกเป็น ๓ ส่วน คือ ดังต่อไปนี้

๑. บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนาได้กล่าวถึงบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ปฏิบัติภิกษุใช้ ซึ่งเป็นบทบาทในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรักษาพระภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นบทบาทที่ไม่ได้มีการแต่งตั้ง แต่เป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ ซึ่งจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพ และปัจจัยบริโภคน้ำที่เกื้อกูลต่อภิกษุอาพาธ ในยุคหลังบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากขยายกว้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม ซึ่งมีบทบาทครอบคลุมถึงการดูแลรักษา ป้องกันโรค ฟันฟุสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพให้กับพระสงฆ์และสังคมด้วย

๒. บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกออกเป็น ๔ คือ ๑) บทบาททางด้านร่างกาย ประกอบด้วย ๑๑ บทบาท คือ การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ การป้องกันโรค การควบคุมโรค การจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ ส่งเสริมสุขอนามัย ส่งเสริมโภชนาการ การสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บริการสุขภาพ แจกสิ่งของ ป้องกันโรค การปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม ๒) บทบาททางด้านสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือ (๑) ด้านสังคมพระสงฆ์ ได้แก่ การเฝ้าระวังการแพร่ระบาด บริการพระสงฆ์ ส่งเสริมกิจวัตรพระสงฆ์ ตรวจเยี่ยมพระสงฆ์ อุปกรณ์ป้องกันโรค ตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ กำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน ควบคุมการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดความเสี่ยง และดูแล

พระสงฆ์กลุ่มเสียง (๒) ด้านสังคมทั่วไป ได้แก่ การร่วมมือป้องกันโรค เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด และชุมชน ตรวจเยี่ยมให้กำลังใจชุมชน มอบปัจจัยบริโภค สงเคราะห์ผู้ขาดแคลนปัจจัยดำรงชีพ ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรค และส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด (๓) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชนเพื่อให้ปลอดภัยจากเชื้อโรค ๓) บทบาททางด้านจิตใจ ๕ บทบาท ประกอบด้วย การเยียวยาสุขภาพจิต ให้กำลังใจ ส่งเสริมความเชื่อ ส่งเสริมคุณธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติจิตตภาวนา ๔) บทบาททางด้านปัญญา ๖ บทบาท คือ อบรมต้นรู้สู้ภัยโควิด การให้ความรู้การป้องกันโรค เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านป้องกันโรค ส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างมีสติ การให้คำปรึกษา และส่งเสริมการปฏิบัติปัญญาภาวนา ส่วนกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ประกอบด้วย ๖ ส่วน ๑) ประชุมวางแผนการปฏิบัติงาน ๒) อบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๓) จัดองค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ๔) ประสานเครือข่ายความร่วมมือ ๕) การอำนวยความสะดวก และ ๖) ปฏิบัติการทำงานในที่ตั้งและนอกที่ตั้ง โดยมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย มีบทบาทการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การมีสติในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานตามอุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พระสงฆ์และสาธุชน

๓. แนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน คือ การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิงระบบ สร้างการทำแบบภาคีเครือข่ายความร่วมมือ พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ โดยการขับเคลื่อนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ การปรับกระบวนการดำเนินงานพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต นอกจากนี้ยังควรให้พระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนระบบการประกันสุขภาพพระสงฆ์ และส่งเสริมจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต รวมถึงพัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤตด้วย

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงวิชาการ

จัดทำชุดความรู้เกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และการจัดทำเอกสารชุดความรู้ในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤตเผยแพร่ในเชิงวิชาการ

๒. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงสาธารณะและเชิงสังคม

๑) เสนอบทบาทและกระบวนการทำงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามปรับบทบาทให้

สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๒) เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามได้แนวทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่วิกฤต

๓. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงศาสนา

๑) เผยแพร่ความรู้บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์อำเภอเมืองมหาสารคาม ส่งผลให้พระสงฆ์อำเภอเมืองมหาสารคามเข้าใจบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒) เสนอบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากแก่พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามเข้าใจบทบาทและกระบวนการทำงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๓) เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากได้แนวทางปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤต

๔. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในเชิงนโยบาย

๑) เสนอนโยบายด้านการปรับเปลี่ยนบทบาทให้กับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากนำไปปรับนโยบายการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์

๒) เสนอนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ซึ่งอยู่ระหว่างพระคิลานุปัฏฐากดำเนินการปรับใช้นโยบาย

๕. การนำผลจากโครงการวิจัยไปปฏิบัติในพื้นที่วิจัย

๑) อบรมพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากปรับบทบาทสอดคล้องกับสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๒) เสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่วิกฤต ส่งผลให้พระคิลานุปัฏฐากได้แนวทางปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤต

๖. การนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ในต่อยอดทำการวิจัย

๑) เสนอให้นักวิชาการทำวิจัยประเด็นบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีต่อการส่งเสริมสุขภาวะเชิงพุทธ

๒) เสนอให้นักวิชาการทำวิจัยประเด็นบทบาทการสร้างภาคีเครือข่ายพระคิลานุปัฏฐากกับภาคส่วนทางด้านสุขภาพเสนอนักวิชาการทำวิจัยประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์

หลังจากดำเนินการวิจัยเสร็จแล้วได้มีการประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยทางอินเทอร์เน็ตของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยให้กับพระนิสิตได้รับทราบ ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยผ่านองค์กรคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบการทำแผ่นพับและสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลการวิจัย การเผยแพร่ในรูปแบบของบทความการวิจัย การจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยในพื้นที่วิจัย และบอร์ดประชาสัมพันธ์ในวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม เผยแพร่องค์ความรู้จากการวิจัยในเวปไซต์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม <http://msk.mcu.ac.th/>

ภาคผนวก ซ.
บทความการวิจัย

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของ
ของโรคโควิด ๑๙

The Role of Phrakilanuphatthak Mahasarakham Province in situations of
epidemic of Disease Covid 19

พระมหาทอรรณพพงษ์ สิริโสภโณ (Phramaha Attapong Sirisophano)

พระครูสารกิจประยุต,ดร. (Phrakhrusarakitprayut, Dr.)

พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโน,ดร. (Phramaha Settha Setthamano, Dr.)

พระครูปลัด ธีระพงษ์ จิตตทนโต (PhraKhruPaladTeerepong Cittatanto)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Maha Sarakham Buddhist College

Email: arsomman1653@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์ ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

พระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์มีบทบาทในการพยาบาลภิกษุที่เป็นไข้หรืออาพาธ ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ โดยพระคิลานุปัฏฐากจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพและมีจิตอาสา

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ มี ๔ ด้าน ๑) ด้านร่างกาย คือ การป้องกันการแพร่ระบาด การดูแลรักษาสุขภาพ และส่งเสริมสุขภาพทางด้านร่างกาย ๒) ด้านสังคม คือ กำกับดูแลการทำกิจวัตรปลอดภัยและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคในศาสนสถาน ลดความเสี่ยงในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ๓) ด้านจิตใจ คือ การเยียวยาสุขภาพจิตและอบรมจิตตภาวนา และ ๔) ด้านปัญญา คือ การให้ความรู้ที่ถูกต้องให้คำปรึกษา ให้ธรรมะ และการอบรมปัญญาภาวนา

แนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต คือ การพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก บูรณาการการทำงานกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติตามธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ สร้างหลักประกันสุขภาพพระสงฆ์

ส่งเสริมจริยธรรมในสถานการณ์วิกฤต และพัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต

คำสำคัญ : บทบาท, พระคิลานุปัฏฐาก, สถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

Abstract

This study aims to 1) study role of Phrakilanuphatthak (Nursing monks) in Buddhist texts 2) study role and work process of Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during the COVID-19 pandemic, and 3) propose a work guideline for Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during a crisis. This study is qualitative research, collecting data from survey, participatory observation, group talk, seminar and content analysis.

Research results :

Phrakilanuphatthak in Buddhist texts had a role in nursing ill monks, which was required by the Buddhist tradition and rule when there was a sick monk. The Phrakilanuphatthak were required to have knowledge about healthcare and volunteering mind.

Role of the Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during the COVID-19 pandemic are in four aspects, 1) Physical – prevent spreading of the disease, self-care, and promote physical wellness, 2) Social – supervise sterile activities and compliance with disease prevention in places of worship, and reduce risk in hosting Buddhist activities, 3) mental – rehabilitation of mental health and mind training, and 4) wisdom – give the correct knowledge, provide advice, dharma teaching and mind training.

Work guideline for Phrakilanuphatthak in Mahasarakham Province during crisis is improvement of Phrakilanuphatthak capabilities, integration with relevant agencies, compliance with the National Sangha Health Charter BE 2560, creation of cooperative network, creation of health insurance for monks, promotion of ethics during crisis, and development of meditation skills for Phrakilanuphatthak during crisis.

Keywords: The Role, Phrakilanuphatthak, situations of epidemic of Disease Covid 19

บทนำ

สภาพการณ์ของสังคมโลกปัจจุบันมีภัยคุกคามรอบด้าน แต่สิ่งที่เป็นภัยคุกคามครั้งใหญ่ที่ได้รับผลกระทบไปทั่วโลก คือ ภัยคุกคามจากการระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งเป็นไวรัสที่ติดต่อกันระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้มีการแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าจะมีความเจริญทางการแพทย์มากเพียงใด แต่ก็ยังขาดองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่สามารถผลิตยารักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ติดเชื้อบางคนไม่แสดงอาการออกมาให้เห็น จึงใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป เมื่อมีการสัมผัสกับคนอื่นจึงทำให้ติดเชื้อโดยไม่รู้ตัว “ผู้ป่วยโรคโควิด-๑๙ จะมีการแสดงอาการแตกต่างกัน เริ่มแรกอาจจะมีอาการตัวร้อน เป็นไข้ ไอ รู้สึกร่างกายไม่มีแรง และจะค่อยๆ เกิดอาการหายใจล้มเหลว โดยทั่วไปไวรัสชนิดนี้จะมียาระยะฟักตัวในร่างกายประมาณ ๗-๑๔ วัน ในช่วงระยะฟักตัวมันได้มีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็วในร่างกาย เร็วจนกระทั่งความแข็งแรงในร่างกายกำจัดเชื้อโรคไม่ทัน เพียงแค่มันเข้าสู่ร่างกายก็จะทำให้กลายเป็นเครื่องถ่ายเอกสารให้กับพวกมัน ช่วยให้มันแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น”^{๒๐๔} ทำให้ร่างกายของมนุษย์เป็นแหล่งเพาะเชื้ออย่างดีของโรคโควิด ๑๙ ทั้งยังมีการติดต่อกันได้หลายช่องทาง จนกลายมาเป็นโรคระบาดที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ทำให้มีการระดมความรู้จากบุคลากรทางการแพทย์และนักระบาดวิทยาเข้ามาช่วยรักษาผู้ติดเชื้อและป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาด “สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 หรือ COVID -19) ได้แพร่อย่างรวดเร็วและกว้างขวางไปหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การระบาดของโรคโควิด ๑๙ เป็นการระบาดใหญ่ (Pandemic)”^{๒๐๕} ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกและหวาดกลัวไปทั่วโลก โดยแต่ละประเทศก็ได้มีการหามาตรการต่าง ๆ มาใช้เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดและรักษาเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙ แต่ก็ยังมีการแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่อง จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิดทั่วโลกจนถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ พบว่า จำนวนผู้ติดเชื้อโควิด-๑๙ ทั่วโลก พุ่งทะลุ ๑๑๔.๓ ล้านคน เสียชีวิตกว่า ๒.๕ ล้านคน โดยสหรัฐอเมริกามียอดผู้ติดเชื้อสะสมสูงกว่า ๒๙ ล้านคน ตามมาด้วยอินเดียและบราซิล ส่วนประเทศไทย พบผู้ป่วยรายใหม่ ๗๐ คน แบ่งเป็นติดเชื้อในประเทศ ๖๒ คน และมาจากต่างประเทศ ตรวจพบในสถานที่กักตัวอีก ๘ คน

^{๒๐๔} คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ มณฑลยูนหนาน ร่วมกับ มหาวิทยาลัยการแพทย์คุนหมิง สถาบันการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มณฑลยูนหนาน และสำนักพิมพ์ยูนหนาน เอ็ดดูเคชั่น, **คู่มือป้องกัน โรคโควิด-๑๙**, (นครคุนหมิง : สำนักพิมพ์ยูนหนาน กรุ๊ป, ๒๕๖๓), หน้า ๘.

^{๒๐๕} ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติดโรคติดต่ออันตราย กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID-๑๙)) [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://ddc.moph.go.th/uploads/files/10020200423034157.PDF> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๓].

รวมผู้ป่วยยืนยันสะสมระลอกใหม่ ๒๑,๗๑๔ คน รักษาหายเพิ่ม ๑๐๖ คน รวมหายป่วยแล้ว ๒๐,๙๕๑ คน และยังมีผู้ป่วยรักษาอยู่ในโรงพยาบาล ๗๔๐ คน”^{๒๐๖} ในส่วนของประเทศมหาอำนาจอย่าง สหรัฐอเมริกา แม้จะมีความเจริญทางเทคโนโลยี แต่กลับพบว่ามีผู้ติดเชื้อมากที่สุดและเสียชีวิตมากที่สุด ทั้งยังมีแนวโน้มติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากสภาพการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ก่อให้เกิดภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติ อย่างรุนแรง ทั้งยังอยู่ในสภาพเปราะบางและสุ่มเสี่ยงกับการติดเชื้อง่ายขึ้น ทำให้แต่ละประเทศได้หาแนวทางและมาตรการยับยั้งการแพร่ระบาด การดูแลรักษาผู้ที่ติดเชื้อ และเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดด้วย ในขณะที่ประชาชนก็จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทำให้มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ยากลำบากมากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลมีมาตรการปิดประเทศ ปิดเมือง การเว้นระยะห่างทางสังคม และห้ามกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไปทุกกลุ่ม นอกจากการดำเนินงานของรัฐบาลและบุคลากรทางการแพทย์แล้ว ยังมีภาคส่วนอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ ในขณะเดียวกันยังพบว่า พระสงฆ์ก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดด้วย แต่ก็พยายามเข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือสังคม ทั้งส่วนของมาตรการและโครงการช่วยเหลือพระสงฆ์กับประชาชน ตัวอย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ร่วมกับมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และภาคีเครือข่าย จัดเวทีรวมพลังพลเมืองตื่นรู้ ช่วยชาติสู้ภัยโควิด ๑๙ ธรรมนุญสงฆ์รวมพลังบวรสู้วิกฤตโควิด ๑๙ การตั้งโรงงานตามพระดำริสมเด็จพระสังฆราชช่วยผู้ได้รับผลกระทบโควิด-๑๙ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ โครงการดูแลจิตใจประชาชนภายใต้สถานการณ์ โควิด-๑๙ โดยพระภิกษุสงฆ์ การมอบเครื่องอุปโภค บริโภค ปัจจัยถวายพระภิกษุสามเณร และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) โดยศูนย์ควบคุมและป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด ๑๙ (COVID-19) โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกำหนดให้วิทยาลัยสงฆ์ทุกแห่งขับเคลื่อนการช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น ทั้งยังมีพระสงฆ์จำนวนมากในทุกพื้นที่ได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

นอกจากพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการระดมความช่วยเหลือแก่พระสงฆ์และประชาชนแล้ว ยังพบว่ากลไกสำคัญที่มีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยาสังคมของพระสงฆ์ คือ กลุ่มพระคิลานุปัฏฐาก ซึ่งมีการจัดตั้งขึ้นมาโดยมีภารกิจในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป ซึ่งพระคิลานุปัฏฐากได้มีการปรับบทบาทสำคัญให้สอดคล้องกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ

^{๒๐๖} อาทิตย์ติดขาว, ยอดผู้ติดเชื้อโควิด-๑๙ ทั่วโลก พุ่งทะลุ ๑๑๔ ล้านคน, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : <https://news.ch7.com/detail/470197> [๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔].

โรคโควิด ๑๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระคิลานุปัฏฐากในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ผ่านการอบรมจาก สสส.และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคามจำนวน ๓๕ รูป โดยมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือภารกิจของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ทั้งในส่วนการช่วยเหลือ เยียวยา รักษา พระสงฆ์และประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้คณะวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการแก้ไขสถานการณ์โรคโควิด ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด คณะวิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙” เพื่อศึกษาบทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา บทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ รวมทั้งแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒) เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙
- ๓) เพื่อเสนอแนวทางในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย
งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการศึกษาภาคสนาม โดยใช้วิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

๒. พื้นที่ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑) พื้นที่ศึกษา : จังหวัดมหาสารคาม

๒) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

(๑) กลุ่มพระสังฆาธิการระดับปกครองจังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๒ รูป

(๒) กลุ่มคณะกรรมการพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม จำนวน ๕ รูป

(๓) กลุ่มพระคิลานุปัฏฐากประจำจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๓๕ รูป
(๔) กลุ่มพระสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม	จำนวน ๑๐ รูป
(๕) ประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากพระคิลานุปัฏฐากฯ	จำนวน ๑๐ คน
รวมผู้ที่ให้ข้อมูลทั้งสิ้น	จำนวน ๖๒ รูป/คน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นเครื่องมือการวิจัยที่ออกแบบมาเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่วิจัย ๕ กลุ่ม ซึ่งแบบสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ตอนที่ ๓ แนวทางการปฏิบัติของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์ที่วิกฤต และตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ

๒) การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย มีขั้น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

(๑) กำหนดประเด็นของแบบสัมภาษณ์ โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลกำหนดประเด็นเนื้อหาในการตั้งคำถามวิจัย

(๒) การออกแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดว่าจะจำแนกออกเป็น ๕ ตอน และกำหนดประเด็นหลักและประเด็นรองในการสัมภาษณ์ เพื่อให้เกิดสะดวกในการรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

(๓) การจัดทำร่างเครื่องมือวิจัย โดยการจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับประเด็นเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และนำร่างเครื่องมือวิจัยเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อให้คณะวิจัยร่วมกันตรวจสอบความเหมาะสม

(๔) ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยนำร่างเครื่องมือวิจัยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของประเด็นที่จะสัมภาษณ์ และความเหมาะสมของเนื้อหา โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยจำนวน ๓ ท่าน

(๕) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัย หลังจากที่คุณเชี่ยวชาญช่วยตรวจเครื่องมือวิจัยแล้ว จึงนำเครื่องมือวิจัยกลับมาแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร

การวิจัยนี้ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารแหล่งต่างๆ โดยจำแนกเอกสารออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ๑) เอกสารปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ๒) เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ หนังสือ ข้อมูลจากระบบสารสนเทศอินเทอร์เน็ต และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธจริยศาสตร์

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

(๑) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

(๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observation) โดยที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามด้วยการทำกิจกรรมร่วมกับพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม พร้อมกับเก็บข้อมูลด้วยสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

(๓) การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยการจัดสนทนากลุ่มเพื่อระดมความรู้และการอภิปราย โดยมุ่งเน้นประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต โดยคัดเลือกจากตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓) ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลภาคสนาม

(๑) การสำรวจข้อมูลพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคาม

(๒) การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัย

(๓) การออกหนังสือนัดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งกำหนดวัน เวลา สถานที่ และการส่งประเด็นที่ต้องการทราบล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์จะได้มีเวลาเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการสัมภาษณ์

(๔) จัดเตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

(๕) การประชุมกับผู้ช่วยวิจัยและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สะดวกรวดเร็ว ไม่กินเวลาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจะทำให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ

(๖) ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย โดยใช้วิธีการการสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้นัดหมายเอาไว้

(๗) รวบรวมข้อมูลทั้งหมด ทั้งข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และสังเกตแบบมีส่วนร่วม

(๘) ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลให้ครบตามที่ระบุไว้ในขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และตรวจสอบเนื้อหาให้ครบถ้วนตามประเด็นวิจัย ถ้าหากได้ข้อมูลไม่ครบก็กลับไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

(๙) จัดระเบียบข้อมูล หลังจากตรวจสอบข้อมูลแล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดระเบียบข้อมูลเชิงเนื้อหาตามลำดับโครงสร้างเนื้อหาของการวิจัย เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการวิเคราะห์ข้อมูล

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยฐานความรู้จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์บริบทพื้นที่วิจัย การวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบจากโรคโควิด ๑๙ บทบาทการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐาก รวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสนทนากลุ่ม โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ โดยมุ่งแสวงหาชุดความรู้ใหม่จากงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

๖. การนำเสนอผลการศึกษารวบรวม

หลังจากวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว การสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยเนื้อหาบางส่วนนำเสนอบทสรุปในรูปแบบแผนภาพประกอบผลการวิจัย และมุ่งตอบประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัย รวมทั้งการสร้างความรู้ในการวิจัย และสรุปผลการวิจัยในภาพรวม พร้อมทั้งอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้จำแนกผลการวิจัยออกเป็น ๓ ส่วน คือ ๑) ดังนี้

บทบาทพระคิลานุปัฏฐากในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากเป็นผู้ปฏิบัติภิกษุใช้ ซึ่งเป็นบทบาทในฐานะที่เป็นผู้ดูแลรักษาพระภิกษุอาพาธ ซึ่งเป็นบทบาทที่ไม่ได้มีการแต่งตั้ง แต่เป็นพุทธบัญญัติและธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติเมื่อมีภิกษุอาพาธ ซึ่งจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพ และปัจจัยบริโภคน้ำที่เกื้อกูลต่อภิกษุอาพาธ ในยุคหลังบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากขยายกว้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม ซึ่งมีบทบาทครอบคลุมถึงการดูแล รักษา ป้องกันโรค พิษฟูสุขภาพ และการส่งเสริมสุขภาพให้กับพระสงฆ์และสังคมด้วย

บทบาทของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ ซึ่งจำแนกออกเป็น ๔ คือ ๑) บทบาททางด้านร่างกาย ประกอบด้วย ๑๑ บทบาท คือ การดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ การป้องกันโรค การควบคุมโรค การจัดการปัจจัยคุกคามสุขภาพของพระสงฆ์ ส่งเสริมสุขอนามัย ส่งเสริมโภชนาการ การสร้างเสริมสุขภาพ ส่งเสริมปัจจัยดำรงชีพสำหรับพระสงฆ์ บริการสุขภาพ แจกสิ่งของป้องกันโรค การปลูกฝังอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม ๒) บทบาททางด้านสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ส่วน คือ ๑) ด้านสังคมพระสงฆ์ ได้แก่ การเฝ้าระวังการ

แพร่ระบาศ บรการพระสงฆ์ ส่งเสริมกัจจวตรพระสงฆ์ ตรวจเยียมพระสงฆ์ อุปกรณ์ป้องกันโรค ตั้งศูนย์บริการสุขภาพเฉพาะกิจ กำกับดูแลพระสงฆ์ให้ปฏิบัติตามมาตรการทางศาสนสถาน ควบคุมการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดความเสี่ยง และดูแลพระสงฆ์กลุ่มเสี่ยง (๒) ด้านสังคมทั่วไป ได้แก่ การร่วมมือป้องกันโรค เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัดและชุมชน ตรวจเยียมให้กำลังใจชุมชน มอบปัจจัยบริโภค สงเคราะห์ผู้ขาดแคลนปัจจัยดำรงชีพ ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรค และส่งเสริมจริยธรรมทางสังคมท่ามกลางปัญหาโรคโควิด (๓) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด/พุทธสถาน และการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทชุมชนเพื่อให้ปลอดภัยจากเชื้อโรค ๓) บทบาททางด้านจิตใจ ๕ บทบาท ประกอบด้วย การเยียวยาสุขภาพจิต ให้กำลังใจ ส่งเสริมความเชื่อ ส่งเสริมคุณธรรม และส่งเสริมการปฏิบัติจิตตภาวนา ๔) บทบาททางด้านปัญญา ๖ บทบาท คือ อบรมตื่นรู้สู่ภัยโควิด การให้ความรู้การป้องกันโรค เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านป้องกันโรค ส่งเสริมการใช้ปัจจัยดำรงชีพอย่างมีสติ การให้คำปรึกษา และส่งเสริมการปฏิบัติปัญญาภาวนา ส่วนกระบวนการทำงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์แพร่ระบาศของโรคโควิด ๑๙ ประกอบด้วย ๖ ส่วน ๑) ประชุมวางแผนการปฏิบัติงาน ๒) อบรมพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ๓) จัดองค์กรพระคิลานุปัฏฐาก ๔) ประสานเครือข่ายความร่วมมือ ๕) การอำนวยการ และ ๖) ปฏิบัติการทำงานในที่ตั้งและนอกที่ตั้ง โดยมีการปรับกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย มีบทบาทการทำงานคล้ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำวัด โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การมีสติในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานตามอุดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พระสงฆ์และสาธาณชน

แนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามในสถานการณ์วิกฤต โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ส่วน คือ การรับรองสถานะขององค์กรพระคิลานุปัฏฐาก พัฒนาการจัดการองค์กรพระคิลานุปัฏฐากในเชิงระบบ สร้างการทาบแบบภาคีเครือข่ายความร่วมมือ พัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐาก ขยายบทบาทพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ โดยการขับเคลื่อนการดำเนินงานของพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ การปรับกระบวนการดำเนินงานพระคิลานุปัฏฐากให้สอดคล้องกับสถานการณ์วิกฤต นอกจากนี้ยังควรให้พระคิลานุปัฏฐากขับเคลื่อนระบบการประกันสุขภาพพระสงฆ์ และส่งเสริมจริยธรรมท่ามกลางสถานการณ์วิกฤต รวมถึงพัฒนาทักษะการใช้กรรมฐานให้กับพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤตด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า แนวทางการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวมจะต้องมีกระบวนการดูแลรักษาสุขภาพที่สอดคล้องกันทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ซึ่งพระสงฆ์จะมีข้อจำกัดที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป เนื่องจากในบางสถานการณ์ฆราวาสผู้ทำหน้าที่

รักษาพยาบาลพระสงฆ์ที่ไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างสะดวก ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ นอกจากจะใช้กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมแล้วยังคงมีการอบรมผู้ดูแลสุขภาพพระสงฆ์ให้เข้าใจวัฒนธรรมชาวพุทธด้วย และปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสามารถขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องสร้างกลไกพระคิลานุปัฏฐากขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์แบบองค์รวมควบคู่ไปกับการใช้กระบวนการทางพระธรรมวินัย ทั้งส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ข้องดเว้น รวมทั้งการสร้างปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพพระสงฆ์ด้วย ซึ่งจะต้องสร้างความเข้มแข็งและสร้างระบบกลไกของพระคิลานุปัฏฐากให้มีบทบาทในการดูแลสุขภาพพระสงฆ์ โดยพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ๕ ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาด้านองค์ความรู้ให้กับพระคิลานุปัฏฐาก การพัฒนาฐานข้อมูลสุขภาพพระสงฆ์ การพัฒนาทักษะประสบการณ์ในการดูแลสุขภาพให้กับพระคิลานุปัฏฐาก การพัฒนาระบบบริการสุขภาพพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัยสุขภาพพระสงฆ์ควบคู่กันไป โดยปรับวิธีการดูแลรักษาสุขภาพพระสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ) เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิตพฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยสรุปว่า วิธีการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมที่พระสงฆ์สามารถปฏิบัติได้ในสังคมปัจจุบัน คือ ๑) สุขภาพทางกาย เช่น การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง การรับประทานอาหารโดยพิจารณาอย่างรอบคอบ และรู้จักประมาณในการบริโภค การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ โดยทำกิจวัตรประจำวัน มีการกวาดวิหาร ลานเจดีย์ เป็นต้น ๒) สุขภาพทางจิต ได้แก่ การผ่อนคลายอารมณ์ เช่น การออกกำลังกาย ทำกิจวัตรประจำวันของสงฆ์ การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสมาธิ การแผ่เมตตา การพักผ่อนให้เพียงพอ และการแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจ ๔ ๓) สุขภาพทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์ด้วยกัน มีการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสงฆ์ชาวบ้าน โดยการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำในการพัฒนา ฯลฯ ๔) การดูแลสุขภาพทางปัญญาให้เจริญงอกงาม ตามหลักปัญญาวุฒิธรรม ๔ ประการ จึงจะได้บรรลุผล คือ สุขภาวะที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงสุขภาวะอันสมบูรณ์^{๒๐๗} นอกจากนี้ยังเห็นเพิ่มเติมว่ากระบวนการด้านสุขภาพแบบองค์รวมจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพดีนั้นจะต้องมีกระบวนการจัดการกับปัจจัย ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการจัดการกับปัจจัยเสี่ยงที่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ และส่วนที่ ๒ คือ การส่งเสริมปัจจัยเอื้อต่อสุขภาพที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและสภาพการณ์ทางสังคมด้วย

^{๒๐๗} พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้จากการวิจัยหลายส่วน ซึ่งคณะวิจัยได้นำมาประมวลเพื่อเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย โดยเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับบทบาทของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ และในสถานการณ์วิกฤติ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก ทั้งในสถานการณ์ปกติและในสถานการณ์วิกฤติ จำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยออกเป็น ๑๐ ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ดังต่อไปนี้

การพัฒนาบทบาทการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤติ ควรมีการพัฒนาควบคู่กันไปหลายด้าน เพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พบว่าควรมีการพัฒนาศักยภาพของพระคิลานุปัฏฐาก ๑๐ ส่วน คือ การพัฒนาทักษะพระคิลานุปัฏฐากตามธรรมนุญ สุภาพพระสงฆ์ การบูรณาการปฏิบัติงานตามหลักพระธรรมวินัย พัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธ การปรับบทบาทยึดโยงและสอดคล้องกับสถานการณ์ กำหนดแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติงาน สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบททางสังคม บูรณาการสหวิทยาการกับการทำงานของพระคิลานุปัฏฐาก สร้างกระบวนการจัดการองค์การพระคิลานุปัฏฐากอย่างเป็นระบบ บูรณาการหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น อริยสัจ ๔ ภาวนา ๔ และสัมมัตตปัญญา ๔ เป็นต้น นอกจากนี้ยังควรมีการสร้างกลไกการปฏิบัติงานเชิงระบบเพื่อให้ระบบเป็นกลไกขับเคลื่อนการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก และการพัฒนาศักยภาพพระคิลานุปัฏฐากด้วยการอบรมเพิ่มทักษะการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับกับการปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤติ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

มหาเถรสมาคมและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยมาใช้เป็นนโยบายส่งเสริมการดำเนินงานของพระคิลาณุปัฏฐาก ๖ นโยบาย คือ ส่วนที่ ๑ นโยบายด้านการพัฒนาศักยภาพพระคิลาณุปัฏฐากเพื่อให้มีการปรับตัวสอดคล้องกับสถานการณ์อยู่เสมอ ส่วนที่ ๒ สร้างนโยบายของพระคิลาณุปัฏฐากให้สัมพันธ์กับภารกิจของคณะสงฆ์ ส่วนที่ ๓ สร้างนโยบายเพื่อให้เป็นระบบกลไกขับเคลื่อนการดำเนินงานพระคิลาณุปัฏฐากสอดคล้องกับการสนองงานคณะสงฆ์ทางด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนที่ ๔ นโยบายด้านการบูรณาการพระคิลาณุปัฏฐากได้บูรณาการการทำงานทั้งส่วนของการดูแล การรักษา การป้องกัน การควบคุม การจัดการกับปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ และส่วนที่ ๕ สร้างนโยบายการปฏิบัติงานในเชิงเครือข่ายคณะสงฆ์ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคเอกชน เครือข่ายด้านสุขภาพ เครือข่ายด้านการศึกษาวิจัย และเครือข่ายภาคประชาชน ส่วนที่ ๖ จัดทำนโยบายเชิงปฏิบัติการของพระคิลาณุปัฏฐากเพื่อใช้ปฏิบัติงานในสถานการณ์วิกฤต

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การนำผลการวิจัยมาใช้ในเชิงปฏิบัติการโดยมุ่งเน้นการปฏิบัติงานของพระคิลาณุปัฏฐาก ทั้งการปฏิบัติงานในที่ตั้งการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งในสถานการณ์ระบาดของโรคโควิด ๑๙ หรือในสถานการณ์วิกฤต โดยการปฏิบัติงานควรคำนึงถึงความปลอดภัย มีอุปกรณ์เครื่องมือป้องกันที่มีคุณภาพ มีความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติงาน ลดภาวะความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ มีองค์ความรู้มีทักษะและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมและบูรณาการการปฏิบัติงานให้สอดคล้องสถานการณ์ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของพระคิลาณุปัฏฐากในการดูแลรักษา ป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพเชิงพุทธ ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านปัญญาควบคู่กันไป

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยพบว่า มีประเด็นสำคัญที่ควรนำไปใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งประกอบด้วย ประเด็นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของพระคิลาณุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต การพัฒนาศักยภาพของพระคิลาณุปัฏฐากตามธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์ การพัฒนาบทบาทของพระคิลาณุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต บทบาทของพระคิลาณุปัฏฐากในการเสริมสร้างสุขภาพเชิงพุทธแก่พระสงฆ์ในระดับจังหวัด ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติงานของพระคิลาณุปัฏฐากในสถานการณ์วิกฤต และการสร้างภาคีเครือข่ายพระคิลาณุปัฏฐากกับภาคส่วนทางด้านสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการสุขภาพแห่งมณฑลยูนหนาน ร่วมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์คุนหมิง

สถาบันการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มณฑลยูนหนาน และสำนักพิมพ์ยูนหนาน เอ็ด

ดูเคชั่น. คู่มือป้องกัน โรคโควิด-๑๙. นครคุนหมิง : สำนักพิมพ์ยูนหนาน กรุ๊ป, ๒๕๖๓.

พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท). การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพและการดูแล

รักษาสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. รายงานการวิจัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติด

โรคติดต่ออันตราย กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID-๑๙)) [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล :

<https://ddc.moph.go.th/uploads/files/10020200423034157.PDF> [๑๐

พฤษภาคม ๒๕๖๓].

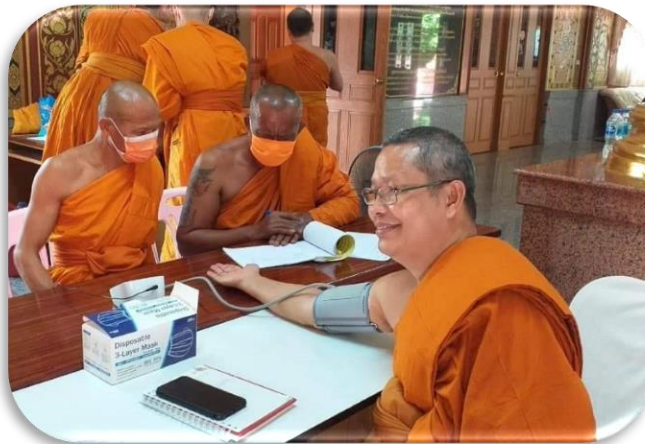
อาทิตย์ติดข่าว, ยอดผู้ติดเชื้อโควิด-๑๙ ทั่วโลก พุ่งทะลุ ๑๑๔ ล้านคน, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล :

<https://news.ch7.com/detail/470197> [๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔].

ภาคผนวก ณ.
ภาพประกอบการดำเนินงานวิจัย

พระเทพสิทธิอาจารย์มอบหน้ากากอนามัยเพื่อให้พระคิลานุปัฏฐากนำไปมอบให้กับพระสงฆ์/ประชาชน

พระคิลานุปัฏฐากให้บริการตรวจวัดความดัน

พระคิลานุปัฏฐากให้คำแนะนำการดูแลสุขภาพช่วงโควิดให้กับพระสงฆ์

ส่วนหนึ่งของพระคิลานุปัฏฐากที่เข้าร่วมตรวจสอบสุขภาพพระสงฆ์

พระคิลานุปัฏฐากมีทักษะในการใช้เครื่องมือตรวจสอบสุขภาพพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระคิลานุปัฏฐากเข้าร่วมฝึกอบรมการปฏิบัติงานในสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙

การรับฟังนโยบายและแนวทางปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก

ประชาชนที่เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของพระคิลานุปัฏฐาก

แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของพระคิลานุปัฏฐาก

พระคิลานุปัฏฐากจังหวัดมหาสารคามเข้าร่วมอบรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน

ตัวแทนพระคิลานุปัฏฐากเข้าเยี่ยมและถวายคำแนะนำการดูแลรักษาสุขภาพพระเถระอาพาธ

กิจกรรมสนทนากลุ่ม คณะวิจัยนำเสนอประเด็นการวิจัย

กิจกรรมสนทนากลุ่มเพื่อรับฟังความคิดเห็นในประเด็นการวิจัย

การร่วมเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงงานวิจัย

การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อเสนอผลการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ	: พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภโณ (ศรีระวงษ์) (Phramaha Attapong Sirisophano (Srirawong))
เกิด	: วันที่ ๑๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๙
สถานที่เกิด	: ณ บ้านเลขที่ ๔ บ้านท่มป่าช้า หมู่ที่ ๘ ตำบลทมนางาม อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี
บรรพชา	: วันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๒ ณ วัดศรีสุ่มังคล์ ตำบลคำไฮ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด
อุปสมบท	: วันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ พัทธสีมาวัดมหาชัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
การศึกษา	: พ.ศ.๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านโนนศิลา ตำบลคำไฮ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด : พ.ศ.๒๕๔๖ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดสุวรรณาวาส สำนักเรียนคณะจังหวัดมหาสารคาม : พ.ศ.๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม : พ.ศ.๒๕๕๖ สอบไล่ได้บาลีประโยค ป.๖.๙ สำนักศาสนศึกษาวัดพระประโทณเจติย์ สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม : พ.ศ.๒๕๖๐ สำเร็จการศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
ตำแหน่ง	: ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาชัย พระอารามหลวง ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม : เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม
ที่อยู่ปัจจุบัน	: เลขที่ ๒๐๕ วัดมหาชัย ถนนศรีราชวงศ์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐ โทร ๐๘๙ ๒๗๘๗๘๕๑

ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย ๑

ชื่อ - ฉายา	พระครูสารกิจประยุต, ดร. (กาบ ฐานทตโต/วังหอม) Dr.Phrakrusarakitprayut
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รักษาการรองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม รองเจ้าคณะอำเภอเมืองมหาสารคาม เจ้าอาวาสวัดธัญญาวาส
การศึกษา	พ.ศ. ๒๕๔๙ ปรัชญาดุษฐ์ (ปร.ด.) สาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๖ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๕ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
ผลงานทางวิชาการ	<p>บทความวิจัย</p> <p>๑) พระครูสารกิจประยุต. “รูปแบบการพัฒนาทูตศีลธรรมระดับชุมชน A Model for Development of Local Moral Ambassadors”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๙๑-๒๐๒.</p> <p>บทความวิชาการ</p> <p>๑) บทความวิชาการเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสติปัญญา ๔ ในชีวิตประจำวัน” โดย พระครูสารกิจประยุต,ดร. ตีพิมพ์ใน วารสารธรรมทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ISSN ๑๕๑๓-๕๘๔๕ ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (ฉบับพิเศษ) (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๕๘๙-๕๙๖.</p> <p>๒) บทความวิชาการเรื่อง “สติกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต” โดยพระครูสารกิจประยุต,ดร.บทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ที่ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “การจัดการวัฒนธรรมเชิงพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ISSN ๒๔๐๘-๒๔๕๗ ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : หน้า ๔๗๑-๔๗๘.</p>

๓) บทความวิชาการเรื่อง “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน” โดย พระครูสารกิจประยุต,ดร. บทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ที่ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕ และระดับนานาชาติครั้งที่๓ “จิตอาสากับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น วันที่ ๒๘-๒๙ มีนาคม ๒๕๖๑ หน้า ๕๐๕.

๔) บทความวิชาการเรื่อง “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ระบบดำเนินคดีอาญาและหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญา” โดย พระครูสารกิจประยุต, ดร./พิพัฒน์ คันธา บทความวิชาการฉบับสมบูรณ์ที่ตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ISBN ๙๗๘-๑๖๑-๓๐๐-๕๕๔-๐ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒) : หน้า ๑๕๐.

๕) พระครูสารกิจประยุต,ดร. ได้นำเสนอผลงานวิจัย ภาคโปสเตอร์ เรื่อง “ การบริหารกิจการคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดมหาสารคาม” ในการประชุมวิชาการระดับชาติ “ราชภัฏกรงเก่า” ประจำปี ๒๕๖๒ “ท้องถิ่นก้าวไกลด้วยวิจัยและนวัตกรรม” วันที่ ๑๒ -๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๒ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ที่อยู่ปัจจุบัน

วัดธัญญาवास ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

ที่ทำงาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม
๑๓๑ หมู่ ๓ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย ๒

ชื่อ	พระมหาเศรษฐาฉายา เสฎฐมโน นามสกุล หินศิลา
เกิด	วันเสาร์ ที่ ๑๘ เดือน เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๔
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๑๑๔ ตำบลโนนสะอาด อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ส.ป.ร. ๔๖๑๗๐
การศึกษา	
พ.ศ.๒๕๔๗	สอบได้ป.ธ.๙ สำนักเรียนวัดราชสิงขร กรุงเทพมหานคร
พ.ศ.๒๕๔๙	สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศษ.บ. (เอกการสอนปฐมวัย) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปากเกร็ด นนทบุรี
พ.ศ.๒๕๕๒	สำเร็จการศึกษาปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๑๘
พ.ศ.๒๕๕๒	สำเร็จการศึกษาปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดนางนวล เลขที่ ๑๒๐ หมู่ ๑ ตำบลบึงนาเรียง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๑๗๐
โทรศัพท์	๐๘๗๐๘๒๑๕๙๙
E-mail	settahinsila@gmail.com

ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย ๓

ชื่อ	พระครูปลัด ธีระพงษ์ ฉายา จิตตทนฺโต นามสกุล สิทธิจันทร์
เกิด	๑๗ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๙
สถานที่เกิด	๘๑ หมู่ที่ ๙ บ้านศรีเจริญ ตำบลโคกสีทองกลาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	๑๘๙ หมู่ที่ ๑ วัดโสมนัสประดิษฐ์ ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๔	สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียน บ้านโคกสีทองกลาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ.๒๕๕๐	สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม ตำบลเขวา อำเภอมือเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ.๒๕๕๔	สำเร็จการศึกษาปริญญาเกษตรศาสตรบัณฑิต (กษ.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ.๒๕๕๕	สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดโคกสีนอก สำนักเรียนคณะจังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ.๒๕๕๖	สำเร็จการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ.๒๕๕๙	สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ร.บ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งงานปัจจุบัน :	นักวิชาการศึกษา วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม